

Müslüm Üzülmöz

Dünyanın Haritası Yeniden Çizilirken

Politika, Bilim ve Kültürle İlgili Yazılar

Yayın Yönetmeni
İbrahim Palalı

Sayfa Düzeni
Selim Talay

Kapak Harita
Armed Forces Journal Dergisi

Baskı & Cilt
Hünkar Organizasyon Ltd. Şti.
Balabanağa Mh. Büyükreşitpaşa
Cd. No:6 Büro: 5-6 Fatih/İstanbul
Tel: 0212 520 72 69
asmaaltiyayinevi@gmail.com
(Sertifika No: 17815)

ISBN
978-605-9956-17-8
Müslüm Üzülmöz © 2016
Kitabın hukuki sorumluluğu yazarına
aittir, kitapta yer alan fikir ve önermeler
yayınevine yasal bir sorumluluk doğurmaz.
Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı
yapılamaz. Yayınevinin yazılı izni olmadan
radyo ve televizyona uyarlanamaz. Oyun,
CD ya da manyetik bant haline getirilemez,
fotokopi ya da herhangi bir yöntemle
çoğaltılamaz.

1.Baskı
İstanbul 2016

Müslüm Üzülmöz

Dünyanın Haritası Yeniden Çizilirken

İletişim

Adres

Merkez Mah. 9. Sok. No:19/2
Bağcılar-İST.

Web

<http://www.uzulmez.info/muslum>

e-posta

muslimce@yahoo.co.uk

Tel

0 537 401 92 21

İçindekiler

<i>Sunu</i>	5
<i>Önsöz</i>	7

Birinci Kısım: Politika.....19

1. İnsan Neden Acı Çeker?.....	21
2. Kartallar ve Günahkârların “ <i>Günah Çıkarma</i> ”sı	24
3. ABD’yi İyi Anlamak.....	27
4. Medeniyetler Çatışması Mı, İmparatorluk Hâkimiyeti Mi?	31
5. ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (1).....	34
6. ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (2).....	37
7. ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (3).....	41
8. Dört Açıklama Bir Soru	45
9. Sıra Emevi Halifeliği’nin Başkentinde Mi?	49
10. “ <i>Kendi Halkını Yiyenlerin Toprağı</i> ”	52
11. Avrupa Birliği ve İnsan Hakları Sorunu	56
12. Dünyanın Haritası Yeniden Mi Çiziliyor?	60
13. “ <i>Kürt Sorunu</i> ” ve “ <i>Ortak Zenginlik Alanı</i> ”	69
14. Doğu-Batı Farkı ve Yasaların Güçsüzlüğü.....	73
15. Savaş ve Savaş Hileleri.....	77
16. Savaş ve Savaş Sanatı Üzerine.....	81
17. Kürt Coğrafyasında Tarihî Eserlerin Tahribi ve Nedenleri.....	86
18. Kürdistan ve Sınırları.....	91
19. “ <i>Kürt Sorununda Yeni Dönem</i> ”	97
20. “ <i>Adını Arayan Coğrafya</i> ”nın Düşündürdükleri	100
21. “ <i>Dünya Anadil Günü</i> ” ve Dillerin Korunması	104
22. İyi ve Kötü, Işık ve Karanlık, Yaşam ve Ölüm.....	110
23. Dünya Nereye Gidiyor?.....	113

İkinci Kısım: Bilim117

1. Bilgi ve Tanımsız Kavramlarla Düşünme	119
2. Korkuların Gözü Kör Olsun!	123
3. Müslüman Ülkelerden Neden Düşünür Çıkıyor?	127
4. Performans Değerlendirmesi Üzerine	131
5. “Sonsuzluk Teknolojileri”	135
6. “Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji”	138
7. Açık Toplum Mu, Kapalı Toplum Mu?	141
8. Bilim, Paradigma, Değişim ve Örgütler	145
9. “Ne Olacak Bu Memleketin Hali?”	149
10. Paradigmaların İflası, “Yeni Düzen” ve Yöneticilerin Görevi.....	152
11. “Gelecek Toplum” ve Bazı Özellikleri.....	156
12. Yapay Hayatın Eli Kulağında.....	160
13. Biyoekonomik Gelişmeler ve Değerlerimizin Zor Sınavı	173

Üçüncü Kısım: Kültür181

1. Kadınlara Karşı Yanlış Tutumumuzun Kökeni	183
2. Mine G. Kırıkkanat’a Zorunlu Bir Yanıt	186
3. Cennet Cennet Dedikleri	191
4. Valentine ve Hazreti Süleyman’ın Aşkı	195
5. İçkinin Kökeni, İçmenin Âdabı	199
6. “Amerikan Soğanı” ve Soğanın Marifetleri	203
7. Okuduğumuz Kitapların Çevirileri Ne Kadar Doğru?	207
8. Şarap ve Edebiyat.....	211
9. “Sevgililer Günü” ve Aşka Dair.....	215
10. Kadınlar Günü’nün Hikâyesi ve 1978 Diyarbakır Kutlaması	219
11. Gökyüzüne Akan Bir Yıldız: Kenan Mendekli	224
12. İnsanoğlunun İlk Kâbesi: Göbekli Tepe	228
13. “Konuşan Fotoğraflar”	233
14. “Renklerden Kızılı Seçmek”	237
15. Tarih, TKP ve Fahri Petek	241
16. Aşık İhsanî: “Ağalı Dünya”ya Başkaldıran Ozan	245
17. “5 NO’LU CEZAEVİ: 1980–1984” Belgesel Filmine Dair	254

Sunu

Değişik tarihlerde çeşitli gazete, dergi ve web sitelerinde yazdığım yazıların gazete sayfaları arasında eskiyip sararmasına ya da internet ortamının sonsuzluğunda kaybolup gitmelerine gönlüm razı olmadı: **Dünyanın Haritası Yeniden Çizilirken** adıyla bunlardan bir seçki oluşturdum.

Kitapta yer alan yazıların hiç birinde içeriğe dair değişiklik veya düzeltme yapılmamıştır. Sadece bir iki sözcük değişimi veya ilavesi/çıkarması yapılmış, var olan yazım ve imlâ hataları düzeltilmiştir. Konularda ve okumada akışkanlığı ve de bütünselliği sağlamak için yazılar yayınlanış tarihlerine göre **Politika, Bilim, Kültür** başlıkları altında 3 kısımda numaralandırılarak toplanmıştır. Yazıların sonunda önce yayım tarihi sonra da yayınlandıkları gazete, dergi veya web sitesinin adı yazılmıştır.

Tevazu gösterip *Önsöz* yazan M. Şehmus Güzel hocama, sayfa düzenlemesini yapan sevgili Selim Talay'a ve katkılarını esirgemeyen tüm dostlarıma şükranlarımı sunuyorum.

Selam, saygı ve sevgilerimle...

Müslüm Üzülmöz

Önsöz

Yirminci yüzyılın, geçen yüzyılın, son yıllarında yeni bir çağa girdiğimiz kesin. Bu olgu, bugünlerde çok daha açık bir biçimde ortaya çıkıyor: Teknolojideki başdöndürücü değişim, televizyonun günlük, siyasi ve kültürel yaşamlarımızda aldığı hem garip hem tedirgin edici ağırlık, internet dünyasının kazandığı hız ve kapsadığı alan, borsa spekülâtorlerinin veya onların diliyle “borsa yatırımcılarının” ekonomideki egemenliklerinin akıl almaz boyutlara ulaşması, yani üretmeden kazananların sayısının artması, kazançlarının çoğalması ve bunların ekonomik ve dolaylı olarak ta siyasi hayattaki önemlerinin büyümesi, ekonomide kara para, yani vergi ve denetimden kaçırılan para hacminin çoğalması, kara paranın Londra, Paris, Roma, Kıbrıs ve daha bir dizi mekanda kurulan “çamaşır makinelerinde” aklanması/yıkınması, iletişim dünyasının allak bullak edilmesi, yazılı medya egemenliğinin sarsılması, bilgi ve haber devriminin artması ve aynı zamanda benzer veya tıpkısının aynısı haberlerin her yere aynı anda ulaşması/ulaştırılması. Yirmibirinci yüzyılda önemli olan mesafe değil artık zamandır. Bütün bu gelişmelere, kimi için beklenmeyen değişimlere Doğu’da ve Güney’de yeni tür tepkilerin doğması. Toplumların “değişimine” (buna kimi “yozlaşması” veya “yozlaştırılması” da diyebiliyor, biz aynı kanıda değiliz, çünkü söz konusu olan kültürler arası etkileşim ve bunun sonucu alışveriş ve değişimdir) karşı yeni tür muhafazakarlıkların yaratılması, din ve mezhep savaşlarının yeniden ve yeni boyutlarıyla boy göstermesi. Burada birkaçını sıraladığım sorunlar, etkileşimler ve değişimlerin en çarpıcı özelliği bunların sadece dev-

letleri değil bireyleri, yurttaşları da kapsamasıdır. Elbette devletleri etkileyen sorunların sayısı arttı, kapsamaları genişledi ama artık bireyler de bir anlamda “topun ağzında”. Artık hepimizi tek tek ve birebir ilgilendiren sorunlar da, dertler de boy gösterdi ve bunların ne kadar süreceği bilinmediği gibi yenileride bunlara ekleniyor: İşte yalnızlık, iç ve dış sıkıntıların tedirgin edici boyutlar kazanması, ailesel dayanışmanın azalması, toplumsal dokunun zayıflaması/çizilmesi/yırtılması, işte sahte dinler, işte AIDS, işte klonlama, işte biyoteknoloji ve olası tehlikeleri, işte korku, işte beş şiddet, işte trafikte en barışçıl insanların bile birdenbire saldırganlaşması, kabalık, devlet baskısının ve yakın denetiminin artması...

Günümüz insanlarının, hatta büyük insanlığın bugün en büyük derdi mutlaka yalnızlıktır. Yapayalnız kalmaktır. Tek başına kalmaktır. Einstein: “*Genç yaşta insana acı gelen ama olgun çağda tadına doyum olmaz bir yalnızlık içinde yaşıyorum*” diye yazsa da, yalnız kalan insanların çok acı çektikleri bir gerçektir. Evet bu yüzyılın geçmiş yüzyıldan aldığı ve altında ezilme tehlikesini de taşıdığı sorunlardan biri, belki en önemlisi yalnızlıktır. Yukarıda sıralamaya çalıştığım başka bir dizi sorun daha var elbette. Siyasi, ekonomik, kültürel, toplumsal ve daha pek çok sorun yolumuzu gözlüyor. Ya altından kalkacağız bunların, ya da altında ezileceğiz. Geleceği değiştiremezsek ona katlanmak zorunda kalacağız, oysa bu bize göre değil. O zaman geleceği değiştirmek ve onu arzu, amaç ve hedeflerimize göre düzenlemek zorundayız. Bunun için tarihi ve tarihimizi öğrenmek gerekiyor. Ancak o zaman onların bizim için hazırladığı tarihi yeniden yüklenmek, yeniden yaşamak zorunda kalmayacağız.

İşte Müslüm Üzülmaz yeni kitabıyla bu konuda önemli bir adım atıyor ve bize de bu adımı onunla birlikte atmamızı öneriyor. Zorlamıyor, ısrar etmiyor, öneriyor sadece. Üzülmaz günümüzü ve yeni çağı, sorunları, önerileri ve değişimleriyle, içli dışlı binbir derdiyle, izliyor, yakalıyor, gelecek günler için ipuçları sunuyor. Bu arada pek çok soru soruyor, hepsini yanıtlamıyor, yanıtlama faslına okuyucunun da bizzat katılmasını ve onun da

fikrini söylemesini arzuluyor. Böylece yapıtı karşılıklı etkileşimi kolaylaştıran bir havaya bürünüyor. Çok ta iyi oluyor. Çünkü böylece okuyucu pasif televizyon seyircisi durumundan çıkıyor eylemsel/aktif aktör konumuna giriyor. İyi kitabın görevi de, birincil görevi de mutlaka budur diyorum. Okuyucuyu etkinleştirmek, düşünsel eyleme katılımını sağlamak.

Bu çalışmada siyasi tarih var. Bu kaçınılmaz, çünkü yazarın yaklaşımı “her şeyin kökeni tarih” biçiminde. Evet her şeyin kökeni tarih ve her şeyin kökeninde kendi tarihi var. Yazar, tarihin toplumsal yüzünü ve yönünü de asla ihmal etmiyor. Bu sayede tarih olayların dizimi olmaktan çıkıyor ve olaylar bütünlüğüyle, siyasi, ekonomik, toplumsal cepheleri ve kültürel zenginlikleriyle sunuluyor. Yazar tarihi hem dinliyor, hem de tarihin dinlenilmesinin son derece yararlı olacağını belirtiyor. Hem dinliyor, hem izliyor, hem de onları, tarihi ve günlük olayları, bütün derinlikleri ve değişik boyutlarıyla konuşturuyor.

Bu kitapta siyaset bilimi var. Günlük siyaset es geçilmeden.

Geo-stratejik analizler var. Bölgemizdeki gelişmelerin ve devletlerarası ilişkilerin, sorunların derinlemesine irdelenmesiyle birlikte.

Yazar, tarihin kültür tarihi boyutunu da ihmal etmiyor ve birçok gelişmenin altında, yanında, kenarında mutlaka kültürel meselelerin önemini vurgulamak olanağı buluyor.

Yazar değişik yerlerde zihniyet meselesini de devreye sokuyor. Böylece siyaset felsefesine doğru ilerliyoruz.

Bütün bunları tek tek her kısımda bulmak mümkün olduğu gibi, her sayfada da okumak olası.

Yazar her şeyi açıklamıyor, kendisini ille açıklamak zorunda bırakmıyor, biraz önce vurguladığım gibi her sorunun yanıtını da vermiyor. Kimi kez yazar bizzat kendisi yeni sorular soruyor. Örneğin yazarın sorduğu şöyle bir soruya nasıl yanıt verirsiniz? : “Evrensel insani yasaların yürürlükte olduğu bir ülkede mi, yoksa her şeyin gücünün iki dudağı arasında olduğu bir ülkede mi yaşamak daha iyi? Ne dersiniz?” İşte okuyucuyu düşünmeye ve düşünsel eyleme yönlendiren bir soru.

Yazar buna benzer veya farklı pek çok soru soruyor. Okuyucusu ile neredeyse karşılıklı konuşmak, tartışmak, dertleşmek, fikir alış-verişine girişmek istediği görülüyor. Yazar soruları bizzat yanıtlamayıp, veya kimi soruyu bizzat sorarak, okuyucusunun eylemsel, beyinsel, düşünsel, aktif katılımını istiyor. Niçin? Yeni kavramlar üretmek için. Yeni yollar bulmak için. Yeni sınırları çizilemek umuduyla.

21. Yüzyılın bu ilk yıllarında insanlık tarihinde yeni bir döneme girdiğimiz kesin. Bu yeni dönemde sınırlar ve haritalar da yeniden çizilecek mi? Yazarın kitabında neredeyse başından sonuna kadar araştırdığı konulardan biri de budur: Sınırlar yeniden çizilecek, haritalar yeniden kotarılacak mı? Ezilenlerin, coğrafyaları paramparça edilirken fikirleri sorulmayanların sınırları ve haritaları çizmesi mümkün olacak mı? “Adil olduğu” veya “olacağı” iddia edilen tanrının veya tanrıların sınırları çizdiğini şimdiye kadar kimse duymadı, görmedi, elle dokunamadı, deneyemedi. Hakim dev(let)lerin, zulüm makinalarının, ezenlerin, egemen sınıfların çizdiği sınırların ve haritaların adaletsiz olduğunu artık herkes biliyor: Görüldü, duyuldu, dokunuldu, denendi çünkü. Artık sınırları birbirlerinden kız alıp verenler, birbiriyle konuşmasını bilenler, uzlaşmayı ilke edinenler çizmeli. Değil mi? Herkes derdini anlatmalı ve çaresini birlikte kotarmalılar. Kendi “aidiyet”leri içinde hapsolmayanların, kendi kendilerine bayılmamışların ortak ürünü olmalı sınırların ve haritaların çizimi. Değil mi?

Müslüm Üzülmüş, özgürlük için direnmek gerektiğini birçok kez vurguluyor. Ama bu bilgili bir direnme olmalıdır. Madem ki *“Özgürlük her mevsim ve her iklimde açan çiçek değildir; ama, ihtiyaç duyulduktan, köleliğe tepkiler başladıktan sonra solan güle hiç benzemez; sürekli canlı kalır. İnsanlar ve toplumlar; ihtiyaç duymaları, köleliğe tepkileri sonucu, göreceli olarak, özgürlüğe koşarlar”*, kavuşurlar.

Üzülmüş, benzetmelerle, kimi şeyleri hem daha vurucu kılıyor hem akılda daha kolay kalmasını sağlıyor. “Bu ülkenin devrimcileri birer kartaldır” dediği anda anlatılana ve konuya ilginiz daha artıyor. Kaçınılmaz bir biçimde.

Müslüm Üzülmez Batı ile Doğu arasındaki “alışverişi” irdeliyor. Batı devletleri içinde özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) son yıllarda aldığı yeni tür niteliklerini, eskilerini ihmal etmeden, sergilemeyi başarıyla yapıyor. Bugün bölgemizde ve pek yakınımızda, neredeyse “komşumuz”, yeni tür fetihler yapan ve daha yenilerine hazırlanan ABD’nin “sırlarını” çözüyor, okuyucusuna sunuyor. Bu arada “emperyalizm” ile “imparatorluk” meselesine de açıklık getiriyor. Bu alandaki değişik görüşleri sergiliyor. Meraklı ve bu konulara ilgili okuyucunun mutlaka dikkatini çekecek sayfalar bunlar. Hele bu konuya bölgemizin hem zenginlik hem de dert kaynaklarında biri olan petrolü ve buna bağlı sorunları ekleyince ve bir de işe “zihniyet” sorunsalını katınca. Yazar “Ortadoğu zihniyeti” konusunda şöyle bir önerme sunuyor:

“*Ortadoğu zihniyeti*”, var olanı sorgusuzca kabul eden kaderci bir zihniyettir. Bu zihniyet dünü, dün bitmeden unutan; bugünü sorgulamadan “*sadece*” yaşayan ve yarından hiçbir fikri olmayan bir düşünce sisteminin ürünüdür. ABD düşünce sistematüğinde ise, her şeyi sorgulayan, her şeyi kaydeden, hiçbir şeyi unutmayan ve her şeyi, ama her şeyi kısa, orta ve uzun vadede planlayan, kadere hükmetmek isteyen bir mantık vardır.”

Büyük olasılıkla Batı ile Doğu arasındaki en ciddi ayrılık, en önemli fark burada yatmaktadır. Buna eklenecek daha pek çok unsur bulunuyor elbette ama bu kadarı bile aradaki “uçurumun” ispatıdır. O zaman şu basit soruyu da burada sormanın tam zamanıdır: Batı ile Doğu gerçekten dost, apaçık arkadaş, samimi yoldaş olabilirler mi? Ast ve üst ilişkilerinin ötesinde, onları redederek ve eşit-eşite bir şeyler yapılabilir, ortakça bir şeyler üretilir mi?

Yazar, son yılların devletlerarası siyaset sahnesinde gündemden düşmeyen, dramları, rejim değişikliklerini, savaşları ve bitmek bilmez zulümleriyle dünya medyalarına ekmek kapısı olan kendi coğrafyasına, Ortadoğu’ya, bölgemize özel bir yer ayırıyor. Yazar Mezopotamya’ya, iki kadim nehir arasında, ıpışıl bir gökyüzünün tanıklığında, çoluk çocuğuyla ve tüm zenginlikle-

riyle yemyeşil bir halı gibi serilen bu topraklara aşkını ve katlanmak zorunda kaldığı belalardan kaynaklı üzüntüsünü bakın nasıl dillendiriyor. Bir şiir tadında okunabilececek:

“Günümüzde, Ortadoğu veya Mezopotamya’da başka bir tufan var. Bu tufan, doğaya ihanetin yanında, yöneticilerin halk[lar]ına ihanetinin sonucu yaşanmaktadır: İnsan, doğa ile uyum içinde yaşadığı ölçüde; yöneticiler, halkının çıkarlarını koruduğu sürece var olur.

Tarih boyunca elinde ısıklı çalan keskin kılıcı, altında hızlı kuş gibi uçan atı, arkasında bol ‘*yîğit*’ adamı ve silah kullanmaktan başka becerisi olmayan liderler aç kurt sürüleri gibi Mezopotamya’ya saldırmış. Neden?

Mezopotamya’nın tarihine baktığımızda: Mezopotamya’da toprak verimli ve bu verimli topraklarda insanlar çalışıyor, ekiyor, biçiyor... At, eşek, katır, öküz, deve yetiştiriyor, besliyor yük taşıma, çift sürmede gücünden yararlanmak için... Koyun, keçi, inek yetiştiriyor, besliyor etinden, sütünden, derisinden, yününden, kılından yararlanmak için... Bol bol ibadethaneler/okullar açıyor, kitaplar yazılıyor/basılıyor kent yaşamını zenginleştirmek ve sosyal gelişmeyi ilerletmek için...

Mezopotamya tarihinde bunlar olurken, aynı zamanda üretilen her şeye el koymak için her daim mal, ürün ve bilgi üretenlerin karşısına üretmeyenler musallat olmuştur. Üretenler ile üretilen değerlere el koymak isteyenler arasındaki ilişkilerde kaba kuvvet, güç, silah başrolü oynamıştır. Kaba kuvvet ve güç kullanımı çoğu kez savaşlara neden olmuştur. Bu nedenle, Mezopotamya bir anlamıyla da av ve avcılarının coğrafyasıdır: Mezopotamya tarihine av ve avcılarının tarihidir de diyebiliriz.

Güç kullanımı ve savaşları fetihler, yakmalar, yıkmalar, öldürmeler, esir almalar, çalma-çırpımlar, talanlar izlemiştir. Savaşlarda kazanan taraf sadece toprak, maden, tahıl, para-pul ve insanları değil, yazı ve sözü de egemenliği altına almıştır. Egemenler ve karşıtları, tarih diye belirlenmiş, belli çıkarlar doğrultusunda yontulup yönlendirilmiş, yanlı, hesaplı bir kronoloji sunmuş, resmi tarihler oluşturulmuştur.

Mezopotamya, ateş ve kanın yurdu; Ortadoğu ‘*kendi halkını yiyenlerin toprağı*’dır.”

Bu coğrafyaya göz diken dış saldırganları ve onların bölgemiz halklarına yönelik kurnazlıklarını es geçmeyen yazar, olan-bitenleri tarihi dersleriyle birlikte yeri geldikçe aktarıyor. “Kendi halklarını yiyenlerin toprağı”nda halkların üstlerindeki “ölü toprağını” attıklarını, yerlerinden doğrulduklarını ise yaşanan tarih bize gösteriyor. Müslüm Üzülmez bunları da yazıyor. Ve “Silahlar doğuya, petrol batıya akıyor” diyor.

Yazar, bölgedeki son on yıldaki gelişmeler üzerine Kürt halkının öneminin arttığını vurguluyor, şu cümlelerle: “Bu gelişmelerde, Ortadoğu’da artık ‘*kilit taşı*’ Kürtlerdir. Bu süreç, Irak’ın işgaliyle başladı. Şimdi Kürtlerin ve ABD’nin çıkarları örtüşüyor. Eğer Kürtler bu süreçte akıllı bir politika geliştirip yürütebilirlerse, bu konjonktürel durumdan kazançlı çıkabilirler.

Eskiden Kürtler konusunda Ankara-Bağdat-Tahrân hattı söz konusuydu. ABD, bu hattı dikkate almak zorundaydı, çünkü çıkarları bunu gerektiriyordu. Şimdi Bağdat hattı düştü. Bu hattı düşüren de ABD’nin bizzatı kendisidir. Sıra şimdi Tahrân ve Şam da gibi... Türkiye’nin ABD ile çatışma noktasını da bu strateji oluşturuyor. Çünkü eskiden ABD’nin ‘*Kürt Sorunu*’ diye bir sorunu yoktu. Kürt sorunu artık ABD’nin bir sorunu. ABD-İsrail ittifakı, Tahrân ve Şam’ı saf dışı ederse, Birleşik Kürdistan’ın temelleri atılmış olabileceğinden endişe etmektedir. Kürtler, değişen dengeler nedeniyle Kuzey Irak’ta, başka bir ifadeyle Güney Kürdistan’da şu anda önemli mevziler kazandı. Bunu sezinleyen Türkiye, ABD ile bu nedenle çatışmakta. Bu gelişmeden de gizli bir ürküntü duymakta (...) Türkiye şimdi bir yol ayrımında: Ya Doğu’yla ilişkisini koparmadan Batı’ya açılıp Avrupa Birliği [AB] içersinde yer alarak demokratik açılımını yapıp Kürtlerin haklarını güvence altına alacak ya da yolunu kaybedecek, kişilik bölünmesi yaşayacak, Kürt halkını bastıracak ve dolayısıyla Osmanlı gibi ‘*hasta adam*’a dönüşecektir.

Günler neyi gösterecek, göreceğiz.”

Yazar, yaptığı jeo-stratejik incelemelerini, irdelemelerini, sonuç çıkarmalarını ispat edici özellikler de taşıyan, Ralph Peters'in *Armed Forces Journal*'ın (Silahlı Kuvvetler Dergisi'nin) Haziran 2006 sayısında yayınlanan yazısını "stratejik derinliği" olduğu için Nurettin Değirmenci'nin çevrisiyle, zamanında Türkiye'de epey tartışılan haritasıyla birlikte ve yorumsuz olarak sunuyor.

Batı ve Doğu arasındaki farklara kitabın Bilim başlıklı ikinci kısımda ve Kültür başlıklı üçüncü kısımda daha ayrıntılı bir biçimde değiniliyor. Böylece yazar hem önceki karşılaştırmaları için yeni veya ek bilgiler sunuyor hem de Doğu'nun geri kalmışlığının birkaç nedenini daha vurgulama olanağı buluyor. Doğu'daki birçok eksikçe dikkatimizi çekiyor: Filozof bulunmamasına, son dönemlerde bizim taraflarımızda düşünür çıkmamasına, düşünce yerine liderin yüceltilmesine, kadınlara yönelik ayrımcılığın sürgitmesine ve bunun tarihi ve dinsel kaynaklarının derinliğine...

Bu sayfalarda Doğu'nun kaçınılmaz olarak ve "seçkinlerinin" tercihi sonucu sürekli olarak Batı treninin son vagonlarında yer alıyor olmasını haklı olarak ve acımadan, kimsenin göz yaşına bakmadan eleştiriyor. Doğu ülkelerindeki "siyasî ve askerî seçkinlerin şaşaalı yaşamla, devleti soyup soğana çevirmeyi marifet" edindiklerini belirtiyor. Ve bundan başka "derdi", bundan başka amacı olmayan seçkin takımlarının günümüzün devletlerarası ilişkilerinin gerektirdiği donanımdan ister istemez yoksun kalacaklarının da altını çiziyor. Çünkü Doğulu seçkinlerin birincil hedefi görkemli bir yaşam sürdürmek, kendilerinin ve yakınlarının ceplerini doldurmaktır. Ülke içindeki, bölgesel düzeydeki ve daha geniş acılı çok bilinmeyenli denklemleri çözmek değildir. Eleştirilerden sadece seçkinler, yöneticiler değil halklar da paylarını alıyor. Az daha ağızlarının payını alıyorlar diye yazacaktım. Ama içme ve yemek adabı ve benzeri konularda Doğu halklarının ağız tadının da övgüsü yapılmıyor değil: "Rakı sofraları anlık olmamalı, saatlerce sürmelidir. Bu nedenle, keyiflerin kaçmaması, muhabbetin berbat olmaması için ölçülü içilmelidir. Kendini tutmasını bilmeyen, içkide ve mezede sınırı aşarsa hem kendini ve hem de arkadaşlarını hırpalır. Vezirken rezil olunur." Yazarın kimi en

yaşamsal yiyeceklerimizin türlerini, yararlarını, nasıldığını niçinini anlattığı da oluyor. Soğan konusunda yazdıkları bunun en hoş örneğidir. Soğanın marifetlerini öğrenmek için mutlaka okunmalı ve akılda tutulmalı. Evet bu satırlar soğan deyip geçme dedirten türden: “Tüm acılarımız soğan acısı kadar hafif olsun; soframızdan bolluk, mutfağımızdan soğan eksik olmasın!”

Üzülmez diller arasında ilişkiler kuruyor, bir şeyin değişik dillerdeki isimlendirilmelerini, kimi zaman nedenleriyle birlikte, anlatıyor. Başka dillerle ilişki içinde olan, başka dillerden ödünç sözcükler alan ve ne gariptir ki o sözcüğün kökeninin saklanması da görev edinen “hakim dillerin” varolduğu dünyamızda böyle bir uğraşı başlıbaşına övgülmeyi hakediyor. Tek dil yerine çok dil, tek kültür yerine çok kültür diyenlerin merakla ve zevkle okuyacağı satırlar ve sayfalar.

Yazar yeni yüzyılın, yeni zamanların, yeni çağın bir anlamda bilim ve teknoloji yüzyılı olacağını ve bunun birçok alanda değişime-derlenme-toparlanmaya yol açacağını şu cümlelerle duyuruyor: “Yeni bir çağın kapısı aralandı; farklı bir çağa girmek üzereyiz. Bilgi devriminin gerçek devrimci etkisi yeni yeni hissedilmeye başlanıyor. Bilgi paradan daha hızlı hareket ediyor; akıllara durgunluk veren teknolojik gelişmeler yaşıyoruz. Teknolojideki gelişmeler; kendimizi, değerlerimizi ve kurumlarımızı yeniden incelemeye ve değişime zorluyor.

Bu, fiziğin sunduğu model ve metafordan biyolojinin sunduğu model ve metaforlara geçişle başladı, ama biyoloji fiziğin önüne geçti. Bundan sonra çekirdek, hormon, gen, genetik, DNA, virüs, bakteri, mantar, biyolojik silah/saldırı ve benzeri biyolojik terimleri sık sık duyacağız/kullanacağız.

Biyoteknolojik ilerleme ve biyolojik-elektronik çalışmaların devasa boyutlara ulaşması sonucu biyolojik ya da elektronik bilgi akışı sistemleri birbirlerini desteklediğinden, bilgisayarlar yaşamın gizleri üzerindeki örtüyü kaldırmaya, biyoloji ise yeni bilgi kaynaklarını ve sistemlerini geliştirmeye başladı.”

Müslüm Üzülmez, bitkiler, hayvanlar ve insanlar üzerindeki biyoteknolojik çalışmalara, genler üzerindeki “oynamalara”,

hayvanların ve yakın gelecekte insanların “kopyalanmasına” ve bunların doğuracağı tehlikelere de değiniyor: Bilim adamları “insanın tüylerini diken diken edebilecek olasılıklardan söz etmektedirler. Ve ürpertici olasılıkları peş peşe sıralamaktadırlar:

- Besin sorununu hafifletmek için saman ve ot yemek üzere inek gibi işkembesi olan insanlar yetiştirelim mi?
- İşçiyi yaptığı işin gereklerine uyması için biyolojik bir şekilde değiştirelim mi?
- Daha çabuk tepki gösterebilmeleri için pilotların ya da bizim için fazla tekdüze gelen işleri yapmaları için montaj hattında çalışan işçilerin sinirsel yapılarını değiştirelim mi?
- ‘Aşağılık’ insanları ortadan kaldırıp ‘üstün ırk’ yetiştirmeye kalkalım mı? (...)
- Uğrumuzda savaşın diye askerler üretelim mi?
- ‘Yararsız’ çocukları önceden elimine etmek ya da sipariş üzerine istenen özelliklerde bebek üretilmesi için genetik tahminlerinden yararlanalım mı?
- ‘Sperm bankaları’nın yanında, kendimiz için yedek organ, yani yedek böbrek, karaciğer, kalp vs. saklanan ‘tasarruf bankaları’ açalım mı diye sormaktadırlar.” Bu açılardan bakınca Üzülmmez’in çalışması günün gereklerine yanıt veren bir yapıt olarak önem kazanıyor. Bugün herkesi ilgilendiren veya ilgilendirmesi mümkün ve hatta gerekli olan binbir konu hakkında son derece yararlı bilgileri bir demet çiçek sunar gibi sunuyor çünkü. Ancak “Gelecek Toplum” hakkında ileri sürülenlerin ille adım adım o biçimde yürüyemeyeceği, hani tıkr tıkr işleyen bir İsviçre saati gibi işleyemeyeceğini de anımsatmaktan kaçınmıyor. İyi de ediyor. Çünkü öylesine bir gidişin garantisi yok. Ve olası kimi tehlikelerin kimi yoldan çıkışların şimdiden farkında olmak ta yararlı elbette.

Yazarın düzenli ve sürekli bir biçimde Batı ile Doğu, değişik medeniyetler ve benzeri bölünmeleri birer “blok” biçiminde sunması dikkat çekebilir, eleştirilebilir de. Çünkü hakim devlet-

ler, hakim sınıflar her zaman ve her yerde birer “blok” biçiminde hareket etmiyorlar. Edemiyorlar. Edemezler de. Batı, Doğu, “Müslüman Dünyası” ve benzeri isimler verdiğimiz “bütün” içinde birbiriyle çelişkili, çatışmalı birçok devlet ve birçok çıkar odağı bulunuyor. Birbirinden farklı topluluklar, dili, kültürü, dini birbirinden farkı halklar bulunuyor. Doğu’ya veya “Müslüman Dünyası”na bu açıdan bakılınca her zaman birbirinin aynısı devletlerden oluşmadığını görebiliyoruz. Aynı şeyi hakim sınıflar için söylemek te olası. Dolayısıyla jeo-stratejik analizlerimizde herhangi bir blok içindeki çelişkileri, çatışmaları, değişik çıkarları ve farklılıkları da devreye sokmak yararlı olabilir. Ancak bu çalışmadaki birçok konu için blok yönteminin yararı da ortada. Çünkü böylece kimi kez karşılaştırmaları kolaylaştırıcı genellemeler yapmak, benzer ortak noktaları vurgulamak olanağı da bulunuyor. Bu da konuların anlaşılması için yabana atılmayacak bir kolaylık yaratıyor. Örneğin Müslüm Üzülmez şunu yazdığı zaman: «Batı, rekabet ve kontrole; Doğu, geleneksel olarak işbirliği ve güvene dayanır. (...) Batı’da bireyler, Doğu’da cemaat (çoğu yerde sürü) vardır. Bu nedenle, Doğu’daki toplumlarda örf, gelenek ve alışkanlıklar egemendir: ‘*Yasaların üstünlüğü*’, ‘*Evrensel insan hakları*, ‘*Suçun ve günahın ferdiliği ilkesi*’ gibi evrensel kavramlar Doğuluya yabancısıdır. Ve evrensel kavramlara yabancı olanlar insanî değerlere de yabancısıdır.”

Müslüm Üzülmez solcudur. Bunu saklamıyor. Ancak yirminci yüzyılın sonundaki, yirmibirinci yüzyılın başındaki ve bugünkü Türkiye’de sol takımın yaptıklarının tümünü onaylamadığı gibi, solun iktidarı alma konusunda önerdiklerini de kayıtsız şartsız “tutmuyor” ve bu bağlamda bu konularda neredeyse umutsuz bir aşamada olduğunu da sezdirmekten çekinmiyor. Bu belki biraz abartılı görülebilir. Veya süttten ağzı yanan yoğurdu üfleterek yer dedirtebilir. Ama dedirtmesin. Çünkü yazar bu alanlarda ileri sürdüklerini örnekleriyle değişik yerlerde bizzat veriyor. Çünkü o birçok şeyi, birçok siyasi, birçok toplumsal-siyasi olayı içinden ve içinde yaşamıştır. Birçok insanı, siyasi partiyi ve yöneticilerini uzun zaman dilimleri içinde yakından ve

uzaktan gözlemlemek olanağı bulmuştur. Evet Müslüm Üzülmüş 1960'ların sonundan bu yana ülke siyasetini yakından izleyen, belli zaman dilimleri içinde siyasette aktif olarak görev alan iyi bir gözlemcidir. Bu açıdan bakınca yazdıklarını, bizimle paylaştıklarını okuyucularıyla dertleşmesi gibi de algılayabiliriz. O veya bu, her bakımdan okunmasında yarar olan sayfalardır bunlar. Dahası yazar gelecekte tümüyle ümidini de kesmiş değil. Nitekim bunu şu satırlarında okumamız, görmemiz ve saptamamız mümkün:

“Bir mücadelede yenmek de var yenilmek de. Bilinmeli ki; yenilenler teslim olmadıkça, yenilmiş sayılmazlar. Burada yenilmek ile teslim olmayı birbirine karıştırma yanlışlığına düşmemeliyiz. Yenilmek ayrı şeydir, teslim olmak ise ayrı bir şey.”

M. Şehmus Güzel

Paris, 1-7 Eylül 2010

Birinci Kısım

POLİTİKA

Voltaire; “tüm tutkular zamanla ölür” dese de,
benim sana olan tutkum, ancak benimle ölür.*

yeni bir rüyada buluşalım.

*Voltaire: (1694-1778) Aydınlanma çağının öncü Fransız düşünürü.

İnsan Neden Acı Çeker?

*“İyi bir düzen olsaydı dünyada,
Doğru tartılsaydı insan onuru,
Dünya sevilen dünya olurdu.
Erdemli insanlar kalmazdı bir köşede.”*

—Ömer Hayam

İnsan neden acı çeker?

Bence insan bedeninde, yüreğinde ve vicdanında acıyı hissettiğinde, acı çeker. Eğer bir insan sosyal, siyasal, ahlâkî, dinî değerlerini yitirmişse, dünya yansa onun umurunda olmaz! Cansız bir nesne nasıl bütün devinimlerden yoksun kalıyorsa, acı çekmeyen bir kimsede tüm duygulardan yoksun kalır. Çünkü duygularını yitirmiştir. O, her türlü dış etkiye karşı duyargalarını kapatmıştır veya duygularını öldürmüştür. Ne sevgilisini, ne eşini, ne çocuklarını, ne ailesini, ne insanları, ne hayvanları ve ne de ağaçları/çiçekleri, gülleri ve yurdunu sever. Bu tip insanlar; seven gençlerin kavuşamamasından, çocukların yeterli beslenememe nedeniyle ölmesinden, sağlıklı konutların yapılmaması sonucu depremlerde binlerce insanın ölmesinden, ülke zenginlikleri talan edildiğinde ya da adil dağıtılmadığında, en basitinden parasızlıktan ilaç alamayan bir hastanın ölmesi karşısında veya insanların ana dillerini konuşamaz durumda olmalarından yüreklerinde hiç acı hisseder mi? Tövbe!

İnsan çeşitli nedenlerle acı çeker. Kısaca;

- Açlık, susuzluk, hastalık ve yaralanma; dayak ve işkence; diken batması, acı biber yeme gibi iç ve dış fiziksel etkiler nedeniyle acı çeker.
- Sevdiklerini yitirdiğinde, aşk vurgunu olduğunda, başarısızlıklarında, yapmak istediği şeyleri yapamadığında, olaylara ve olgulara veya kafasına takılan şeylere yanıt bulamadığında, savaş veya rüşvet gibi onaylamadığı veya sel, depresyon gibi üzüntülü olayların yaşanmasında acı çeker. Duygusal zedelenme içine girer. Yani psikolojik ve duygusal nedenlerle acı çeker.

Bana kalırsa en büyük acıyı çaresiz kaldığımızda çekeriz. Einstein: “*Genç yaşta insana acı gelen ama olgun çağda tadına doyum olmaz bir yalnızlık içinde yaşıyorum*” diye yazsa da, yalnız kalan insanların da çok acı çektikleri bir gerçektir!

Düşünen insanların, aydınların çektiği acılar ise, iki türdendir diyebilirim:

Birincisi, beyin hücrelerinin ısınması, yanması sonucu, yani iç etkiler sonucu acı çekerler. Bu acı daha çok vücut kimyasıyla ilgili bir acıdır.

İkincisi ise, egemen güç veya güçlerin uyguladığı baskıcı politikalar sonucu baskı, işsizlik, sürgün, yerinden-yurdundan ayrılma, hapis, ölüm gibi korkunç acılara maruz kalmaları, yani dış etkiler sonucu fiziksel ve ruhsal olarak acı çekerler. Örneğin; Galileo Galilei, “*Dünya dönüyor*” dediği için, Hallac-ı Mansur, “*Ene’l-Hak*”, yani Ben Hakk’ım dediği için, İsmail Beşikçi “*Kürtler vardır*” dediği için; ve de direndikleri için bu erdemli insanlar acı çektiler, tutsak edildiler; beyin hücrelerinin ısınmasına, yanmasına katlandılar; “*sevilen bir dünya*” için ve özgürlük adına direndiler.

Bu örneklerde de görüldüğümüz gibi özgürlük, direnmedir; ama, bilgili direnmedir. Yoksa “*özgürlük her mevsim ve her iklimde açan çiçek değildir; ama, ihtiyaç duyulduktan, köleliğe tepkiler başladıktan sonra solan güle hiç benzemez; sürekli can-*

lı kalır. İnsanlar ve toplumlar; ihtiyaç duymaları, köleliğe tepkileri sonucu, göreceli olarak, özgürlüğe koşarlar”, kavuşurlar.

MÖ. 7.000’li yıllardan günümüze kadar, gelip-geçen ve yıkılıp tarih olan kavimlere, uygarlıklara, milletlere, devletlere baktığımızda, tarihin tüm devir, devran ve zamanlarda savaşın, talanın, yağmanın, açlığın ve de insan kırımlarının tarihi olduğunu görürüz. Belki biraz Nietzsche varı olacak ama, toplumların tarihi çekilen acıların tarihidir diyebilirim.

Bedel ödenmeden, acı çekilmeden bir şeyin kazanılması, elde edilmesi mümkün değildir. Türkiye’de hak ve özgürlük için mücadele verenlerin, direnenlerin acı çekmesinin bir nedeni de bundandır.

Acıya katlanılmadan, direnilmeden özgürlüğe kavuşulamaz!..

Kartallar ve Günahkârların “Günah Çıkarma”sı

Kartallar özgür ve asildir.

Kartalları özgür ve asil yapan, dorukları beyaz karlarla örtülü asi, yüksek kayalara yuvalarını kurduran ve gökyüzünde, çok yükseklerde uçmasını sağlayan ise güçlü kanatlarıdır. Bir kartalın kanatları kırıldı mı veya tüyleri yolundu mu ne yüce dağların sivri kayalarına yuva yapabilir ve ne de artık gökyüzünde yükseklerde güneşe arkadaşlık edebilir.

Bu ülkenin devrimcileri birer kartaldır.

Onlar hep yükseklerde uçtu ve uçarlar. Onlar kendi halkının ulusal ve toplumsal kurtuluşu için mücadele etti ve ediyorlar. Eğer devrimciler, kartallar gibi kendilerini güçlü kılan düşünce ve eylemlerini bir torbaya koyup ve ağzını da sıkıca bağladıktan sonra iktidarın önünde diz çökerek, yüce dağ başlarındaki asi kartallığını bırakıp, kafesteki bir papağan gibi “konuşmaya” başlarsa, en kıymetli hazinesini, özgürlüğünü yitirir ve daha önemlisi ise kendi değerlerine ve halkına ihanet etmiş olur.

Devrimciler, iyi kötü, yıllardır barış, insan hakları, özgürlük ve demokrasi için savaşım vermektedirler. Bu savaşımalarında, tarih boyunca tüm savaşlarda olanlar, üç aşağı beş yukarı, hatta daha fazlasıyla birlikte bizde de olmaktadır. Demokrasi ve özgürlük için, aş ve ekmek için mücadele eden devrimcilerin başına

akla hayale gelmedik belalar gelmektedir: Yenilmeler, ölmeler, sakat kalmalar, tutsak düşmeler, ihanete uğramalar, teslim olmaları ve inadına “*özgürlük savaşımına devam*” demeler...

Bu olanlar içinde, hem insanî ve hem siyasî açıdan en ağır olanı, etik açıdan da en affedilmezi: İhanettir.

Şimdi meydana boş bulmuşlar, sağda solda, bir kısım “*günah çıkartmış*” “*sahibinin sesi*” insanlar umutsuzluk tohumları ekiyor. Cezaevlerinde veya dışarıda devlet destekli kitaplar yazıyor. Bunlar canlarını “*kurtarmanın*” karşılığı olarak “*aslanlar*” gibi devrimcilere ve kendi geçmişlerine küfür ediyorlar. Sözün gerçek anlamıyla herkesin kendileri gibi teslimiyet bayrağını çekmelerini istiyorlar.

Bu “*günah çıkarmış*”lar veya günah çıkartanlar, bu davranışlarıyla kuş gibi hafifleyip gökyüzünde özgürce gezinen bulutlarla hiç yarışabilirler mi? Hayır, bataklıkta daha çok batmaya devam ederler. Onlar, et yığını ruhsuz bedenleriyle, kesimhanede kasabın bıçak darbeleri altında ölecekleri *an*’ı korkuyla beklerler.

Bir mücadelede yenmek de var yenilmek de. Bilinmeli ki; yenilenler teslim olmadıkça, yenilmiş sayılmazlar. Burada yenilmek ile teslim olmayı bir birine karıştırma yanlışlığına düşmemeliyiz. Yenilmek ayrı şeydir, teslim olmak ise ayrı bir şey.

İnsan hata yapabilir, düşüncelerinde değişimler olabilir, bağlı olduğu siyasî oluşumlardan ayrılabilir. Bunlar tamamen insanî şeylerdir. Bu olanlar normaldir. Beğenmesek bile saygı duyulacak şeylerdir. Ama gücün, egemenin karşısında ruhunu ve bedenini teslim etmek çok farklı bir şeydir. Söz konusu olan ihanettir, hainliktir.

Hainlik, kendi yüce değerlerini düşmanlarının ayakları altında atan, ezilmesine yardımcı olan ve artık hiçbir değeri bulunmayan soysuzluktur.

Soysuz, dizlerinin bağı çözülen veya efendisinin kapısı önünde kuyruk sallayıp kemik kırıntısı bekleyen itler gibi midelerini düşünen, ruhunu ve bedenini teslim etmiş bu zavallılar tarih bilimine göre ölünceye kadar birer “*şamar oğlanı*”dır. Çünkü dünyanın her yerinde alçaklara ancak hak ettiklerince değer verilir.

“*Günah çıkarmış*”lar, yüz kızartıcı ve ayıplı eylemleriyle; düşüncelerini, değerlerini bir torbaya koyup ağzını da büzdükten sonra, torbayı bir taşla bağlayıp ve ilmiği de boynuna geçirerek denizin kara derinliğine atlamaktadırlar. Torba aşağıya indikçe kendi bedenleriyle birlikte ruhları da karanlığa doğru yol alır: Ruhen çökerler! Artık yaşayan birer ölüdürler.

Yenilip teslim olmayanlar ise her zaman birer kartaldır.

Kulağımıza küpe olsun! Baskının, şiddetin ve yoksulluğun bolca yaşandığı, demokrasinin ve zenginliğin az olduğu yerlerde “*günah çıkartan*”lar hiç eksik olmaz, çok olur. Egemen olanlar, baskıyı yapanlar bu “*günah çıkartan*”ları daima tutar, onları “*do-kunulmaz*”lardan yapar, ihanetine karşılık ödüllendirir, ama onlara hiç güven duymaz ve de sevmez: Her an ihanet edebileceğini ve aşağılık biri olduğunu düşünür.

Günah çıkartmışların bol olduğu ülkelerde kartalların da çok olduğu unutulmasın sakın!

ABD’yi İyi Anlamak

Dünyanın dört bir yanında ABD ile ilgili olumlu olumsuz bir çok şey söylenmekte, yazılmakta ve eylemler yapılmaktadır. Ben kişisel olarak bu yapılanların-edilenlerin çoğunun bilinç ve bilgidenden yoksun olduğuna inanmaktayım. Uluslararası gelişme ve yaşanan olayların diyalektiği iyi kavramadan gösterilecek her tepki, tenekelerle kuru gürültü yaparak karga kovalamaya benzer.

Bugün Doğu Avrupa’da, Ortadoğu’da, Kafkaslarda... velhasıl dünyanın her yanında çok önemli olaylar olmakta ve ilginç gelişmeler yaşanmaktadır. Doğru politikalar üretmemiz için bu olaylara ve gelişmelere derinlemesine bakmasını bilmeliyiz; Amerika’yı çok iyi tanımalıyız. ABD’yi iyi tanımadan, dost veya düşman olduğunu veya dünyaya çeki düzen vermeye çalışan kötü bir “Şerif” olduğunu nereden bileceğiz?

Ben, ABD’yi iyi tanıma konusunda üç örnek vererek, az da olsa, olayın derinliğini sizlerle paylaşmak istiyorum. Laiklik, türban, İmam Hatipliler ve Kur’an kursları ile uğraşacağımıza, bu örnek ve benzeri verileri iyi incelememiz halinde ABD’nin gücünün nereden geldiğini daha iyi anlamış oluruz diye düşünüyorum.

Birincisi, bundan yaklaşık 100 yıl önce ABD’li Cumhuriyet Partili Senatör Albert J. Beveridge, 16 Eylül 1898’de yaptığı bir konuşmada bakın neler söylemektedir: “*Bugün tükettiğimizden*

çok üretiyoruz, işten çok işimiz, yatırılardan çok sermayemiz var... Dolayısıyla ürünlerimize, sermayemize, emeğimize yeni pazarlar bulmak zorundayız. (Yeni egemenlik alanlarının katılımıyla) sadece bir ticaret artışı değil, Devletimizin imparatorluğu da başlamış olacaktır... Ticaretimiz yayıldıkça özgürlük bayrağı yer-küreyi ve okyanusun yollarını kuşatacak ve silahlarımızın bekçiliğinde bütün insanlık bayrağımızı selamlarken özgürlük ve uygarlığın şafağı da sökecektir.

Amerika halkı tüm dünyaya hak ve şerefi öğretecektir. Biz dünyadaki görevimizden kaçamayız... Kaderin bize görev verdiği hiçbir yerden, orayı özgürlük ve uygarlık adına kurtarmaktan kaçınmayız. Tanrının vaadi yerine gelecek ve bayrağımız tüm insanlığın sembolü olacaktır ." (Aktaran: Erdal Yavuz, **Radikal** -2 Mart 2003)

İkincisi, **Stanford Üniversitesi**'nin yaptırdığı bir kamuoyu araştırmasında ise, Amerikalılar, bakın geldikleri aşama ve kendilerine ilişkin nasıl bir değerlendirmede bulunuyorlar: "*Biyolojik ve tıp bilimiyle yaşlılığı durdurmayı biliyoruz. İnsan hayatını nasıl uzatacağımızı da öğrendik. İnsanları artık kopya edebiliyoruz. İnsan hayatını yaratabiliyoruz. Üstün askeri teknolojiyle, askerlerimiz ölmeden savaşları kazanabiliyoruz. Dünya Bankası ve IMF kanalıyla dünya ekonomisinin kontrolü elimizde bulunuyor. Küresel ekonomideki serbest ticaretin patronuyuz. Küresel demokratikleşmede dünya ülkelerinin hükümetleri artık bizim kontrolümüzde. Bugüne kadar Allah bize hep yol gösterdi. Artık Allah'a ihtiyacımız yok ."* (Aktaran: Ali Şen, **Star** -13 Ocak 2003)

Peki, bizde ve bizim gibi ülkelerde neler yapılmakta?

Bizde ise tam tersi gelişmeler yaşanmakta veya yapılmaktadır. Ünlü İslam bilgini İbn Haldun, günümüzden yaklaşık 627 yıl önce kaleme aldığı **Mukaddime** adlı eserinde sanki bugünün İslam âlemi veya doğu toplumlarının yöneticilerini anlatmaktadır. Okuyalım: "...Hükümdarlığı elde ettikten sonra, hükümdarlar

zorluklara katlanmayı bırakarak rahatlık ve sükûnet içinde dalmayı ihtiyar ederler. Büyük yapılar ve saraylar yapmaya ve güzel giyimler giymeye başlarlar, böylece onlar devlet ve onun servetlerinin meyvalarından faydalanırlar, kurdukları saraylarına sular akıtırlar, bahçeler ve havuzlar vücuda getirirler. Bu suretle dünya rahatlarına dalarlar, rahatlığı zahmet meşakkatlere tercih ederler. İktidarları dâhilinde giyimlerinin incelik ve nefisliğine, yemeklerinin güzelliğine, tabak, çanak yataklarının hoşluğuna önem verirler. Bunlara alışırlar, nesilleri, oğul ve torunları ata ve babalarından bunları tevarüs ederler, Tanrı bunların hâkimiyet ve devletlerinin sonra ermesini ve yıkılmasını takdir edinceye kadar onlar bu yaşayışlarına devam ederler. “ (Mukaddime-I, MEB Yayınları, s.425–426)

627 yıl önce, bu şekilde “çalışma” ve “yönetme” ilke edinilmişse, bugün neler yapmaktadır varın siz düşünün? Ha, iktidarda olanlar böyle de, muhalefette olanlar ve daha çok da Kürt yurtseverlerinin, sosyal demokratların, sosyalist ve komünistlerin durumu çok mu farklı? Hayır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan, daha doğrusu tüketimle üretimin denk olmadığı ülkelerde muhalefet, yapı ve davranışlarıyla iktidarların simetriğidir.

Son, üçüncü örneğimiz İstanbul’dan. 10–17 Ağustos 2003 tarihleri arasında İstanbul’da **Dünya Felsefe Dernekleri Birliği (FISP)**’in düzenlemiş olduğu **21. Dünya Felsefe Kongresi**’nde günde 40 oturumun yapıldığı, 1.600 felsefecinin bir araya geldiği ve katılımcıların çoğunu ABD’li felsefecilerin oluşturduğunu; kongrede din felsefesi, sosyal bilimler ve felsefe, bioetik gibi konu başlıklarının ele alındığı, tartışıldığı ve en fazla ilgiyi küreselleşme, insan hakları, terörizm gibi konuların gördüğünü basından izledik.

Peki, Müslüman ülkelerin felsefecileri nerede?

Şeyhlerinin veya parti liderlerinin dizinin dibinde keramet beklemede mi? Ne dersiniz?

Bizim gibi ülkelerin şaşaalı yaşamla, devleti soyup soğana çevirmeyi marifet edinmiş siyasî ve askerî seçkinleriyle, “*Büyük Ortadoğu Projesi*” diye sunulan BOP’u veya daha geliştirilmiş ismiyle “*Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi*” GOP’u anlama ve bu projeyle ilgili politikalar geliştirmesi mümkün mü? Hâşâ! Oysa “*önleyici vuruş*” doktrini, sınır ve rejim değişiklikleri, yeni tehdit algılaması ve daha birçok yeni politik ve güvenlik kavramı, ABD için yeni hamlelerin stratejik zeminini oluşturmaktadır. Afganistan ve Irak’ı da içeren Avrasya coğrafyası bu yeni hamlelerin satranç tahtasıdır. Bu bağlamda, Türkiye’nin “*model ülke*” ve askeri açıdan da “*mızrak ucu ülke*” olma durumu tartışmaların odağını oluşturmaktadır.

Medeniyetler Çatışması Mı, İmparatorluk Hâkimiyeti Mi?

(Samuel P. Huntington, Sezai Karakoç ve Neo-Marksistler)

Amerikan yeni sağının politik hatlarını çizen Harvard Üniversitesi'nde Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Samuel P. Huntington, 1993 yılında “**Medeniyetler Çatışması**” adlı yazısında: Kısaca, dünyanın Amerika ve Batı Avrupa'nın içinde yer aldığı Batı; Rusya ve Doğu Avrupa'nın içinde yer aldığı Slav-Ortodoks; Latin Amerika, Japon, Konfüçyüs, Hindu, İslâm medeniyetlerinin arasındaki etkileşim ve çatışmayla şekilleneceğini açıklamıştı. (**Medeniyetler Çatışması**, Vadi Yayınları, s.13-41)

Bu görüş dünyada büyük bir yankı uyandırdı. Olumlu olumsuz birçok açıklama ve yazıya konu oldu.

Ünlü şairimiz Sezai Karakoç da **Çıkış Yolu** adlı eserinde aynen S. Huntington gibi Dünyayı Batı Medeniyeti, Doğu Medeniyeti ve İslâm Medeniyeti olmak üzere üç medeniyet olarak düşünür ve bu üç medeniyet arasında sürekli bir çatışmanın olduğunu belirtir:

“Batı, temeli olan Roma’dan, dünyaya hâkimiyet ilkesini aldı. Dünyaya düzen verme ideali vardı romalıların. Bu ideali de daha çok kuvvetle ve tabii, nizam kurarak, örgüt kurarak gerçekleştirmeye çalışıyorlardı. Fakat neticede, bütün insanlığı boyundu-

ruk altına alma ideali, esasında, insan tabiatına zıt, hakikata zıt bir idealdir. Bu sebeple, Roma'nın çöküşü, batıların ruhlarında, şuuraltlarına geçen bir kompleks doğurdu. Yani, ondan sonraki bütün batı toplumları, hep Roma'yı gerçekleştirmek isterler. Roma-Germen İmparatorluğu, Mukaddes-Roma Germen İmparatorluğu gibi adlarla hep Roma'yı diriltmeye çalıştılar. En son, çarlık, faşizm, nazizm ve hatta komünizm de aslında Roma'nın bir başka şekilde diriltilmesi idealiydi. Fakat onlar, acelecilikle, almanların aceleciliği sebebiyle emellerine varamadılar, kavuşamadılar.

Amerika da, bir başka şekilde, yeni bir Roma gerçekleştirme olayıdır. Dikkat ederseniz, Dünyanın Yeni Düzeni deniyor. Yeni Düzen derken, yine Roma'yı, yeni Roma'yı gerçekleştirmek istiyorlar. Bu sebeptir ki, Batının ruhunda sürekli bir Sezar vardır. Bu Sezar dünyayı yönetecektir. ...Amerika'da, bu biraz daha komplike bir şekilde cereyan etmektedir. Fakat netice değişmiyor. Oysa, insanlık, bütün cepheleriyle çok boyutlu, çok büyük realitedir. Yani bir Doğu realitesi var. Asya medeniyetleri var. Bir Çin, eski Çin medeniyeti var. İşte, bir de, ortada, İslâm Medeniyeti var. Bu kadar büyük medeniyetlerin sergisi olan bir dünya, sadece, hakimiyet, düzen verme iddiasıyla hakimiyet mümkün değildir. Belki bütün bu, insanlığa hakim olma, onları ezerek değil de, onların gönüllerini fethederek, onların ruhlarına hitapederek, nüfuz ederek mümkündür. İşte İslâm Medeniyeti'nin Batı Medeniyeti'nden ayrıldığı nokta burasıdır.” (Çıkış Yolu-I, Diriliş Yayınları, s.85-86)

M. Hardt ve A. Negri gibi Batılı birçok Marksist düşünür ise, Samuel P. Huntington ve Sezai Karakoç'un aksine, Dünyanın üç medeniyete bölünmediğini, bir tek imparatorluğun olduğunu; çatışmaların da medeniyetler arası değil, imparatorlukla imparatorluğun egemenliğine karşı çıkanlar arasında olduğunu yazıyorlar ve “*Emperyalizm*” kavramının günümüzü açıklamaya yeterli gelmediğini, emperyalizm yerine Roma İmparatorluğundan esinlenerek “*İmparatorluk*” kavramını kullanmayı daha doğru

bulmaktadırlar. Kısaca; “Emperyalizmin aksine İmparatorluk, toprak temelli bir iktidar merkezi yaratmadığı gibi sabit sınırları ya da engelleri de tanımaz. İmparatorluk, giderek bütün yerküreyi kendi açık ve genişleyen hudutları içine katmakta olan merkez-siz ve topraksız bir yönetim aygıtıdır. İmparatorluk, değişen komuta ağları yoluyla melez kimlikleri, esnek hiyerarşileri ve çoklu mübadeleyi idare ediyor. Emperyalist dünya haritasındaki ayrı ulusal renkler İmparatorluğun küresel gökkuşağı içinde erimekte ve kaybolmaktadır.

Modern emperyalist küresel coğrafyanın değişmesi ve dünya piyasasının gerçeklik kazanması kapitalist üretim tarzı içindeki bir geçişe işaret eder. En önemlisi, üç Dünya (Birinci, İkinci, Üçüncü Dünya) uzamsal bölünmeleri öyle bir karıştı ki, sürekli olarak Birinci Dünya’yı Üçüncü Dünya’da, Üçüncü Dünya’yı Birinci Dünya’da görüyoruz; ikinci Dünya’nın yerindeyse yeller esiyor. Sermayenin önünde dümdüz bir dünya uzanıyor” tespiti yapılır.

Ve sonra da, İmparatorluğun üçlü buyruğu açıklanır:

“Emperyal stratejinin doğru formülü “böl ve yönet” değildir. İmparatorluk, en azından, bölünme yaratmak yerine var olan ya da potansiyel farklılıkları tanır, onları kutlar ve genel bir komuta ekonomisi içinde düzenler. İmparatorluğun üç buyruğu şudur: İçine al, farklılaştır, yönet.” (M. Hardt & A. Negri, **İmparatorluk**, Ayrıntı Yayınları, s.19 ve 214)

Üç farklı görüşü yorumsuz sundum.

Değerlendirmeyi siz değerli okuyucularıma bırakıyorum. Dünya’da olup-biteni iyi anlamamız için, bu konularda tartışma ve düşünce alış verişi yaparak bilgilerimizi olgunlaştırma görevi önümüzde duruyor diye düşünüyorum.

ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (1)

Dünyada ve bölgemizde çok önemli gelişmeler yaşanmakta.

Amerika Birleşik Devletleri, bu gelişmelerin baş aktörüdür. Gelişmelerin hızı, kapsamı ve zamanı ABD’ce tasarlanmış ve “*Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi GOP*”la belirlenmiştir.

Bu gelişmelerin ana nedeni petrol müdür?

Olaylara petrol açısından baktığımızda, günümüzde petrolün stratejik öneminin hiç azalmadığını ve giderek arttığını ve geleceğin büyük bir sorunu olarak da ortada durduğunu görürüz. Günde 80 milyon varil petrol tüketen dünyamızın 20 yıl sonraki tüketiminin günde 120 milyon varili bulacağı bildiriliyor. Yeryüzünün petrol kaynakları, böylesine artarak büyüyen ihtiyacı ne zamana kadar karşılayabilir?

Yoksa ABD bu projeye dünyayı denetim altına mı almak istiyor?

Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi’nin kapsadığı coğrafya, Fas’tan başlayıp Çin sınırına kadar gidiyor. Bu alanın içine giren Ortadoğu, Hazar Denizi Havzası, Güney Kafkasya ve Orta Asya’da dünya petrol kaynaklarının yüzde 69’u bulunuyor. Batı ve Kuzey Afrika’daki yataklarla birlikte bu oran yüzde 80 dolayına ulaşıyor. Öyleyse bu proje, Avrupa Birliği, Japonya ve Çin’deki tüketim artışının gelecek 20 yılda en az 10 kat

olacağını da göz önünde tutan ABD’nin, 22 ülkenin bulunduğu bu büyük bölgeyi, başka bir ifadeyle “*Dünya Enerji Kaynakları Kuşağı*”nı denetim altına alma girişimi midir?

Benzer sorulara yanıt ararken, ABD’nin bugünkü durumunu da irdelemenin gerekliliğine inanıyorum. Önce, dünyada bir “*süper veya hiper güç*” olmanın şartlarını hatırlayalım. Bu konuda, esas itibarıyla, üç temel kriter gerekmektedir. Bunlar:

1. Ekonomik üstünlük,
2. Ekonomik güçle oluşturulan askerî üstünlük,
3. Ekonomik ve askerî üstünlükten güç alan siyasî üstünlüktür.

Günümüzde ABD, dünya üretiminin yüzde 26’sını tek başına oluşturan, dünya tüketiminin yüzde 28’ini kullanan, gerçek bir “*ekonomik dev*”dir. Yine ABD, bu ekonomik güce dayanarak, dünyanın en büyük “*askerî gücü*”nü oluşturmuş durumdadır. Bugün dünyadaki 200’e yakın devletin yıllık savunma harcamalarının toplamı yaklaşık 750 milyar dolardır. ABD’nin 2004 savunma bütçesi ise, tek başına 435,5 milyar dolar. ABD, işte böylesine çok büyük ekonomik ve askerî gücü arkasına almış yürüyen bir “*siyasî güç*”tür: Hem de tek gerçek “*hiper güç*”.

Stratejinin temel kurallarındandır: “*Bir güç oluşturduğunuzda, o güç sizi, kendisini kullanmaya zorlar.*” Madelenie Albright, bunu şöyle açıklamaktadır: “*ABD, mademki bu kadar güçlü bir ordu oluşturdu, onu gerektiği şekilde kullanması doğaldır.*”

Sonuçta, bu düşünce bir grup “*güçlü*” Amerikalıda şu inancı oluşturdu: “*Mademki en güçlü biziz, o zaman her şey bizim hakkımızdır.*” Bu düşünce ve inanç, 1990’da Sovyetler Birliği’nin dağılması ile tam bir uygulama fırsatını yakaladı. Bu durum, 1991’de başlayıp 1997’de kristalize olan “*XXI.yy.’ı Amerikan Yüzyılı Yapmak Projesi*”ni uygulamaya konulmasını sağladı.

Bu “*güçlü*” Amerikalılar 2000 yılı seçimlerinde aradıkları siyasi aracı buldular ve söz konusu projeden yeni bir doktrin oluşturdular. Başkanlarının adını taşıyan bu doktrin; “*Hedef ülkele-*

ri, tehdit yeteneği kazanmadan vur” olarak sloganlaşan şu dört amaca yöneliktir:

- ABD askeri gücünün, gerektiğinde nükleer silah kullanmak da dâhil hedeflerin ele geçirilmesinde kullanılması,
- Herhangi bir uluslararası anlaşma veya uluslararası örgütün Washington’un kararlarının reddi,
- Herhangi bir stratejik rakibin ortaya çıkmasını, her yola başvurarak engellemek,
- ABD’nin siyasal çıkarları için, askerî ve siyasî gücünü açık bir şekilde, ortaya koymak.

Bu düşünceler, sadece dokümanlarda kalmamış, bizzat Başkan Bush tarafından da açıkça ifade edilmiştir. 26 Şubat 2002’de Washington’da elit bir topluluğa bu düşünceyi şöyle özetlemiştir: “*Tarihin geri kalanı, bizim tarafımızdan yazılacaktır.*” Yine, aynı yılın Haziran ayında West Point’te ABD Kara Harp Okulu’nda yaptığı bir konuşmada da: “*Amerika, pazarlığa tabi olmayan ve gerekleri tüm insanlıkla örtüşen, tartışmasız ahlaki yükümlülüklerin yönlendirdiği ilahi bir ulustur.*”

Bu beyanlara ilave olarak, daha anlamlı ve objektif bir tanımlama Bush’un Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice tarafından yapılmıştır. Temmuz 2003’te **Washington Post**’taki bir makalesinde, niyet ve maksatlarını açıkça ifade etmiştir: “*Fas’tan Çin sınırına kadar, 22 ülkenin siyasi ve ekonomik coğrafyasını yeniden düzenleyeceğiz.*”

Bu beyan ve açıklamalar, Amerika’nın niyet, amaç, stratejisini çok iyi açıklamakta ve nasıl bir gelecek tasarladığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca, burada akılda tutmamız gereken bir şey de, Fas’tan Çin sınırına kadar ülkelerin siyasi ve ekonomik coğrafyası yeniden düzenlenirken, bu düzenlemenin “*kilit taşı*”nı “*Kuzey Irak*”ın veya başka bir ifadeyle “*Güney Kürdistan*”ın ve daha geniş anlamıyla da Kürtlerin oluşturacağıdır. (*Devamı haftaya...*)

ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (2)

“*Büyük İmparatorluğun Kuruluşu*” çalışmalarının tarihi gelişimini göstermesi açısından; “*Büyük Ortadoğu Projesi*” veya daha da zenginleştirilmiş bir ifadeyle “*Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi*” çerçevesinde bazı önemli tarihleri, açıklamaları ve gelişmeleri kısaca hatırlamanın yaralı olacağını düşünüyorum:

- **Aralık 1994:** NATO Konseyi’nin başlattığı “*Akdeniz Diyalogu*” girişimi, NATO üyesi olan ülkelerin dışında Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Moritanya, Fas ve Tunus’u da bünyesine dâhil etti.
- **Ocak 1995:** 1985 yılında imzalanan serbest ticaret anlaşmasının devamı çerçevesinde, ABD ile İsrail arasındaki tüm ticari engeller kaldırıldı.
- **Kasım 1995:** Barselona’da bir araya gelen Avrupa Birliği ve Akdeniz havzası ülkeleri (Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye, Filistin Otoritesi), siyasi, ekonomik, malî, sosyal ve kültürel boyutlarda Avrupa Akdeniz Ortaklığı’nı başlattılar. 1995–2000 yılları için, AB bu projeye 9 milyar euro ayırdı.
- **Aralık 2001:** Ürdün, ABD ile serbest ticaret anlaşması imzaladı. Tüm gümrük duvarları, 2010 yılından evvel kaldırılmış olacak.

- **Eylül 2001:** Donald Rumsfeld, 11 Eylül’ün hemen ardından yaptığı “*Dört Yıllık Savunma Değerlendirmesi*”nde, “*Dünyada küresel çıkarları olan tek ülke ABD’dir*” dedi. (Bu saptama yeni değil, Clinton döneminde Dışişleri Bakanı Madlein Albright, Amerika için uluslararası ilişkilerde tek “*vazgeçilmez ülke*” ifadesini kullanıyordu.)
- **9 Mayıs 2002:** Bush, Kuzey Carolina Üniversitesi’nde yaptığı konuşmada, “*Ortadoğu ile bir ortaklık girişimi başlatmak niyetinde olduğunu*” belirtti. Büyük Ortadoğu Projesi’nin çekirdeği bu konuşmayla oluşturuldu. Müslümanlar, demokratik olmayan ve az gelişmiş ülkelerde yaşıyorlar. Batı’nın yaşam standardını kıskanmalarının sonucu olarak, terörizm geliyor. Sorunlarını çözmedikleri taktirde onlara yardımcı olunmalı, sorunları çözülmelidir. Vs...
- **10 Temmuz 2002:** ABD Savunma Politikası Danışma Konseyi, Suudi Arabistan’da Suud ailesinin iktidarına artık son verilmesini savunan raporu dinledi.
- **12 Aralık 2002:** ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, yaptığı bir konuşmada, “*Ortadoğu İle Ortaklık Girişimi*”ni başlattığını, 2003 yılı için bu programa 90 milyon dolar ayrılacağını açıkladı. Bu çerçevede 9–10 Ekim 2003’te Beyrut’ta, “*Arap dünyasında yeni bir mali yapıya doğru*” konulu sempozyum toplandı.
- **26 Şubat 2003:** Bush, başlamak üzere olan Irak Savaşı’na değinerek şunları söyledi: “*Özgürlüğüne kavuşan bir Irak, özgürlüğün tüm bu bölgeyi nasıl değiştirebileceğini milyonlarca insana umut ve terakki getirerek gösterecektir. ... Irak’ta kurulacak olan yeni bir rejim, bölgedeki başka uluslar için, özgürlüğün etkileyici ve muhteşem bir örneğini oluşturacaktır ...*”
- **18 Ekim 2003:** Prag’da toplanan NATO zirvesinde, “*NATO ve Büyük Ortadoğu*” konulu konferansta söz alan ABD temsilcisi Nicholas Burns: “*NATO’nun görevi Avrupa ve Kuzey Amerika’yı savunmaktır. Sadece Batı Avrupa, Merkezi Avrupa ve Kuzey Amerika’da kalarak bunun*

mümkün olacağına inanmıyoruz. Askeri güçlerimizi doğuya ve güneye yaymalıyız. NATO'nun geleceği, doğuda ve güneydedir. Dolayısıyla, NATO'nun geleceği Büyük Orta Doğu'dadır..."

- **6 Kasım 2003:** Demokrasi Ulusal Vakfı (NED) önünde konuşan Bush, girişimin çerçevesini genişleterek, Orta Doğu'yu değiştirmeyi amaçlayan genel bir *"demokratik müdahale planı"*ndan söz etti.
- **20 Ocak 2004:** Bush, verdiği bir demeçte; *"Ortadoğu zulüm, umutsuzluk ve öfkeyle çalkalanmaya devam ettiği sürece, Amerika'nın ve dostlarımızın güvenliğini tehdit eden insanlar ve hareketler üretmeye devam edecektir. Birleşik Devletler, bu nedenle, Büyük Ortadoğu'da bir özgürlük stratejisi izleyeceklerdir..."* Bu konuşmayla, Projenin adı artık Büyük Ortadoğu Girişimi (Greater Middle East Initiative-GMEI) haline gelmiştir.
- **7 şubat 2004:** Alman Dışışleri Bakanı Joschka Fischer, Amerikan önerisini olumlu değerlendirip, Avrupa ile Amerika'nın Yakın ve Ortadoğu'da nasıl işbirliğine gidebileceğini belirtti. Ancak, Fransızların da dâhil olduğu başka Avrupalı Devletler, ABD girişimine daha soğuk bakmışlar, AB'nin 1995 yılından bu yana, aynı konu ile ilgili milyarlarca euro'luk Barselona sürecini başlattığını, ABD'nin ise bu işe sadece 150 milyon dolar ayırmış olduğunu vurgulamışlardır.
- **13 şubat 2004:** Haziran ayında Sea Island'da düzenlenecek olan G-8 toplantısına bu konuda sunulacak olan *"G-8 ve Büyük Ortadoğu Arasında Ortaklık"* adlı bir belge Londra'da Arapça yayınlanan Al Hayat gazetesinde yayımlandı.
- **23 şubat 2004:** ABD'nin planına aşırı bir tepki göstermekten kaçınan Avrupa Birliği, Genel Sekreter Javier Solana'nın ağızından, *"AB'nin kendi yaklaşımını belirleyeceğini, bunun Amerikan yaklaşımını tamamlayıcı nitelikte olacağını"* belirtti.

- **2 Mart 2004:** ABD, Fas ile serbest ticaret anlaşması imzaladı.
- **4-5 Mart 2004:** Ürdün kralı Abdullah ve Mısır başkanı Mübarek ile ABD'nin Büyük Ortadoğu Girişimini görüşen Fransız Cumhurbaşkanı Jacques Chirac; "*Ortadoğu'nun modernleştirilmesine ilişkin her girişimin, söz konusu halkların onayıyla yapılması gerektiğini*" açıkladı.
- **27 Mart 2004:** Tunus'ta düzenlenecek olan "*Arap Ligi*" zirvesi, ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesiyle ilgili olarak ortaya çıkan anlaşmazlık sonucu iptal edildi.
- **12-14 Nisan 2004:** ABD'nin Demokrasi Ulusal Vakfı (NED), İstanbul'da İslam Dünyası Demokratları kongresini topladı. 190 delege üç gün boyunca "*Müslüman Dünyasında Demokratik Yönetim Platformu*" nu tartıştı.
- **28-29 Haziran 2004:** ABD, İstanbul'daki NATO zirvesinde, Büyük Ortadoğu Projesi'nin güvenlik kanadını sundu.

Vs...

Yukarda sıraladığım tarih ve olaylara baktığımızda; her şeyin bilinçli, baştan tasarlanmış, şansa hiç şans tanımayan bir örgütlülük ve plan dâhilinde yürütüldüğü görülmektedir. (*Devamı haf-taya...*)

ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi (3)

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, ABD, küreselleşme döneminde egemenliğindeki dünyanın yeniden biçimlendirilmesine karar verdi: “*Yeni Dünya Düzeni*” adı altında bir yapılanma modelini gündeme getirdi.

Bu modelin oluşumunda biri uzun, diğeri kısa vadede olmak üzere iki olay etkili oldu. Uzun vadede dünyanın Tarım ve Sanayi devrimlerinden sonra “*İletişim-Bileşim Devrimi*” veya “*Bilgi Toplumu*” ya da “*Uzay Çağı*” gibi ifadelerle tanımlanan “*yeni bir devrime*” girmiş olmasıdır. Kısa dönemdeki olgu ise, 11 Eylül 2001’de Amerika’yı vuran “*Küresel Terör*”ün ortaya çıkmış olmasıdır.

Bu olgular sonucu, proje geliştirildi ve gündemin ortasına oturtuldu. Projenin tam adı, “*Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi İle Ortak Bir Gelecek ve İlerleme İçin Ortaklık*”tır.

Bu yazımızda, projenin kuramsal boyutunu anlamamız için, bu projenin fikir babalarının tezlerine yer vermek istiyorum:

1. GOP’un Kuramsal Babası Huntington’un Tezi

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş sona erince, Amerikalı siyaset bilim

profesörü Samuel P. Huntington, Batı uygarlığının rehavete kapılarak laçkalaşmaması için yeni düşmanlara gereksinme duyduğu gerekçesi ile, önce İslam Âlemi'nin ve sonra da Çin uygarlığının Batı'nın karşısına dikileceği hakkında birtakım tezler ileri sürdü.

Bugün, ABD'nin gerek Afganistan gerekse Irak savaşlarının ardında ve GOP'un arka planında Huntington'un kuramsal açıdan dile getirdiği düşmanlığın izlerini görmek artık çok daha belirgin.

Huntington'a göre, “*Batı*” tek ve biricik nitelikli bir uygarlıktır; Batı'ya ulaşamaz ve Batı uygarlığı taklit edilemez. Huntington'un Toynbee'den ödünç aldığı bu teze göre;

- Her uygarlık ancak bir meydan okuma ile karşılaştığı ve bununla başa çıktığı zaman gelişir ve devam eder, yoksa gevşer ve yok olur.
- Soğuk Savaş bitmeden önce, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu Bloku, Batı için böyle bir tehdit oluşturuyor ve Batı'yı uyanık, dinamik ve gelişme çizgisinde tutuyordu.
- Sovyetler Birliği çöktükten sonra, batı uygarlığının önündeki tehdit kalktığı için, bu uygarlık rehavete kapılma ve dinamizmini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.
- Batı uygarlığını uyanık ve dinamik tutabilmek, gelişmeyi sürdürmesini sağlamak için karşısına yeni düşmanlar bulmak gerekir, bunlar da sırasıyla İslam ve Çin uygarlıklarıdır.

2. GOP'un Ardındaki Beyinlerden Biri Olan

Francis Fukuyama'nın Düşüncesi

Tarihin Sonu adlı kitabıyla ünlenen Francis Fukuyama'nın son kitabı **State Building: Governance and World Order in the Twenty-First Century** adını taşıyor. Türkçe'ye “*Devlet Kurma: Yirmibirinci Yüzyılda Yönetişim ve Dünya Düzeni*” diye çevrile-

bilir. Fukuyama, bu kitabında yirmibirinci yüzyıl dünyasını çözümlüyor ve bu dünyanın nasıl biçimlenmesi gerektiği konusunda önerilerini sıralıyor.

Kitap, GOP'un ana hatlarını oluşturuyor. “*Ulus devlet bitmiştir, yeni dünya düzeninde ulus devlet modelinin yeri yoktur*” görüşüne karşılık, yirmibirinci yüzyıl dünyasının “*temel siyasal biriminin ulus devlet*” olmasını öngörür. Fukuyama'ya göre, hiçbir uluslararası feodal örgüt, dünya üzerindeki yoksulluk, terör, uyuşturucu gibi sorunlarla, ulus devletler kadar etkili bir biçimde mücadele edemez.

Dünya politikasının devletin küçülmesi yönünde olduğuna işaret eden Fukuyama, “*11 Eylül'den sonraki dönemde, dünya politikasının temel sorunu devleti geri çekme değil, tam tersine onu güçlendirmektir. Gerek tek tek toplumlar, gerekse tüm dünya insanlığı için, devletin yok edilmesi, bir ütopyanın değil, bir felaketin başlangıcıdır*” diyor. (s.162)

Burada sözünü ettiği devlet, “*küçük fakat etkin*” bir devlettir. Ayrıca, kitapta dünyadaki ülkeleri, “*devlet fonksiyonlarının yaygınlığı*” ve “*devlet gücü*” ölçülerine göre sınıflandırıyor. Örneğin, Türkiye ve Brezilya gibi ülkeleri, “*fonksiyonları yaygın ama güçsüz*” devletler arasında sayarken, Amerika'yı, “*fonksiyonları az ama güçlü devlet*” sınıflamasına sokuyor. Fransa ile Japonya ise hem fonksiyonları hem de güçlü devlet kategorisinde yer alıyor. (s.15) Ve tüm dünya için, “*fonksiyonları dar ama güçlü devlet*” modelinin uygun olduğunu belirtiyor.

Fukuyama'nın son kitabı ile GOP arasındaki ilişkiler çok açık.

ABD, terör, yoksulluk, uyuşturucu gibi dünya çapındaki sorunlarla savaşmak için, “*Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi İle Ortak Bir Gelecek ve İlerleme İçin Ortaklık*” öneriyor.

GOP ile ilgili gelişmelere ve Huntington ile Fukuyama'nın tezlerine bakarak, Fransız sosyolog Saida Bédar'ın **Diplomatie** dergisinde (Mayıs/Haziran 2003) sorduğu soruyu bizlerde sorabiliriz:

“*Büyük Ortadoğu, yeni global sömürgecilğe doğru mu?*”

Not:

GOP’la ilgili bu yazıları 8–10 Kasım 2004 tarihleri arasında İstanbul The Marmara Oteli’nde düzenlenen “*Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOP) Sempozyumu*”nda tutuğum notlara ve konuşma metinlerinden yararlanarak yazdım.
–M. Üzölmez

Dört Açıklama Bir Soru

21 Ekim, 28 Ekim ve 18 Kasım 2005 tarihlerinde **Ergani Haber**'de önemli bulduğum “*Genişletilmiş Ortadoğu Projesi*” ile ilgili üç yazım yayınlandı. Bu yazımda ise, GOP’la ilgili veya onunla ilişkili dört açıklama veya gelişmeyi sunduktan sonra bir soru sormak istiyorum.

Uzmanların belirlemelerine göre, ABD açısından, GOP yeni yüzyılın ABD merkezli olması için ve muhtemel rakiplerin daha fazla güçlenmesini önlemek için önceliklidir. Bu proje, aynı zamanda bölge ülkeleri ve Türkiye için önemli değişimlerin habercisidir. Bu değişim dalgası dışarıdan yönelen bir gücün ürünü olması, yapay ve sorunlu bir atmosfer yaratmaktadır.

Tarihte kutsal topraklar için kan dökülen Ortadoğu’da, bu kez “*ekonomik kutsallar*” için kan dökülmekte ve savaş hızından hiç bir şey yitirmeksizin devam etmektedir. Bu savaşta, GOP’un Türkiye’ye ilgisi siyasal model ve askeri/lojistik destek düzeyindedir. Bu bağlamda “*model ülke*” ve askeri açıdan “*mızrak ucu ülke*” olma durumu tartışmanın merkezinde Türkiye’nin olacağı endişesini doğurmaktadır.

Yakın zamanda yapılan bazı açıklama ve gelişen olaylar nedeniyle endişelerde haklı olduğu görülmektedir. Örneğin Kasım 2005’te üst üste yapılan dört açıklamayı ele alabiliriz:

1. AK Parti MYK Toplantısında Başbakan Tayyip Erdoğan'ın yaptığı açıklama:

16 Kasım 2005 tarihinde, AK Parti MYK Toplantısında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, “*Şemdinli Olayları*” nedeniyle hayatını kaybedenler için Yüksekova’da yapılacak cenaze töreninde birçok provokatif eylemin olabileceğini belirterek “*Vatandaşlarımızın eylemlere karşı mutedil olmasını, itidalle ve bir cenaze merasimine yakışır şekilde davranmasını başbakanları olarak rica ediyorum*” dedi. Ve MYK toplantısı sonrasındaki açıklamasının ardından gazetecilerin sorularını yanıtladı. Erdoğan, bir gazetecinin Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ün Suriye’ye günübirlik yaptığı ziyaret ve Bahreyn’deki toplantıda ABD Dışişleri Bakanı Condelliza Rice ile görüşüp görüşmediğini sorması üzerine; Bahreyn’deki toplantının “***Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi***”yle ilgili dışişleri bakanları toplantısı niteliğinde olduğunu söyledi. Ve Gül’ün, bölgedeki tüm dışişleri bakanlarının yanı sıra Condelliza Rice ile de görüşmesinin olduğunu belirtti.

Başbakan Erdoğan, söz konusu projede Türkiye, İtalya ve Yemen’in eşbaşkanlık görevi bulunduğuna dikkati çekti. Türkiye’nin burada bazı atacağı adımlar olduğunu anlatan Erdoğan, Türkiye’nin süreci tribünden izleyen bir ülke olarak değil, süreçte barışa en ideal katkıda bulunacak şekilde yönlendirme gayreti olacağını ifade etti. Erdoğan, Suriye’deki temasların bu kapsamda gerçekleştiğini bildirdi. Ayrıca, “***Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi***”nin en önemli amacının bölgede demokratik yaşam, barış, refah, huzur ve özgürlük alanında gelişmeleri sağlayabilmek olduğunu, Türkiye’nin bunun için elinden gelen her şeyi yaptığını ve yapmaya devam edeceğini açıkladı. (**Anadolu Ajansı**, 17.11.2005 tarihli gazete ve TV haber bültenleri.)

2. Amerikan Washington Post'un açıklaması:

Amerikan **Washington Post** gazetesi CIA ajanlarına dayanarak ABD'nin, Ebu Garib ve Guantanamo'nun yanı sıra Tayland ve Doğu Avrupa'da 8 ülkede gizli cezaevleri kurduğunu ve bu gizli yerlerde “*terör*” zanlılarını sorguladığını yazdı. Washington Post, “*Gizli ağın başarısı, yabancı istihbarat servislerinin işbirliğine ve bu sistemle ilgili temel bilgilerin kamudan, yabancı yetkililerden ve CIA'nın gizli operasyonlarını izleyen Kongre'nin hemen tüm üyelerinden saklanmasına dayalı*” olduğu saptamasını dile getirdi. (**Evrensel** -3 Kasım 2005)

Washington Post'un bu haberinin ardından yer yerinden oynadı. Basında CIA uçaklarının iniş kalkışlarıyla ilgili haberlerden geçilmezken, Avrupa Konseyi'nin uydu görüntüleri eşliğinde yürüttüğü soruşturmaya koşut olarak Avrupa Birliği, ABD yönetiminden açıklama istedi. Dünya basınında CIA'nın paravan şirketi Path Corporation'a bağlı olan ve Afganistan'daki gizli operasyonlarda da kullanılan N505LL kuyruk numaralı De-Havilland Dash 8-315B tipi uçağın 16 Kasım'da İstanbul Sabiha Gökçen Havaalanı'ndan kalkıp, Amsterdam'ın Schipol Havaalanına indiğini yazdılar. (**Radikal** -27 Kasım 2005)

3. Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın açıklaması:

Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, söz konusu uçağın 15 Kasım'da İstanbul Sabiha Gökçen Havaalanı'ndan geçtiğine dair haberi doğruladı. Bakan sabah yaptığı açıklamada; “*İzinli olarak, sadece mürettebatıyla inmiş. Yolcu yok. Yakıt ikmali yapıp yoluna devam etmiş. ...Bir uçak, güzergâh üzerinde ‘yakıt ikmali yapacağım, teknik ihtiyaçlarım var, ineceğim’ diyor. Sizin izin vermemeye şansınız yok. Uçağın kime ait olduğuna bakma lüksünüz yok*” dedi. Ve akşam ise, bu uçağın CIA'ya ait olduğunu bilmediğini söyledi. (**Radikal** -27 Kasım 2005)

4. Adalet Bakanı Cemil Çiçek'in açıklaması:

Adalet Bakanı Cemil Çiçek, El Kaide Örgütü üyesi olduğu iddiasıyla Kandıra F Tipi Cezaevi'nde tutulan Louia Sakka'nın CIA elemanlarının ziyaret ettiği iddiasını doğrulamadı. Sakka'nın avukatı Osman Karahan'ın, Sabiha Gökçen'e inen uçakla gelen CIA görevlilerinin Sakka'dan eski Lübnan Başbakanı Refik Hariri suikastı için Suriye aleyhine tanıklık yapılmasını istediklerini iddia etti. (**Sabah** -29 Kasım 2005)

Yazımın başında değindiğim gibi, bu savaşta GOP'un Türkiye'ye ilgisinin siyasal model ve askeri/lojistik destek düzeyinde olacağını, "*model ülke*" ve askeri açıdan "*mızrak ucu ülke*" olma durumu tartışmanın merkezinde Türkiye'nin olacağı endişesini doğuracaktır. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın açıklamalarından, Türkiye'nin devlet olarak "*Genişletilmiş Ortadoğu Projesi*" içinde yer aldığını; Washington Post'un yazdıklarından da Türkiye'nin karanlık, "*pis işler*"e sürüklendiğini öğrenmekteyiz.

Sorum şu:

Türkiye "*Genişletilmiş Ortadoğu Projesi*" içinde yer aldığına göre, bu projede kendisine verilen görev nedir/veya üstlenilen görevler nelerdir?

Sıra Emevî Halifeliği'nin Başkentinde Mi?

“Tanrının ağzından çıkan her söz, doğrudan ya da dolaylı olarak bu sözleri kutsal bulan toplumun gelişmesine ve biyolojik ve ekonomik refahını artırmaya yaramazsa, o toplum eninde sonunda Tanrısıyla birlikte yok olur.”

—Gordon Childe/Tarihte Neler Oldu?

Ortadoğu kaynaklı bir kazan. “*Dünyanın efendisi*” de bir eliyle durmadan bu kazanın altına odun atmakta, diğer eliyle de kepçeyle ha bire kazanı karıştırmakta. Ortadoğu halkları, daha doğrusu Müslümanlar “*Ortadoğu zihniyeti*” diye nitelenen bir zihniyete sahip oldukları için ne yapacaklarını bilmemenin yanında, olup-bitenleri de anlayacak durumda değiller.

“*Ortadoğu zihniyeti*”, var olanı sorgusuzca kabul eden kadereci bir zihniyettir. Bu zihniyet dünü, dün bitmeden unutan; bugünü sorgulamadan “*sadece*” yaşayan ve yarından hiçbir fikri olmayan bir düşünce sisteminin ürünüdür. ABD düşünce sisteminde ise, her şeyi sorgulayan, her şeyi kaydeden, hiçbir şeyi unutmayan ve her şeyi, ama her şeyi kısa, orta ve uzun vadede planlayan, kadere hükmetmek isteyen bir mantık vardır.

20. yüzyılın tarihini yazanlardan biri olan ABD, bu düşünce yapısının kendisine vermiş olduğu üstünlük sayesinde daha fazlasını istiyor, meşru ya da gayri meşru bir şekilde, gerekirse tüm

dünyaya rağmen çıkar ve egemenlik alanlarını genişletmekte ı-tayı sürekli yükseltiyor. Bir “Süper Güç” olarak üretim ve pazar payını sürdürebilmek için dünyanın hiçbir yerinde “düzen ve istikrar” istemiyor. Hep, “düzensizliğin düzenleyicisi” rollerinde kontrolü elinde tutuyor, tutmaya alışıyor. Kendisinin yarattığı kaosu, imparatorluk stratejisi olarak dünya egemenliğı yolunda bir araç olarak kullanıyor. Düzenin olduğı yerleri, düzensizlikle tehdit ediyor. Dünyanın birçok yerinde sürekli “balans ayarı” yapıyor, yaptırıyor.

Müslümanlar ne yapıyor?

Dua ediyor. Dua için “tükenmez hazinelerin sırlı bir anahtar” olduğı söylense de, bu “tükenmez hazine”den, daha somut bir ifadeyle ayağının altındaki zenginlikten/petrolde fakir, yoksul Ortadoğı halklarına nedense bir şey düşmüyor: Büyük payı “Dünyanın efendisi” ABD, küçük payları yandaşları, çok çok küüklerini de kuyrukları kapıyor. Dua, bu durumda sadece, “fakir, yoksul ve kalbi kırıkların istinatgâhı ve ıstırarla kıvrılıp duranların da emin sığınacı” olmakla kalmakta.

“Düşsel bir coğrafya ve tarih” olan Ortadoğı artık eski Ortadoğı değıl. Politika, bellek ve arzu aracılığıyla kendimizi ne kadar zorlarsak zorlayalım; Müslümanlar olup-bitenler karşısında ya intihar etmekte ya da boyun eğmektedir. Çoğunluk sessiz, “kendini adanmış entelektüellere” ilgisiz, teslimiyet ve uyuşukluğ a dinsel bir biçim verilerek “sabır” arkasına saklanılmakta; gelişmeleri çok hızlı sunan dijital cihazlardan oturduğı yerden izlemeye çalışmaktadır sadece.

ABD’nin politikası daima dayatma ve el koyma üzerine kuruludur: Güçlü olan her istediğini yapar ve yapma hakkına sahiptir, güçsüz olan boyun eğ e ya boyun eğmek zorunda kalır. Boyunduruktan kurtulmak yılanın deri değıştirmesi gibi sancılı ve çok zordur. Bunun için mücadele ve bilgi gereklidir. Ama Ortadoğı halklarında bilgiyle donanmış bir mücadele görünmüyor. Mücadele ettiğini söyleyenler bugün en başta kendi insanların a zarar vermekte; etnik, dinsel, mezhepsel, ideolojik ve po-

litik “terör” batağına saplanmakta, yalnızlaşmakta ve dünyadan soyutlanmakta, daha doğru bir tanımlamayla akrep gibi kendi kendisini sokmaktadır.

Komünist hareketin yenilgisi, ulusal kurtuluş hareketlerinin tükenişi ve işçi sınıfı hareketlerinin güç kaybetmesi sonucu meydana ABD’ye kaldı.

Birey olarak isyan doluyum. Bilge insan Frantz Fanon, sanki benim bu ruh halimi biliyor ve benim ağzımdan haykırıyor: “Ötekinin hareketleri, tutumları, bakışları beni oraya sabitledi; aynı kimyasal bir eriyiğin bir boya tarafından sabitlenmesi gibi. Öfkeliydim; bir açıklama istedim. Hiçbir şey olmadı. Patladım. Şimdi parçalarımı başka bir benlik yeniden bir araya getiriyor.”

Ortadoğu kaynaklı bir kazan, “öteki”nden ses yok!

ABD, “Tek Süper Güç” olmanın getirmiş olduğu rahatlık ve “güçlü her zaman ve her yerde haklıdır” anlayışından hareket ederek; dünyadaki petrol yataklarının önemli bir kısmına sahip Irak’ı, **Abbasi Halifeliği**’nin başkenti olan **Bağdat**’ı işgal etti. Bununla da yetinmeyip Ortadoğu kazanını daha da karıştırmaya niyetli.

Soruyorum: Sıra **Emevî Halifeliği**’nin başkenti **Şam**’da mı? Ne dersiniz?

“Kendi Halkını Yiyenlerin Toprağı”

*“Fırat ve Dicle’nin harap kıyılarını,
Zararlı otlar kaplamış.
Hiç kimse sokağa adım atmıyor artık,
Ve neşeyle dolaşmaya çıkmıyor.
Çayırdaki sığırlar,
Ne süt ne de yağ veriyor,
Anaç koyunlar doğurmuyor,
Tüm ülke korku içinde.”*

MÖ. 2000’li yıllarda Sümerlerce yazılmış **Gilgameş Destanı**’nda, günümüzde sıkça Ortadoğu diye anılan, ama tarihte Mezopotamya olarak bilinen Dicle ve Fırat arasında yaşanan **Tufan** bu dizelerle anlatılmaktadır.

Destanda anlatılan tufan, doğal bir tufandır. Günümüzde ise, Ortadoğu veya Mezopotamya’da başka bir tufan var. Bu tufan, doğaya ihanetin yanında, yöneticilerin halkına ihanetinin sonucu yaşanmaktadır: İnsan, doğa ile uyum içinde yaşadığı ölçüde; yöneticiler, halkının çıkarlarını koruduğu sürece var olur.

Tarih boyunca; elinde ıslık çalan keskin kılıcı, altında hızlı kuş gibi uçan atı, arkasında bol “*yığit*” adamı ve silah kullanmadan başka becerisi olmayan liderler aç kurt sürüleri gibi Mezopotamya’ya saldırmış. Neden?

Mezopotamya’nın tarihine baktığımızda: Mezopotamya’da toprak verimli ve bu verimli topraklarda insanlar çalışıyor, eki-

yor, biçiyor... At, eşek, katır; öküz, deve yetiştiriyor, besliyor yük taşıma, çift sürmede gücünden yararlanmak için... Koyun, keçi, inek yetiştiriyor, besliyor etinden, sütünden, derisinden, yünününden, kılından yararlanmak için... Bol bol ibadethaneler/okullar açıyor, kitaplar yazılıyor/basılıyor kent yaşamını zenginleştirmek ve sosyal gelişmeyi ilerletmek için...

Mezopotamya tarihinde bunlar olurken, aynı zamanda üretilen her şeye el koymak için her daim mal, ürün ve bilgi üretenlerin karşısına üretmeyenler musallat olmuştur. Üretenler ile üretilen değerlere el koymak isteyenler arasındaki ilişkilerde kaba kuvvet, güç, silah başrolü oynamıştır. Kaba kuvvet ve güç kullanımı çoğu kez savaşlara neden olmuştur. Bu nedenle, Mezopotamya bir anlamıyla da av ve avcılarının coğrafyasıdır: Mezopotamya tarihine av ve avcılarının tarihidir de diyebiliriz.

Güç kullanımı ve savaşları fetihler, yakmalar, yıkmalar, öldürmeler, esir almalar, çalma-çırpımlar, talanlar izlemiştir. Savaşlarda kazanan taraf sadece toprak, maden, tahıl, para-pul ve insanları değil, yazı ve sözü de egemenliği altına almıştır. Egemenler ve karşıtları, tarih diye belirlenmiş, belli çıkarlar doğrultusunda yontulup yönlendirilmiş, yanlı, hesaplı bir kronoloji sunmuş, resmi tarihler oluşturulmuştur.

Mezopotamya, ateş ve kanın yurdu; Ortadoğu, “*kendi halkını yiyenlerin toprağı*”dır.

Kitabı Mukaddes’te (Sayılar 23: 24) bu durum şiirsel bir dille çok güzel anlatılmıştır:

“*Şimdi Yakubla İsrail hakkında:
Allah neler yaptı! denilecektir.
İşte, kavm dişi aslan gibi kalkıyor,
ve kendisini aslan gibi kaldırıyor;
şikârını yiyinceye kadar,
ve öldürülmüş olanların kanını
içinceye kadar yatmayacaktır.*”

Tüm kutsal metinleri okumak lazım: **Gilgameş Destanı**'nı, **Her Şeyin Yazılı Olduğu Ölüler Kitabı**'nı, **Avesta**'yı; **Tevrat**, **Zebur**, **İncil** gibi kutsal metinleri içeren **Kitabı Mukaddes**'i ve de **Kuran-ı Kerim**'i. Bunları okuyarak, bunların birbirleriyle benzeşen ve farklı yanlarını görüp analitik çözümlemeler yapmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Okumasak, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu nereden bileceğiz?

Kitabı Mukaddes'i karıştırırken, tesadüfen, ta MÖ. 500'lü yıllarda, **Kenan** diyarı için, yani bir anlamda Ortadoğu için yapılan "*kendi halkını yiyenlerin toprağı*" (**Sayılar** 13: 32) tanımlamasını görünce hayrete düştüm. Bu kadar doğru bir tanımlama olamaz diye düşünüyorum. Gerçekten Ortadoğu hep "*kendi halkını yiyenlerin toprağı*" olmuştur.

Bugün Irak ve Ortadoğu geneline veya İslam âlemine baktığımızda, bu tanımlamanın ne kadar doğru olduğuna bir kez daha tanık olmaktayız. Irak'ta; ABD-İngiltere İttifakının halen işgali sürüyor... Silahlar doğuya, petrol batıya akıyor... Her gün bombalar pathyor ve insanlar ölüyor... Sünni-Şii savaşı bütün şiddetiyle devam ediyor, kan gövdeyi götürüyor. Bu kargaşa içinde, Kürt halkı bölgesel yönetimiyle bir yandan yaralarını sarıyor, diğer yandan da Türkiye, İran, Suriye ve Irak'taki Sünni ve Şiilere karşı yürüttüğü diplomatik ve politik mücadeleyle haklarını garantiye alma, uluslararası güvenceleri sağlamaya çalışıyor.

Irak işgali, Sünni-Şii çatışması, liderlerin yüceltilmesi, ikiyüzlü riyakâr yöneticilerin işbaşında olması İslam'ın sıkışmışlığının sonuçlarıdır. Bugün Irak'ın birliği veya diğer Arap devletlerinin bütünlüğü önemini yitirmiştir. Zaten bu devletler kurulurken ulusal temelde kurulmamışlardı. Ne böylesine bir bilinç, ne de böyle bir talepleri vardı. İngiliz ve Fransızların kurduğu/kurdurduğu devletçiklerdi. Kendi iç dinamiğiyle kendisini yenilemeyen, geliştirmeyen Ortadoğu halkları ve İslam âlemi; ABD ve İngiliz müdahalesiyle, daha doğrusu dış dinamikler yardımıyla iç dinamiklerini harekete geçirebilir, kendisiyle hesaplaşabilir, gerçek anlamda milliyetçi-yurtsever değerlere sahip olmayı belki başarabilir diye düşünüyorum. Ama Müslümanlar yüzlerini doğaya dönmediği sürece, İslam kendi içinden, kendi önderlerince ileri-

ye taşınmadığı sürece daha uzun süre bu kaos devam edecektir gibime geliyor.

Kürtlere gelince...

Çelişki ve çatışmanın her gün arttığı, dağılma ve parçalanmanın odağında bulunan Ortadoğu yeniden farklı gelişmelere, yeni ittifaklara ve birleşmelere gebe. Bu gelişmelerde, Ortadoğu’da artık “**kilit taşı**” Kürtlerdir. Bu süreç, Irak’ın işgaliyle başladı. Şimdi Kürtlerin ve ABD’nin çıkarları örtüşüyor. Eğer Kürtler bu süreçte akıllı bir politika geliştirip yürütebilirlerse, bu konjonktürel durumdan kazançlı çıkabilirler.

Eskiden Kürtler konusunda Ankara-Bağdat-Tahran hattı söz konusuydu. ABD, bu hattı dikkate almak zorundaydı, çünkü çıkarları bunu gerektiriyordu. Şimdi Bağdat hattı düştü. Bu hattı düşüren de ABD’nin bizzat kendisidir. Sıra şimdi Tahran ve Şam da gibi... Türkiye’nin ABD ile çatışma noktasını da bu strateji oluşturuyor. Çünkü eskiden ABD’nin “**Kürt Sorunu**” diye bir sorunu yoktu. Kürt sorunu artık ABD’nin bir sorunu. ABD-İsrail ittifakı Tahran ve Şam’ı saf dışı ederse, Birleşik Kürdistan’ın temelleri atılmış olabileceğinden endişe edilmektedir. Kürtler, değişen dengeler nedeniyle Kuzey Irak’ta, başka bir ifadeyle Güney Kürdistan’da şu anda önemli mevziler kazandı. Bunu sezinleyen Türkiye, ABD ile bu nedenle çatışmakta. Bu gelişmeden de gizli bir ürküntü duymakta ve Kürt sorunu, ABD ve Ortadoğu konularında kafalar fazlasıyla karışık.

Türkiye şimdi bir yol ayrımında. Ya Doğu’yla ilişkisini koparmadan Batı’ya açılıp Avrupa Birliği içersinde yer alarak demokratik açılımını yapıp Kürtlerin haklarını güvence altına alacak, ya da yolunu kaybedecek, kişilik bölünmesi yaşayacak, Kürt halkını bastırarak ve dolayısıyla Osmanlı gibi “*hasta adam*”a dönüşecektir.

Günler neyi gösterecek, görecekiz.

Avrupa Birliği ve İnsan Hakları Sorunu

Küreselleşen bir dünyada insan hakları refah düzeyinin ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi ve korunmasında en temel değerdir.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, 1993’de, Viyana’da toplanan **Dünya İnsan Hakları Konferansı**’nı açarken, insan haklarının hem evrensellik iddiası taşıyan hem de tarihsel olan ölçütler, dolayısıyla değerler olduğunun önemle altını çizmiştir.

Ülkemizde son yıllarda Avrupa Birliği’ne üye olma için başlatılan çalışmalar sayesinde insan hakları konusunda önemli adımlar atıldı.

Bunlar kolay olmadı. Sancılı süreçlerden geçildi ve geçiliyor. Bu ilerlemede, tarihsel süreç içinde Türkiye ve Avrupa’nın ilişkileri zaman içinde önemli nitelik değışikleri geçirmiştir, çok değışik aşamalardan geçmiştir.

- AB, Ankara’yı zorunlu değışime zorluyor.
- Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne adaylığının kabul edilmesi, yeni bir sürecin başlangıcıdır.
- Üyelik kabul edilirse; her şeyden önce egemenlik paylaşılacak, şeffaflık sağlanacak ve insan hakları gerçekten “hak” olacaktır.

Avrupa Birliği ile Türkiye ilişkilerine—çok öncesini bir tarafa bırakarak—baktığımızda insan hakları konusunda, özetle şunları görmekteyiz:

- AB Komisyonu tarafından hazırlanan **2002 Yılı Türkiye İlerleme Raporu ve Genişleme Stratejisi Belgesi** 9 Ekim 2002 tarihinde yayınlandı. Bu belgede, Türkiye'nin siyasi kriterler alanında kaydettiği ilerlemeler memnuniyetle karşılanmakla birlikte, bu kriterleri tam olarak karşılamadığı belirtilmiştir. Temel hak ve özgürlüklerden henüz tam olarak yararlanılmadığı ileri sürülmüştür.
- AB, Aralık 2004'te AB Komisyonu'nun rapor ve tavsiyesine dayanarak, Türkiye'nin **Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar verdiği takdirde**, Türkiye'yle katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacağını bildirmiştir.
- AB, Komisyonu'nca hazırlanan gözden geçirilmiş **Katılım Ortaklığı Belgesi** (KOB) 14 Nisan 2003 tarihinde Lüksemburg'da toplanan AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde kabul edilmiştir. Katılım Ortaklığı belgesi metninde Türkiye'nin yükümlölükleri bir kez daha tekrar edilmiş ve **Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi** ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları doğrultusunda yerine getirilmesi talep edilmiştir. Ayrıca yaygın ve düzenli uygulanmanın önemi vurgulanmıştır. Vurgulanan önceliklerden biri de bölgeler arası farkların azaltılması olmuştur. Bu metinde: “...tüm vatan-daşlar için ekonomik, sosyal ve kültürel imkânların artırılması amacıyla, başta Güneydoğu'daki durumun iyileştirilmesi olmak üzere bölgesel farklılıkların azaltılmasına yönelik kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesine matuf gayretlerin yoğunlaştırılması...” istenmiştir. 2003'te **Katılım Ortaklığı Belgesi**'ne, köylerinden zorunlu göç ettirilmiş kişilerin durumunun eklenmesi sonucu, 2004'te arzu edilen düzeyde olmasa da “*Terör ve Terörle Mücadelede Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun*” yürürlüğe konulmuştur.
- **Yeni Katılım Ortaklık belgesi ile gözden geçirilmiş Ulusal Program**, Kopenhag Zirvesi sonrası dönemde Türkiye-AB ilişkilerinin yol haritasını oluşturmaktadır. Türkiye,

TBMM'den ardı ardına geçirdiği uyum paketleriyle yol haritasında önemli bir mesafe almıştır.

1993'te yayınlanan **Vienna Deklarasyonu**'nun ikinci paragrafında, **aşırı yoksulluk ve sosyal dışlanma insan onurunun zedelenmesi** olarak ilan edilmiştir. O halde onurlu bir yaşam hakkı için temel insan gereksinimlerinin karşılanması gerekir. Genel olarak insan hakları arasında bir öncelik, bir sonralık yoktur, bütünlükleri içinde kavranmaları gerektiği kabul edilmektedir. İşe onurlu yaşam hakkından yola çıkıldığında, bu bütünlük kolayca kavranabilecektir.

Onurlu yaşam hakkının pratikte neyi içerdiğini mutlak olarak saptamak olanağı yoktur, ancak görelî olarak saptanabilir. Bir ülkedeki belli bir dönemdeki yaşam kalitesinin gelişmişlik derecesi onurlu yaşam hakkının içeriğini de belirleyecektir. Eğer dünyada yaşam kalitesi olanaklarının sürekli olarak geliştiği kabul edilirse, onurlu yaşam hakkının da içeriğinin sürekli olarak gelişeceğini kabul etmek gerekir.

Kamu politikasını oluşturanlar, bulundukları toplumun yaşam kalitesini geliştirmeyi ve aynı zamanda da onurlu yaşam hakkını gerçekleştirmeyi uygulananabilir politikalar haline getirmelidirler. Başka bir ifadeyle insan hakları soyut kavramlar olmaktan çıkartılıp somutlaşması, pratiğe geçmesi yaşam kalitesinin yükseltilmesini sağlayacaktır.

Bu nedenle, dünyada insan hakları deklarasyonuna ve sözleşmelerine sürekli yenileri eklenmekte, bir yandan da yaşam kalitesine ilişkin daha somut koşullara değinen uluslararası belgeler peşe peşe yayınlanmaktadır.

Bu önemli gelişmelere karşın, Türkiye'de bazı siyasal ve "derin" kadroların zihinlerinde, her dış ilişkide bir Türkiye karşıtlığı, bir komplo görme eğilimi bulunmaktadır.

AB karşıtları, ancak dışa kapanmış bir ülke projesinde kendilerini güvende hissetmektedirler. Ve dışa kapanmadan yana olanlar; dışa açılmayı, açık toplum ve insan hakları için atılan

önemli adımları, bir bağımsızlık sorunu haline getiriyor. Bunların bir kısmı duygusal direniş göstermekte, bazıları da konumlarının, çıkarlarının zayıfladığını gördüğü için tüm cepheden AB üyeliğine karşı savaş vermektedir. Ama Türk ve Kürt, toplumuzun çoğunluğu AB üyeliğini tercih ediyor. AB üyeliğini olumlu görenlerin oranı %60'ları geçiyor.

Müzakereler kolay olmayacak.

Türkiye'de AB'nin bir siyasal proje olarak önemi, ekonomik proje olarak öneminin önüne geçmiştir.

Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri başarılı olursa, ilk kez Müslüman bir ülke AB'ye geçecek.

Bu, küçümsenecek bir olay değil bence.

Sizler ne dersiniz?

Not:

Bu yazımı yazarken İlhan Tekeli ve Selim İlkin tarafından hazırlanan ve IULA-EMME Yayınları tarafından yayınlanan **Avrupa Birliği Türkiye ve Yerellik** kitabından da yer yer yararlandım. -M. Üzülmöz.

Dünyanın Haritası Yeniden mi Çiziliyor?

Evet, Dünya'nın haritası yeniden çiziliyor. Gelişmeler bu yönde...

12 Temmuz 2005 tarihli **Radikal** gazetesinde militarist gücün gayri resmi sözcüsü M. Ali Kışlalı'nın "*ABD'nin Kürt Devleti*" başlıklı bir yazısı yayınlandı.

M. A. Kışlalı, bu yazısında ABD'de bir dergide yayınlanan bir yazıyı gerekçe göstererek, "*Kürt Sorunu*" ve ABD'nin güvenilmezliği konusunda ilgilileri uyarıyordu. Yazısında; "*Türkiye ile son dönemde gerginleşen ilişkilerini düzeltmek için, inanırlılığını yitirmiş 'stratejik ortaklık' yerine 'ortak vizyon belgesi'ne dayalı bir ilişki yaratmaya çalışırken ortaya çıkan 'Kürt devleti' tasarısı buna bir örnektir*" dedikten sonra, "*ABD'nin dikkatle izlenen 'Armed Forces Journal'de (Silahlı Kuvvetler Dergisi) yayımlandı. Cumhuriyet gazetesi vasıtasıyla yansıtılan makale, tanınmış bir askeri konular yazarı olan emekli albay Ralph Peters tarafından yazılmıştı. Genişletilmiş Ortadoğu bölgesini kapsayacak iki yeni çizilmesi tasarlanmış haritayı da içeriyor. Bu haritalardan biri Türkiye'yi yakından ilgilendiriyor. Suriye, Türkiye, Irak ve İran'dan alınacak topraklarla kurulacak bir Kürt devleti orada şekilleniyor. Yazar böylece bölgede gerçekçi bir düzenin kurulmuş olacağını vurguluyor. ...Yani ABD, böylece Türkiye'ye 'Türk vizyon belgesi' ile bir havuç uzatırken diğer taraftan da*

Güneydoğu’yu ‘işgal edilmiş Kürt toprağı’ olarak ortaya koyup, ‘sopa’ göstermiş oluyor” tespitinde bulunuyor.

Bu yazıyı okuyunca, merak ettim ve internetten **Armed Forces Journal** dergisinin sitesine girip, söz konusu yazıya ulaştım. M. A. Kışlalı’nın da belirttiğı gibi yazının yanında bir de bazı ülkelerin siyasi sınırlarının değışmiş haliyle gösteren harita var. Hem dergiyi ve hem de haritayı inceledim. M.A. Kışlalı, yazısında bu arada biraz uyanıklık yapıyor veya okuyanları manipüle ediyor. Söz konusu dergiyi sanki ABD Silahlı Kuvvetleri’nin resmi bir yayınıymış gibi sunuyor. Oysa **Armed Forces Journal** ABD Silahlı Kuvvetlerinin bir dergisi değil, **Army Times Yayın Şirketi** tarafından yayımlanan bağımsız bir dergi. ABD’de bu dergi gibi daha yüzlerce dergi var, ama yazı oldukça ilginç. Okuyunca göreceksiniz, ABD’liler dünyanın yeniden sil baştan haritasını çiziyorlar.

Tabi bu gelişmeler yeni değil; **Ergani Haber**’de yayınlanan birçok yazımda gelişmelerin seyrini göstermeye çalışmıştım. Örneğin; 2 Haziran 2006 tarihli **Ergani Haber**’de, “*Kendi Halkını Yiyeenlerin Toprağı*” başlıklı yazımda Ortadoğu’da artık ‘*kilit taşı*’nın Kürtler olduğunu, Kürtlerle ABD’nin çıkarlarının örtüşüğünü, eskiden Kürtler konusunda Ankara-Bağdat-Tahran hattının olduğunu, Irak’ın işgaliyle bu hattın çöktüğünü, artık Kürt sorununun ABD’nin bir sorunu olduğunu, ABD-İsrail ittifakı, Tahran ve Şam’ı saf dışı ederse, Birleşik Kürdistan’ın temelleri atılmış olabileceğini ve bu durumun Türkiye’yi endişelendirdiğini yazmıştım. 21 Ekim 2005 tarihli **Ergani Haber**’de ise, “*ABD ve Genişletilmiş Ortadoğu Projesi*” başlıklı yazımda, o zamanlar Bush’un Güvenlik Danışmanı (Sonra ABD Dışişleri Bakanı) olan Condoleezza Rice’in Temmuz 2003’te **Washington Post**’taki bir makalesinde yer alan; “*Fas’tan Çin sınırına kadar, 22 ülkenin siyasi ve ekonomik coğrafyasını yeniden düzenleyeceğiz*” sözlerini aktarmıştım. **Armed Forces Journal**’ın yazısını okuyunca, yukarıdaki tespitlerimde yanılmadığımı ve söz konusu projenin yavaş yavaş hayata geçirilmeye başlandığını söyleyebilirim.

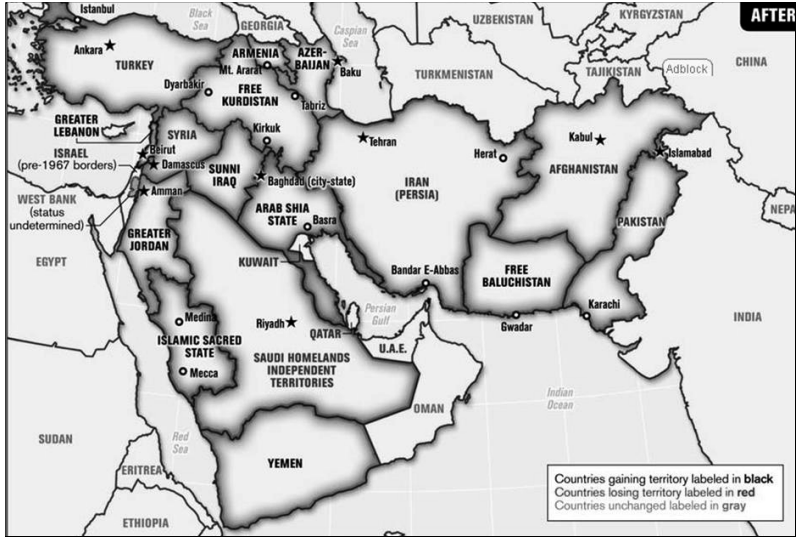
Ralph Peters'in **Armed Forces Journal**'ın (Silahlı Kuvvetler Dergisi'nin) Haziran-2006 sayısında yayınlanan yazıyı önemli bulduğum için, İngilizce yazıyı Nurettin Değirmenci'ye gönderip, benim için Türkçeye çevirmesini rica ettim. Sağ olsun, Türkçe çevirisini yapıp gönderdi. Stratejik derinliği olan bu yazıyı Nurettin Değirmenci'nin çeviriyle yorumsuz olarak bilgilerinize sunuyorum:

Kanla Çizilen Sınırlar

Nasıl bir Ortadoğu daha güzel gözüktür?

Uluslararası sınırlar hiçbir zaman tamamen adil değildir. Fakat adaletsizliğin derecesi; sınırları bütün olarak korumaya ya da ayırmaya çalışanlara uygulanan muazzam fark ile ilgilidir; fark, genellikle özgürlük ile baskı, hoşgörü ile kıyıcılık, yasa ile terörizm veya barış ile savaş zıtlığıdır.

Dünyadaki en keyfi ve bozuk sınırlar Afrika ile Ortadoğu'dadır. Yeteri kadar kendi sınır problemleri olan Batılılar tarafından çizilmiş Afrika toplumlarının sınırları milyonlarca yerel insanın

Armed Forces Journal'da yayınlanan harita.

ölümüne neden oluyor. Fakat çözebileceğinden fazla sorun yaratan en adaletsiz sınırlar -Churchill'den ödünç alınmıştır- Ortadoğu'dadır.

Kültürel durağanlık, rezil eşitsizliklerden dinsel aşırılıklara, anlaşılmasına gayret edilmesi gereken nokta, bölgenin başarısızlığı İslam değil; fakat, korkunç-korkunç olduğu kadar kötü olan, diplomatlarımız tarafından kutsanan Ortadoğu'nun bugünkü ölü-işlemli sınırlarıdır.

Kuşkusuz, azınlıkları yok etmeyi çözüm saymazsak, Ortadoğu'daki sınırlarda yapılacak hiçbir düzeltme her azınlığı mutlu edemez. Bazı örneklerde, etnik ve dinsel kümeler iç içe geçmiş ve evlikler kurulmuştur. Fakat, başka bölgelerde (Aynı sınırlar içinde demek istiyor. N.D.) farklı etnik ve dinsel kümelerin birlik oluşturmaları, savunucularının dediği gibi mutlu yaşamı ispat edemiyor. Bu yazıya eklenmiş yeni tasarlanmış harita (Yazıyla birlikte yayınlanan haritadan bahsediliyor. N.D.), eğer İsmailye, Nakşibendi, Bahai, Ortadoğu Hristiyan ve daha küçük toplulukları göz önüne almazsak, Kürtler, Beluci ve Şii Arap gibi aldatılan ve acı çeken toplumlara yardımcı olacaktır.

Ve unutulmayan (belleklerden silinemeyen), bölgeler feda edilse düzeltilmesi mümkün olmayan bir hata: Ölen Osmanlı'nın Ermenilere karşı uyguladığı soykırımdır.

Adaletsizlikler için çizilen sınırlar uygulamaya taşınmadıkça, böylesi geniş kapsamlı sınır düzeltmeleri yapılmadıkça; bizler, barış içinde olan bir Ortadoğu asla göremeyeceğiz.

Boğaziçi'nden Hindistan Kıtasına kadar olan bölgede yapılacak kapsamlı sınır düzeltmeleri, bu sınır düzeltmelerini hor görenlere bile hizmet edecektir. (Burada tercüme tam değildir. Yazıda ince bir alay vardır. N.D)

Savaş eksikliğinden dolayı uluslar arası görevliler (Herhalde BM görevlileri kastediliyor. N.D) sınır düzeltmeleri için yeterli bir araca sahip olmadıklarını kabul ederek; Ortadoğu'nun "organik" sınırlarına kavuşmamasında, karşılaştığımız ve karşılaşıcağımız sorunların anlamamıza, zihinsel bir çalışma yardımcı olacaktır.

Düzeltilinceye dek nefret ve şiddet üreten muazzam insan yapımı bozukluklarla uğraşıyoruz.

“Düşünülmezi düşünmeyi” reddedenler, sınırların değişmezliğini açıklayanlar ve böyle olacak diyenler; asırlardır sınırların değişiminin durmadığını hatırlamaları gerekir. Sınırlar kalıcı olmaz ve pek çok sınır; Kongo’dan, Kosova dâhil Kafkaslara kadar şimdi bile değişiyor. (Büyük elçiler gibi özel temsilciler gözlerini patlatacak parmaklarının altındaki çalışmalara dikkat etmeleri yeterli)

Evet, 5000 yıllık insanlık tarihinin küçük kirli sıırı: etnik temizlik.

Amerikan okuyucularının duyarlı olduğu sınır konusu ile başlayalım: Komşuları ile barış içinde yaşamak istiyorsa; İsrail, gerekli düzeltmeler yapıp, yasal güvenlik koşulları sağlandıktan sonra 1967 yılı öncesi sınırlarına dönecektir. Fakat, binlerce yılın kanı ile kirlenmiş bir şehir olan Kudüs’ü çevreleyen topraklar sorunu, bizim yaşam süremizi aşabilir. Bölgede rant gelinine koşulması, petrol gelirlerinin kıskançlığı ve etnik kavgaların edebi tartışmalarının gölgesinde kalıyor.

Üzerinde çok çalışılan bu konuyu bir kenara bırakalım, aşırı bilgisiz bırakılmış konulara dönelim.

Balkan dağlarından Himalayalara kadar olan bölgede en parlak adaletsizlik Kürtlerin bir devletten yoksun olmalarıdır. Kaynayan Ortadoğu bölgesinde 27-36 milyon Kürt yaşıyor. (Rakamlar hassas değildir. Çünkü: Bugüne kadar hiçbir devlet dürrüst sayıma izin vermedi.) Günümüzde, Irak’taki nüfustan kalabalık; Kürtler, düşük rakamı kabul etsek bile, devlete sahip olmayan dünyanın en büyük etnik azınlığını oluşturuyor.

Daha kötüsü, Ksenefon’un yaşadığı günlerden bu yana, Kürtlerin yaşadığı tepe ve dağları denetim altında tutan hükümetler tarafından onlara baskı uygulanıyor.

ABD ve koalisyon ortakları, Bağdat düştükten sonra bu adaletsizliği düzeltme fırsatını kaçırdılar. Eklenmiş bozuk parçalarla Frankeştayn canavarının oluşturduğu Irak devleti hemen üç küçük parçaya bölünmeliydi. Korkaklık ya da ileri görüş eksikliğinin

den bunu başaramadık; Irak'ın Kürtlerini yeni hükümeti desteklemeye yönelttik. Kürtler bizim iyi niyetimize güvenerek isteklerimizi severek yaptılar. Eğer özgür bir oylama yapılsaydı, hemen hemen %100 Irak'ın Kürtleri bağımsızlıktan yana oy kullanırdı.

Onlarca yıl şiddet ve askeri baskıya uğrayan, “Dağ Türkleri” diye aşağılanan Türkiye Kürtlerinin kimlikleri yok edilmek isteniyor. Geçen 10 yıl süresince Kürtler üzerindeki Ankara'nın baskısı bir miktar azalsa bile, son günlerde yeniden şiddetlenmiştir ve Türkiye Doğusunun beşte biri işgal altındaki topraklar kabul edilmelidir.

Suriye ve İran Kürtleri dahi başarabilseler, Özgür Kürdistan'a birleşmek isterler. Dünyanın yasal demokrasilerinin Kürtlerin bağımsızlığının şampiyonluğunu yapmalarını reddetmeleri, vurdumduymazlıktan öteye, iptal edilmiş insan hakları günahıdır; düzenli olarak, küçük ihlaller bizim medyayı eyleme geçirebiliyor.

Ve yeri gelmişken: Diyarbakır'dan Tebriz'e uzanan Özgür Kürdistan, Bulgaristan ile Japonya arasındaki bölgede en iyi Batı yanlısı devlet olacaktır.

Bölgede adil bir sınır düzeltmesi de sürekli birleşmek isteyen Iraklı Sünni bölgesini, Batı bölgesini Lübnan'a terk edecek Suriye ile birleştirmektir. Suriye'den koparılabilecek parça ile Lübnan: Yeniden doğan Fenike.

Eski Irak'ın Şii güney bölgesi, Körfez bölgesi ile birlikte Şii Arap Devletinin temelini oluşturacaktır. Ürdün, Suudi Arabistan'dan alacağı bir bölge ile birlikte mevcut topraklarını elinde tutacaktır. Pakistan gibi, doğal olmayan Suudi Arabistan kendi payına büyük bir parçalanmaya katlanacaktır.

Suudi kral ailesinin, Mekke ve Medine'yi bir tımar gibi sahiplenmesi, geniş Müslüman dünyasında duran köklü bir davadır.

İslam'ın kutsal tapınakları, dünyanın en baskıcı, zalim polis devletinin denetiminde bulunuyor. Bu baskıcı yönetim, geniş petrol gelirleri ile sahip oldukları Vahabi inanışını sınırlarının ötesine yayıyorlar. Suudilerin zenginliğe oturması (yönetime gelmesi) ile, netice olarak, Müslüman dünyası Peygamber'den bu yana en kötü oluşumla karşı karşıya kalmış ve (Moğol işgali-

ni saymazsak) Osmanlı'nın işgalinden bu yana, Arapların başına gelen en kötü olaydır.

Her ne kadar Müslüman olmayanları etkilemiyorsa da, İslam'ın kutsal şehirlerinin yönetiminde yapılacak değişikliğin ne kadar sağlıklı olacağını düşünün. Mekke ve Medine'de oluşacak Kutsal Devlet, -Bir nevi üst Vatikan- İslam'ın büyük mezhepleri ve tarikatları tarafından dönerli olarak yönetilecek; (Kutsal Devlet'te) büyük bir inanış kötülenmekten fazla geleceği tartışılacak.

Doğru adalet -Belki hoşumuza gitmeyebilir- Suudi Arabistan'ın petrol ile zengin doğu sahillerini Şii Arap devletine, güneydoğusunu Yemen'e vermektir. Riyad çevresine sıkıştırılmış bağımsız Suudi Toprağı; böylece, Suudi Hanedanlığı, Müslümanlara ve dünyaya daha az zararlı olacaktır.

İran, bir miktar toprağını Birleşik Azerbaycan'a, Özgür Kürdistan'a Şii Arap Devletine ve Özgür Belucistan'a bırakacak; ama, Afganistan'ın Herat bölgesini kazanacaktır. -Bu bölge dil ve tarih açısından İran ile ilişkilidir. - Gerçekte, İran, tekrar etnik Pers Devleti olacak, en önemli ve güç soru, acaba Bender Abbas Limanını elinde tutabilecek mi ya da Şii Arap Devletine mi bırakacak.

Afganistan Batıda İran'a ne kadar toprak bırakacaksa, o kadarını doğudan kazanacak, Pakistan'ın Kuzeydoğu Sınır kabileleri Afgan kardeşleri ile birleşmiş olacak. (Bu sınır çizme çalışması, hoşlandığımız biçimde değil, yerel toplulukların tercihlerine göre hazırlanmıştır.) Pakistan, başka bir doğal olmayan devlet, Belluci topraklarını özgür Bellucistan'a terk edecektir. Geri kalan "doğal" Pakistan, Karaçi civarındaki bir mahmuz bölgesi hariç var olacaktır.

Birleşik Arap Emirlikleri şehir devletleri karmaşık bir kadere sahip olacaklardır. -Gerçekte var olacaklar.- Bazıları Körfez Bölgesinde ortaya çıkacak Şii Arap Devletiyle (Bu devlet, Pers İran'a müttefik değil, karşı bir denge unsuru olacak) birleşecektir. Mademki bütün softa kültürler ikiyüzlüdür, Dubai, ihtiyaç nedeniyle, mürif yaşantısından dolayı varlığını sürdürmeye müsaade edilecek. Kuveyt, Umman gibi, mevcut sınırları içinde varlığını sürdürecektir.

Her noktada, sınırların yeniden çizim hipotezinde etnik ilişkiler veya dinsel topluluklar, bazen ikisi birlikte yansır. Kuşkusuz, tartıştığımız sınırların yeniden çiziminde ve düzeltilmesinde bir sihirbaz çubuğumuz olsaydı, çok daha seçici olmayı tercih ederdik. Bugünkü sınırlar, 19. yüzyılın bozgun ve aşağılanmaları sonucu ortaya çıkan oluşumlarla mücadele için Fransız ve İngilizler tarafından 20. yüzyıl için hazırlanmıştır. Bugünkü sınırlara aykırı çizilen taslak harita bazı yanlışları düzeltmeleri önerir.

İnsanların isteklerini yansıtacak sınır düzeltmeleri mümkün değildir. Şimdilik. Fakat, verilen sürede -kaçınılmaz olarak kan dökülmesi ile birlikte- yeni ve doğal sınırlar ortaya çıkacak. Babil birden fazla düştü.

Bu esnada (sınırlar için kanlı kavgalar sürerken-N.D.), bizim erkek ve bayanlarımız, terörizmden korunmak, demokrasinin refahı ve petrol kaynaklarına ulaşmak için üniforma içinde savaşmaya devam edecektir. Bölgedeki petrol kaynakları ile ilgili hedefler kavganın asıl nedenidir. Ankara ile Karaçi arasındaki mevcut insan bölünmeleri ve güç birleşmeleri (mevcut sınırlar-N.D.), bölgenin elemleri ile birlikte, dinsel aşırılıkların, bir suçlama kültürü ve terörist besleyici unsurudur. Nerede bay ve bayanlar üzüntülü olarak kendi sınırlarına bakarsa, istekle komşularının sınırlarını gözler.

Dünyanın aşırı terörist, yoksun enerji kaynağını tedarik eden mevcut Ortadoğu, düzelmiş değil, kötü bir gelecek vaat ediyor. Bu bölgede milliyetçiliğin en kötü tarafı tutundu, dinsel inanışın en kötüsü (umutsuzu) bölgeye egemen olmakla tehdit ediyor; ABD ve müttefikleri (demek ki, ABD hükümetlerinin Ortadoğu'da müttefikleri yok. N.D.), hepsinden önemlisi bizim silahlı kuvvetlerimiz bitmez krizler arayabilir.

Irak, beklentilere karşı örnek oluşturursa, -eğer işi olgunlaştırmadan Irak'ı terk etmezsek- bu bölgenin geniş kesimi her yönden kötüleşen problemler sunuyor.

Eğer büyük Ortadoğu'nun sınırları, kan ve inanç doğal bağlarına göre düzeltilmezse, inancımızın gereği olarak bölgede bir miktar kendi kanımızın akması devam edecek.

Kim kazanır, kim kaybeder?

Kazananlar:

Afganistan, Şii Arap Devleti, Ermenistan, Azerbaycan, Özgür Bellucistan, Özgür Kürdistan, İran, Kutsal İslam Devleti (Mekke-Medine ND.), Ürdün, Lübnan, Yemen.

Kaybedenler:

Afganistan, İran, Irak, İsrail, Kuveyt, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, West Bank.

“Kürt Sorunu” ve “Ortak Zenginlik Alanı”

Kürtlerin etrafında/”*Kürt Sorunu*” konusunda müthiş fırtınalar esiyor/estiriliyor. Mecliste, Genelkurmayda, Bakanlıklarda, Dış Temsilciliklerde, Uluslararası Kurum ve Kuruluşlarda, Siyasi Partilerde, Medyada, Sokakta... tartışmaların, toplantıların, görüşmelerin, gösterilerin biri bitiyor biri başlıyor: Savaş çılgılığı atanlar, sınır ötesi operasyon isteyenler... “*Kerkük ve Musul’a uzanalım*” ya da “*Kuzey Irak Bölgesel Kürt Yönetimi’ni Türkiye’ye bağlı esnek bir federasyona dönüştürelim*” diyenler... “*PKK’yi terör örgütü ilan edin*” diyenlere karşı “*PKK Türkiye’nin gerçeğidir*” ve “*Üniter devlet yapısı içinde çözüm istiyoruz*” diyenler...

ABD ile görüşmelerin, AB ile görüşmelerin, İran ve Suriye ile görüşmelerin odak noktasında Kürtlerin durumu/sorunu yer almakta...

Kuzey Irak/ya da Güney Kürdistan’daki Kürt Yönetimi’ne kimileri sempati duyuyor, kimileri de nefret ediyor...

Kürtler siyasi kimlikleriyle ilk defa DTP ile Meclis çatısı altına giriyor, “*derin*”lerde bulunanlar, Meclisteki siyasi partiler Kürt milletvekillerini Meclisten dışarı atmak istiyor...

Kısacası tansiyon her geçen gün artıyor; fırtınadan göz gözü görmüyor.

Birkaç yazımda da vurguladığım gibi, geçmişte Kürtler konusunda Ankara-Bağdat-Tahran hattı söz konusuydu. ABD, bu

hattı dikkate almak zorundaydı, çünkü çıkarları bunu gerektiriyordu. Şimdi Bağdat hattı düştü. Bu hattı düşüren de ABD'nin bizi kendisidir. Şimdi sırada Şam ve Tahran var gibi... Eskiden ABD'nin “*Kürt Sorunu*” diye bir sorunu da yoktu. Kürt sorunu, sadece Kürtlerin ve Kürtlerin üzerinde yaşadıkları devletlerin sorunuydu. Artık Kürt sorunu ABD'nin bir sorunudur.

Emperyal strateji içine almayı, farklılaştırmayı, yönetmeyi hedefler. Her kim “*Kürt Sorunu*” konusunda düşünce veya politika üretmek istiyorsa bu olguyu dikkate almak zorundadır.

Peki, Türkiye ne yapmalı?

1. İnkârcı politikadan vazgeçmeli,
2. Kürtlere gerçek “*kardeş*” olduğunu göstermeli,
3. Küçük değil, büyük düşünmelidir.

Uluslararası siyasette, diplomaside, savunma ve askeri alanda başarılı olmanın yolu ekonomik olarak güçlü olmadan geçiyor.

Bunu ben değil, eli kalem tutan ve azıcık mürekkep yalamış gözleri kör, kulakları sağır olmayan herkes söylüyor. Öyleyse demokratik atılımları bir an önce yapıp, iki kardeş halkın uluslararası hak ve çıkarlarını garanti altına almak için ekonomik olarak güçlü olmanın yolları aranmalıdır.

Kuzey Irak/Güney Kürdistan Türkiye için şanstır. Türkiye bu şansı iyi değerlendirmelidir.

Kuzey Irak'ta şimdi bir yatırım yarışı var. Türkiye'den giden işadamları Kuzey'de rüzgâr gibi esiyorlar. Yatırımlarının toplamı gayri resmi rakamlara göre 2007'nin ilk 6 ayında 1 milyar doları aştığı söyleniyor. 2007 sonunda kim bilir ne olacaktır? Ankara, bu gelişmeyi hızlandıracak yerde, köstek oluyor. Habur Sınır Kapısı'nı kapatma tehditleri savuruyor. Oysa yatırımcılar tüm siyasi sorunları hızlarıyla aşabileceklerini düşünüyorlar. Örneğin; Kuzey Irak'ta petrol üretimine hazırlanan Pet Oil Şirketi'nin Yönetim Kurulu Başkanı Güntekin Köksal; “*Bir kaşık suda fırtına yaratmaya çalışıyorlar. Kuzey Irak, büyük bir petrol bölgesi. Ben olsam kavga edeceğime, daha fazla arama hakkı almaya çalışırım*” diyor ve ekliyor: “*Ama düşünen kim...*”

Hemen hatırlatmak istiyorum: Irak’ın tahmini petrol rezervi: 115 milyar varil. Kuzey Irak’ın tahmini petrol rezervi: 20–25 milyar varil.

Kuzey’de, bildiğim kadarıyla Pet Oil Şirketi ve Genel Enerji Şirketi faaliyet gösteriyor. Petrol yasası Irak Parlamentosu’ndan çıkmamasına rağmen, bu iki şirket risk alıp bu durumu fırsata dönüştürerek 1 milyar varillik petrol rezervi üzerinde cirit atıyor. Türkiye’de günde 42 bin varil petrol üretilebilirken, Kuzey Irak’ın Taktak Petrol Sahası’nda bu iki şirket, açtıkları kuyularda, günde 100 bin varillik üretim yapabilecekleri kadar petrolü güvenlik altına almış durumda. Çıkarılacak petrol, öncelikle Türkiye pazarına hitap edecek. Dünya piyasalarına arz edilecek Kuzey Irak petrolü ise, yine Türkiye’nin kontrolündeki boru hatlarından ve Ceyhun Terminali’nden geçecek. Buna karşın Türkiye, Kuzey’deki Kürt Yönetimiyle doğrudan ilişki kurmuyor, Bağdat’la ilişki kuruyor. Bağdat’taki hükümetin gücünün yetersizliği, Irak’ta iş yapan tüm şirketlerin en büyük sorunu. Bu konuda, Kuzey Irak merkezli altyapı şirketi Zağros’un ortağı Berna Türkili; *“Bağdat’taki hükümet oldukça dağınık ve iç çekişmelere gömülmüş durumda. Buradaki yapı, sorunlara çözüm üretecek düzeyde değil. Ayrıca bu ülkede, bir devlet geleneğinden söz etmek de imkansız”* diyor.

Kürt Yönetimi, Türkiye ile ilişkiden yana ve Türkiye şirketleriyle iş yapmak istiyor. Yeni Irak Petrol Yasası’nı kaleme alan uzmanlardan Dr. Ashti Hawrami; *“Bizimle doğrudan temas Türkiye’nin çıkarına. Erken gelen öncelik alır”* diyor ve ekliyor: *“Kürdistan’da 20-25 milyar varil petrol rezervi var. Bizim bu kadarına ihtiyacımız yok. Siz ise 70 milyonluk büyük bir ülkesiniz. Yanı başınızda Allah’ın sunduğu bir armağan söz konusu...”*

Yabancı şirketler çoktan tercihlerini yaptılar: Kuzey Irak. Örneğin Norveç’in devlete ait petrol şirketi Statoil, Kazakistan’da büyük yatırımları bulunan enerji şirketlerinden British Gas, Bölgesel Kürt yönetimini tercih ediyor. Türkiye en büyük petrol şirketi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ise, şimdilik beklemede. Oysa, Kanada merkezli Addax Petroleum ile ortak-

laşa Kuzey Irak'ta petrol arayan Genel Enerji Şirketi'nin Genel Müdürü Orhan Duran; “Biz, bu bölgede edindiğimiz tüm tecrübeyi ve buradaki yetkililerle kurduğumuz ilişkileri TPAO ile de paylaşmaya hazırız. TPAO gibi bir şirketin Kuzey Irak'ta yatırım yapması çok faydalı olabilir “ diyor. (Kaynak: Tolgahan Özkan, “Hızlı ve Öfkeli”, **BusinessWeek**, Sayı: 2007/24, 17-23 Haziran 2007)

Gazeteci Cengiz Çandar; **Referans** gazetesindeki “Kuzey Irak’a TSK ile girmek yerine; Kürdistan’a TPAO ile girmek” (**Referans** -19 Mart 2007) ve “Türkler-Kürtler; Stratejik zenginlik ortakları...” (**Referans** -1 Aralık 2007) başlıklı yazılarında aynı konuya değinerek önemli bilgiler vermektedir.

Herkesin gözü Kuzey Irak'ta. Ben, burada sadece petrol örneğini ele aldım, artık gerisini siz düşünün! Türkiye gözünü açmalı ve akıllı davranmalı; “Sevr Sendromu”ndan kurtulmalı; Bölgede yaşanan değişim ve gelişmelerin Kuzey Irak'ın Türkiye için stratejik, politik ve ekonomik önemini artırdığını görmelidir. Cengiz Çandar'ın dediği gibi; “Büyük uluslar, sürekli kendi kendilerine büyük olduklarını tekrarlayarak değil, ‘büyük’ düşündükleri ve geleceğe ‘büyük’ bakabildikleri ve bunun gereğini yerine getirdikleri için öyledirler.” (**Referans** -4 Aralık 2007)

Irak'ın toprak bütünlüğü diye bir olay yok! Başta Türkiye olmak üzere, Irak'ın diğer komşuları tarafından korunması artık mümkün değil. O yüzden, Türkiye kendisini Irak'ın muhtemel bölünmesine karşı şimdiden hazırlamalı: Türkler ve Kürtler “ortak zenginlik alanı”nı oluşturmalarıdır. “Ortak zenginlik alanı”nı oluşturma'nın ilk şartı ise, “kardeş”inin temel hak ve özgürlüklerini tanımak ve Kuzey'deki Bölgesel Kürt Yönetimi'yle kardeşçe ilişkiler geliştirmektir. Kürtleri bir “güvenlik sorunu” olarak değil, “zenginlik ortağı” olarak görmektir.

Doğu-Batı Farkı ve Yasaların Güçsüzlüğü

“Evrensel ölçülerle değerlendirme yapmayanların konuşmaları sinek vızıltısına benzer.”

Batı, rekabet ve kontrole; Doğu, geleneksel olarak işbirliği ve güvene dayanır.

Avrupa’da bilgi birikimi ve ürün artışı ile orantılı olarak 15. yüzyıldan sonra insanlar birey olmaya başladı. Batı, bilgi birikimi ve ürün atışını **Kartezyen Sistemi** sayesinde gerçekleştirdi. Yüzyıllar içinde artan bilgi, beceri, ölçü ve ürün artışı sonucu, “*İnsan değerlidir*” düşüncesi ağırlık kazandı ve yaygınlaştı. İnsanlar, kendilerine, ailelerine, yakınlarına ve giderek hemcinslerine ve devlete ölçülü değer vermeye başladı. Sonuçta: Bireyleşti.

Batı’da genelde her birey kendisiyle aynı konum veya işlere sahiptir, birey olarak bir kimlikleri vardır. Doğu’da ise, genel olarak davranışların tümünü ilişkilerin nitelik ve yükümlülükleri ve kurallar belirliyor. Yani Batı’da bireyler, Doğu’da cemaat (çoğu yerde sürü) vardır. Bu nedenle, Doğu’daki toplumlarda örf, gelenek ve alışkanlıklar egemendir: “*Yasaların üstünlüğü*”, “*Evrensel insan hakları*”, “*Suçun ve günahın ferdiliği ilkesi*” gibi evrensel kavramlar Doğuluya yabancıdır. Ve evrensel kavramlara yabancı olanlar insanî değerlere de yabancıdır.

Buna en güzel uç örneği Çinli sosyolog Fei Ziaotonng'un 1992 yılında yazdığı **From The Soil (Topraktan)** adlı kitabının Giriş bölümünde Konfüçyüs'ün "*Beş İnsan İlişkisi Efsanesi*"nde verdiği örnektir. Bu örnekte; "*Çeng Han-Çeng'in karısı kayınvalidesini dövecek kadar küstahtı. Bu o kadar çirkin bir suç olarak görüldü ki, kendisine şu cezanın verilmesine karar verildi. Annenin gözünün önünde Çeng ve karısının canlı canlı derileri yüzüldü. Sonra derileri çeşitli şehir kapılarında asılarak sergilen-di ve kemikleri yakılarak kül edildi. Çeng'in yakın akrabalarının en yaşlısı olan büyükamcanın kafası kesildi; amcası, iki kardeşi ve Çeng kabilesinin başı asıldılar. Karısının annesinin yüzüne döv-meyle, kızının eğitimini ihmal etmiştir, diye yazılarak yedi eyalette gezdirildi. Babasına 80 sopa vuruldu ve 3000 li uzaklıkta bir yere sürgün edildi. Çeng'in evinin sağındaki ve solundaki evlerde yaşayan ailelerin reislerine 80 sopa vuruldu ve Heilongjiang'e sürgün edildiler. Kentin eğitim sorumlusuna 60 sopa vuruldu ve 1000 li uzaklıktaki bir yere sürgün edildi. Çeng'in dokuzaylık oğluna yeni bir ad takıldı ve bir kent yetkilisinin vesayetine verildi. Çeng'in toprağı bütün zamanlar için nadasa bırakıldı. Bütün bunlar taş bir silindir üzerine yazılarak çıkarılan kopyalar bütün imparatorluğa dağıtıldı*"ğı anlatılır.

Fei, Doğu için, özetle; "*Özel ve kamusal alanlar arasındaki sınır görecelidir, hatta muğlâk bile diyebiliriz*" diye yazar.

Bizler daha ileri gidip, Doğu'da özel ve kamusal alanda sınır bile yoktur diyebiliriz. Batı'da hatalı bir davranışın utancını sadece utancı yapan taşır, başkası taşımaz. Suçun, hatanın ferdiliği esastır, oysa Doğu'da durum tam tersidir. Çin'den verilen örnekte de görüldüğü gibi biri kayınvalidesine saygısızlık yaptığında; bu annenin, babanın yetiştirme tarzını yansıtır, öğretmenlerin ve ebeveynlerin kendisini nasıl eğittiğini yansıtır: Herkes herkesten sorumludur. Çünkü Doğulu toplum bütünüyle ya da büyük ölçüde hane, geniş aile, aşiret, köy/kasaba, çalışma topluluğu vb. içindeki bağlantılar ilişkisinin egemen olduğu bir toplumdur.

Oysa Batı toplumunda tüm ilişkiler sözleşmelere bağlıdır: Evlilik sözleşmesi, iş sözleşmesi, sendika sözleşmesi, hasta-hastane

sözleşmesi, kredi/banka sözleşmesi, elektrik sözleşmesi, su sözleşmesi, telefon sözleşmesi vs. Tabii en önemlisi Batı’da bu sözleşmelerin yasalara dayanır olmasıdır. Yükümlülükler, sözleşmenin süre ve sınırları yasalarla aykırılık taşımaz.

Doğu toplumlarında ise, yasalar ya yoktur ya da var olan yasalar işlemez. Doğu’da bir insan çok çeşitli türden ilişkilere sahiptir. Ebeveynle, çocuklarla, geniş çevreyle, komşuyla; idari şeflerin, beylerin, ağaların, paşaların, pirlerin, şeyhlerin her biriyle farklı bir ilişki tarzı yürütülür. Her biri kendi bağlamında uygulanan bu çok sayıdaki farklı ilişki Doğulu bireylerin kimliklerini oluşturur; evrensel ahlak kurallarına göre oluşmuş Batılı anlayış bir anlam taşımaz! Doğu’da birey toplumun, bütünün parçasıdır. Batı’da ise, toplum, bütün parçalardan oluşur ve her bir parça/birey ötekiyle en azından kamusal açıdan eşittir.

Ülkemizde ve genel olarak Doğu’da kamusal eşitlik söz konusu değildir. Evrensel yasaların yürürlükte olmaması ve evrensel ölçülerle değerlendirme yapılmadığı için; güçlü olan, borusu öten/sesi en gür çıkan veya en çok yaygara yapanlar önüne geleni en ağır ithamlarla suçlayabilmektedir. Kim haklı, kim haksız sorusunda hep “*güçlü haklıdır*” veya “*dayısı olan haklıdır*” uygulanması yaşanır. Sokaktaki adamı ve medyayı bir yana bırakalım, en sorumlu kişiler/kurumlar dahi uygun olmayan açıklama veya eylemi yapabilmektedir. “*Sınır ötesi harekât*”la ilgili yapılan “*değerlendirmelere*” kızan Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt’ın CHP ve MHP’yi “*hain*”likle suçlaması; Yargıtay Başsavcısının “*AKP’ye Kapatma Davası*” açması bu duruma en güzel örneklerdir.

“*Ülkelerde binlerce yasa; buna karşın, yasadışı oluşumları tanımlayan sınırlı sözcük vardır.*

A -Yasalara uygun davrananlara, “*Vatandaş*”;

B -Yasalara karşı gelenlere, yasadışı eylemleri ile orantılı, “*Hırsız, hain, cani, katil, soyguncu, eşkiya, gerilla, anarşist...*” tanımları kullanılır.

Evrensel insani yasaların yürürlükte olduğu ülkelerde, hiçbir vatandaşı, yargıç kararı olmadan, “hırsız, hain, katil, soyguncu, eşkiya, anarşist, gerilla...” diye adlandırılmaz.

Günümüzde, evrensel insani yasalar gereği, bir ülkede suçlara yapılan tanımlar, diğer ülkelerde sürdürülüyor.

1 -Evrensel insani yasalar ışığında evrensel ölçülerle yapılan tanımlar vardır. Örneğin, uyuşturucu tacirleri açık-seçik tanımlanır ve ülkelerdeki ilgili polis birimlerine iletilir.

2 -Basit ölçülerle yerel yöneticilerin, doktrin taraftarlarının tanımları olur. Örneğin, “vatan haini, bölücü, yıkıcı, terörist...” suçlamaları olur. İnsani yasaların yürürlükte olduğu ülkelerde, delilsiz suçlamalar reddedilir. Niçin?

-Batılı ülkelerde evrensel yasalar doktrinlerin değil, doktrinler evrensel yasaların egemenliği altındadır.

-Doktrinlerin egemen olduğu toplumlarda, yasalar doktrinlerin hizmetindedir. Bu durumda zanlının işlediği iddia edilen suç ile verilmek istenen ceza uygunsuz olur ve bulanıklık oluşur. Eğer zanlı Batılı ülkelerde yargılanıyorsa yasalar zanlının lehine kullanılır. Geri toplum yöneticileri, “Batılılar suçluları koruyor!” diye söze başlar. (Nurettin Değirmenci, “Hain ve İhanet” başlıklı yazı.-05.03.2008)

Soruyorum: Evrensel insani yasaların yürürlükte olduğu bir ülkede mi, yoksa her şeyin gücünün iki dudağı arasında olduğu bir ülkede mi yaşamak daha iyi?

Ne dersiniz?

Savaş ve Savaş Hileleri

“Savaş *Hiledir.*”

—Hz. Muhammed

İnsanoğlu yurt edinmek, yerleşmek; av ve ekin alanlarını genişletmek; başka insanları köleleştirmek, onların emeğini kullanmak; hammadde kaynaklarına el koymak, sömürgeleştirerek tüm varlıklarını talan etmek ve çalmak; kendi egemenlik alanlarını korumak, pekiştirmek ve genişletmek için tarih boyunca dört kıtada savaşmıştır. Bu savaşlarda, tarihi süreç içerisinde birçok ülke ve ulus veya inanç sistemi, insan ve insan grupları, adını koymasalar da binlerce kez çeşitli savaş *hileleri*’ne başvurmuştur.

Dünyanın her yerinde savaş *hileleri*’ne başvuranlar bunları “beceri”, “akıllılık”, “askeri başarı”; karşı taraf başvurmuşsa “kalleşlik”, “kahpelik”, “arkadan hançerleme”, “alçakça pusuya düşürme” olarak nitelendirmiştir.

Savaşta, zafere ulaşma insanın özünde var olduğu için, zafere giden yolda her şey mubahtır düşüncesi hep el üstünde tutulmuştur. Arnulf Dieterle, **Grek ve Roma Komedisinde Temel Entrika Unsurları** adlı doktora tezinde; “*Entrikacı düz yolda yürümez; tersine o her şeyi aslından farklı yansıtan hileli bir ayna üzerinde yürüyerek amacına ulaşır*” demektedir. Zafer kazanmak için, savaşı kazanmak gerekir. Bir savaşı kazanmak için ise, nice-

lik ve nitelik bakımından güçlü ordulara gereksinim vardır. Bir ordunun güçlü oluşunu, o ordunun sayısal çokluğu, eğitimi, eldeki silahların çeşitliliği ve sayısı ve bunların teknolojik seviyeye uygunluğu; askeri plan, taktik ve stratejilere ve bunları uygulayabilme becerisine sahip olması; disiplin; askerlerin ve halkın güven duyduğu liderlere/komutanlara sahip olması; liderlerin akıllı ve deneyimli danışmanlara danıştıktan sonra iradesini ortaya koyması gibi etmenler belirler.

Güçlü ordulara sahip olanlar avantajlıdırlar, ama güçlü ordular her zaman savaşı kazanacakları diye bir kural da yoktur! Tarih, güçlü olmayan orduların yenilmez diye görünen/bilinen orduları çok kez bozguna uğrattığına tanıktır. En yakın ve en bilinen örnek; Vietnam ordularının ABD ordularını bozguna uğratmalarıdır. Bu ve benzeri bozgunlarda birçok faktör rol oynasa da, önemli bir faktörde Vietnamlıların *Savaş Sanatı* ve *Savaş Hileleri*'ni ustaca gerilla yöntemleriyle birleştirerek kullanmalarıdır.

Savaş Hileleri'ni bugün sadece ordular kullanmıyor. Orduların dışında ülkeler, partiler, şirketler, tarikatlar, aşiretler zaman zaman çeşitli savaş hilelerine başvuruyor artık. Birçok devlet, ulus, ordu, din, mezhep, tarikat, şirket, aşiret savaş hilelerine başvurmasına karşın, Çinlilerin dışında bu hileleri içselleştiren, kuramlaştıran ve sistemleştiren de pek olmamıştır. Savaş hileleri olarak nitelendirilen "*Strategemler*" dünyanın her tarafında vardır, ama bu strategemleri bir liste halinde (36 adet) düzenlemek bugüne kadar Batı'da düşünülmemiş, böyle bir liste ortaya konulmamıştır. Oysa, Hz. İsa, "*Güvercin kadar saf olun*" derken, aynı zamanda "*Yılan gibi akıllı olun*" da der. Çinliler, bu 36 formül içinde, kendi binlerce yıllık deneyimlerinin hiç de küçümsemeyecek olan bir bölümünü bir araya toplamışlardır. Özellikle de tehlike arz eden durumların giderilmesi ve karşıtlar/düşmanlarla ilişkiler konusundaki deneyimlerini bunlarla ifade etmişlerdir.

Strategemler'i bilmek, Çin düşünme tarzını bilmede bir anahtar olabileceği gibi, "*insan bu bilgilerle kendi kültür yaşam çevresinin olaylarını da daha esnek bir açıdan kavrama olanağına*

da kavuşabilir” diye düşünüyorum. Çinliler, *Savaş Hileleri*’ne; hile, oyun, tuzak, manevra anlamına gelen *Strategem* demektedirler. Burada söz konusu edilen hile, oyun, tuzak öyle bildiğimiz türden hile, tuzak ve oyunlar değildir; uzun erimli, üzerinde düşünülerek bir plan dâhilinde yapılan edimlerdir. MÖ. 6. yüzyılda Çinli savaşçı-filozof Sun Tzu tarafından askeri taktikler ve savaş üzerine yazılmış **Savaş Sanatı** kitabında askeri harekâtların hile gerektirdiği açıkça yazılmaktadır.

Çince kaynaklar incelendiğinde Çin Halk Cumhuriyeti’nde dış politika yanında özellikle savaş bilimi alanında *strategemler*’in ne derece önemli olduğu görülür. 1987 yılında Pekin’deki Halkın Kurtuluş Ordusu’nca basılan beş fasikül halinde yayınlanan **Modern Kullanımıyla 36 Strategem** adlı kitabın önsözünde şunlar yazılmaktadır: “*Bu kitap askeri tartışmalarda strategemleri bilmek ve onları kullanmak gereksiniminden doğmuştur. Marksist askerlik kuramına bağlı olarak, bu tarihsel miras uygun bir denemeden geçirilmiş ve modern bir askeri strategem sanatının geliştirilmesi için araç olarak kullanılması hedeflenmiştir. ...Eski bir Çin atasözü şöyle der: ‘Savaşta hiçbir hileyi hor görme’. Bu nedenle strategemler kuramı, askerlik kuramının önemli bir bölümüdür. Savaşan bir komutan inisiyatifini kendi eline geçirmek isterse, düşmanı sürprizlerle mat etmeye yönelmek, yani düşmanın durumunu gözeterek uygulanabilir strategemler düşünmek zorundadır. Bu onu, kötü bir durumu iyi bir duruma dönüştürmek ve az sayıda bir kuvvetle düşmanın üstün gücüne karşı zafer kazanmak üzere harekete geçirir. ...Askeri strategem sanatının temelinde yatan ilkeler, en yüksek ölçüde doğadan çıktıklarından, askeri strateji ve taktiğin genel ilkeleri olarak büyük bir yaşama gücüne sahiptir.*”

Çin Halk Cumhuriyeti’nde strategemlere ilişkin eleştirilere de rastlanır. 1979 ve 1987 Jilin baskısında şöyle denmektedir: “*36 strategem arasında gerici feodal döküntüler de vardır ve bunlar özellikle hile yoluyla kazanma konusundaki strategemlerdir. Bu yüzden bunların karşısında eleştirel bir tutum almaya da gereksinim vardır.*”

Mao Zedung, **Uzun Süren Savaş** adlı kitabında; “*Strategemler, boş ahlâksal sözlerin ve öğütlerin bir savaştan ibaret olan bu dünyaya ne kadar uzak düştükleri, bu dünyaya ne kadar yabancı oldukları hakkında bir pratik bilgi sunarlar*” diyerek boş ahlâksal sözleri geveleyip duranları, tuzu kuru olanları eleştirerek stratejilerin önemine vurgu yapar. Vitus B. Dröscher ise, **Hayvanların Çevreye Uyuma Yollarına Göre Uzun Yaşama Biçimleri** adlı eserinde hilenin hayvanlardaki oluşum sürecini şöyle anlatmaktadır: “*Gelişim tarihi bakımından hayvan zihninin en eski kavrayış biçimi, düşman-ganimet ilişkisidir. Bu, düşmanı yenmek ve ganimet elde etmek için gerekli hileleri öğrenilmesine yol açmıştır. Birçok hayvanda bu hilecilik içgüdüselidir, bazılarında ise deneyimle öğrenilir.*”

Strategemler sadece askeri alanda uygulanmamıştır.

Çin’in dışında hukuksal strategemler İslam hukukunun bütünleyici bir kısmını oluşturmuş ve pratikte hep kullanılmıştır. Bunu, Muhammed Abd-al Wahhab Buhayri’nin **Al-hiyal fi as-sariah al İslamiyyah** (İslam Hukukunda Hileler) adlı kitabından biliyoruz. Abd-as Salam Dihni’nin **Al-hiyal al-mahzûre mink âval-masrû** (Hukuksal Açıdan İzin Verilen ve Verilmeyen Hileler) kitabı (Kahire -1946) ile Muhammed İbn-İbrahim’in **Al hiyal fi al-mu’amalât al-mâliyyah** (Maliye Alanında Hileler) adlı kitabı (Tunus -1983) burada özellikle anılabilir. (**Kaynak:** Harro von Senger, **SAVAŞ HİLELERİ Strategemler I**, Çev: Mekin Özbalta, Anahtar Kitaplar, 3. Basım, İstanbul-2007)

Ülkemizde 30 yılı aşkındır süren PKK ve TSK arasındaki “savaş”ı, Türkiye ile Kuzey Irak Kürt Yönetimi arasındaki gelgitleri, dahası Ortadoğu ülkeleri ile ABD arasında var olan ilişkileri **Savaş Hileleri** açısından değerlendirmenin yararlı olacağını düşünüyorum.

28 Nisan 2008 tarihinde www.sivildusunce.com sitesinde,

2 Mayıs 2008 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.

Savaş ve Savaş Sanatı Üzerine

“Koyun olmayı seçenler kurtlara yem olur.”

—Alman Atasözü

Sanat, kısaca bir duygunun, tasarımın veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılıktır; bir şey yapmada gösterilen ustalıktır. *Savaş* ise, uğraşma, kavga, mücadele olarak tanımlansa da, esas olarak diplomatik ilişkilerin kesilip silahla yapılan mücadeledir, konuşmanın bittiği yerde politikanın silahla yapılma halidir. Genelde savaşların temel nedeni ekonomiktir. Osmanlıların seferler düzenleyip fetihler yapmasının nedeni neyse, sonraları büyük devletlerin “*hasta adam*” Osmanlıyı işgal edip paylaşmalarının nedeni de aynıdır: Ekonomik çıkar.

Sanat ve savaş böyle tanımlayınca, *Savaş sanatı*’nı nasıl tanımlayacağız?

Savaş sanatı; savaşla ilgili yöntemlerin üstün bir yaratıcılıkla kullanılmasıdır diyebiliriz. *Savaş sanatının* temel mantığı savaş en az kayıpla, en az masrafla, ama çok fazla kazanımla bitirmektir. *Savaş sanatına*, *Savaş hileleri* olarak bilinen *Strategemler* de dâhildir.

Savaş sanatının tarihi çok eskidir. Örneğin MÖ. 18. yüzyılda Asur kralı Şamşi-Adad oğlu Yasmak-Adad’ı uyarır: “*Düşmanı*

yenmek ve ona karşı manevra yapmak üzere hileler düşün. Fakat düşmanın da sana karşı manevra yapmak üzere hileler düşündüğünü ve manevra yaptığını unutma” der. Kutsal metinlerde buna benzer başka uyarılarda vardır. Örneğin **Tevrat**’ta, **Vecizeler Kitabı**’nda, “*Savaş hilesi yoluyla savaşı yönetmelisin; zafer ancak birçok plan yapılarak elde edilir*” diye yazılmaktadır. Ama *Savaş sanatının* esas kuramcıları Çinlilerdir diyebilirim.

MÖ. 6. yüzyılda Çinli savaşçı-filozof Sun Tzu tarafından askeri taktikler ve savaş üzerine yazılmış **Savaş Sanatı** kitabı, Çin’in ve Dünya’nın en eski ve en etkili strateji kitabıdır.

Bu kitap, savaşın tüm yönlerini ele alan temel başvuru kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. 13 bölümden oluşmaktadır: Planlama, savaşın maliyeti, savaşta strateji, taktik, enerji, gücün kullanımı, savaşta manevra, taktik değiştirme, ordunun ilerlemesi, arazi faktörü, arazide dokuz konum, ateşle saldırı, casusluk ve istihbarat.

Kitabın temel düsturu: “*Savaşmadan kazanmak en iyisidir*”.

Bunu başarmanın yolu ise, fiziki unsurları, psikolojik faktörleri ve politikayı doğru analiz etmeden geçiyor.

Hayatın her alanında savaş sürdüğü için, **Savaş Sanatı** artık sadece askeri yetkililerin temel başvuru kaynağı değil; niteliği gereği günümüzde politikayla, ekonomiyle, iş dünyasıyla, felsefeyle, diplomasiyle ilgilenenlerin de başvuru kaynağı özelliği taşımaktadır.

“*Sinekler çatlak olmayan yumurtaya konmaz!*”

Kapitalizmin doğasında savaş vardır. Savaş sanayi ve savunma sanayi bunun en belirgin göstergeleridir. Savaş ekonomisi silah üretimine pazar açmak için savaş çıkartır ve sürdürür. Savaş sanayi için gerekli ağır sanayi ve teknik donanımın çok büyük paralar karşılığında devlet tarafından satın alınması için her türlü araç kullanılarak esas amaç halktan gizlenir. Sonra el eli yıkar, el döner yüzü yıkar örneğinde olduğu gibi, önce geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerdeki bir avuç çıkar çevresi keselerini doldurur, sonra emperyal güçlerin ulusötesi şirketleri kasalarını doldurur.

Savaş, savaş ekonomisinde, daha kibar deyimle silahlanma ekonomisinde ulusötesi büyük tekellerin var olmaları/muazzam gelir elde etmeleri için zorunludur. Dünyada olup bitenlere baktığımızda bunu çok rahat görürüz. Dinsel, etnik, bölgesel savaşların biri bitmeden diğeri başlıyor. Serbest rekabet piyasasında tekeller arası savaşla, yoksul ülkeleri daha da yoksullaştırma savaşı at başı gidiyor. Nerede bir iç savaş, nerede bir bölgesel savaş, nerde bir devletlerarası savaş varsa silah tekelleri hemen veya daha önceden orada oluyor. 23 Nisan 2008 tarihli **Zaman** gazetesinin yazdığına göre son beş yılda en çok silah ithal eden ülke Çin Halk Cumhuriyeti. Silahlanma yarışında Hindistan ikinci. Birleşik Arap Emirlikleri, Ortadoğu'nun en çok silah alan ülkesi. Yunanistan sıralamada dördüncü, Türkiye ise 9. sırada yer almaktadır. Dünyanın en büyük silah satıcısı ABD, dünya silah ticaretinin neredeyse üçte birini tek başına gerçekleştirmiş. ABD'yi Rusya takip ediyor. Türk Savunma Sanayi ise yıllık 1 milyar dolarlık ihracat hedeflemektedir. Uzmanlar, Türk Savunma Sanayi'nin, bu alanda dünyanın önde gelen ülkeleri arasına girmeye başladığına dikkat çekiyor.

Unutmayalım, savaş ve çatışma, egemenlik ve kontrol alanlarının genişletilmesi için çıkartılan ince bir savaş yöntemidir. Bizler, bunun bilincinde olmalı; askerî alanda, ekonomide, politika-da, felsefede, eğitimde, istihbaratta, diplomaside, velhasıl hayatın tüm alanlarında sürdürülen acımasız savaşları tüm yönleriyle öğrenebilmek ve de mücadelemizde başarılı olmak için *Savaş Sanatı* nı bilmemiz, öğrenmemiz gerekir.

Savaş sanatını öğrendiğimizde, görünmeyeni görür ve ona göre daha uygun mücadele yöntemleri geliştirebiliriz. Olay ve gelişmelere daha yüksek bir düzeyden bakar; strateji ve taktiklerimizi ona göre belirleriz.

Savaş Sanatı kitabından kendimce bazı önemli veciz belirlemeleri aşağıya alıyorum. Sizler bu veciz belirlemeleri okurken, Kürtlerin ve daha çok da Türklerin 30 yıldır süren “*düşük yoğunluk-*

lu” savaşı bir kez daha akıl süzgeçlerinden geçirmelerini öneriyorum.

- Askerî eylem ulus için önem taşır-çünkü bu var olma ya da yok olma yolu, ölümle kalım meydanıdır. O nedenle iyi incelemek gerekir.
- Yol, halkla önderliğin aynı hedef etrafında birleşmesi demektir, böylece onlar ölümü ve yaşamı korkmaksızın paylaşırlar.
- Önderlik, zekâ, güvenilirlik, insancılık, cesaret ve kararlılık işidir.
- Stratejik etkenlerin çoğunu kendi safında bulunduran kimse daha savaşa girmeden karargâhta kazanmış; bunların azını elinde tutan kimse daha savaşa girmeden yenilmiş sayılır -hele hiç bulundurmayanların vay haline. Bu noktadan hareketle, galip ile mağlubu hemen görebilirsin.
- Kazanır halde olsan bile savaşıırken işi uzatırsan gücün körelir, keskinliğin aşınır; bir kaleyi kuşatırsan kuvvetin azalır. Ordunu uzun süre sahrada tutarsan, araç gerecin yetmez olur.
- Kuvvetlerin uyuşur, keskinliğin körelirse, gücün tükenir, kaynakların biterse, diğerleri fırsattan yararlanıp ayaklanırlar. İşte o zaman bilge akıl hocaları dahi senin durumunu kurtarmaya yetmez.
- Nitekim beceriksizce ama hızlı savaşlar duydum -ama ustaca olup da uzun sürdürülen birisine hiç rastlamadım -savaşı uzatmak hiçbir ulusa yaramaz.
- Kaynaklar tükenince vergiler artar. Güç ve kaynaklar tükenince memleket kurur -insanlar paralarının yüzde yetmişini yitirirken, hükümet de parasının yüzde altmışını teçhizatı yatırır.
- Savaşın beş kuralı vardır: Ölçme, değerlendirme, hesaplama, kıyaslama ve zafer. Mevzi ölçmeyi, ölçme değerlendirmeyi, değerlendirme hesaplama, hesaplama kıyaslamayı, kıyaslama ise zaferi doğurur.
- Askeri bir kuvvetin sürekli bir biçimlenişi yoktur. Tıpkı sü-

rekli bir biçimlenişten yoksun olan su gibi. Düşmana göre değişip uyarlanarak zafere ulaşma yeteneğine deha denir.

- Eski bir askeri talimat kitabında şöyle der; “*Sözcükler duyulmadığı için ziller ve davullar, herkes görebilsin diye bayraklar ve sancaklar yapılır.*” Ziller, davullar, bayraklar ve sancaklar insanların kulaklarını ve gözlerini bir noktaya toplamak ve birleştirmek için kullanır. İnsanlar bir kez birleştiler mi, cesurlar tek başlarına ilerleyemez, korkak olanlar ise tek başlarına geri çekilemezler -bu, grup çalıştırmak için kuraldır.
- Hükümet galeyana gelip orduyu seferber etmemelidir, askeri liderler öfkeyle kalkıp savaşa yol açmamalıdır. Kızgınlık sevince, öfke neşeye dönüşebilir, fakat yıkılmış bir ulus var edilemez ve ölümler yaşama döndürülemez. Aydın bir hükümet bu konuda dikkatli, iyi bir askeri lider ise tedbirlidir. Ulusu güvence altına almanın ve silahlı kuvvetleri bir bütün olarak korumanın yolu budur. (Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, Çev: Sibel Özbudun-Zeynep Ataman, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 4. Baskı, Aralık 2007-İstanbul)

11 Mayıs 2008 tarihinde <http://www.sivildusunce.com> sitesinde,

21 Şubat 2009 tarihinde www.erganinet.com sitesinde yayınlandı.

Kürt Coğrafyasında Tarihî Eserlerin Tahribi ve Nedenleri

Türkiye genelinde tarihî esrelere maalesef yeteri kadar ilgi gösterilmiyor ve korunmuyor. Kürt coğrafyasında ise durum daha kötü: Keldanilere, Süryanilere, Ermenilere, Yahudilere, Araplara, Türklere, Kürtlere ait tarihi eserler ya tahrip ediliyor ya da sızdırmazlıktan yok oluyor.

Tarihi eserlerin yok oluş ve tahrip ediliş nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Doğal Aşınma

Tarihî yapılar, kaya kabartmaları, mağaralar binlerce yıldır yağmur, dolu, kar; sıcak, soğuk; rüzgâr, fırtına gibi fiziki doğa koşullarının etkisi altında. Bu durum, tarihî yapıların ve üzerlerindeki kabartmaların, desenlerin, yazıların aşınmasına neden olmaktadır. Zamanında bakım ve onarım çalışmalarının yapılması, koruyucu önlemlerin alınmaması doğal olarak tarihî eserlerin yok oluşunu hızlandırmaktadır.

Mevcut olan tarihî eserlerin doğal aşınmaya karşı korunması için, devlet görevi gereği gerekli tedbirleri bir an önce almalı, tarihî eserlere sahip çıkmalı: Tarihi eserlere şaşı bakılmamalıdır.

2. Kaçak kazı ve define aramaları

629 yıl önce, Doğu ve İslam âleminin ünlü tarih ve sosyal bilimcisi İbn Haldun define avcıları için şunları yazmaktadır: “Akılla-

rı zayıf olan kimseler yerde gömülü olan define ve hazineleri aramaya düşkündürler. Onlar bu araştırmalarıyla kazanç temin etmek isterler. Bunlar eski kavimlerin bütün servetlerinin yeraltında gömülü olup, bütün bu servetlerin tılsımlı ve sihirli mühürlerle mühürlenmiş olduğuna ve ancak bu tılsımların ilmine vakıf olanların, bu tılsımların çözülmesine hizmet eden buhur ve kurbanlar getirenlerin, bunları çözen dualar bilenlerin bu tılsımlı çözebileceğine inanırlar.” (Mukaddime-II, (Çev: Zakir Kadri Ugan), MEB Yayınları, İstanbul 1989, s.330–331.)

“Akılları zayıf olan” bu kimseler, yani defneciler yeraltında yatan hazinelere sahip olma ve arama tutkuları sonucu, hayal güçlerini kullanarak tarihin çeşitli evrelerinde hüküm süren medeniyetlerin, kavimlerin ziynet ve değerli eşyalarını, altınlarını, hazinelerini gömülü olduğu düşünülen yerlerde kazılar yapıp, tarihî ve kültürel hazineleri zalimce talan ediyor. Tarihî harabelerin, yapıların, mezarların, kilise ve cami kalıntılarının altını üstüne getiriyorlar. Bunlar, sadece tarihî eserlere zarar vermekle kalmıyor; bilgiyi, tarihi ve geçmişi de yağmalayıp tahrip ediyorlar.

Defneciler söylentilere, rivayetlere, yalan pazarlama mihraklarına inanarak ve hatta altınların gömülü olduğu yerleri bulmak için üfürüğü kuvvetli hocalara giderek muska yardımı ve *ebced* hesabıyla tılsımları çözüp definenin yerini belirlemeye çalışırlar. Gece olunca da omuzlarında kazma, ellerinde kürek -parası olanlarda ilaveten dedektör-, şebeke halinde durmadan izinsiz kazılar yaparlar. Bunlar, altın, para veya değerli nesneler bulup bir anda köşeyi dönmenin hayaliyle gündüzleri uyur, geceleri de şafak sökünceye kadar zengin olmanın düşüyle akla gelebilecek her yeri kazarlar. Oysa, Kültür ve Turizm Bakanlığı 27.07.2004 tarih ve 25535 sayılı Resmi Gazetede 5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’unu ve 27.01.1984 tarih ve 18294 sayılı Resmi Gazetede Define Arama Yönetmeliği’ni yayınlamıştır. Kanun ve Yönetmelikte hangi alanlarda arama ve kazı yapılabileceği, kazıların nasıl yapılacağı, kazıların hangi resmi görevliler eşliğinde olacağı bir bir belirlenmiş ve hükme bağlanmıştır. Ama kim takar kanunu, kim takar yönetmeliği!

Eski şehir harabeleri, ören yerleri, tarihî mezar ve mezarlıklar, kaya ve mağara oyukları ve daha birçok yer define avcılarının (altın arayıcılarının) yasadışı, bilinçsiz ve akılsız kazılarına hedef oldu, hâlâ da olmaktadır. Ve bu kazılar sonucu tarihî eserler, yapılar, mezarlar, doğal güzellikler, eşyalar zarar görüyor ve yağmalanıyor, dahası bilgi tahrip ediliyor. Doğrusu, Cumhuriyet tarihinin yarısından fazlası “*Sıkıyönetim*” ve “*Olağanüstü Hal*” ile geçen Kürt coğrafyasında define avcılarının bu kadar pervasız hareket etmeleri de insanı düşündürüyor!

3. Köylülerin tarihi eserlere sahip çıkmaması

Köylülerin tarihi yapıları, mağaraları samanlık ve hayvan barınağı olarak kullanmaları; tarihî yapılara ait taşları sökerek götürmeleri ve ev/bina yapımında kullanmaları tarihî yapıların tahribinde çok önemli bir nedendir. Köylüler; tarihî yapıların insanlığın birer bilgi hazinesi, kültürel ve turistik değerler olduğunu; bu yapıların, bu eserlerin kendileri için, gelecek nesiller için, hem köyleri için ve hem de ülkemiz için bir zenginlik olduğunu düşünemiyorlar, bilmiyorlar. Hazinesinin üzerine oturmuşlar, ama haberleri yok! Bu durum, insanlarımızın, köylülerimizin tarih bilincinden ne kadar yoksun olduklarını göstermektedir.

4. “Öteki”ne ait olan tüm değerleri tarihten silme mantığı

Dicle-Fırat arası, daha doğrusu Mezopotamya kültürlerin, inançların var oluş, yayılış ve yok oluş merkezidir. Burada yaşayan yüzlerce etnik ve dinsel inanç sahibi, kendilerine ait, her türden kültürel eser geriye bıraktı, ama savaşlar, çatışmalar, “öteki”ne tahammülsüzlük sonucu yer üstündekilerin çoğu yok oldu. Tarihî süreç içerisinde bölgemiz bu olumsuzluktan fazlasıyla etkilenmiştir. “*Gávurun malı*” için her şey mubah sayılmıştır. Bunun sonucu birçok tarihi eser tahrip ve yok edilmiştir.

Bilgi, belge ve tarihî yapılar nasıl var olsun? 639 yılında İslâm orduları Urfa’yı, Diyarbakır’ı, daha doğrusu yaşadığımız coğrafyayı ele geçirdiğinde, fetih esnasında ve sonrasında eski inanışlara, eski kültürlere, bilimlerle ilgili ne kadar yapı, kitap, belge ve

yazılı çizili, resimli nesne varsa çoğu talan edilmiş, yakılmış, yıkılmış, imha edilmiştir diyebiliriz. Bunun en önemli belgesi İbn Haldun'un **Mukaddime** adlı ünlü eseridir. En iyi örneği de 1916'da Diyarbakır'da minareden yüksek olduğu için yıktırılan çan kulesidir.

İbn Haldun; *"Elimize geçmeyen ilmî eserler, elimize geçenlerden daha çoktur. Halife Ömer (onu Tanrı yargılasın), Fars*

1919 yılında minareden yüksek olduğu için yıktırılan Çan Kulesi. Diyarbakır.

feth olunduğunda eski Farslardan kalma eserleri yok etmeyi emretmiş olduğu için, Farsların ilimleri ve eserleri yok oldu gitti. Keldanîlerin, Süryanîlerin ve Babil ahalisinin ilimleri, kendi çağlarında bilginlerin meydana koydukları eserler ve bunların neticeleri nerede?” diye haklı olarak sorar. Ve kıymetli bilgi/belgelerin nasıl yok edildiğini tarihe önemli bir not düşerek belgeler. (**Mukaddime-I**, (Çev: Zakir Kadri Ugan), MEB Yayınları, İstanbul 1989, s.91-92.)

“Öteki”ni tarihten silme mantığı, bu ilkel duygular ne yazık ki bugün dahi devam etmektedir.

Sonuç:

Doğ a koşulları, savaşlar, yıkımlar, bilinçsiz define arayıcılığı, “öteki”ne ait olan tüm değerleri tarihten silme mantığı; sahipsizlik, bilgisizlik, cahillik ve tarih bilincinden yoksun oluş bölgemizdeki tarihî kültürel varlıkların yok oluşunu hazırladı. Var olanları ise ne yazık ki koruyamıyoruz: Bölgemizin uygarlık tarihindeki önemi ve yerini yeterince kavrayamıyoruz. Yakındoğ’da en eski tapınağı yapanlar Göbekli Tepeliler(Urfa), ilk yerleşik hayata geçenler ise Çayönü/Qoté Ber Çem (Ergani), Nevala Çori/Ölüm Vadisi (Hilvan), Hallan Çem (Batman) gibi yerleşim yerlerinde yaşayanlardır. Bunun bilincinde olarak yaşadığımız coğrafyanın tarihi zenginliğinin ve farklılığının kıymetini, bu tarihin “*meleklerin küllerinden yaratılmış*” yasaklı bir hal-kın mirası olduğunu bilelim. Tarih, tarihini bilmeyenleri kayıtlarından sildiğini de unutmayalım!

Kürdistan ve Sınırları

*“Ben Allahın hikmetinde şaşakaldım:
Kürtler dünya devletinde,
Acep ne sebeple kalmışlar boynu bükük,
Hepsi birden niçin olmuş mahkûm?”*

—Ehmedê Xanî

Cumhurbaşkanı Gül, Bağdat’a giderken uçakta gazetecilere Kuzey Irak bölgesel yönetiminden “*Kürdistan*” olarak bahsetti. Tepkiler üzerine biraz çark etse de, aynı anlama gelen “*Irak anayasasına göre ülkenin kuzeyinde bir yerel Kürt yönetimi vardır, bunu söyledim*” dedi. (25 Mart 2009 tarihli gazeteler.)

Başbakan Yardımcısı Cemil Çiçek, 30 Mart akşamı **Hürriyet** Ankara Temsilcisi Enis Berberoğlu’na yerel seçim sonuçlarıyla ilgili yaptığı bir değerlendirmede; “*Siyasi harita üzerinde durulmalı*” deyip, sonra da “*Türkiye’nin belli bir bölgesinde DTP’den başka parti kalmadı. Iğdır’ı da aldılar, yani Ermenistan sınırını da aldılar*” açıklamasında bulundu. (1 Nisan 2009 tarihli gazeteler.)

Bu açıklama üzerine, İsmet Berkan köşesinde konuşulmayan, ama kafalarda hep saklı tutulan bir endişeyi doğrudan adlandırdı: “*Belki Cemil Çiçek, ‘Seçim bir Kürdistan haritası çizdi’ demeye getiriyordu*” diye yazdı. (**Radikal**-3 Nisan 2009)

Cumhurbaşkanı Gül, Kürdistan dedi mi, demedi mi? Terörle Mücadele Koordinasyon Kurulu Başkanlığı yapan, hükümet

sözcüsü Cemil Çiçek, “*Onlar*”, yani Kürtler “*Kürdistan haritası çizildi*”ler anlamına gelecek ifadeler kullanarak maksadını aştı mı, aşmadı mı? Bu tartışmalara girmeden, tarihi belge niteliğinde olan kaynakları/belgeleri gözden geçirip **Kürdistan** ve **Sınırları** konusunda bilgilerimizi tazelemenin yararlı olacağını düşünüyorum. Bu amaçla; yorum yapmadan, ayrıntıya girmeden, sadece 4 önemli kaynaktan **Kürdistan** ve **Sınırları** konusunda yer alan/var olan bilgileri aktarmak istiyorum:

1. Osmanlı Kanunnameleri

XVI. yüzyılın başlarında Safavi Devleti’nin egemenliğine giren Diyarbakır ve çevresi, Yavuz zamanında 1514’te yapılan Çaldıran Savaşı’yla Osmanlı Devleti’nin egemenliğine girmeye başladı. Fethin ilk yıllarında Amid’in Paşa Sancağı kabul edilerek Osmanlı’nın elinde bulunan Kürtlerin yaşadığı yerler Diyârbekir Eyâleti adı altında toplandı.

Kanunî devrinde Diyârbekir Eyâleti kapsamlı bir şekilde idarî, mülkî ve de hukukî açıdan önemli değişikliklere uğradı. Erzurum Eyâleti, Bağdat Eyâleti, Van Eyâleti ve Halep Eyâleti yeni fetihlerle beraber Diyârbekir Eyâleti’nden ayrıldı; ve ayrıca Diyârbekir Eyâleti: Birincisi, Diyarbakir Eyâleti; İkincisi, Kürdistan Eyâleti olmak üzere iki ana bölgeye ayrıldı.

Birinci İdari Bölgede, yani **Diyârbekir Eyâleti** adı altında klasik Osmanlı sancakları toplandı. Eyâlet-i Diyarbakir unvanı altında toplanan bu sancaklarda (livâlarda/vilayetlerde) bazı ayrıcalıklar bulunsun bile Osmanlı Kanunları geçerliydi.

İkinci İdari Bölge ise; **Kürdistan Eyâleti** adı altında **Kürt (Ek-râd) Sancakları** veya **Hükümet** diye adlandırılan idarî merkezler toplandı. Kürdistan Eyâleti’ne bağlı sancaklar şunlardır: Behrânî Livası, Cizre Livası, Çabakçur Livası, Çermik Livası, Egil Livası, Genç Livası, Hazzro Livası, Hizan Livası, İmâdiye Livası, Kulb Livası, Mihrânî Livası, Müküs Livası, Palu Livası, Sason Livası, Tercil Livası, Şervi Livası, Vatsan Livası, Zerrîkî Livası.

Bu Kürt sancaklarında, vergi ve savaş esnasında Beylerbeyinin emrine asker verme dışında Osmanlı Kanunları geçerli değildi.

Beyliklerin veya hükümetlerin kendi sözlü ve yazılı yasaları geçerliydi. Tabii kâğıt üzerinde. (1. Doç. Dr. Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri 3. Kitap Yavuz Sultan Selim Devri Kanunnâmeleri**, Fey Vakfı, İstanbul 1991, s.197-198, 218-220; 2. Doç. Dr. Ahmed Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri 5. Kitap Kanunî Devri Kanunnâmeleri II. Kısım Eyâlet Kanunnâmeleri (I)**, Fey Vakfı, İstanbul 1992, s.437-439.)

Görüldüğü gibi burada **Kürdistan** coğrafi, etnik veya sosyolojik bir anlamda değil, tamamen idari siyasi bir yapılanmanın adıdır.

2. Şerefname

XVI. yüzyılın sonlarında Bitlis'te hüküm sürmüş Kürt Beylerinden biri olan Şeref Han, 1597 yılında Farsça yazdığı **ŞEREFNAME** adlı eserinde **Kürdistan** konusunda şu bilgileri vermektedir:

“Kürtlerin memleketlerinin sınırları, Okyanustan ayrılan Hürmüz Denizi (Basra Körfezi-M.E. Bozarslan) kıyısından başlar; bir doğru çizgi üzerinde oradan Malatya ve Maraş illerinin nihayetine kadar uzanır. Böylece bu çizginin kuzey tarafını Fars, Acem Irak'ı (Güneybatı İran'daki Huzistan eyaleti-M.E. Bozarslan), Azerbaycan, Küçük Ermenistan ve Büyük Ermenistan teşkil eder. Güneyine ise Arap Irak'ı, Musul, Diyarbekir illeri düşer. Bununla birlikte, bu insanların soyundan birçok halk ve kabile, doğudan batıya kadar birçok ülkede yayılmıştır.” (**Şerefname-Kürt Tarihi**, Çev: M. Emin Bozarslan, Hasat Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 1980, s.20.)

3. Kamus-ül A'lam

Tarihçi ve dil bilimci Şemseddin Sami (1850-1904) tarafından kaleme alınan ve Osmanlı döneminden günümüze kalan önemli belgelerden biri olan **KAMUS-ÜL A'LAM** adlı ansiklopedik eserin “*Kürdistan*” maddesinde şunlar yazılmaktadır:

“Urmiye ve Van göllerinin sahillerinden Dicle'ye kadar uzayıp kuzeybatıya doğru Dicle mecrasının sınırlarını takip ederek Fırat'ı

meydana getiren Karasu mecrasına, oradan kuzeye doğru Aras havzasını, Fırat ve Dicle havzasından ayıran sınıra kadar ulaşır. Bunun dışında, İran'da Kürdistan adıyla bilinen eyaletle Azerbaycan eyaletinin yarısı da Kürdistan'dır. Bu cihetle Kürdistan, kuzeydoğuda Azerbaycan, doğuda Irak-ı Acem, güneyde Loristan ve Irak-ı Arap, güneybatıda Cezire, kuzeybatı tarafında ise Anadolu ile komşudur.” (Şemseddin Sami, **Kamus-ül A'lâm**, İstanbul 1896, c.5, s.3840. Aktaran: Abdurrahman Nursi, **Bediüzzaman'ın Hayatı**, Nûbihar Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 1997, s.63.)

4. Bazil Nikitin'nin KÜRTLER adlı incelemesi

Rusya'nın Eski İran Konsolosu, Paris Asya Derneği ve Etnografya Derneği Üyesi, Uluslararası Antropoloji Enstitüsü Devamlı Üyesi, Uluslararası Diplomasi Akademisi Üyesi Bazil Nikitin'nin 1943 yılında kaleme aldığı **KÜRTLER- Sosyolojik ve Tarihi İnceleme** adlı eserde “Doğu Tarihinde Kürdistan Adı” başlığı altında şunları yazmaktadır:

“Kürdistan, siyasal sınırlarla çevrilmiş ve bu sınırlar içinde, tümüyle homojen olmasa bile, hiç değilse çoğunluğu aynı etnik kökenden gelen bir halkın yaşadığı bağımsız bir devletin adı değildir. Esasen bu ad, ancak 12. yüzyılda, son büyük Selçuklu sultanı Sancar zamanında ortaya çıkar. Bu sultan tarafından kurulan ve merkezi Hemedan'ın kuzey batısındaki Bahar kalesi olan Kürdistan eyaleti, Zagros sıradağlarının doğusunda Hemedan, Dinavar ve Kermanşahan vilayetlerini, batısında ise Şehrizur ve Sincar vilayetlerini kapsıyordu. 12. yüzyıla kadar bu bölgeler, sadece Cibalül Cezire (ya da Diyarbekir) adları altında tanınıyordu. Kürdistan'dan ilk kez, Nüzhetül Kulub (Hicri 740) adlı eserinde yazar Hamdullah Mustavfi Kazvini (14. yüzyıl) söz etmiştir. Doğuda bu eyalet, Azerbaycan'ın kuzeyindeki Irak-ı Acem'le, batıda Irak-ı Arab'la, güneyinde ise Kuzistan'la sınırdışı ve önem dereceleri çok farklı olan 16 ilçeyi içine alıyordu: 1. Aynı isimli önemlice bir kenti kapsayan, güzel iklimli, avı bol Alani; 2. Vaktiyle Aruhş ya da Ardehş adlı bir ateşgede'nin (Zerdüşt tapınağı) bulunduğu Alişter; 3. Yukarıda adı geçen Bahar;

4. Zap kıyısında bulunan ve civarında birkaç kasabası olan Kuf-tiyan kalesi; 5. Küçük bir şehir olan Derbend-i Tac Hatun; 6. İklimi güzel, ama ahalisinin tümü haydut olan Derbend-i Zengi; 7. Dezbil; 8. Üzümlüyle ünlü büyük bir şehir olan Dinavar; 9. Bisutun dağı eteğindeki, Muhammed Hudabende Olcaytu (14. yüzyıl) tarafından kurulan Sultan Abad-ı Cemcemal; 10. Yukarıda gördüğümüz, Yakut'a göre Zerben-Zohhak adlı biri tarafından kurulmuş olan Şehrizur; 11. Önceleri Karmisin adını taşıyan Kermanşah; 12. Kerend ve Hoşan köyleri; 13. Kasrül Lesus ("Haydutlar Kalesi") adı verilen Kengever; 14. Elli yerleşme merkezini kapsayan Mahideşt ya da maideşt; 15. Hersin Kalesi; 16. Vestam kasabası.

Çeşitli doğu kaynaklarını karıştırırsak, şu sonuca varırız ki Luristan dahil İran Kürdistanı, 13. yüzyıla kadar, Arapların cibal dedikleri eyalete aitti. Daha sonra Türkiye ve Irak-ı Arab (Mezopotamya) Kürdistanı şeklini alacak olan Kürdistan'a gelince, bu bölge, Cezire ya da daha dar anlamıyla Diyarbekir eyaleti içinde bulunuyordu. Moğol istilası sırasında İran Kürdistanı, dağlık Zağros bölgesini kaplıyordu. Merkezi olan Bahar, Cengiz Han'ın halefleri zamanında önemini kaybedip yerini Sultan Abad-ı Cemcemal'e bıraktı ve bu ikinci kent böylece İran Kürdistanı valilerinin ikametgahı haline geldi. Esasen, çeşitli mahalli Kürt reisleri belli bir bağımsızlığa sahiptiler. Yine de, 15. yüzyıla doğru, yani İran ulusal hanedanı Safevilerin tahta çıkışı sırasında, bu büyük Kürdistan eyaleti giderek küçülmüştür. Hema-dan ve Luristan bu eyaletten ayrıldı, Zağros'un batısındaki topraklar ise, Osmanlılar tarafından fethedildi. O kadar ki sonunda, Kürdistan adı İran'da sadece, merkezi Senneh (ya da Sennendac) olan Ardalan bölgesine verildi.

Ancak çok sonraları, 17. yüzyılın sonuna doğru ortaya çıkan Türkiye Kürdistanı'na gelince, Osmanlı idari coğrafyası Kürdistan eyaleti adı altında sadece üç liva tanıyordu: Dersim, Muş ve Diyarbekir. Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti ise Kürdistan ve Kürtler adını tanımamakta, Kürtlere "dağlı Türkler" adını vermektedir." (KÜRTLER Sosyolojik ve Tarihi İnceleme, Çev:

Hüseyin Demirhan- Cemal Süreyya, Cilt 1-2, 5. Baskı, Deng Yayınları, İstanbul 2002, s. 56-58.)

Belgeler ve kaynaklar bunları yazıyor.

Var olan bir şeyi yok saymanın kimseye bir fayda sağlamadığını acı deneyimlerimizden öğrenmenin artık zamanı gelmedi mi?

“Kürt Sorununda Yeni Dönem”

Kürt sorunu nedeniyle, Türkiye’de korkunç şeyler oldu.

İnsanlarımız çok acılar yaşadı; yaklaşık 50 bin insanımız canından oldu.

Kürtler’in yaşadığı coğrafyada operasyonların sayısı sürekli arttı. Operasyonların sayısı artıp kapsamı genişledikçe olaylar da büyüyerek gelişti.

Olaylar geliştikçe kan, gözyaşı, acı, göç, feryat ve hawarlar arttı: Üretim durdu, ihracat azaldı, işsizlik katlandı, fukaralık ve ahlaksızlık yaygınlaştı.

“*Terörle mücadele*” örtülü ödenekten yapılan ödemeler hariç yaklaşık 300 milyar dolar aktarıldı. 25 sınır ötesi operasyon yapıldı, uluslararası ilişkilerde sorunlar, gerginlikler yaşandı.

Türk Silahlı Kuvvetleri, Kürt sorunu ve yaşanan olaylar bahane edilerek sadece dağdakilerle değil, cumhurbaşkanlığı seçimi, siyasi partilerin çalışmaları, TBMM, üniversiteler, sivil toplum örgütleri dâhil her şeyle ilgilenip devletin tek muktediri oldu. Ve “*terör*”ü bahane ederek, “*kitlesel karşı koymalar*” için halkı eyleme çağırır oldu.

Ama Kürt sorunu sonlandırılmadı/çözülmedi.

Kürt sorunu çözülmeyince demokratikleşme ve ekonomik gelişme ilerlemez oldu. Çokkültürlü bir demokrasi sistemi yerine, militarist bürokrasinin çıkarlarını kollayan bir sistem oluştu. Rejim tıkandı. Kürt-Türk halkı perişan oldu. TSK ve PKK yoruldu. Sonunda:

1. Abdullah Öcalan üniter devletle, sınırlarla bir sorunları olmadığını, “*demokratik cumhuriyet*” istediklerini beyan etti.
2. TSK defalarca askeri olarak yapılması gereken her şeyin yapıldığını açıkladı. Yani daha fazla bir şey yapamıyoruz dedi.
3. Sorunun böyle daha fazla süremeyeceği anlaşıncı; Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kürt sorununu işaret ederek “*iyi şeyler*”in olacağını açıkladı.

Süreç böyle gelişirken...

Vakit Gazetesi Ankara Bürosu İstihbarat Servisi çalışanlarından Aslan Değirmenci olabilecekleri önceden görüp gelişmelerin yönünü sezerek “*Kürt Sorunu*” ile ilgili 11 soru hazırlayarak Haşim Haşimi, Nevzat Tarhan, Fikret Başkaya, Mustafa Acar, Bilal Sambur, Selçuk Özdağ, Gültekin Avcı, Ahmet Gündel, Adnan Tanrıverdi, İrfan Sönmez, Selçuk Küçük, Serdar Bülent Yılmaz gibi emekli bürokrat, asker, akademisyen, siyasetçi, aktivist ve sanatçılara bu soruları yöneltip Kürt sorununa ilişkin düşüncelerini almayı akıl ediyor ve daha sonra da aldığı yanıtları bir araya getirip **KÜRT SORUNUNDA YENİ DÖNEM*** adıyla Haziran 2009’da kitaplaştırıyor. Kitap, böylece gündemin tam ortasında kitapçı raflarındaki yerini alıyor.

Kürt sorunu gerçekten yeni bir döneme girdi/giriyor...

Kitap, isminden de anlaşılacağı gibi, sürece denk düşen ve sürece katkı sunacak özellikte bir çalışma. Kürt sorununa ilgi duyanların, kafa yoranların kitabı bulup okumasında yarar var.

Kitapta sorulan sorulara yanıt veren şahsiyetlerin hemen hemen tümü:

- Sorunu, Kürt sorunu olarak görüyor,
- Geçmişte devletin vahim hatalar yaptığını söylüyor,
- Silahlı mücadele döneminin bittiğini, şiddet yöntemiyle sorunun çözilemeyeceğini belirtiyor.

* Aslan Değirmenci, **Kürt Sorununda Yeni Dönem**, Vadi yayınları, Haziran 2009-Ankara.

Asıl sevindirici olan ise, farklı kesimden insanların çözüm konusunda ortak bir zeminde buluşuluyor olmaları ve sorunun çözümü için daha fazla vakit yitirilmemesini istemeleri.

Bu ortak görüş ve beklentiden olacak ki, Tayyip Erdoğan ve Ahmet Türk’ün buluşması, İçişleri Bakanı Beşir Atalay’ın açıklamaları umut yarattı.

İsmine ister “*Kürt Açılımı*”, ister “*Demokratik Açılım*” densen, Kürt sorununda iyi bir noktaya gelindi gibi. Bu hayatî sorunun çözümüne katkı sunacak olan herkesi selamlamak, emeği geçenlere teşekkür etmek lazım.

KÜRT SORUNUNDA YENİ DÖNEM kitabıyla sürece katkı sunduğu için, şahsım olarak ben Aslan Değirmenci’ye çok teşekkür ediyorum.

Kürt sorunu veya Kürt sorununun çözümü konusunda birçok insan konuşuyor, yazıp çiziyor; kurumlar veya kurum yöneticileri açıklamalarda bulunuyor. Bu konuda, ben de, çok kısa olarak düşüncemi açıklamak istiyorum:

1. Samimi olunmalı, kaçak güreşmekten vazgeçilmeli,
 2. Eşitlik esas alınmalı; Türkler hangi haklara sahipse Kürtler de aynı haklara sahip olmalı,
 3. Ve güven duygusunun pekişmesi için, Kürt halkının hakları anayasal güvenceye alınmalıdır.
- Kalıcı barış ancak böyle sağlanır.

Not:

Kitapla ilgili daha geniş bilgi edinmek için;

<http://www.kurtsorunundayenidonem.com/> sitesine bakabilirsiniz.

15 Ağustos 2009 tarihinde www.kuyレル.com sitesinde,

17 Ağustos 2009 da www.sivildusunce.com sitesinde yayınlandı.

“Adını Arayan Coğrafya”nın Düşündürdükleri

“Nereye bir ad verilmişse, bir sebebi olduğu için o ad oraya verilmiştir. Dünyada sebepsiz verilmiş hiçbir ad yoktur”

—İmâmî

Bir coğrafya adını arıyor...

Bir halk kimliğinin geri verilmesini istiyor...

Türkiye çok hızlı, inişli çıkışlı bir süreçten geçiyor...

Bu sürece denk gelen okuduğum bir kitaba dair bazı şeyleri ve düşüncelerimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Kitabın adı: **Adını Arayan Coğrafya**. * Yazarı: İbrahim Sediyanî.

Kitabın zamanlama bakımından adına denk düşen bir zaman-da kitapçı raflarında yer olması iyi bir isabet. “*Kürt Açılımı*”, “*Demokratik Açılım*” veya “*Millî Birlik Projesi*” denilen ve AK Parti/Hükümetçe içi doldurulmayıp balon gibi şişirilen, DTP’nin kapatılmasıyla da balon gibi sönüp elde kalan “*Açılım*”ın programsızlığı ve de DTP’nin kapatılması Kürt sorunun kamuoyunda çok yoğun tartışılır olmasına neden oldu.

Eskiden solcular “*Kürt Sorunu*” konusunda “*ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı*” ilkesinden hareketle çok konuşur, çokça

* İbrahim Sediyanî, **Adını Arayan Coğrafya**, Özedönüş Yayınevi, 2009-İstanbul.

yazılar kaleme alırlardı. İş ciddiye binince, Kemalizmden gelen damarları kabardı, birçoğu ulusalcı oldu. Birçok “solcu” sosyal-şoven kampa savruldu. Bir kısmının ise soluğu kesildi ya da gözlerine “perde” indi olanları görmez oldu. İşin tuhaf tarafı eskiden her kim “Kürt” dediğinde ya da “Kürt Sorunu”ndan bahsettiğinde devletin kolluk kuvvetlerinden, savcısından önce Müslüman geçinen “dinciler” ve “dinci yazarlar/çizerler” salvo halinde ırkçı bir söylem tutturup: “Kürtçü”, “bölücü”, “yıkıcı”, “bozguncu”, “terörist”, “anarşist”, “Kürtçü-komünist” gibi suçlamalara başladılar. Din, devletin diniydi, Müslümanlık bunların elinde egemen düşüncenin, Kamalizmin ve dahası devletin bir baskı aracına dönüştürülmüştü. İttihatçı gelenek ve Kemalizmin attığı format sonucu “Kürt” ve “Ermeni” sözcükleri hakaret anlamında kullanılırdı. Sevindirici olan, sınırlı olsa da artık İslamî duyarlılığı olan insanlarımızın da “ümmetin yetimi” Kürtler hakkında gerçek duygu ve düşüncelerini kaleme almaları ve konuşmalarıdır. Halen “dinci”lerin büyük bir çoğunluğu Said-i Nursi’nin Kürtlüğünü gizleseler ya da görmemezlikten gelseler bile, yine de bu konuda “solcuları” “sol”ladılar diyebilirim...

İbrahim Sediyanı, çalışmasını geniş tutmuş. Asya, Afrika, Avustralya, Amerika ve Avrupa’da çeşitli ülkelerin veya ulusların şiddete dayanarak zorla ya da egemen olmanın avantajlarını kullanarak asimilasyon uygulamalarını, değiştirilen yer adlarını tek tek sıralamış. Türkiye’de ise, asimilasyon ve yer isimlerinin değiştirilmesinin sadece Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı coğrafya ile sınırlı olmadığını; Ege, Trakya, Karadeniz, Akdeniz ve Orta Anadolu bölgelerinde sistemli bir şekilde yapıldığını örnekleriyle anlatmış. Değiştirilen yer adlarını kitabında il il, ilçe ilçe ele almış. Tespit edebildiği yerlerin eski ve yeni isimlerini bir bir yazmış. Bu genel tabloya baktığımızda Türkiye’de değiştirilmeyen yer ismi hemen hemen yok gibi.

Türkiye, yer isimlerini değiştirme konusunda dünya çapında büyük bir rekor kırabilir. Dağların, taşların, derelerin, tepelerin; köylerin, kasabaların, kentlerin isimleri değiştirilerek Kürtlerden, Ermenilerden, Süryanilerden, Rumlardan, dahası eski uygarlıklar-

dan kalan ne kadar isim varsa hafızalardan silinmesinin hedeflendiği aşikârdır. Ama yazar bu konuda objektif olamıyor ne yazık ki, kendi algısına göre olayları ve olguları değerlendiriyor. Asimilasyon ve yer isimlerinin değiştirilmesine bakış açısı da bu anlayışta. Başkaları yaparsa kötü, ama kendisinin mensubu olduğu inanç sahiplerinin yaptıklarını, İslam'ın gelişimi ve yayılmasıyla oluşan Arap-İslam kültürel hegemonyasının uyguladığı İslamlaştırma ve Araplaştırmayı es geçiyor. İslam'ın yayılışı esnasında Yakındoğu'da, Ortadoğu'da, Anadolu'da var olan yer isimlerinin değiştirilmesini görmemezlikten geliyor. Örneğin Diyarbakır'ın tanınmış, en ünlü ve aynı zamanda Anadolu'nun ilk camisi olan Ulu Cami'nin 639 yılına kadar kilise olduğunu, Mar Toma Katedrali ismiyle anılan bu yerin, Hristiyanlık inanişinden önce de Sabile-re ait Güneş Mabedi olduğuna hiç değinilmiyor. Bu doğru değil, inandırıcılığı zedeler. İbn Haldun **Mukaddime** adlı ünlü eserinde; *“Elimize geçmeyen ilmî eserler, elimize geçenlerden daha çoktur. Halife Ömer (onu Tanrı yargılasın), Fars feth olunduğunda eski Farslardan kalma eserleri yok etmeyi emretmiş olduğu için, Farsların ilimleri ve eserleri yok oldu gitti. Keldanîlerin, Süryanîlerin ve Babil ahalisinin ilimleri, kendi çağlarında bilgilerin meydana koydukları eserler ve bunların neticeleri nerede?”* diye, haklı olarak sorar. Kıymetli bilgi ve belgelerin nasıl yok edildiğini, dolayısıyla şiddete dayanılarak yapılan asimilasyonu tarihe not düşerek bilim insanı olmanın gereğini yapar. (**Mukaddime-I**, Çev: Zakir Kadri Ugan, MEB Yayınları, s.91-92)

Tarihe ve tarihte yaşanmış olaylara bir gözümüzü kapatarak veya şaşı bakmamalıyız. Yazar, bu konuda biraz daha titiz davranmış olsaydı, yaptığı güzel bu çalışmaya gölge düşmemiş olurdu. Ama bu haliyle bile önemli çalışma **Adını Arayan Coğrafya**. Araştırmacıların, siyasetçilerin, *“Açılım”*a kafa yoran şahıs veya yöneticilerin kitaba göz atmalarının yararlı olacağını düşünüyorum.

Kitabın girişinde Yayınevi'nin enfes, manifesto gibi bir **Takdîm**'i var. Bu takdimin bir bölümünü aşağıya alıyorum. Alıntıladığım bölümü okuduğunuzda manifesto nitelendirmemin abartı olmadığını göreceksiniz.

“İsimler; inançların, ağıtların, dünya görüşlerinin emanetçisidir.

Türkülerin, şiirlerin, ağıtların ifade aracı; öfke ve sevinçlerin aktığı mecradır...

Bunun içindir ki otoriter rejimler ilk olarak isimleri değiştirirler. İsmi değiştirilenin “özünün”de değişeceğine olan inançla hedef alınmıştır isimler, kelimeler ve diller.

Beldelerin ismi değiştirildiğinde “belleklerin”de değişeceği umulmuştur.

Asimilasyon politikalarının en etkili yöntemlerinden biri, dilin ve kelimelerin değiştirilmesidir.

Asimilasyon, kültürel etkileşim değildir. Süreç içersinde gerçekleşen doğal bir değişim de değildir. Gönüllü bir kabulleniş ve içselleştirme de değildir asimilasyon.

Asimilasyon, halkların baskıcı yöntemlerle “dönüştürmesi” veya sofistikle yöntemlerle başkalaştırılmalarıdır. Asimilasyon politikaları özgür iradeyi ve seçme hürriyetini değil, cebir ve zorlamayı esas alır.

İnsanlığın üretimine saygısı olanlar insanlığın ürettiği maruf olan her şeye sahip çıkmak durumundadır. Bir tarihi esere sahip çıkıldığı gibi tarihten gelen isimlere de saygıyla bakıp sahiplenmek insanlığın üretimine saygı duymanın ve insan olmanın gereğidir.

Tarihe ve tarihi olana kastetmenin adı barbarlıktır. İnsanlığın kültürel değerlerine ve üretimine kastetmek, cinayetlerin en büyüğüdür.” (s.9-10)

Gelişmeler “Adını Arayan Coğrafya”nın adına kavuşmasının zor olacağını gösteriyor, ama her şeye rağmen ben umutluyum.

“Dünya Anadil Günü” ve Dillerin Korunması

*“Anadilim benim derim ve diğer diller ise
giysilerimdir. İnsan ne zaman isterse kendi
isteklerine göre giysilerini değiştirebilir ama
derisini değiştiremez.”*

—Antti Jalava

Tanrı’nın “yeryüzüne dağıttığı” (Tevrat/Tekvin 11:9) ve Allah’ın “delillerinden” (Kur’ân/Rûm Sûresi: 22) olduğu iddia edilen dillerin büyük bir çoğunluğu yok oldu, birçoğu da bugün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. **Birleşmiş Milletler Örgütü**, bu tehlikenin zararlarını azaltmak amacıyla **21 Şubat**’ı “**Dünya Anadil Günü**” olarak ilan etmiştir. Bu kararın gereği olarak **Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)** üyesi ülkelerde; Amerika, Afrika ve Asya’daki azınlıkların karşılaştığı zorluklar ve dillerinin korunması için her yıl 21 Şubat’ta çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Türkiye bu etkinliklere gözünü kapatmış; ilgili kişi ve kurumlar habersiz gibi davranmaktadır. “Açılım”dan dem vuran hükümetin ise, hiç sesi sedası çıkmamaktadır. Ancak çok az sayıda sivil toplum örgütü ve birey gönüllü olarak bu konuda bir şeyler yapmaya çalışmaktadır.

Yaklaşan “Dünya Anadil Günü” nedeniyle, dünya denilen büyük konağın değişik odalarında farklı şekillerde konuşulan dil-

lerle ilgili yapılan tespit ve öngörülerini özetlemenin yanında bazı düşüncelerimi paylaşmak istiyorum.

İnsanlar günlerinin önemli bir kısmını konuşarak geçirir. Her normal insan konuşma yeteneğine sahiptir. Genel hatlarıyla konuşmaya “*programlıdır*”. Bebekler, önceden öğrenmeseler de ağlayarak iletişim kurar, bunun dışında insanlar ancak öğrenerek bir dili konuşabilir. Bu yüzden her normal çocuk kendi kültürünün dilini öğrenir.

Dil, en temel ve gelişmiş insan iletişim sistemidir. Daha açık bir ifadeyle, belirli kurallara göre bir araya getirilmiş sesleri ve işaretleri kullanarak gerçekleştirilen simgesel iletişim sistemidir. İnsanoğlunun hayatta kalma mücadelesinde kullandığı başlıca yöntemdir.

İnsanların kullandıkları herhangi bir dil (Türkçe, Kürtçe, Farsça, Arapça, İngilizce, Çince...) bilgiyi iletmenin, bireysel ve ortaklaşa yaşanan deneyimleri paylaşmanın aracıdır. Dil, “*zihnin aynası*”, kültürlerin yapıtaşıdır. Ve bireyin kimliğiyle doğrudan alakalıdır.

Dünyada bugün farklı kültürlere ait yaklaşık 6.000 dil bulunmaktadır. Dilin bütün boyutlarının bir yönetime bağlı kalınarak incelenmesi **Dilbilim** (Linguistik) sayesinde yapılmaktadır. Avrupa’da 16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar süren keşifler çağı, dilin bilimsel incelenmesi açısından uygun ortam yaratmıştır. Gezginler, istilacılar ve misyonerler dünyanın her yerindeki dillerle ilgili çeşitli bilgiler toplamıştır. Dilbilimciler, araştırmalarına başladığında dünya üzerinde yaklaşık 10.000 dil vardı. 19. yüzyıl dilbilimcileri ve antropologları; dillerin arasında ilişki kurarak, sistemlerini anlamaya çalışarak, kural ve ilkeler oluşturarak dile büyük katkıda bulundular. 20. yüzyılda veri toplamaya devam ettiler ve yeni kuramlar geliştirip bunları sınavarak, dil oluşumunun ardındaki mantığı ortaya çıkarma konusunda büyük ilerleme kaydettiler.

Diller günümüzde korkunç bir şekilde dilbilimsel değişime uğramaktadır. 500 yıllık Avrupa sömürgeciliğinde olduğu gibi, bir toplumun diğeri üzerinde egemenlik kurması değişimin baş

nedeni olmaktadır. Bu türden egemenlikler, dünyanın pek çok yerinde hâlâ sürmektedir. Örneğin Kürt dili bugün İran'da Farsçanın, Irak ve Suriye'de Arapçanın, Türkiye'de Türkçenin baskısı altındadır. Böylesi durumlarda çoğu kez egemen politik güç dilsel yozlaşmaya, hatta dilin tamamen yok olmasına neden olmaktadır. Son 500 yılda dünyada var olan 10.000 kadar dilin 4.000'inin savaş, salgın hastalıklar, sömürgeci güçlerin neden olduğu zorla sindirme ya da diğer zorba istilacılar yüzünden soyu tükenmiştir. Kalan 6.000 dilin büyük kısmı da çok az insan tarafından konuşulmakta ve egemen ulusların baskıları ile küreselleşme yüzünden yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bizde Kürtçe'nin Kurmanci lehçesi bazı ciddi sorunlarla karşı karşıya olmakla birlikte, daha çok Kürtçenin Zazaca lehçesi ile Süryanice ve Lazca yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bazı dilbilimcileri ve antropologlar, 2100 yılında yazılı ve elektronik medyaya bağlı olarak dünyada konuşulan dil sayısının yarı yarıya azalacağını tahmin etmektedir. Küreselleşme, ticari ağlar, çokuluslu şirketler, para ve bilginin sanal dolaşımı, diplomatik ilişkiler, iletişim ve dijital teknolojisindeki gelişmeler; yazılı basın, radyo, uydu televizyonculuğu, internet ve cep telefonundan sanal yazışma ve mesajlaşma herkesin anlayabileceği ortak dillere olan gereksinimi artırmaktadır. Günümüzde bu dilin İngilizce olacağı görülmektedir. 500 yıl önce kuzeybatı Avrupa'daki Britanya adalarında yaşayan 2,5 milyon insanın konuştuğu dil olan İngilizce bütün dünyaya yayılmıştır. Bugün İngilizce, 375 milyon insanın ana dili, bir başka 375 milyonun ikinci dili, 700 milyon insanın da yabancı dili konumundadır. Ortak dil, insanların iletişimini kolaylaştırırsa da, dilbilimciler küresel dil kavramının dil çeşitliliğini yok etmemesi gerektiği konusunda hemfikirlerdir. Çünkü yok olan her dil, insanlığın zengin kültürel mirasının ve yaşamı kavrayış biçimlerinin kaybolması anlamına gelmektedir.

Bugün etnik topluluklar, azınlıklar kendi ana dillerini koruma ve geliştirme gayreti ve telaşı içindeler. Dillerinin yok olmaması için gösterdikleri çabalar, aslında kendi kültürel kimliklerini ve

saygınlıklarını koruma mücadelesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dillerini korumak, topluluklarını dışarıdan gelen müdahalelere karşı geleneksel yaşam tarzlarını sürdürmelerini sağlar. Güçlü ülkelerin kendi sınırları içinde yaşayan farklı etnik topluluklar üzerinde egemenlik kurma yöntemlerinden biri, anadillerini bastırmaktır. ABD ve Kanada’da Kuzey Amerika yerlilerine, Türkiye’de Kürtlere ve diğer etnik topluluklara uygulanan asimilasyon politikası bu konuya verilebilecek en iyi örneklerdir. Bu politikalar çerçevesinde, yerli halkın çocukları bile ellerinden alınarak İngilizce/Türkçe konuşmanın zorunlu olduğu yatılı okullara gönderilmiştir. Bu okullarda yıllarca kalmak zorunda olan yerli çocuklar, kendi geleneksel dillerini konuştuklarında cezalandırılmışlardır. Okul bitip de kendi topluluklarına geri döndüklerinde çoğu artık kendi ailesiyle bile iletişim kuramamıştır. Uygulanan politikalar Amerikan yerlilerinin, Türkiye’de de Kürtlerin kültür mirasına büyük zarar vermiştir. Çok geç kalınsa da, özellikle 1980’lerden sonra Amerikan yerlileri ve Türkiye’deki Kürtler kendi dillerini koruma ve geliştirme uğraşı ve gayreti içinde olmuşlardır.

Bir insana yapılacak en büyük kötülük dilini yasaklamaktır. Bir dilin yok sayılması, o dili konuşan etnik topluluğun varlığının inkârını da peşinden getirir. Bu nedenle dillerin korunması ve geliştirilmesi sadece bir “*dil*” ve “*insan hakları*” sorunu değil, aynı zamanda özgürlük ve demokrasi sorunudur. Örneğin Türkiye’de yıllarca Kürtlerin yok, Kürtçe diye bir dilin de var olmadığı söylendi. Peki, ne oldu? Türkiye moral değerlerini, servet ve enerjisini boş yere inkâr politikasına kurban etmiş oldu. Prof. Dr. Server Tanilli’nin dediği gibi, “*Kürt halkının varlığı yadsındığı, diline ve kültürüne ambargo konulduğu, iktisadî ve sosyal bakımdan ‘mahrumiyet’ içinde tutulduğu, yurttaşlık hakları tanınmadığı, özümlemeci ırk ayrımı politikalarıyla ezildiği ve sömürüldüğü sürece, Türkiye’de tek bir aydın, tek bir sanatçı ve tek bir bilim adamı ‘özgürüm’ diyemez*” (**Nasıl Bir Demokrasi İstiyoruz?**, Amaç Yayıncılık, s.184-185)

Diğer bir olay ise okur yazarlık sorunudur. Okur yazarlığın Mezopotamya ve Mısır'da ortaya çıkışı yaklaşık 5.000 yıl oluyor. Buna karşın dünyada 860 milyon yetişkin insanın hâlâ okuma yazması yok. Bu sorun, göçmen işçiler, mülteciler, etnik azınlıklar, dinsel inançlar, gecekonduarda yaşayanlar gibi zaten zorluk içinde yaşayan insanların, daha fazla bir yoksulluk içinde yaşamalarına neden oluyor. Dünya üzerinde 113 milyon çocuk okula kayıtlı değil. Okur yazarlığı bir insan hakkı olarak ilan eden **Birleşmiş Milletler** 2003-2012 yılları arasındaki dönemi “**Okur Yazarlık On Yılı**” ilan etmiştir.

Hedef: Okur yazarlığı bütün insanlığa yayabilmektir.

Fot: Müslüm Üzülmöz

Türkiye’de 80 yıllık “*tek devlet, tek ulus, tek dil ve tek bayrak*” tekerlemesi devletin en üst düzeydeki yetkili ve etkili yöneticileri tarafından sürekli tekrarlanmaktadır. Oysa 35 ülkede çok uluslu, çok cumhuriyetli, çok eyaletli, çok otonomlu, çok başkentli, çok bayraklı, çok dilli, çok lehçeli ve çok alfabeli halklar bir arada yaşamaktadır. Merak edenler Amed Tigris’in kaleme aldığı ***Anadili eğitimi ve birden fazla resmi dil*** kitabına bakabilir.

Ayrıca azınlıklar sorunu, dil, kültür, kimlik ve kişisel özgürlükler **Avrupa Birliği**’nin gündeminin ilk sıralarında yer almaktadır. Avrupa Birliği’ne girmeyi hedefleyen Türkiye’nin **AB Standartları**’nı esas alarak bu sorunları çözme, yasal güvenceyle meşruiyet kazandırma görev olarak önünde durmaktadır. Burada unutmaması gereken şey, ana dilde eğitimin bir insanî hak, dilin de kimlik sorunu olduğudur.

Yaşayan dilleri korumanın tek yolu var: Anadilde eğitim ve öğretimin yapılmasını yasal güvenceye alıp zorunlu hale getirmektir.

Kaynak: William A. Haviland, Harald E. L. Prins, Dana Walrath ve Bunny McBride, **KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ** (Çev: İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu), Kaknüs Yayınları, 2008-İstanbul, s. 210-258.

12/02/2010’de <http://www.sivildusunce.com> sitesinde,

14/2/2010’de <http://www.gelawej.net> sitesinde,

15/2/2010’de <http://www.kuyレル.com> sitesinde yayınlandı.

İyi ve Kötü, Işık ve Karanlık, Yaşam ve Ölüm

Bizleri yılan ve akreple dolu karanlık odalarda terbiye etmek istiyorlar. Plan üstüne planlar yapıp yaşamımızda ışık ve gül olmasını istemiyorlar. Kafeslenip mahkûm edilerek, dünyamız karartılarak, zindanda yaşamamızı istiyorlar. Işığın özgürlük, gülün barış olmasından dolayı ışıktan korkuyorlar, gülden nefret ediyorlar. Kana ekmek doğruyorlar. Kanı kanla yıkamaya çalışıyorlar. İnsanları kafeslerde yaşatmak istiyorlar.

Bir avuç elit ülke nimetlerinden sadece kendileri nasiplenmek istiyor. Üretmeden, tüketmek; asalakça, üretenlerin kazancına ortak olmak istiyorlar. Ve mal üreteni, hizmet üreteni, bilgi üreteni de küçümsüyorlar. Her şeyin eskisi gibi sürmesini istiyorlar. Değişime karşı direnerek, hem kurumları, hem toplumu çürütüyorlar. Bunun için entrikaya, yalana dolana sarılıyor; karşısındakini karalıyor ve zehir saçıyorlar. Utanmadan yalanın doğru, çirkinin güzel, kötünün iyi olduğunu söylüyorlar. Ama unutuyorlar: Dünya değişti, Türkiye değişti. Azımsanmayacak çoğunlukta artık iyilikten, güzellikten, özgürlükten, adaletten ve gelişmeden yana olanlar var. Bunlar bilgiyle beslenip evrensel yasaları içselleştirerek yaşamın güzelliklerini, zevk ve renklerini ışık gibi etrafa saçıyorlar.

Çürümeden, karanlıktan yana saf tutanlar, ruhunu şeytana satan ifrit yaratılışlı olanlar, “*Garnizon Kültürü*”nden beslenenler

ise olabilecek güzel şeylere iftira ediyor, kirletiyorlar. Güzellikleri kötülöklere kurban ediyorlar. Işığa düşmanlıklarından, gerçeklerin gün yüzüne çıkmasına karşı çıkıyorlar. Gözlerine “perde” inmiş, ışıktan korkuyorlar. Ama günah, şeytanın sofrasından nasıl beslenirse, iyiliğin de kötülüğün koynunda beslendiğini unutuyorlar.

Işık yol göstericidir, ışık harekettir, ışık aydınlıktır. Işık yaşamın, karanlık ölümün simgesidir. Güneş, ışığın ve hareketin kaynağıdır. Kutsaldır. Bitkiler, hayvanlar, insanlar, tüm canlılar yaşamlarını ışığa borçludurlar. Işık ve hareketin olmadığı yerde karanlık; karanlığın olduğu yerde de cansızlık, ölü bir yaşam vardır. Karanlığın olduğu yerde yılan, akrep, çıyan, baykuş; ışığın olduğu yerde gül, karanfil, nergis ve bunlara âşık bülbüller vardır. Güzel olan, iyi olan ışıktır. Işık, yaşama renk katmakla kalmaz, yaşamı kalıcı ve sürekli kılar.

Karanlığa ve kötülüğe karşı mücadele edenlerde peygamber sabrı olmalı. Sağlam bir irade olmalı. Kartal olmayanların dağların doruklarında yuva yapması doğru değildir. Yarasa yol gösterici olduğunda bilinmelidir ki gidilecek yer karanlık bir zindandır. Kötülük erdem sayılırsa çürümüşlük sistemleşir, zulüm ege-men olur. Halk kötülerin içinde, kötülerden birini seçmeyle karşı karşıya kalır. Fazla ışıktan gözleri kararanlar da olur. Önlerini göremez, ışıktan korkar olurlar. Akılları körleşir, karanlıkta yaşamayı tercih ederler. İyiyi kötü, kötüyü iyi gösterirler. Dilbaz oldukları içinde bunda başarılı olurlar. Kötülükte kendi aralarında yarışrlar.

Adalet, yaşamı bir birine bağlayan yapı taşıdır, ama aynı zamanda toplumun “*zayıf halkası*”dır. Yaşamın yapı taşını yerinden oynatıyorlar, terazisine tankları koyuyorlar. Eğer bir toplumda adalet duygusu zedelenirse, adli kurumlar kirlenirse yaşamın bağları çözülmeye başlar. Çözülmenin panzehiri adalet duygusunu geliştirmektir. Vicdanı nasır bağlamış, tanka selam durmuş, resmi ideolojinin esiri olmuş yargıçların adil olması mümkün mü? Hâşâ. Kadim bir bilge; “*Karanlığın yolunda gidenlerin gözleri kör, yürekleri kabuk bağlamıştır*” boşuna mı demekte.

Böyleli durumlarda yenilik ve güzellikten, barış ve kardeşlikten yana olanların kaderleri yalnızlık; acı, elem yaşamlarının parçası olur. Ağır bedel öderler. Karanlık tüm çirkinliklere şal olur. Ya-sak her şeyin ilacı olur.

İnsan, ışık ve karanlık eğilimi içinde birlikte taşır. Bir yanında karanlık (kötülük), bir yanında ışık (iyilik) vardır. Kiminin yüreğinde ışık, kiminin aklında şeytanlık (karanlık) vardır. Işığı rehber edinenler, kendi şeytanlarıyla birlikte tüm şeytanları kovar: Mina'da şeytanı taşlar gibi değil ama, şeytanı aklından ve yüreğinden söküp atar.

Yaşam bize iki tür insan olduğunu kanıtlamıştır. Et yığını olanlar -ki bunlar salt tüketenlerdir. Değişime direnenlerdir. Taş üstüne taş koymazlar. Birde su kaynağı olanlar vardır. Bunlar su gibi yaşadığı topluma hayat verir, hem kendilerinin, hem başkalarının beslenmesi, barınması, neslini devam ettirebilmesi için mal üretir, hizmet üretir, bilgi üretir. Akan su gibi canlıya can, toprağa kan olur. Üreten insan elmas gibi parıldar, salt tüketen ise ceset gibi kokar. Biri insanlığın gelişimine ve insanın yücelişine katkı sunar, diğeri pranga/zincir vurur.

İnsanlığa yapılacak en büyük kötülük toplumsal gelişmenin önüne set çekmektir, bent kurmaktır. Akmayan su çürür. Kokar. Toplumun önüne, üretici güçlerin önüne set çekilirse çürüme başlar, koku her tarafı sarar. Toplumun özgür ve gani bir yaşam sürmesine, gelişmesine destek vermeyenler, hiç değilse köstek olmamalı. Vicdanlarının sesine kulak vermelidirler.

İki yol var: Ya iyilerin barış ve kardeşlik yolundan gideceğiz ya da kötülerin savaş ve zulüm yolundan. Ha, birde yolunu kay-bedenlerin yolu var.

Siz hangi yolun yolcususunuz?

Dünya nereye gidiyor?

Dünya çok hızlı değişiyor. Bu değişimle birlikte; olaylar aniden peş peşe ve çok hızlı bir şekilde gelişiyor. Buna karşılık değişim ve gelişmeler karşısında çok hızlı hareket edemeyen ve uygun politikalar üretemeyenlerin her geçen gün işleri daha da zorlaşıyor.

Sovyetler Birliği'nin tarihe veda etmesinin ve ardından Çin Halk Cumhuriyeti'nin politika değiştirmesiyle, bu ülkelerin dünya çapında “*birleşen küresel piyasa*”ya katılması sonucu eski Doğu/Batı bölünmesi aşıldı. Kurulu model ve yapılar kendilerini dönüştürdü. Ülkeler arasındaki para, bilgi, mal, ürün ve hizmet akışı hızlandı ve artarak çeşitlendi.

Küresel boyutta bu çok önemli gelişmeler yaşanırken, dünya küresel bir kapitalizme doğru ilerlerken, finans merkezlerinin emrindeki tüm parasal, teknolojik ve entelektüel sermayeyle dünya ekonomisinin temel yapısı sağlam bir kayanın üzerinde olduğu zanedilirken, ne olduysa, sanki bir kum yığını üzerine inşa edilmişçesine derin bir ekonomik krizle sarsıldı. Küresel finans sistemi şimdi bu tehlikeyi savuşturmak için formüller aramakla meşgul. Yaşanan küresel ekonomik krizin, ABD'deki durgunluğun, ekonomideki sağlıksız büyümenin gelişmekte olan ekonomilere zincirleme etkisini hafifletmek için yoğun bir mesai yapılmaktadır.

Ama unutulana veya hesaba katılmayan bazı şeyler var:

1. Dünyamızın şimdi daha karmaşık bir jeopolitik durumla karşı karşıya olduğu, artık çok kutuplu bir dünyada yaşıyor oluşumuzdur. Dahası Çin'in dünyanın politik ve ekono-

- mik sahnesinde güçlü bir şekilde yer alışı bu yüzyılın önemli olaylarından biri olduğu gerçeğidir.
2. Kendi kendini düzenleyen piyasaların, kendiliğinden karşı-hareketlere neden olacağıdır. Piyasa toplumsal yapılarla egemen olmaya çalışacağı için içinde çatışmanın tohumlarını taşıyacaktır. Kitlesel bir karşı tepkinin olma olasılığı bugün her zamankinden çok daha fazla bir olasılıktır. Bir başka önemli olayda Doların dünyada bütün paralar karşısında değer kaybetmeye başlamış olmasıdır. Bu şu demektir: Doların “*Tanrılığı*” artık eskisi gibi olmayacaktır.
 3. Dünyanın küçük bir kısmı küreselleşirken, diğer büyük kısmının kenara itildiğidir. “*Adil ve eşit olan, bu fırsatları da herkese tanıyan bir ticaret sistemi; bir ‘sistem’ olarak herkes için kârlı olacaktır*” dense de, yaşananların ve gelişmelerin farklı yönde olduğudur. Eski kesinliklerin lokal olarak yok olduğu sanılsa da, küresel sahnede karşıtlıklar keskinliğini bir başka biçimde yine sürdürür olacağıdır. Nitekim bu tehlikeyi sezen BM Kalkınma Programı (UNDP) Başkanı Kemal Derviş, bu nedenle, “*küreselleşmeyi daha kapsayıcı ve daha adil hale getirmek için çok şey yapılması gerekir*” diye uyarıda bulunmaktadır. (**Radikal** -25 Kasım 2007)
 4. Küreselleşmeyle hem fakir ve zengin insanlar arasında ve hem de fakir ve zengin ülkeler arasındaki dengenin zenginden yana fazlasıyla kaydığıdır. Zenginliğin paylaşımında veya bölüşümünde hep nalıncı keseri gibi zenginlerden yana bir akış sağlandığıdır. Kemal Derviş, Dünya Ticaret Örgütü tarafından Cenevre’de düzenlenen, birçok ekonomik kuruluşun üst düzey yöneticilerinin katıldığı “*Ticaret İçin Yardım*” adlı toplantıda yaptığı açıklamada; “*1820’de en zengin-en yoksul farkı üç kattı, şimdi 50 kat oldu*” diyerek, bir nevi bu durumu tescillemiştir. (**Radikal** -25 Kasım 2007)
 5. Ve küreselleşmenin bir sonucu olarak artık halkların ve devletlerin daha fazla dış etkinin baskısı altında oluşudur. Bunun olumlu yanı bilgi, para, hizmet ve mal/ürün (emek hariç) artık sınır tanımadığı gibi, çok hızlı dolaşımı

söz konusu. Olumsuz yanı ise felaket. Sadece bir tek örnek bile felaketin büyüklüğünü gözler önüne serebilir. 2006 yılında yapılan bir araştırmada üç yaşındaki çocukların %70'inin Mc Donald's logosunu tanıdıkları, ancak bu çocukların sadece yarısının kendi soyadını bildiği, ortalama bir on yaş çocuğun 300-400 tüketim markasına aşina olduğunu, ama 15 kuş ismini sayamadığı ortaya çıkmıştır. (Stephen Gren, **Gerçek Değer**, HSBC Yayınları, İstanbul-2009, s.140) Yani karşılıklı etkileşimin bir sonucu olarak en düşük ortak paydaya doğru değersiz bir yönelim söz konusu. Yemede, içmede, giyimde, eğlencede, dilde, konuşmada... her şey benzeşiyor veya tekleşiyor. Yaşam biçimleri gittikçe aynılaşıyor. Farkında olmadan bu hayat tarzı hepimizi acımasızca kuşatıp içine alıyor.

6. Dini karşı koyuşlara rağmen kentleşen ve bireyleşen toplumda doğum oranları hızla azalsa da, kentleşmeyen ve bireyleşmeyen toplumlarda doğum oranındaki artış, tıptaki ilerleme sonucu kısırlığın tedavi edilişi ve koruyucu hekimlikle insan ömrünün uzaması gibi nedenlerle dünya nüfusunun hızlı bir şekilde artmasıdır. Artan dünya nüfusunun besleyebilmek; kentleşmeye paralel değişen, gelişen ve artan tüketim ihtiyaçlarını karşılayabilmek her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Ayrıca dünyamızda insanların büyük çoğunluğu açlık çekerken, gelişmiş ülkelerin varrıları sınırsız bir tüketim içinde yaşamaktadır.
7. Dünya genelinde kırsaldan kentlere yoğun bir göçün yaşanmasıdır. Başka bir ifadeyle kırsaldan kentsel büyümeye doğru büyük bir geçişin yaşanmasıdır. 1850'de dünyada 1 milyonun üstünde olan şehir sayısı 3 iken (Londra, Paris ve Pekin), bugün bu sayı 473'e ulaşmıştır. Bizde de durum hiç farklı değil, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2009 nüfus sayımı sonucunda il ve ilçe merkezinde ikamet edenlerin oranı 82 yılda % 24,2'den % 75,5'e çıkmıştır. Başka bir ifadeyle Türkiye'de 1927 yılında nüfusun %75,8'i köylerde yaşarken, 2009 yılına gelin-

diğinde bu oran % 24,5'e gerilemiştir. (**Hürriyet** -1 Mart 2010) Modern kent toplumunun insanları atomlaştırması (bireyleştirmesi) sonucu insanlar kentleşiyor, eğitim düzeyleri yükseliyor; sürü anlayışından kurtulup birey oluyor. "*Toplum mühendisleri*"nin işi zorlaşıyor.

8. Dünyanın çok küçük bir kesiminin sadece ekonomik, siyasal, sosyal, askeri ve teknolojik gelişmişliği değil, kültürel yönden de zenginliği yaşamasıdır. Nüfus oranına bakıldığında AB üyesi ülkelerde 7 bin 558 kişiye bir halk kütüphanesi düşüyor. Bu rakam, Türkiye'de bir halk kütüphanesinin bunun 7 katı nüfusa, 50 bin 762 kişiye hizmet vermesi gerektiğini gösteriyor. Birde beterin de beteri var: Dünya nüfusunun %5'ine sahip Arap dünyasında dünyadaki kitapların ancak %1,1'i basılmakta, 1998'de Arap ülkelerinin hepsinin birden Türkiye'den daha az edebi ve sanatsal kitap yayımladığı gerçeğidir.
9. Piyasa normlarının yönetmesinin yanında, sosyal normların hüküm sürdüğü iki farklı dünyada yaşıyor oluşumuzdur. Sosyal normlar insanların birbirileriyle olan samimi istek ve ilişkileridir. Selamlaşma gibi, düşeni kaldırma gibi, küçük bir çocuğun elini tutma gibi, yaşlılara saygı gibi... Karşılık beklenmez. Sevgi, merhamet ve saygı söz konusudur. Piyasa normları tarafından yönetilenler için ise hiçbir şeyde sevgi, merhamet ve saygı yoktur. Her şeyin fiyatı belirlenmiştir. Bedeli ödenen her şey elde edilir. Bu iki norm çatıştığı için bugün büyük sorunlar yaşanıyor. Birey, bireycilik ve bencillik yaygınlaşıyor; her şeyin para olmadığı, bir amacında olması gerektiği göz ardı ediliyor.

Peki, bu gelişmeler yaşanırken bizler ne yapmalıyız?
Bunu hep birlikte düşünelim.

22 Mayıs 2010 tarihinde www.kritize.net sitesinde,

24 Mayıs 2010 tarihinde www.kuyレル.com sitesinde,

25 Mayıs 2010 tarihinde <http://gonulsitesi.net> sitesinde yayınlandı.

İkinci Kısım

BİLİM

*sağduyu denen ortak vicdana ortak olamadım
kuşkulara düşerek çok büyük günahlar işledim*

Bilgi ve Tanımsız Kavramlarla Düşünme

Bilgi, doğadaki nesne ve hareketleri tanımaya ve denetim altına almaya yarayan araçlardan biridir. İnsanlar, aileler, kabileler, aşiretler, toplumlar, uluslar sahip oldukları bilgi birikimiyle orantılı çalışma veya savaş yaparlar.

Bilgi birikimi olmadan servet birikimi olamaz. Servet birikimi, bilginin ışığında, savaş ya da çalışma ile oluşur. Toplumdaki aydınların görevi bilgi birikimine katkıda bulunmaktır. Bilgi doğayla ve doğaüstü ile ilgili olabilir. Ancak, doğa ile ilgili bilgi birikimi olmadan ve doğal çevre değişime uğramadan doğaüstü inanışları değiştiremeyiz.

Doğaüstü inanışların temeli olan tanımsız kavram ve sözcükleri arka arkaya sıralayıp, ciltler dolusu kitapları peş peşe yazmak ustalık istese de, gerçek yaşamla bir ilişkisi olmadığında insanlığın gelişimine bir katkısı olmaz. Oysa tanımlı kavram ve sözcük; ölçü ve standart; sayı ve gerçek olguları esas alan inceleme, araştırma ve düşünceler hem insanoğlunun günlük yaşamındaki kalitenin hem de insanlığın gelişimine muazzam bir katkıda bulunur.

Bugün İslâm dünyası ile Batı dünyasını şöyle bir göz önüne getirdiğimizde bu olay çok açık olarak görülür. Sefaletin kıskacında kıvranan geri kalmış ülkelerin yönetici ve yurttaşları her şeyi metafizik güçlerden beklerken, Batı'da eloğlu her şeyi becerileriyle bilimsel olarak planlamaktadır. Doğadaki nesne ve hare-

ketleri yasa ve ölçü ile tanıma ve denetim altına almanın insanı özgürleştirdiğini çok iyi bilmektedir. Doğayı anlama, onun sırlarını çözme pek kolay olmadığı için; öyle atmayla, tutmayla olacak şey olmadığından, bizim gibi geri kalmış veya gelişmekte olan toplumlarda insanların çoğu soyut şeylerle ilgilenmeyi ve kanıtlanması mümkün olmayan şeyleri tekrar tekrar anlatmayı veya yazmayı kendilerine iş edinebiliyor. Ama bunun kime ne faydası var?

İslam ülkelerinde ermişler, evliyalar, din âlimleri meleklerin kanadında farklı dünyalar arasında gezintilere çok kolay çıkarlar. Nasıl olsa ispatı ve uygulaması mümkün değil, olay tamamen bir inanç olayı. Yani ister inan ister inanma. Ha, inanmasan sonra “*kâfir*” olmakta var! Ama bu evliyalar, ermişler, âlimler Dünya’mızdan bir uzay aracına binip de, örneğin Ay’a nasıl gidileceğini şimdiye kadar bizlere gösteremedi. Gösteremedikleri için de, Müslümanların Ay’a ve diğer gezegenlere ayak basması, araç göndermesi bir türlü kismet olmadı.

Günümüzde yaşanan bazı olay ve gelişmeler baktığımızda farkı fark ederiz. Örneğin değişik iki örnek aradaki farkı görmemize biraz yardımcı olur diye düşünüyorum.

Birincisi, Amerikan İstihbarat Örgütü CIA’ya bağlı bir düşünce üretim merkezi sayılan Ulusal İstihbarat Konseyi’nin (NIC) “*Küresel Eğilimler 2015*” başlıklı çalışmasında, 2015 yılına dek dünyanın alacağı şekle hangi unsurların yön vereceğini bir bir sıralamaktadır: Nüfus Hareketleri, Doğal Kaynaklar ve Çevre, Bilim ve Teknoloji, Küresel Ekonomi ve Küreselleşme, Ulusal ve Uluslararası Yönetişim, Çatışma Noktaları, ABD’nin Rolü, ... Ve tabi bunlara göre de planlar yapılmaktadır. (**Radikal** -24 Mart 2002)

İkincisi, Şubat 2003’te savaş başlamadan, savaş karşıtları ABD’nin Irak’a yapacağı işgali dünya çapında protesto ettiler. En yığinsal katılım ABD ve İngiltere’de oldu. En az katılım ise, -Allah’ın hikmetine bakınız ki, Müslümanların yaşadığı ülkelerde oldu. Bu yetmezmiş gibi, hemen hemen tüm Ortadoğu’da Müslümanların ve Arapların yaşadığı ülkelerin devlet ve hükü-

metleri de ABD'nin yanında yer aldı. Yani İslâm'ın yeşil bayrağı yerine yeşil dolar tercih edildi. Yöneticiler dünyalıklarını daha da artırmak için ABD ile işbirliği yaptı. Yönetilenler ise tüketimlerini daha da artırmak için yöneticileriyle işbirliği yaptı.

Bu iki farklı tutumun nedeni, ABD'nin doğadaki nesne ve hareketleri tanıma ve denetim altına almadaki başarısından, tanımlı kavramlarla hareket etmesinden; Müslümanların ise doğadaki nesne ve hareketleri tanıma ve denetim altına alma diye bir dertlerinin olmamasından, tanımsız kavramlarla düşünmelerinden kaynaklanıyor. Ayrıca ABD ve Batı tükettiğinden fazlasını üretiyor, Müslümanlar ise tam tersi ürettiklerinden çok daha fazlasını tüketiyor; hatta hiç üretmeden sadece tüketenler bile var. Bilinen bir gerçektir: Salt tüketen toplumlar gün gelir kendisini tüketir, yok olur. Böylesi toplumlardan *“ne köy olur ne kasaba”*. Bunlar geleceğe ilişkin hiçbir umutta taşımazlar. Güçlünün çizmesi veya emir-komutası altında ezilirler, *“donlarına kadar”* soyulurlar.

Tanımsız kavramlarla düşünenler için dünya *“tek zaman ve tek tarih”*ten ibarettir. Yaşanan dünyayla pek ilgilenmezler (dünyalıklarını doldurmanın dışında). Dünya ötesi için, yani *“ahret”* için sözcükleri bir bir sıralanır (veya uyuşturucuyla bedensel hazın sarhoşluğunda akıllar ipotek edilir). Sadece sokaktaki insanlarımız değil; politikacılarımız, bürokratlarımız, okumuşlarımızın çoğu tanımsız kavramlarla düşünür, konuşur. Dünya işleri sanki *“kâfir”*lere bırakılmış. Bizler, sadece din ve imanı elden bırakmamalıyız. Nasıl olsa dünyanın işlerini Amerika Birleşik Devletleri yapıyor/ediyor/kısa ve uzun vadeli planlıyor...

Peki, ne yapmalıyız?

Yapacağımız tek şey doğadaki nesne ve hareketleri tanımaya ve denetim altına almaya yarayan bilgi ve araçlara dört elle sarılmaktır.

İşe, matematik ve dil bilgisinden başlamalıyız.

“Matematik tüm sayısal bilimlerin temeli, dil bilgisi ise tüm sözel bilimlerin temelidir. İnsan, ‘sözcükleri’ kullanarak karşılaştıkları olguları kavramsallaştırır ve anlar; ‘sayı ve değerleri’ kullanarak gerçeğin niceliğini ve niteliğini tanımlar. Bu iki anahta-

rı uygun şekilde kullanmasını bilen bir insanın açamayacağı kapı yoktur.” (Yılmaz Değirmenci, **Birleşik Alan Teknolojileri**, Tek Ağaç Yayınları, 2005 Ankara, s.160)

Kasım 2005’te **Berfin Bahar** dergisinde yayınlandı.

Korkuların Gözü Kör Olsun!

“Çocuklar hangi cinayeti işlemişlerdir de doğmaya mecbur olmuşlardır”

—Schopenhauer

Korku başa beladır.

Korku, her canlıda var olan doğal bir duygudur. İnsanlardaki bu duygu, içinde bulunduğu ortamla doğrudan ilintilidir; toplumun kültür yapısı, insanın benlik gelişimini olumlu veya olumsuz etkiler. Özgüvene sahip olmadığımızda bir şeylerden hep korkarız; korkunun esiri oluruz ve sonr, korkularımız her alanda bizi yönetir. Beden kendisini tehlikede hissettiğinde, beyin harekete geçer, “*kaç ya da savaş!*” komutunu verir. Boşuna değil, “*tavşan korktuğu için değil, kaçtığı için korkar!*” diye söylenmesi.

İnsanların farklı farklı korkuları vardır veya olur, ama genelde aşağıdaki ON KORKU toplumsal yaşamımızda en çok görülen korku çeşitleridir. İşte korkularımız:

- 1. Parasız Kalma Korkusu:** İş bulamama, işten atılma bu korkunun başlıca nedenleridir. En ileri biçimi aç kalma korkusudur. Tokların, açların halinden anlamadığı; işsizler cenneti olan ülkemizde bu korkuyu kim içinde taşımaz ki?
- 2. Evsiz Kalma Korkusu:** Allah kimseyi aç ve açıkta bırakmasın. Karda, kışta, yağmurda, çamurda sokağa atılmadan kim korkmaz ki? Bu korkuyu sadece kiracılar duymaz, olabilecek

deprem gibi doğal afetlerde ve “*terör*” gibi siyasi felaketlerde evsiz kalacağım diye bu korkuyu çok insan hep içinde taşır. Bu korkunun daha ötesi bir insanın yurdundan ayrı yaşamak zorunda kalmasıdır. 12 Eylül sonrası birçok politik göçmenin zorunlu nedenlerle yurtdışına çıkması ve birçok insanında yurttaşlıktan atılmasını buna örnek verebiliriz.

3. **Anne, Baba, Öğretmen, İmam, Asker, Polis Korkusu:** Evde, anne baba; okulda, öğretmen; camide, imam; karakolda, asker polis her zaman olmasa dahi, genelde korkulandır. Aile ve idari yaşamımız despotikse, bu korku hiçte yersiz değildir. Hakaret, dayak, işkence, hapisane bu korkunun en uç biçimleridir.
4. **Cehennem Korkusu, Din Korkusu, Allah Korkusu:** Din, korku üzerine kurulursa; Allah’a sevgiyle değil, korkuyla itaat edilirse; insanların olur olmaz eylemlerden, cehennemde başında Zebanilerin bulunduğu kaynar katran kazanlarına atılacağı durmadan anlatılırsa, özgüven oluşmaz: Korku tüm benliği esir alır. Bu korkunun baş aktörleri hahambaşı, papaz ve hocalardır.
5. **Cinsel Korku:** Karşı cinsle ilişki kuramama, cinsel ilişkide başarısız olma endişesi, gerdek gecesi ve bekâret cinsel korkunun başlıca vakalarıdır. Neslini devam ettirememek korkusu, yani çocuğu olmama ise bu korku içinde sayılabilir. Hamile kalma ve AIDS ise, bir başka cinsel korku kaynağıdır. Demokratik geleneklerin yerleşmediği, ekonomik ve sosyal geri kalmışlığın hüküm sürdüğü, din tabusunun ağır olduğu ülkelerde bu korku fazlasıyla etkili olur.
6. **Hastalık Korkusu:** Bozulan çevre, hormonlu ve kimyasal katkıyla yiyecek ve içeceklerin denetimsiz, insan hayatını hiçe sayarak piyasaya sürülmesi; çalışma koşullarının ve beslenme alışkanlıklarının hızlı değişimi sonucu kanser, kalp-damar, alzheimer... gibi hastalıklara yakalanma, insanlar itiraf etmeseler de hep içlerinde taşıdıkları bir korkudur.
7. **Yaşlılık Korkusu:** Bu korku, kadınlarda olsun, erkeklerde olsun, 30 yaşından sonra başlar. 50’sinde zirveye ulaşır. Bu

korkuyu içinde taşıyan kadınlarda “*menopoz*”, erkeklerde “*andropoz*” dönemleri ağır, yıpratıcı ve acılı geçer. Yaşlılık korkusuna yalnız, kimsesiz, sahipsiz kalma korkularını da ilave edebiliriz.

8. **Sevgiyi Kaybetme Korkusu:** Bu korkuyu iyi anlamak için, terk edilen sevgililerin intihar haberlerini, ölme ve öldürme olaylarını gazete ve TV’lerden takip etmemiz yeterlidir. Akl hastanelerindeki hasta sayısı ve adliyelerdeki boşanma davalarındaki dava sayısı da bu korkunun bir başka göstergesidir. Deliliğin bir çeşidi değil mi kıskançlık?
9. **Gözden Düşme, Eleştirilme Korkusu:** Evde, okulda, işyerinde, kışlada, dernekte, sendikada, partide çok insan bu korkuyu yaşar. Demokratik normların yerleşmediği her yerde bu korku fazlasıyla yaşanır; özgür toplumlarda kısmen yaşanır. Bilgi ve beceriyle yükselmek yerine; liderin gözüne girmek için itaat ve yağcılık baş tacı edilirse, en yakın arkadaşının ayağının altına sabun bırakılırsa kim kendini güvende hissederek?
10. **Ölüm Korkusu:** Ölümün doğal olduğunu; doğma, büyüme ve ölümün doğanın bir kuralı olduğunu bildiğimiz de sorun yok! Ters durumunda, korkulardan korku beğen! Bu korkunun baş tacirleri havralar, kiliseler, camiler ve din adamlarıdır. Tabi bu tacirlere “*Hayat Sigortası*” satıcılarını da eklemeyi unutmamalıyız.

Çağımızda insanların iyi yaşaması, yaşamdan hoşlanması, mutlu olması, iyi seçim yapmasına ve doğru karar vermesine bağlıdır. Yaşama bağlayan amaçların olması durumunda ve güzel amaçlar belirlendiğinde yaşam anlam kazanır.

Doğadaki nesne ve hareketleri tanıdığımız oranda korkulardan kurtuluruz.

Korkusuz günler dileğiyle 1985’te yazdığım “*Korku Üzerine*” başlıklı şiirimi sizlerle paylaşmak istiyorum.

Korku Üzerine

Seni bugüne getiren yurduna,
Sana umut bağlayan halkına
Borcunu ödeyebilmek için,
Nefesini iyi tutup
Ayaklarını sağlam yere basacaksın.
Gerekirse korkmadan
Bütün gemileri yakacaksın!
Korkarım ben,
Vatanımdan ayrı kalmaktan
Köksüz kenger gibi olmaktan.
Korkarım ben,
Dudaklarından öptüğüm Sevgi’mden,
Saçlarını okşadığım çocuklarımdan ayrılmaktan.
Korkarım ben,
Beklediğim günü görmeden
Ahret kervanına katılmaktan.
Korktuğum da olmuştur, hem de çokook...
Ama korkmamak için, korkmak,
Korkuyu yenmek, korkuyu unutmak gerek.

Bu korku can korkusu olsa da!

Müslüman Ülkelerden Neden Düşünür Çıkıyor?

*“İnsan aklı ve düşünmesiyle fazileti (iyi) ve
kötü işleri birbirinden ayırt eder”*

—Aristo

Günümüzde Müslüman ülkelerden gerçek anlamda neden bilim adamı, düşünür çıkıyor? Neden insanlığın gelişimine bir katkı sunamıyorlar? Neden Müslüman ülkeler ekonomik, sosyal, siyasal, askeri ve teknolojik alanda geri?

Geniş anlamda bu geri kalmışlığın, bu düşünce fukaralığının altında ne yatmaktadır? Neden İslâmi düşünceden mi kaynaklanıyor, yoksa İslam ülkelerinde egemen olan İmam Gazeli’nin sorgulamayı men eden, “*her şeye vahiy mantığıyla bakılması gerekir*” şeklindeki kabul gören baskın anlayışından mı kaynaklanıyor?

Benzer soruları çoğaltabiliriz.

Bence sorun İslami düşüncede değil; Müslüman ülkelerde egemen olan İmam Gazeli’nin sorgulamayı men eden, her şeye **Vahiy** mantığıyla bakılması gerekir şeklindeki düşüncesinden kaynaklanıyor. Şöyle geriye bir dönüp baktığımızda; el-Farabî, İbni Sina, İmam Gazalî, İbni Rüşd, İbni Haldun, Şeyh Sadî, Ömer Hayyam, el-Birunî, el-Gazen, el-Kindî... gibi bilim ve düşünce adamlarının yazmış oldukları eserlerle bilim ve düşün dünyasına nasıl muazzam katkılar sunduklarını görürüz. Bunlar,

yoksa Müslüman değildiler mi? Hâşâ! Müslüman'dılar. Peki, nasıl oluyor da bu bilim ve düşün adamlarının eserleri Batı'da hâlâ ilgiyle okunuyor ve inceleniyor? Çünkü yaklaşık 1300'lü yıllara kadar kısıtlı da olsa, İslâm düşünürlerinde sorgulayıcı, bilgi ve olgulara karşı kuşkulu yaklaşım var idi. Bilinmeyenin önünde eğilmiyorlardı. Örneğin;

Macellan'dan çok önce Suriyeli Ebul Fida, dünyayı dolaşan bir yolcunun, gittiği yöne göre, takvimden bir gün geri kalacağını ya da bir gün ileride olacağını ispat etmişti.

Kopernik'ten çok daha önce Harzemli el-Birunî, dünyanın kendi eksenini çevresinde dönüşünün, yıldızların yer ve durumlarını gösteren cetvelle de aykırı olmadığını söylemişti.

Arap fizikçi el-Gazen, ufkun ötesinde güneşin nasıl indiğini gözetleyerek, hava okyanusunun yüksekliğini alacakaranlığın sınırlarına kadar ölçmüştü.

99 eser bıraktığı söylenen, “*düşünen insanı her şeyin üstünde gören*” İbni Sina (980-1037), tıp, mantık, fizik, ilahiyat üzerine “*zındıkça*” çalışmalar yaparak çok yönlü bilime muazzam katkılar sunmuştur.

İbni Haldun (1334-1406), **Mukaddime** adlı eseriyle sosyolojinin temellerini atmıştır. Vs...

Bunlar, hava okyanusunun yüksekliğini ölçüp gezegenlerin yolunu tespit ederken, bazıları da küçük zerrecikler âlemini inceliyordu. Bunlar Aristoteles'i iyice biliyorlardı. İskenderiyeli bilim adamlarının kitaplarını da okumuşlardı. Kısacası, insanlık yine büyük adımlarla ilerliyordu. Sonra Doğu'da parlayan kültür ışığı sönmeye başladı. Doğu'ya koyu bir karanlık çöktü. Şehirlerin meydanlarında kitaplar yakılmaya başlandı. Bağdat'tan kovulan bilim, ta Kordova'da (İspanya) barınak buldu: Bilim nerede saygı görürse, orası evi olmuştur hep.

Bağdat'ta, insanlardan uzak yaşayan filozof İmam Gazalî (1059-1111), bilginin gereksiz, aklın güçsüz olduğunu söylerken, Kordova'da XII. yüzyılda filozof İbni Rüşt (1126-1198), bilimi cesaretle savundu. “*İslâm'ın Aristo'su*” İbni Rüşt, en büyük mutluluğun bilinmeyenin önünde eğilmekte değil, her şeyi

öğrenmeye can atmakta olduğunu savundu. O, insanlığın ortaklaşa düşünüşünden söz ediyordu. Ama İbni Rüşd gibilerin gücü yetmedi. İslâm düşünsel anlamda karanlığa gömüldü. “*Amel etmesek O’nun vaadettiği gerçek saadete*” nasıl erişebiliriz diyen İmam Gazeli’nin tekçi, akıl yerine nakili esas alan, ve her şeyin **Vahiy** ile açıklanması gerekir, her şeyin **Kuran**’da yazılı olduğu, aksi halde, sorgulama yapılırsa, kuşkulu bir yaklaşım içinde olursanız Allah’ın varlığı ve birliği (tevhid)’nin de tartışılacağı; bunun da “*küfür*” olduğunu açıklayan düşüncesi İslâm âlemine egemen oldu. O’na göre biz, bize Vahiy olanı kabul etmeliyiz. Dünya’ya, olaylara Vahiy bakışıyla bakmalıyız, yorumlamalıyız. Hikmetten sual olunmaz!

Bu anlayışın sonucu, düşünsel anlamda Müslümanlar düşünce üretemez oldular. İslâm, devletlerin dini oldu. Her şeyde geri kalındı. Bugün istemediğimiz, arzu etmediğimiz durum ortaya çıktı. (Dikkat edilirse, İslâm’ın gerileyişi de bu tarihlerde, 1300’lü yıllardan sonra başlamıştır.)

Bırakalım İmam Gazali’yi, bazı kesimlerce “*sosyalist*” bile olduğu iddia edilen Şark-İslâm bilgini, sosyolog İbni Haldun bile **Mukaddime** adlı eserinde; “*Felsefenin boş ve yanlış bir şey olduğuna ve bu bilgiyle uğraşanların yanlış bir yola sapmış olduklarına*” dair açıklamalarda bulunur. Bugün akli başında olan biri, felsefenin “*boş ve yanlış bir şey*” olduğunu iddia edebilir mi?

Bu doğru olmayan anlayış ve yaklaşımın en güzel örneği bugün Pakistan’da yaşanmaktadır. Pakistan’da bugün yaklaşık 50 bin medrese var. Bu medreselerde 50 milyon çocuk eğitim görüyor ve yine bu medreselerde 5 milyon molla ders vermektedir. Bunların ana dilleri Urduca, Peştunca, Kırgızca... ama medreselerde kendi ana dillerinde değil de, sürekli Arapça Kuran’ı okumaya çalışıyorlar. Peki, bu 55 milyon insandan düşünür çıkar mı?

Bırakalım düşünür çıkmasını, Ekim 2005’te yaşanan büyük depremde ne yapacaklarını dahi bilemediklerini televizyonlardan içimiz sızlayarak izledik. Sadece mollalar değil, çok iyi darbe yapmasını bilen Pakistan Silahlı Kuvvetleri’nin de eli kolu bağlı kaldı. Türkiye’de yolsuzluğa batmış olan Kızılay gibi bir kurum,

Pakistan’da depremin koordinatörlüğünü üstlendi. Depremde ölenlere mi, yaralananlara mı, evsiz barksız kalanlara mı üzülelim, yoksa bu hakiki Müslümanların içler acısı durumlarına mı üzülelim, bilemiyorum?

Benim bildiğim Müslümanların şimdi karanlık, kör bir kuyunun içinde olduklarıdır. Karanlık kuyudan çıkılmadıkça da Müslüman ülkelerden zor düşünür çıkar.

Peki, Müslümanlar bu kör kuyudan nasıl çıkacaklar?

- Belleklerde doğa ile doğaüstü birbirinden ayrılacak,
- Doğa, yasaları ile tanınacak,
- Toplumlar, evrensel insani yasalarla oluşturulan kurumlarla yönetilecek,
- Bilgi ve gelişme sürekli olacak.

Şeyh Sadî (1213–1292), “*durgun su çürür*” diyor. Çürüyen su ise, kokar. Kokan su, insana şifa ve lezzet vermez, zehirler. Bilim, cesur koruyucuların olduğu yerde tüm engelleri aşar; düşünce nerede özgürleşirse, orada yeşerir.

Vesselam...

Ocak 2006’de **Bilim ve Gelecek** dergisinde (Sayı: 23),

3 Şubat 2006 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.

Performans Değerlendirmesi Üzerine

Çalışma yaşamımıza çok hızlı giren sözcüklerden, daha doğru-su kavramlardan biri de *performans*tır.

Performans günlük yaşantımızda olduğu gibi, kamu ve özel çalışma yaşamında da sık sık kullanılmaya, hatta yerli yersiz uygulanmaya başlandı. Örneğin kamu kurumlarında çalışan bir kısım memura (yöneticilerin tümüne) performans verilerek, çalışanların bir kısmına bireysel veya “*havuz sistemi*”yle parasal katkı yapıp bir miktar ücretlerde, birazda özlük sorunlarda “*iyileştirme*”lere başlandı. Bu çerçevede, göz boyamak için personelin yaptığı iş miktarının, işi tamamlama süresinin, göreve ilişkin niteliklerin, idari sürece katılımı ve katkısının değerlendirilmesi konularını içeren “*Performans Değerlendirme Kriterleri*” ile “*Performans Değerlendirme Cetveli*” ilgili kurumlarca hazırlandı.

Ben, bu yazımda performans iyidir-kötüdür; veya yöneticilere verilmesi yanlıştır, performans verilirken belli bir ölçü ve standartların getirilmesi gerektiği, iktidara veya yönetime yakın olanlara değil de hak edenlere verilmesi vs. konularına değinmeyeceğim. Sadece, bu performans denilen şeyin ne olup-olmadığına ve çalışma yaşamında yeni ve ne gibi gelişmelere gebe olacağı konusuna birazcık çalışanlar açısından değinmek ve sonra da çok kısa olarak bu konudaki düşüncemi sizlerle paylaşmak istiyorum.

1. Performans yönetimi esas olarak işgücünün firma/kurum, kuruluş ve işletmelerin hedefleri doğrultusunda olabildiğince et-

kin çalıştırılmasını amaçlamaktadır ve çalışanların performansının takibini ve geliştirilmesini amaçlayan bir değerlendirme sistemi olarak tanımlanmaktadır.

Sistem, başarının teşviki için çalışanların performanslarının periyodik ve düzenli olarak ölçülmesi, değerlendirilmesi ve çalışanların iş tatmini, motivasyon, kariyer beklentileri ve hatta hemen her türlü kişisel sorunları hakkında firmayı bilgilendirir, yönlendirir.

Performans yönetimi firmada/kurum, kuruluş ve işletmelerde çalışanlar arasında etkili bir rekabet ortamı yaratarak bireysel verimliliği ve buna bağlı olarak da firmanın/kurum, kuruluş ve işletmelerin verimliliğini artırmayı amaçlar. Bu yanıyla çalışanların bütünlüğünü bozmakta, geleneksel ortak davranış kalıplarını kırmaktadır. Bu, firmada/kurum, kuruluş ve işletmelerde sendika hareketinin giderek zayıflamasına, bireye dayanan bir “*firma/kurum, kuruluş ve işletme kültürü*”nün oluşmasına neden olmaktadır.

2. Toplanan bilgiler, firmanın/kurum, kuruluş ve işletmelerin insan kaynakları alanındaki kararları için bir tür veri tabanı oluşturmaktadır. Performans yönetim sistemi, işveren sendikaları için ücretlendirmede yeni bir politikanın ilk adımı olan “*performansa göre ücret*” baz almaya başlayacağını sinyali veriyor. Toplu pazarlık sürecinde bugüne kadar “*yüzdeli*” veya “*seyyenen*” ücret artışları ya da “*karma modele*” dayalı zamlar çerçevesinde yürütülen tartışmalar, yerini “*performans*” ya da “*verimliliğe*” dayalı ücret artışı dayatmalarına bırakabilir. Sendika hareketi geleneksel ücret pazarlığı ve “*ana ücret-dana ücret*” kayıkçı kavgasının yerine toplu pazarlık masalarında “*performans*”a göre zam önermesiyle karşı karşıya kalabilir.

3. Performans yönetimi performans değerlendirmesiyle az verimli çalışma, işe yatkın olmama, öğrenmeme ve kendini yetiştirmeme gibi nedenler çalışanların iş akitlerinde feshine gidebilir. Özel sektör ve kamuda “*ücret politikası*” ve “*iş güvencesi*” açısından böyle bir tehlike söz konusudur.

Demokratik kuralların işlediği ve güçlü sendikal hareketin denetiminde çağdaş yönetim anlayışlarının bir parçası olan “*verimlilik*” ve “*kârlılık*” artışlarıyla firmalara/kurum, kuruluş ve işlet-

melere ve dolayısıyla bilgi üreten, mal üreten ve hizmet üreten çalışanlara kimi katkılar yaratabilecek bir sistem olan performans yönetimi, demokratik değerlerin yerleşmediği, sendikal hareketin zayıf, çalışanların örgütlülük açısından zayıf olduğu koşullarda tehlikeli bir araca dönüşebilir.

Sendikal hareketin son yıllardaki düşük “*performansı*” dikkate alındığında, bu tehlikenin boyutu daha iyi anlaşılır.

Performans doğrudan tek tek çalışanı ilgilendirse de veya kişilere aitmiş gibi algılansa da her tür kurum ve kuruluş artık performansa tabi tutulmaktadır. Bu nedenle, PERFORMANS konusunda başta firma ve kamu kurum, kuruluş ve işletme yöneticileri olmak üzere, sendikal ve meslek kuruluşları yöneticilerinin performans değerlendirmesi için; performans değerlendirmesinin amaçları, performans değerlendirilmesi hangi aralıklarla yapılmalıdır, performans değerlendirilmesinde karşılaşılan sorunlar, performans değerlendirilme teknikleri ve kariyer geliştirme ve performans yükseltme planları konularında kafa yormalarının yararlı olacağını düşünüyorum. Ayrıca Margaret J. PALMER’in “*Performans Değerlendirmeleri*” kitabını bulup okumalarını öneriyorum.

Benim bu konudaki naçizane görüşüme gelince; kısaca, performans yönetimi biraz burjuva iktisatçılarının “AT-ARPA-KUŞ” modeline benziyor diyebilirim. Bu modelde AT: Kapitalizmi veya sistemi ifade eder. ARPA: Üretimde yaratılan artı-değeri. KUŞLAR: Çalışanları temsil etmektedir. Sistemin işleyebilmesi için, üretilen tüm ARPA, AT’ın beslenmesi için kullanılmalıdır. AT, bu arpayı yemelidir ve dışkısından çıkan ve AT tarafından hazmedilmeyen “*fazla*” ARPA’yı da KUŞLAR yiyerek beslenmelidir. AT ne kadar çok beslenirse, AT’a ne kadar çok arpa verilirse, dışkıda da o kadar çok arpa olur ve KUŞLAR da bundan fazlasıyla payını almış olur ve “*bölüşmede adalet*” sağlanır. Bu modele göre çalışanların görevi(!) “*üstün performans*” gösterip çok çok ARPA üretmektir diyebiliriz.

Çalışmanın bir erdem olduğuna inanan biri olarak, “AT-ARPA-KUŞ” modelinden “İNSAN-ÜRETİM-İNSAN” modeline

geçileceği günler dileğiyle bir şiirimi sizlerle paylaşmak istiyorum. Selam ve sevgiler...

Baharı Bekliyorum

*vardiyada çalışıyorum.
boru, vana, elektrik, şalter
makine, motor uyum içinde çalışıyor.
reaktörün ısısından
mikserin dönüşünden
motorun sesinden
yağın kokusundan
çok karbonlu alkolün etkisinden
ve çalışmanın temposundan
olmuşum yapış yapış
terliyorum.*

*bu halimle
kazan platformuna oturmuş
diyarbakır 5 noluyu düşünüyorum
kırlangıcın kanadında baharı bekliyorum.*

4 Ağustos 2006'da **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.

“Sonsuzluk Teknolojileri”

Başlık, bir kitap ismidir.

Önemsediğim bu kitabı, bu yazımda sizlere tanıtmaya çalışacağım. Çünkü medya imparatorluğunun basın yayın organları baldır-bacak muhabbetiyle, toplumu manipüle eden yazılarla, eli kalem tutanları “yazar” diye piyasaya arz ve lanse etmeyle meşguller. Bu nedenle, günümüz medyasında bu tip kitapların yer alması, tanıtılması olası değil.

Başta da belirttiğim gibi, kitabın ismi: **SONSUZLUK TEKNOLOJİLERİ** , başka bir ifadeyle “Sonsuzluğa Açılan Kapı”. Yazarı: Yılmaz Değirmenci. Yayınevi: Tek Ağaç.

“Geleceğin dünyasını hep birlikte şekillendirmek umuduyla” yayınlanan kitap; insan belleğini zorlayan, insanı derin derin düşündüren, “*bu gerçekten olabilir mi?*” diye insanı hem karamsarlığa iten ve hem de süper ileri aydınlık bir geleceği projelendirme çalışmalarına teşvik eden bilgiler içermekte.

Yılmaz Değirmenci, kitabına yazdığı “Giriş”te: “Bugüne kadar hep imkânsız diye düşündüğünüz ve öğrendiğiniz kavramların sihirli diyarına girmeye var mısınız? Sınırsızlığın sınırlarını zorlamaya hazır mısınız?” diye sorduktan sonra, çok rahat bir şekilde, “Siz değerli okuyucumdan ricam, fazla teknik bulduğunuz bölümleri gönül rahatlığıyla atlamamız. Bu şekilde okusanız dahi size tanıtmaya çalıştığım ana fikir ve temel kavramları rahatlıkla anlamanız mümkün” diye yazmaktadır.

Kitapta “sonsuzluk teknolojisi”ne ait “sınırsızlığın sınırlarını” zorlayan çok esaslı bilgiler var: Serbest Enerji, Zamanda Yolculuk, Yapay Zekâ, Metamorfoz, Beyin Dalgaları, Yapay Sinir Ağları, Düşünme Bilimi, Birleşik Alan Teorisi, Kozmik Bilinç, Yankı Projesi, Bulanık Mantık, Ölçeksel Dalga Teknolojisi, Süper İletkenler, Yapay Biyosfer, UFO Teknolojileri, Beyaz Altın ve Simya bunlardan birkaçı sadece.

Aşağıya aldığım alıntılar kitabın bilgi derinliğini göstermektedir:

“Her şey arayışla başlar, arayışsa soru sormakla. Soruyla cevap bir bütünün iki parçasıdır, soru yoksa cevap da yoktur. Soru, cevap demektir aslında...”

Birleşik Alan Yaklaşımı’nın temelinde ‘Bütünsellik’ arayışı vardır. Geçmiş ve gelecekteki insanlığın tüm bilgi ve erdem birikimini tek bir proje ve paradigma kapsamında birleştirme çabasıdır bu bir anlamda. Her şey birbiriyle alabildiğine iç içe ve bir şekilde bağlantılı olduğundan, bir şeyi gerçek anlamda bilmek ve anlamak için her şeyi bilmek ve görmek şarttır. Bu yüzden bu yaklaşım, ‘tümünden gelimci’ bir bakış açısıyla daima sadeliğe yönelmiştir. Hayatı ve kavramları olabildiğince basit ve sade tutmanın en karmaşık ve akıllalmaz gibi görünen durumları bile çözebilecek bir anahtar olduğuna inanır.”

“Bütünsellik bir anlamda sentez demektir, ilişkisiz gibi görünen onlarca disiplin arasında sentez yaparak ‘büyük resmi’ görme sanatıdır. Çoğu temel kavramın birden fazla yüzü vardır; bazen bu bir bilimsel açıklamadır, bazen din ve kutsal kavramlar içinde bir simgedir, bazen tarih ve mitolojide bir iz, bazen de arkeoloji veya paranormal olaylarda anlaşılmayan bir gizemdir; bu nedenle bir kavramı tam olarak anlamak, çoğu defa gerçeğe yansıyan tüm yüzlerini çözümlemekle mümkün olur ancak. Ayaklarımızla bilimin sağlam zeminine bastıktan sonra gözlerimizle en uzak ufukların ötesine bile bakabiliriz. Ne kadar uzağı görebilsek, bir sonraki adımımızı da o kadar bilinçli atarız.

Bütünsellik, öğrenilen tüm bilgi ve kavramların en temel bir gerçeklik tanımının etrafında örgülenmesiyle gerçekleşecektir.

Bu en temel gerçeklik tanımı ise, ‘kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl ve niçin’den oluşan altı sorunun oluşturduğu en öz ve duru yapıdan ibarettir. En basit kavramlar içlerinde en büyük hakikatleri barındırırlar.

Bütünsellik matematikteki şiiri, şiirdeki matematiği görme sanatıdır aynı zamanda. Matematik tüm sayısal bilimlerin temeli, dil bilgisi ise tüm sözel bilimlerin temelidir. İnsan, ‘sözcükleri kullanarak karşılaştığı olguları kavramsallaştırır ve anlar; ‘sayı ve değerleri’ kullanarak gerçekliğin niceliğini ve niteliğini tanımlar. Bu iki anahtarı uygun şekilde kullanmasını bilen bir insanın açmayacağı kapı yoktur.” (s.157-160.)

“Özetle, evrenin dev bir bütüncül bilinçten ibaret olduğunu ve bu bilincin, zaman olgusuyla birlikte bizim seçim ve tercihlerimizi de kapsadığını öngörebiliriz. İleri doğru akan zaman, bir nesnenin konumunu ve yerini şimdiye göre göreceli olarak verirken, geriye doğru akan zaman, o nesnenin geçmişteki kendisi ve gelecekteki kendisiyle olan bütünlüğünün korunmasını sağlar. Dolayısıyla kader dediğimiz olgu, bilinçli canlı bir organizmadan ibarettir, öyle ki geçmiş ve gelecek kozmik bir sinir sistemi kanallarıyla birbirine bağlıdır adeta: geçmişle gelecek, nedenle sonuç bir bütünden ibarettir.” (s.129.)

Güncel politikalardan biraz uzaklaşıp bu tür bilimsel kitapları da okumanın çok faydalı olacağını düşünüyorum.

Kitabı bulup okumanızı öneririm.

Not:

Sonsuzluk Teknolojileri kitabı hakkında daha geniş bilgi için; <http://www.sonsuzluk.info> sitesine bakabilirsiniz.

“Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji”

Başlık, Prof. Dr. Mehmet Özdoğan’ın yayınlanan yeni kitabının adıdır.

Prof. Dr. M. Özdoğan, yüzümüzü ak eden bilim insanlarımızdan biridir. Yurtiçi ve yurtdışında arkeoloji biliminin sorunları, politikası, gelişimi ve uygulamaları üzerine toplantıdan toplantıya koşan, bilimsel yayın organlarında sürekli yazılar yazıp düşünce üreten, peş peşe kitaplar yayınlayan, sempozyum ve konferanslarda konuşmalar yapan, ilerlemiş yaşına rağmen halen çeşitli bölgelerde kazılar yapan veya yöneten enerjik bir bilim insanımızdır.

Halet Çambel’le birlikte Ergani’ye çok emek vermiştir.

Ergani Çayönü’nde (Qotê Ber Çem’de) kazılarda ele geçen bulguları bilimsel yöntemle tek başına veya ekip arkadaşlarıyla birlikte yorumlayıp araştırma raporları, makale ve kitaplarla Ergani, Hilar ve Çayönü isimlerinin dünya arkeoloji literatürüne girmesine vesile olan, dünya kültür mirasları içersinde yer almasına katkı sağlayan önde gelen bilim insanlarımızdan biridir. Çayönü ile ilgili onlarca “*araştırma raporu*” yayınlamıştır. Onlarca kitap ve dergide, Çayönü buluntularına dayanarak yorumlar yazıp düşüncelerini açıklamıştır.

Arkeolojinin Politikası ve Politik Bir Araç Olarak Arkeoloji, Prof. Dr. M. Özdoğan’ın çeşitli yayın organlarında “*ülkümüzde arkeoloji politikası ve arkeoloji verilerinin politikaya yansımaları*” ile ilgili yazılarının toplandığı bir kitap.

Kitap, **Arkeoloji ve Sanat Yayınları** tarafından yayınlanmıştır. Toplam 136 sayfa. Arkeolojiye, tarihe, sosyal bilimlere ilgi duyan herkesin ve meraklıların kitaptan öğrenecekleri çok şey var. Çünkü genel olarak toplumumuzda arkeolojinin sunulan yüzü, kaçakçılık, turizm ya da müzelerdeki güzel, değerli nesneler ile sınırlıdır. Arkeolojinin bilgi boyutu ve bu bilginin toplumun düşünce sistemine yapacağı katkı arka planda kalmıştır. Bu kitapta arkeoloji ile düşünce akımları arasındaki bütünsellik ele alınmıştır. Bu bütünsellik kitabın tanıtım yazısında şöyle ifade edilmektedir:

“Geçmiş yaşanmıştır, değişmez; ancak bizim buna bakış açımız değişir. Dönemin düşünsel akımları ve baskın politik yaklaşımları, geçmişe bakış açımızı belirler ve yönlendirir. Bunlar, bir yanda arkeolojik verilerin politik araç olarak kullanımını, öte yandan da arkeolojinin politikasını belirler.”

Arkeoloji, bir düşünce sisteminin parçasıdır; geçmişe zaman boyutu kazandırmakta, aynı zamanda uygarlığın gelişiminin kanıtlarını ortaya çıkartarak geçmiş dönemleri somut, elle tutulur, gözle görülür duruma getirmektedir. Bu nedenle, arkeoloji her geçen gün daha bir önem kazanmaktadır.

Ergani ve yaşadığımız coğrafya arkeolojik açıdan çok önemli bir bölge olduğu için; devlet kurumları, sivil toplum örgütleri ve siyasi parti yöneticileri ile dünya üzerine “kafa yoran” ve “söyleyecek sözü olan” herkesin bu kitabı okumasında yarar var.

Kitaptan bir bölümü aşağıda bilgilerinize sunuyorum:

“Küreselleşen Dünyada Kültür Mirası ve Arkeolojinin Yeri

Küreselleşen dünyada, arkeoloji yeni bir değer olarak ortaya çıkmış, yeni işlevler yüklenmiştir; bunlar insanlığı bugüne taşıyan ortak değerlerin göstergesi olmak ve bu bileşimi oluşturan yerel kimliklerin korunmasını sağlamaktır. Arkeoloji artık geçmişe ait bir şeyler bulmak için değil, bu iki amaca yönelik olarak baktığında destek bulabilmektedir. Ortaya konan bu yeni hedefler, arkeologların geçmişe yalnızca kendi dar çerçevelerinin içinden bakmaktan vazgeçmelerini, bu işi esas olarak insanlığın, uzman olsun ya da olmasın, tüm toplumun yararlanması için yapmalarını gerektirir.

Burada son olarak, uygar dünyada gelişmekte olan yaklaşımları, birilerinin ilgisini çeker umudu ile hiç değilse ana başlıklar olarak sıralamakla yetineceğiz:

- Kültürel miras ile çağdaş gelişme, birbirlerinin uzlaşmaz karşıtları değildir; birbirlerini tamamlaması, zenginleştirmeleri gerekir. Biri, diğeri için feda edilemez.
- Kültürel mirasın bir bütünlük içinde, tarihi ve kültürel çevre ile bütüncül olarak ele alınması, korunması gereklidir.
- Kentler geçmişten gelen birikimin yansımasıdır; kentlere yapılan her türlü müdahale ve planlamada kentin birikimi göz önüne alınmalı ve kentsel arkeolojinin geliştirilmesine özen gösterilmelidir.
- Geçmiş dönemlerden kalan arkeolojik dolguların içerdiği bilgi, hiçbir şekilde feda edilemez; çağdaş yaşamın gelişmesi için bunlara müdahale gerektiğinde, bilginin kaybolmaması, ortaya çıkartılması ve yayınlanması için gerekli kaynak ve zaman sağlanmalıdır.
- Kültürel mirasın korunması, değerlendirilmesi, toplum yararına sunulması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında devlet, uygulayıcı değil, özendirici, denetleyici ve düzenleyici olmalıdır. Sivil toplum örgütleri, yerel girişimler, meslek kuruluşlarının sorumlulukları daha etkin duruma gelmelidir.

Yukarda kısaca değindiğimiz gibi, üzerinde bulunduğumuz coğrafyanın geçmişi, tüm insanlığın ortak geçmişinin bir parçası, günümüze nasıl geldiğinin göstergesidir. Böylesine zengin bir mirasa sahip olmanın, bununla övünmek kadar getirdiği bir takım yükümlülükleri de vardır. Ancak genellikle görmek istemediğimiz ya da anlayamadığımız bu sorumluluğun gereği olan yükümlülüklerdir.” (s.36-37.)

Doğru sözlere alkış tutulur. Hocam eline sağlık!

Açık Toplum Mu, Kapalı Toplum Mu?

Batı’da düşünce, Doğu’da lider yüceltilir.

Osmanlı, “*Tanrı yeryüzünü Müslümanlara, denizleri de kâfirlere verdi*” diye düşünürmüş. Bu düşünce, sebepsiz de değildi: Göçebeler her daim kendilerini atın sırtında, gemi güvertesinden daha rahat ve güvende hisseder. Yerleşik Batı ise, karada ticaret yollarının kapanması sonucu, geleceğin kara parçasında değil, gemi güvertesinde, denizlerde olduğunu öngörmeye başladı. Bu anlayışın sonucu olarak denizlere açılıp Ümit Burnu’nu, Amerika’yı keşfetti.

Amerika’yı keşfeden Kristof Kolomb, karaya ayak bastığında, karşısında bir **Yeni Dünya**, geldiği dünyaya hiç benzemeyen bambaşka bir dünya buldu. Kolomb, Yeni Dünya’ya eski görüşleriyle çıktığı için, yeni bir dünya keşfettiğini anlayamadı. O, Dünya’nın küçük olduğuna, Doğu ülkelerine okyanus yoluyla birkaç günde varılacağına inanıyordu. Çünkü **Kutsal Kitap**’ta, karaların denizden altı misli geniş olduğu yazılıydı. Bu nedendir ki, Doğu’ya, Hindistan’a gideyim derken, Batıya, Amerika’ya, **Yeni Dünya**’ya gittiğini, yeni bir kıtayı keşfettiğini anlayamadı. Kolomb’un hayatı büyük bir buluşun olduğu kadar, aynı zamanda büyük bir yanlışlığın tarihidir.

Şimdi farklı boyutlarda bizler de bir yanlışlık içindeyiz. Evrensel insanî değerlerin ülkemize taşınması için **Avrupa Birliği**’ne, Batı’ya doğru ilerleyelim dedikçe; bir kısım güçler peşimizden

bizleri geri çekip Doğu'ya sürüklemek istiyorlar. Kolomb'un yanlışlığı insanlık tarihine katkı yapan bir yanlışlıktı, ama bizleri Batı yerine Doğu'ya götürmek isteyenlerin yanlışlığı, toplumumuzun gelişimini olumsuz etkileyen, sekteye uğratan bir yanlışlıktır. Bu yanlışlığa düştüğümüzde, tarih bizimle alay edecektir.

Avrupa Birliği, yanlışları ve doğrularıyla kurumlarla yönetilen ülkelerin bir araya geldiği ülkeler birliğidir. Birlik üyesi ülkelerin çoğu açık toplumdur. Türkiye açık toplum olmaya adım attıkça, Avrupa Birliği'ne yaklaştıkça yasalara kavuşuyor. Kurumlar, kurum olmaya başlıyor demektir. Bu nedenle, Türkiye'nin Avrupa Birliği koşusunu desteklememiz gerekir. Ama Avrupa Birliği müzakereleri ilerledikçe, iyileştirici yasalar çıktıkça, kurumlar kurumlaşmaya başlayınca, çelme takanların, komplo tertipleyenlerin, makamını kaybetmek istemeyen sivil ve askeri elitler ile bunların yandaşlarının sayısı her geçen gün biraz daha artıyor.

Avrupa Birliği'ne karşı çıkanlar kapalı, Avrupa Birliği'ni isteyenler açık toplumdan yanadır. Şaşı baksak bile kapalı toplumla açık toplum arasındaki muazzam farkı görürüz:

- Kapalı toplumlar, yeni düşüncelere açık olmaz, yeni düşünce üretenlere savaş açar, eski düşünceler koşullarının değiştiğini görmez. Açık toplumlar yeniliklerin peşinde olur, yeni düşünce üretenleri ödüllendirir.
- Kapalı toplumlar, dış dünya ile ilişkilerini belleklerde keser. “*Tek lider, tek kitap, tek din, tek mezhep, tek ulus, tek dil, tek ırk, tek yol...*” deyip, görüşlerini tamamlar. Hiçbir kapalı toplumda, göreceli olarak, insanî değerlere rastlanmaz. Çünkü kapalı toplumlarda insan değersizdir, çocuklar değersizdir, çalışanlar değersizdir. Değerli olan sadece liderdir, liderin kuyruklarıdır ve bir de bunların egemen olduğu devlet aygıtıdır. Hâlbuki aslında değersiz olan bunlardır. Örneğin, dün “*büyük bir lider*” olan Saddam ve kullarının, bugün ise “*haşmetli*” Suudi kralı ve kullarının değeri var mı? Suudi kralı gittiği yerde para saçtığı için sahtekâr el etek öpenleri bol oluyor. Peki, bunların devletlerinin bir saygınlığı var mıdır?

- Kapalı toplumlarda, değişik ırktan insanlar, dinler, mezhepler, fikirler, yazarlar, görüşler, kitaplar... toplum için zararlıdır. Buna karşın, açık toplumlarda, bu özelliklere sahip olmak zenginliktir.
- Kapalı toplumlarda, toplumların yönetilmesinde örf ve gelenekler, keyfi uygulamalar, “*ben yaptım oldu*”lar, dondurulmuş, örf ve gelenek özelliği kazanmış yasalar esas alınır. Örf ve gelenekler ayrıntılı yasalara dönüşmez, evrensel yasalardan öcü gibi korkulur. Kapalı toplumlarda din, devlet ve ulusalcılık/milliyetçilik maskesi altında ayrıcalıkların egemen olunması istenir. Yalan ve ikiyüzlülük yaşam biçimini alır: Ayrıcalık istemeyen enayidir! Oysa ayrıcalık başkasının özgürlüğünü yok etmektir. Açık toplum, şeriat entrikaları ve darbe/muhtıra komplolarından uzak olup, yasa ve ölçü ile oluşturulmuş kurumlarla yasa ve ölçülere uygun olarak yönetilmek ve yönetmektir. Açık toplumda yalan, dolan, ikiyüzlülük, ayrıcalık kısmîdir.

Türkiye bugünlerde örf ve gelenek özelliği kazanan yasalarını Avrupa Birliği sayesinde, batının baskısıyla, yavaş da olsa evrensel ölçülerde güncelleştiriyor/güncelleştirmeye çalışıyor. Buna karşın kurumların başına çöreklenmiş padişahçıklar veya ayrıcalıklarını yitirmek istemeyenler ise yenilikleri, evrensel ölçülerdeki yasaların çıkmasını baltalamaya çalışıyor. Muhtıralarla önü kesilmek isteniyor. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde üniversitelerin, askerlerin hep “*yeniliklerin bekçisi*” olduğu söylenip duruldu, ama öyle değil; bugün üniversiteler, askerler ve aynı kaynaktan beslenen siyasi parti liderleri Avrupa Birliği sürecine çomak sokuyor, Türkiye’yi kapalı toplum içine çekmeye, çürütmeye çalışıyorlar.

Ve bunlar kendi kişisel çıkarlarını gizlemeye çalışarak; ülke adına, vatan adına, devlet adına hareket ettiklerini iddia ediyorlar. İşin en ilginç yanı, tutuculuktan yana olarak düşünülen ve dinci diye nitelendirilen bir parti ve hükümetin açık topluma yandaş olmasıdır. Daha ilginç ise, kendilerini Atatürkçü, ilerici,

devrimci, sosyalist(!) sayan veya düşünen bir kısım insanların militarizmin şemsiyesi altındaki liderlerin peşine takılıp kapalı toplumu savunur olmalarıdır.

Olacak şey mi, Batı'nın evrensel insanî değerleri yerine Doğu'nun despot liderlerinin keyfi kararlarını benimsemek? Ve olacak şey mi, askerlerin yönetime gelmesini istemek?!

Kapalı toplum olunca ne olacak?

Birincisi, özgürlükler rafa kalkacak, ihalelerde komisyonların üstü örtülecek, “*düşük yoğunluklu savaş*” sürecektir... ayrıcalıklı kullar dolarları “*hiç*” edecek, uyuşturucu ve cinayet çeteleri işlerine devam edecek... ama kimse hesap sor(a)mayacak!

İkincisi ve daha tehlikelisi ise ırkçılığa maddi ortam hazırlanacak: Ulusalçılık/milliyetçilik adına herkes “*Türk*” yapılmaya çalışılacak!.. Türkiye iç savaşa sürüklenecek!

Unutmayalım: Evrensel insanî değerler, evrensel yasaların ürünüdür. Belleğinde evrensel yasalar kök salmayan insanlar, yalancı, ikiyezli, hain, rüşvetçi, ırkçı, tetikçi olur; evrensel erdem, onur ve imandan haberleri olmaz!

İnsanlarımız Avrupa değerlerini isterken, evrensel insanî değerlere özlem duymaktadır. Yıllardır Avrupa'ya gidip-gelmiş çalışan insanlarımızdan hep şunu duyarız: “*Avrupalıların dinleri ters, ama bütün işleri doğru!*”

Burada dile getirilen de aslında evrensel insanî değerlere duyulan özlem değil midir?

Sonuç: Toplamlar, Türkiye, kapalı topluma doğru yöneldikçe, gerileyerek yoksullaşır ve parçalanmaya doğru gider. Buna karşın, açık topluma koştukça, zenginleşir ve birlikten yana olanların sayısı artar. Tercihimizi buna göre yapalım, saflarımızı buna göre belirleyelim, seçimde oylarımızı buna göre kullanalım!..

Bilim, Paradigma, Değişim ve Örgütler

“Bütün zamanların en derin toplumsal altüstlüğü-nü ve yaratıcı yeniden yapılanmasını yaşıyoruz. Bunu henüz açık bir şekilde kavramış değiliz, ama temelden yeni bir uygarlık inşa etmekteyiz... Yeni uygarlık farklı bir dünya görünümü getiriyor; ve zamanı, mekânı, mantık ve nedenselliği ele almada kendi özgül tarzlarını geliştiriyor. Ve geleceğin politikasının ilkeleri de kendine göre olacak.”

—Alvin ve Heidi Toffler
Yeni Bir Uygarlık Yaratmak

İnsan benliği zihinsel, duygusal ve manevi olmak üzere üçlü bir düzleme sahiptir.

Bugün bilim ve psikoloji sayesinde gerek fiziksel, gerekse canlı sistemlerdeki dönüşümlere ilişkin birçok şeyi öğrenmiş bulunuyoruz. Bunların çoğu evrenseldir, bazıları sadece canlı sistemler için geçerlidir; çok azı da zekâmız, karmaşıklık ve özel psikolojimiz yüzünden sadece biz insanlara özgüdür.

İnsanlarda zihinsel yan normal olarak kapsamlı düşünme, sorunları çözme, kuralları izleme, amaçlara ulaşma yeteneklerimizle ilişkilendirdiğimiz şeylerden oluşur. Esin, tutku, bağlılık ve acılarımız; sosyal değerler, arkadaş grubu etkisi, eğitim, kişisel ilişkiler, çocukluk yaşantıları ve benzeri toplumsal-duygusal kö-

kenlere sahiptir. Psikolojinin ulaştığı son aşama, bütün bunların hepsinin altında bizim anlam arayışımızın, vizyonlarımızın ve en derin değerlerimizin, yani manevi yanımızın yattığı konusunda yeterince kanıt sunmaktadır.

Devlet dâhil tüm örgütler insanları örgütledikleri için, onların da insanlar gibi zihinsel, duygusal ve manevi yanları vardır. Bir örgütün zihinsel yanı, onu genel düşünme süreçlerinden, uyguladığı somut kurallardan, öncelikler koymada ve amaçlara ulaşmada kullandığı akıl yürütmeden oluşur. İster devlet kurumlarında, ister sivil toplum örgütlerinde ve ister siyasî oluşumlarında olsun, yönetici ve lider konumunda olanların olaya bir de bu açıdan bakmalarında yarar vardır.

Başarının yolu, somut durumun somut analizinden geçtiği hep söylenir. Ama önce içinde yer alınan, üyesi veya yöneticisi olunan örgütün zihinsel, duygusal ve manevi yanlarının analizi yapmak gerekir diye düşünüyorum. Kendini tanımadan, dışındakini tanıyamazsın. Kendini değiştirmeden dışındakini, ilişkide olduğun bireyleri, toplumsal kesimleri ve kurumları/örgütleri değiştiremezsin. Bir insanda ya da herhangi bir siyasal veya şirketler dâhil toplumsal örgütte gerçek değişim, benliğin zihinsel, duygusal ve manevi yapısında köklü bir değişikliği gerektirir.

Batı kültürü ve daha çok da Descartesci Sistem, her zaman nesneleri küçük kutular içinde birbirinden ayırma eğiliminde olmuştur. Bu eski Yunan'daki atomculuğa kadar gider. Ama aynı zamanda buna eşlik eden ve eşit ölçüde bir başka Batılı eğilim daha vardır; bu da aklı ya da ruhu bedenden ya da manevi alanı fiziksel olandan ayırma eğilimidir. Gerek eski Yunanlar, gerekse Hristiyan Kilisesi böylesi bir ikiliği öğretme gelmiştir. On yedinci yüzyılda filozof René Descartes'in; *"Bir aklım olduğumu biliyorum ve bir bedenim olduğumu biliyorum. Ve her ikisinin tamamen birbirlerinden ayrı olduğumu biliyorum. Ben kendi aklımlım. Benim bir bedenim var"* sözleri, bu yaklaşıma modern bir katkı sağlamanın yanında, çok iyi bir örnektir aynı zamanda. Isaac Newton, bu ayrımı yeni fiziğin temeli olarak almış ve zihinsel ya da psikolojik her şeyi evrene ilişkin yeni fiziksel yasaların dışında

tutmuştur. Newton'un fiziğinin yol açtığı ve bugün çoğumuzun düşüncesine hâlâ egemen olan “*mekanikçi kültür*”, Newtoncu makine kategorilerini insanlara ve insan örgütlerine uygular.

Sigmund Freud, ruha hükmeden “*yasa ve dinamikleri*” araştırmış ve insan davranışının bütünüyle böylesi yasalar ve bunların erken yaşlardaki etkileşimleri tarafından belirlendiğinde ısrar etmiştir. Adam Smith, piyasa ekonomisine yol gösteren “*yasa ve ilkeleri*” araştırmış ve bunlara dayanarak pazardaki davranışları öngörebileceğimizi ve kontrol edebileceğimizi öne sürmüştür. Karl Marx, kapitalizmin ekonomi politığının analizini yaparak “*kapital*” ve “*artı değer*” oluşumu üzerine tezler geliştirip “*sosyalizme geçiş*”in kaçınılmaz olduğunu varsaymıştır. Yönetim teorisinde mühendis Frederick Taylor, her örgütün temelde yatan “*yasa ve ilkelerle*” sınırlı olduğunda ısrar etmiş ve örgütlerdeki insanların bu yasalara göre davrandığını savunmuştur. Kısaca, bilgisayar kültürümüzün daha modern dilinde söylersek her şey programlanmıştır.

Yasalar, öngörü, varsayım, kontrol, programlar...

Bu kavramlar Newtoncu fiziğin ve “*mekanik kültürün*” sözlüğünü oluşturan kavramlardır. Ve yine bu kavramlar aynı zamanda Newtoncu yönetim düşüncesinin de kilit sözcükleridir. Peki, bunlar günümüz dünyasını ne kadar açıklayabilmektedir ya da günümüz örgütlerinin ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabilmektedir?

Bu soruya olumlu yanıt vermek zor. O halde ne yapmalıyız?

Newtoncu düşüncenin yerine Kuantumcu düşünceyi koymalıyız.

Newtoncu devrim seri düşünmenin, mantıksal, akılcı, kurala bağlı düşünmenin bir patlamasıydı. Kuantumcu düşünce ise daha yüksek bir sıçrayış anlamına gelir.

Kuantum sıçrayış terimi günlük dilimize kuantum fiziği terminolojisinden girmiştir. Bu sadece büyük bir sıçrama değil, aynı zamanda bir tür gerçeklikten bir başka tür gerçekliğe sıçramadır ve bu her alanda, anladığımız ve yönetebildiğimiz bir dünyadan ilk bakışta hiçbir şeyin bir anlam taşımadığı bir dünyaya sıçrama anlamına geliyor. Bu, temel stratejilerimizi yeniden düşün-

memizi, çok değer biçtiğimiz ve çok önem verdiğimiz varsayımları değiştirmemizi gerektiren sıçramadır. Bu, bilinmeyene doğru bir sıçrayıştır ve en önemlisi bir paradigma değişimidir.

Yirminci yüzyılın yeni bilimi büyük acılar ve yanılgılar pahasına da olsa, böyle bir sıçrayışı gerçekleştirmiştir.

Eski bilimde, Newtoncu paradigmada doğa basit, kurallara tabi ve son tahlilde kontrol edilebilir bir şey olarak görülür. Yeni bilimde, kuantum paradigmasında doğa karmaşık, kaotik ve kesintisiz görünür. Yeni bilim, karmaşıklıkla birlikte yaşamayı ve onun bütün potansiyelinden yararlanmayı öngörmeye ilişkindir. Önceki düşünme tarzlarımıza en büyük meydan okumayı temsil etmektedir. Önümüzdeki yüzyılda yaşamımızı yeniden biçimlendirecek olan teknolojiye (süperakışkanlar, süperiletkenler, lazerler, silikon çipler, kuantum bilgisayarlar...) çok geniş bir kullanım alanı bulmuştur. Yeni paradigmatlı bilimde kendiliğinden belirme ve kendi kendini örgütlenme kilit önem taşımaktadır.

Yüzyılımız kesintisizlik, muğlâklık, öngörülmezlik ve sürprizler yüzyılı...

Böylesi bir yüzyılda yaratıcı düşünce ancak yeni sesler, yeni diyaloglar, yeni tutkular, yeni tutumlar, yeni perspektifler, yeni deneyimlerle zenginleştiğinde ve çoğulcu, katılımcı bir anlayış benimsendiğinde gelişecektir.

Bu konuda Kuantumcu düşüncenin bizlere yol göstereceğine inanıyorum.

Kaynak: Danah Zohar, **Aklı Yeniden Kurmak** , (Çev: Zülfü Dicleli), Türk Henkel Dergisi Yayınları.

02.06.2007'de <http://irgatsui.blogcu.com/3164965>,

13.07.2007'de <http://www.tarihteneski.com>'da yayınlandı.

“Ne Olacak Bu Memleketin Hali?”

Bilim, Paradigma, Değişim ve Örgütler başlıklı yazım 02.06.2007 tarihinde <http://irgatsui.blogcu.com/3164965> te ve 13.07.2007 tarihinde de <http://www.tarihteneski.com> site-side yayınlandı.

Bu yazımla ilgili birçok e-mail/ileti aldım. Gelen yazıların çoğu, yazının “ağır” olduğu, pek anlaşılmadığı üzerineydi. Yazıyı, çalıştığım işyerinde okumaya meraklı, dünyada olup-bitenlere kafa yoran, yönetim bilimi ve politika ile ilgilenen birçok mühendis arkadaşına da okumaları için verdim. Bu arkadaşlarım da yazının “çok bilimsel” olduğunu, bu nedenle fikir yürütemeyceklerini söylediler. Ama bu yazımla ilgili Nurettin Değirmenci’den gelen yazı hem eleştirel nitelikte ve hem de ilginç tespitler içermekte. Yazı, yazımın içeriğiyle doğrudan ilgili olmasa da hi, bence önemli: Yazım Newtoncu düşünceden Kuantumcu düşünceye evirilmeyi anlatıyordu. Nurettin Değirmenci ise, yazımdaki sadece bir cümleye takılmış.

Yazıya cevap verme yerine, bana gelen yazıyı sizlerle paylaşmanın daha iyi olacağı düşüncesindeyim. Okuyunca bana hak vereceğinize inanıyorum.

Nurettin Değirmenci’den aldığım yazı:

Sevgili Müslüm,

“İnsan benliği zihinsel, duygusal ve manevi olmak üzere üçlü bir düzleme sahiptir” savını anlayamadım.

Freud insan belleğini, “Bellek, Üst bellek ve Alt bellek (Ego)” diye tanımlar.

Görecelik Yasası gereği, insan belleği, “Bellek ve Üst bellek” diye ikiye ayrılmak zorundadır. Aksi durumda, kıyaslama yapılamaz. Kıyaslama (ölçüm) yapmadan dengeye (yargıya) ulaşılmaz.

Ego nedir?

Ego, beyin hücrelerinin ısınması ve yanmasıdır. Beyin hücrelerinin ısınma ve yanmasına neden olan her bellek etkinliği, Ego’yu uyarır. Şu halde, Ego, bellekte özel bir bölüm değil, beyin hücrelerinin tümünü kapsayan etkinliktir.

İnsan, belleği dış etkilerle gelişme gösteren yapıya sahiptir.

1-Atalardan miras alınan kalıtsal bellek ve üst bellek vardır; sezgilere ait sinyal kümelerini içerir. Doğal davranışları yapıştır. Bir bebeğin dudaklarını hareket ettirmesi, meme emmesi atalarından miras aldığı sinyal kümeleri yardımıyla olur.

Hayvanlar atalarından miras aldıkları sınırlı gelişme gösteren bellek ve üst bellek etkinlikleri ile yetinmek zorundadırlar.

2-Dış etkilerle değişen bellek ve üst bellek vardır; aile, çevre, eğitimciler yardımıyla gelişir.

*

A-İnsan dâhil canlıların bellek yapısı evrensel ölçülerle tanınmıyor; ama, davranışlar incelenerek bellek hakkında yorumlar yapılıyor.

B-Dış dünyadaki bütün nesne, hareket ve hareket aralıkları evrensel ölçülerle tanınmıyor. Örneğin, acı, ekşi, tuzlu, koku gibi etkiler henüz sayılarla ölçülemiyor.

**

Sezgiler ve kavramlar insanlarda zihinsel (manevi) etkinliği oluşturur; kaslara, bezlere iletilen emirler yaratır.

Kaslara iletilenler, fiziksel davranışlara;

Bezlere iletilenler, “*Duygusal*” davranışlara neden olur.

İnsanların bellekleri kocaman evrendir. Bu evrende, göreceli olarak, yararlı, zararlı, yıkıcı, yapıcı oluşumlara neden olacak sinyal kümeleri oluşur.

1-Bütün duyularca tanınan yüksek seviyeli sinyal kümeleri beden organlarını denetimine alır.

2-Düşük seviyeli sinyal kümeleri etkisiz olur.

3-Sadece bazı duyu yolları ya da beden organlarından etkili olan yüksek seviyeli sinyal kümeleri olur. Tikler, tekrarlanan sözcükler gibi davranışlar yaratır.

Psikoloji, bellekteki yüksek seviyeli, düşük seviyeli, davranış bozukluklarına neden olan değişik sinyal kümeleri ile dolaylı ilgilenir. Çünkü:

A-Bellekteki sinyal kümelerini evrensel ölçülerle tanımıyoruz.

B-Tanınmayan oluşumlar doğrudan denetim altına alınamaz. Bellekteki oluşumları doğrudan ölçecek hassasiyette ölçü aygıtları yoktur.

Descartes, “*İnsan belleğinde manevi bir kısım vardır. Bu kısım Tanrının parçasıdır ve ruhu oluşturur. Ruh bedeni sevk ve idare eder*” der.

Diğer dinsel liderlerin ruh ile ilgili tanımları bu kadar açık-seçik değildir. Asırlardır yapılan bilimsel çalışmaların sonucu Descartes’in savına, “*Evet*” demiyor.

1-İnsan belleği doğa yasalarının denetimindedir. Bellekteki oluşumları sevk ve idare eden doğa yasaları, dış dünyadaki doğa yasalarının ayrılmaz parçasıdır.

2-Dış dünyadaki doğa yasalarına, “*Evrensel Ruh*” dersek, “*Bellekteki oluşumlar, Evrensel Ruhun uzantısıdır*” diyebiliriz. (Bu benim tanımımdır.)

“*Bellek*” denen değerli oluşumu:

1-Ben açık-seçik tanımlayamıyorum.

2-Sizler anlayamıyorsunuz.

Ne olacak bu memleketin hali?

Elk. Yük. Müh. Nurettin Değirmenci

Paradigmaların İflası, “Yeni Düzen” ve Yöneticilerin Görevi

*“Uygarlık bir harekettir, bir durum değil.
Bir yoldur, liman değil.”*

—Arnold Toynbee

Sanayi Devrimi, hem üretimi müthiş artırdı, hem de maliyeti fazlasıyla düşürdü. Bu nedenle, 50 yıl içinde dünyada ulaşım ve iletişim inanılmaz bir şekilde gelişti, sosyal-ekonomik beklenti ve olanaklar fazlasıyla genişledi. Bu olumlu gelişmelerin yanında işin birde görülmeyen veya görülmek istenmeyen yüzü var: Açlık, yoksulluk, işsizlik, bölgesel savaş, anarşi, “terör”, çevre kirlilikleri alabildiğine arttı. Arzu edilmeyen bu olumsuzluklar, dünyanın farklı coğrafyalarında bir kısım insanların sanki kaderiymiş gibi müzminleşti.

İlginçtir, bu duruma neden olan Batı şimdi bu durumdan çıkış yollarını aramakta(!). Yazılanlara bakılırsa Batılı düşünür ve ekonomistler gidişattan memnun değil; düşünce ve eylemleriyle çıkış yolu arıyor, ilgilileri uyarıyorlar.

Örneğin; Yönetim Uzmanı Peter F. Drucker: “İnanıyorum ki, yöneticiler muazzam kârları kendileri için toplar da işçilere yol verilerse, bu toplumsal ve ahlakî açıdan af edilmez bir şeydir. Toplamlar olarak, bunun orta düzey yöneticiler ve işçiler arasında yaratacağı nefretin bedelini ağır ödeyeceğiz.

Kısacası, bir insan olmanın ve insan gibi muamele görmenin ne demek olduğunu bütün boyutları, kapitalizmin ekonomik hesabında yoktur. Böyle kısa görüşlü bir sistemin hayatın öbür yönlerine hakim olması hiçbir toplum için iyi değildir” diyerek kaygılarını dile getirmektedir. (Peter F. Drucker, **Geleceğin Toplumunda Yönetim**, Hayat Yayınları, 2003 İstanbul, s.134.)

Küreselleşmiş serbest piyasanın cambazı George Soros ise; “Piyasa mekanizması yaygınlaştıkça, insanların piyasa dışı bir değerler kümesi temelinde davrandığı, artan ölçüde sürdürülemez hale gelmektedir. Reklâmcılık, pazarlamacılık, hatta ambalajlama insanların tercihine yanıt vermekten çok bunları biçimlendirmeyi amaçlamaktadır. Neyi savunduklarından emin olmayan insanlar artan ölçüde değerlin ölçütü olarak paraya yönelmektedir. En pahalı olan daha iyi kabul edilmektedir. Geçmişte değişik tokuş macerası olarak kabul edilen bir şey temel değer konumuna yükselmiş bulunuyor... Toplum çivisinden çıkmış” diyerek gelişmelere isyan ediyor. (Danah Zohar, **Aklı Yeniden Kurmak**, Türk Henkel Yayınları, İstanbul 1998, s.118)

Bu açıklamalar, paradigmaların iflasının resmen ilanıdır. Nietzsche, **Zerdüşt Buyurdu** adlı yapıtında “Tanrının ölümü”nü ilan etmesinin üzerinden yaklaşık 115 yıl geçti. Nietzsche özel olarak Tanrı ya da dinin ölümünü kastetmiş değildi; söylediği şey daha çok bütün kültürel çevrenin ölümüydü, mevcut paradigmaların dibe vuruyordu. Şimdi küresel çapta yine aynı sorunla karşı karşıyayız. Çıkış için yeni politikaların üretilmesine ihtiyacımız var. Yeni politikaların üretilmesi için ise yeni kavramlar, yeni örgütsel yapılar, yeni liderlik anlayışları geliştirmeliyiz. En önemlisi de, yeni değerler yaratmalıyız diye düşünüyorum.

Günümüzde dünya ekonomisinin motoru artık uluslararası mal hareketi değil, uluslararası sermaye hareketleridir. Ekonomistlerin ana ekonomik kaynak olarak gördükleri “toprak, emek ve sermaye”nin yerini bugün bilgi almıştır. Eskiden verilen görevi yerine getiren, ama sorumluluk taşımayan, az becerisi, az eğiti-

mi olan, tekrar gerektiren işleri yapan mavi yakalıların/proleterlerin işgücüne gereksinim vardı. Şimdi bilgi sahibi, uzmanlık ve “sorumluluk” taşıyan beyaz yakalılara gereksinim duyulmaktadır. İngiliz iktisat yazarı Hamish Mc Rae, 2020 yılındaki dünyaya dair kitabında “*toprak, sermaye ve doğal kaynaklar*” gibi “*eski büyüme motorları*”nın yerine, daha çok kalite, örgüt, motivasyon ve insanların özdisiplini gibi “*niteliksel özelliklere*” bağlı olacağını öngörmektedir.

Aslında yaşananlar “*Yeni Dünya Düzeni*” kuruluş sürecinin çekilen sancılarıdır. “*Yeni düzen (New Deal)*” denilen şey ise, yeni bir şey değil; 1933–1945 yılları arasında F. D. Roosevelt yönetiminde ABD’de krizleri önlemek amacıyla güdülen ekonomi politikayla başlayan süreçle gelişen bir olgudur.

Bu olgunun en büyük özelliği taşeronluk ve özelleştirmedir. Günümüzde artan taşeronluk ve özelleştirme bu süreci daha da hızlandırdı: Günümüzde hem taşeron firmaların sayısında ve hem de taşeron firmalara bağlı çalışanların sayısında korkunç bir artış oldu. Artık çalışanlarla ilişkilerde ve çalışanları yönetmede geçici işçileri, daha doğrusu taşeron firmalarına bağlı çalışan “*işçi olmayan*”ları da hesaba katmak gerekir. Bu çalışanların, “*işçi olmayan*”ların şimdi iki amiri var: Birincisi, çalıştığı kurumdaki; ikincisi, bağlı olduğu taşeron firmadaki. Yani işyerlerinde artık “*iki başlı işçi*” var (iki başlı yönetim değil!). İşyerlerinde farklı statüye tabi işçiler artık bir realite.

Emek örgütleri ve işyeri yöneticileri bu durumu dikkate almalı ve yöneticiler çalışanlarla ilişkilerini sistemleştirmelidir: İnsan ilişkilerinin önemi unutulmadan, bir kurum, bir organizasyon eğer işlerinin bir kısmını taşeron firmaya veriyorsa, kendi performans değerlendirmeleri ve “*bilgi işçileri*”nin mesleki gelişimleri, tatmini ve verimliliği konusunda taşeron firmadaki eşdeğerleriyle yakın mesai içinde olmaları gerekir. Diğer önemli bir nokta da, bilgiye dayalı işletmede, organizasyonda liderliği elde etmenin yolu, gelecek vadeden profesyonellere zaman harcamaktan geçtiğini hiç akıldan çıkartmamaktır. Emek örgütleri ve işyeri yöneticileri eğer başarılı olmak istiyorlarsa, bunun için, in-

sanların potansiyelini aramalı/anlamalı ve potansiyeli geliştirmeye zaman harcamalıdır.

Başka yolu yok: Yöneticilerin görevi gelişen (-bir anlamıyla da “gelecek”) toplumun gerçeklerini kavramaktır.

Derin konulardan biraz uzaklaşıp yazdığım bir şiiri birlikte okumaya ne dersiniz?

insan umutsuz da yaşayamaz ki...

*umutla bağlandık.
umut ikicanlı, karnı burnunda
derken kuşku düştü umuduma.
şimdi yeniden ruhumun derinliklerinde
kuşku ateşleri yakan közü söndürmek için;
mavi gökyüzünde kanat kanada sevgilimle uçmak
ve tomurcuklarını yeni açmış
koklanmayı arzulayan çiçeğe konmak isteyen
bir kelebek gibi, yepyeni bir umut peşindeyim.
insan umutsuz da yaşayamaz ki...*

10 Haziran 2008 tarihinde www.sivildusunce.com sitesinde,

1 Ağustos 2008 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde yayınlandı.

“Gelecek Toplum” ve Bazı Özellikleri

Işığın içinde karanlığı yaşıyoruz.

Batı “*bilgi çağı*”nı yaşarken, kapitalizmin ötesine geçme hazırlıkları yaparken ve bunu tartışırken; biz, ne kapitalizmi, ne sosyalizmi ve hatta ne de gerçek anlamıyla feodalizmi yaşadık. Hep, bunların karmasını yaşadık. Bugün dahi bir tarafta en geniş anlamıyla bilgisayar teknolojisi kullanılırken, diğer yanda birçok yerde halen yaygın olarak karasaban kullanılmaktadır. Şirketlerimiz uluslararası ihalelerde çok başarılı olurken, işsizlik oranında dünya ikincisiyiz. Ama diğer yandan kalifiye eleman kıtlığı çekmekteyiz ve buna rağmen türbanlı genç kızlar üniversitelerin kapısından içeri sokulmamaktadır.

Avrupa Birliği katılım süreci ve giriş müzakereleri başlatılırken, Kopenhag kriterlerinden söz edilirken; diğer yandan da partilerin kapatılması, ana dillerin yasaklanması, çetelerin cirit atması, askerlerin siyasi iradenin üzerinde belirleyici olması, partilerde lider sultasının sürmesi, aydınların milliyetçi söylemle taciz ateşi altında tutulması, devlet olanaklarından yararlanma/çalma-çırpma, mal-ürün-hizmet-düşünce üretimi yerine hazır konmanın revaçta olması, göç, kentlerin şişmesi, doğal ve tarihi dokunun tahrip edilmesi vs. hepsi bizde.

Eskiden gelişmiş ülkelerdeki insanların çok büyük bir kısmı imalathanelerde, fabrikalarda, çiftliklerde, ev hizmetlerinde bedenleriyle çalışırdı. Şimdi bu çalışanların sayısı çok çok azaldı. Aynı şey tarım içinde söz konusudur. Tarım ürünlerinde artış ol-

sa da, tarım sektöründe çalışanların sayısı çok çok azaldı. Bedenlen çalışmanın yerini beyinsel çalışma aldı. Bilgi ürünleri, sağlık, eğitim gibi hizmet sektörleri öncelik almanın yanında, katlanarak büyüdü. Emek yoğunluğundan sermaye yoğunluğuna ciddi ve hızlı geçiş yapıldı. Bu geçişle, işçi (aynı şekilde köylü) sadece gelirini yitirmedi, aynı zamanda statüsünü de yitirmeye başladı.

Bizim gibi gelişmekte olan ülkelerde ise, sancılı bir dönemden geçiliyor. Bir taraftan fabrikalar, imalathaneler, atölyeler açılıyor, buralarda çalışanların sayısı artıyor. Diğer yandan da fabrikalar, imalathaneler, atölyeler ardı ardına kapanıyor, çalışanlar sokağa atılıyor, işsizlik durmadan artıyor. Çok sayıda üniversite mezunu boş geziyor. Köylerden kentlere yoğun göç ve göçün getirdiği sorunlar durmaksızın artıyor. Süper iletkenler sayesinde bilgi anında dünyamızı turlarken, insanlarımız yardım vakıfları önünde veya yardım dağıtımlarında birbirlerini çığnıyor.

Emeğin niteliksel değişimi sonucu, işçi sınıfı da yapısal bir değişime uğradı: Emeğin gücü azaldı, zayıfladı. Yoğun emeğin veya satılan işgücünün yerine ileri teknolojiyi kullanan, pazarlama tekniklerini bilen, banka ve borsa işlemlerini yakın takip eden ve olabilecekleri öngörebilenler, yani “*beyaz yakalı*” diye tabir edilen hizmet sektöründe çalışanların önemi arttı ve bunlar ön plana çıktı. Ayrıca, yazar ve sanatçılar da geleceği öngörerek, bu beyaz yakalılara esin kaynağı olmaktadır. Dahası, insan emeğinin yerini büyük oranda birer ileri teknoloji ürünü olan robotlar, bilgisayarlar ve bilgisayar destekli araçlar, cihazlar aldı.

Hizmet sektöründe çalışan mühendis, doktor, eczacı, planlamacı, programcı, bankacı ve pazarlamacıların gerek psikolojileri ve gerekse entelektüel yapıları sadece işgücünü satan işçilerden çok daha farklı ve de ilerde. Bu nedenle, bunlar toplumun biçimlenmesinde, ekonomi ve politikada daha çok belirleyici olmakta. Sendikaların, sosyal demokratların, sosyalist veya komünist parti ve hareketlerin zayıflaması, sürekli kan kaybetmesi veya etkilerinin azalmasının nedenlerinden biri de bundandır bence.

Arzu etmediğimiz olumsuzluklarına rağmen, küresel çapta enformasyon teknolojisi etkisini her geçen gün daha da arttırı-

yor. Bilginin anında, çok çabuk yayılmasına olanak veriyor. Bi-reyler veya kurumlar yerel kalsalar bile, küresel olarak rekabetçi olmak zorunda kalıyorlar. Artık bilgi evrenselleşti diyebiliriz. Çünkü her yerden bilgi alınırken aynı zamanda bilgi akışı da olmaktadır. Enformasyon devrimi eşi görülmemiş hızla ve radikal bir şekilde ilerlemekte. Rekabet eden ayakta kalacak; edemeyenler, zayıflar yıkılacak!

Bu devletler için de söz konusudur. “35 yıl önce dünya ekonomisinin küreselleşmesinden bahsedilmeden çok önce, ulus-devletin ölümü yaygın bir biçimde öngörülmüştü. Aslında 1796 tarihli “Sürekli Barış” adlı eserinde Immanuel Kant’la başlayıp, “Devletin Yokoluşu” adlı eserinde Karl Marx’la devam edip, 1950’lilere ve 1960’lardaki hitabelerinde Bertrand Russel’a kadar varan en iyi ve en zeki insanlar, 200 senedir devletin ölümünü öngörmekteydiler. Bu konuda önemli ve ciddi insanlarca yapılan en son tahmin, Londra’daki The Times’in eski editörü şimdilerde ise BBC’nin başkan yardımcısı olan Lord William Reesmogg ve Britanya Ulusal Vergi Mükellefleri Birliği’nin başkanı James Dale Davidson’ın yazdığı The Sovereign Individual (Hakim Fert) adlı bir kitapta çıktı. Reesmogg’un iddiasına göre internet, en düşük kazanç sahipleri hariç herkes için vergi kaçırmaı o kadar kolay ve risksiz hale getirecek ki, hakimiyet kaçınılmaz olarak ferde geçecek ve devlet para açlığından ölüme terk edecek.” (Peter F. Drucker, **Geleceğin Toplumunda Yönetim** , (Çev: Doç. Dr. Mehmet Zaman), Hayat Yayınları, s.161-162.)

Bilgi her şeydir. Gelecek toplum, bilgi toplumu olacaktır, ama henüz ismi konulmamıştır, ne ad verileceğine henüz karar verilememiştir: “Kitle kapitalizmi”, “kapitalizm sonrası dönem”, “ekonomik demokrasi” diye tanımlayanlar olsa bile...

Gelecek toplumun ana özelliği, yeni kurumlar, yeni kuramlar, yeni kavramlar, ideolojiler ve sorunlar olacaktır. Bilgi devamlı ve anında kullanılmadığında veya arada bir kullanıldığında çabucak eskidiğinden kurum ve kuruluşların, organizasyonların başarısızlıkları kaçınılmaz olacaktır.

Gelecek toplumda, başarılı olmak ve hayatta kalabilmek için her organizasyon kendisini değiştirmek zorunda kalacaktır. Ama

yine de dikkatli olunmalı: Bilgi devrimi “*yaratıcı yapım*”da olabilir, “*yaratıcı yıkım*”da!

Gelecek toplumda ekonomi büyük ölçüde üstün nitelikli, vasıflı, yani bedenlerinden çok beyinleri çalışan bilgi emekçilerine veya bilgi teknologlarına gereksinim duyacaktır. Tabi hâkim sosyal ve siyasi güçte bunlar olacaktır.

Bir önemli konu da eğitimidir. Okul eğitimi, genelde çalışmaya başlayınca biter, gelecek toplumda ise eğitim asla bitmeyecektir. Gelecek toplumda eğitimin çoğu hafta sonu veya mesai sonu seminerlerinden *online* eğitimine kadar ve üniversiteden çalışanın işyerine, öğrencinin evine kadar birçok yerde geleneksel olmayan yollardan verilecektir. Eğitim süreklilik kazanacaktır.

Gelecek toplumda, kadın işçi erkek işçi ayrımı kalkacaktır. Kadınlar çalışma yaşamında hem sayısal olarak ve hem de nitelik olarak daha etkin bir konuma geleceklerdir. Bizde “*ev kadını*”, “*çalışmayan kadın*” sayısını dikkate aldığımızda nasıl bir çıkmaz içinde olduğumuz ortada. Türbanlı türbansız, tüm kadınların hayatın içine dalmaları için, üretim sürecine katılmaları gerekir. Ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları gerekir. Gelişmenin anahtarı, insanların potansiyelini aramak, anlamak ve o potansiyeli geliştirmeye zaman harcamaktır.

Dünyanın hali orta yerde... Geleceğe hazırlıklı olmayanların bir gece ansızın başlarına çok işler gelebilir.

Benden söylemesi.

Yapay Hayatın Eli Kulağında...

*Gidişat Kıyametin Mi,
Yeniden Varoluşun Mu Alâmeti?*

Yeni bir çağın kapısı aralandı; farklı bir çağa girmek üzereyiz. Bilgi devriminin gerçek devrimci etkisi yeni yeni hissedilmeye başlanıyor. Bilgi paradan daha hızlı hareket ediyor; akıllara durgunluk veren teknolojik gelişmeler yaşıyoruz. Teknolojideki gelişmeler; kendimizi, değerlerimizi ve kurumlarımızı yeniden incelemeye ve değişime zorluyor.

Bu, fiziğin sunduğu model ve metafordan biyolojinin sunduğu model ve metaforlara geçişle başladı, ama biyoloji fiziğin önüne geçti. Bundan sonra çekirdek, hormon, gen, genetik, DNA, virüs, bakteri, mantar, biyolojik silah/saldırı ve benzeri biyolojik terimleri sık sık duyacağız/kullanacağız.

Biyoteknolojik ilerleme ve biyolojik-elektronik çalışmaların devasa boyutlara ulaşması sonucu biyolojik ya da elektronik bilgi akışı sistemleri birbirlerini desteklediğinden, bilgisayarlar yaşamın gizleri üzerindeki örtüyü kaldırmaya, biyoloji ise yeni bilgi kaynaklarını ve sistemlerini geliştirmeye başladı. 1980’lerde moleküler biyoteknoloji patlaması oldu, biyoteknoloji gen teknolojisi düzeyinde işlem görmeye başladı. “*Beynin kimyasını değiştirmemiz bile olasıdır*” diyenlerin yanında, “*düşünen bilgisayarlar*” kuşağına geçişi elektronik değil, biyoloji sağlayacaktır diyenler de var.

Sonuç itibariyle genetikle ilgili gelişmeler geometrik artış göstermekte; çok ciddi ve ilginç çalışmalar yapılmaktadır. **New Scientist** adlı derginin bildirdiğine göre; “*Genetik Mühendisliği gerekli hazırlıkları yapmıştır, artık kolları sıvayıp işe koyulmaya hazırdır.*” Lord Ritchie-Calder; “*Nasıl plastikle, metalle oynanıyor, onlara dilediğimiz biçimi verebiliyorsak, şimdi de artık canlı modeller imal edebilecek duruma gelmiş bulunuyoruz*” demektedir.

Burada söz konusu edilen gen mühendisliğidir. Gen mühendisliği, biyoteknolojinin günümüze değin geliştirdiği en önemli tekniktir; kışkırtıcı bir yaşam bilimi olarak bize yaşamın sırlarını çözme olanağını veriyor. Gen; içinde bulunduğu hücre ve organizmalarda özel bir etkisi olan, kuşaktan kuşağa ve hücreden hücreye geçen kalıtsal öge olarak tanımlanmaktadır. Sözcük olarak, Yunanca doğurmak anlamına gelen “*ganan*”dan gelmektedir. Genler, bir anne ve babanın karakteristiklerinin çocuklarına geçmesini sağlar. Bir bilgisayar ya da araba üretiminde uyulması gereken koşulları andırır ve parçaların nasıl düzenleneceğini gösteren bir talimat listesine de benzetilebilir. Ne var ki devre ya da parçacıkları değil proteinleri tanımlar; talimatlar, bir kâğıda değil DNA moleküllerine kodlanmıştır. Ayrıntılı talimatları içerebilecek boyutlarda bulunan tek hücredeki DNA’nın birbirine geçmiş halkaları açıldığında, yaklaşık 2 metre kadar uzayabilir: “*Bir insanın vücudundaki DNA’lar, ay ile dünya arasında 8.000 kez gidip gelecek uzunluktadır.*”

İnsan geninin haritasının çıkarılmasıyla ilgili değişik çalışmalar yapılmıştır, ama 1962’de Nobel Ödülü almış bilim adamı Dr. James D. Watson’un 1988’de ABD’nin finanse ettiği bir projenin yürütülmesine katılmayı kabul etmesiyle, insan geninin haritasının çıkarılması ileri yeni bir boyut kazanmıştır. Söz konusu projenin hedefi insan vücudundaki tüm genlerin haritasını çıkarıp kimyasal tanımlarını yapmaktır.

Genetikle ilgili, daha doğrusu biyoteknoloji konusunda da, başka alanda olduğu gibi- liderlik ABD’dedir. Genetik mühendisliğinin iki önemli eleştirmeni, Jeremy Rifkin ve Ted Howard,

Tanrı Rolünü Kim Oynayacak? adlı kitaplarında konuyla ilgili şunları yazmaktadırlar:

“Amerika’da genetik mühendisliği de tıpkı montaj hattı yöntemiyle üretim, otomobil, aşı, bilgisayar ve diğer bütün teknolojiler gibi bir gün yaygın bir şekilde kullanılacak. Genetik alandaki her ilerleme ticari bakımdan uygulanabilir bir nitelik kazanınca da tüketiciden yeni taleplerin gelmesini sağlayacak ve yeni bir teknoloji için gerekli olan bir pazar yaratacaktır.”

1988’de Toronto’da düzenlenen **16. Uluslararası Genetik Kongresi**, eşi görülmemiş bir ilgi topladı. Otuz yıl önceki kongreye 20 ülkeden 2.000 bilim insanı katılırken, 1988’deki kongreye katılan bilim insanı sayısı 4.000, ülke sayısı 80’i bulmuştur. Toronto’nun York Üniversitesi’nden Dr. Robert Haynes, kongrenin açılış konuşmasında; *“Günümüzde, genleri belirleyebiliyor, tartabiliyor, ölçebiliyor, sayabiliyor, değiştirebiliyor, kopya edilebiliyor ve test tüplerinde mutasyona uğratabiliyoruz; hücreden hücreye aktararak, türler arasındaki sınırları zorlayabiliyoruz”* demiştir.

Yapılan bu çalışmalar, araştırmalar bir yandan yaşam standartlarının yükselmesine büyük katkılar sunarken, diğer yandan da insanları huzursuz eden sorular gündeme getirmektedir. Nasıl mı? Yapılan çalışmaları yakından incelediğimizde insanların, kurumların kaygılarını daha iyi anlamış oluruz.

Mikro-organizmalar veya moleküler biyoloji ile ilgili yapılan çalışmalar

Büyük şirketler biyolojinin ticari amaçlarla kullanılmasının yollarını aramaktadırlar. California’da bulunan ve dünyaca ünlü birçok genetik uzmanının parayla bağlı olduğu Cetus Şirketinin başkanına göre, önümüzdeki yıllarda *“önem bakımından biyoloji, kimyanın yerini alacaktır”*. Moskova’da devletin resmi politikasını dile getiren bir yazıda, *“ulusal ekonomide mikro-organizmaya daha çok yer verilmesi”* istenmektedir. Batılı bazı şirket-

ler, egzoz gazını kontrol etmek ve kirlenmeyle ilgili bilgileri, bu bilgiler üzerine motoru ayarlayacak olan bir mini-proses makinesine göndermek üzere enzimleri otomobillere yerleştirmeyi hayal etmektedirler.

Fütürist, yani gelecek bilimci John McHale ve eşi, **İnsanın Temel İhtiyaçları** adlı kitaplarında, ileri biyoteknolojinin Birinci Dalga toplumlarına, yani tarım toplumlarına çok şey vaat ettiğini; bu teknolojilerin içine deniz çiftliklerinden, haşaratın ve diğer organizmalar aracılığıyla selüloz üretiminde kullanılmasına, mikroorganizmalar aracılığıyla selüloz atıklarının ete dönüştürülmesine, euphorbia gibi bitkilerin sülfürsüz yakıt haline getirilmesine kadar her şeyin girdiğini yazmaktadırlar.

The New York Times gazetesi, “*değerli madenleri bulup çıkarması için metale susamış mikroplar*” bulmaktan söz etmektedir. Şirketler yeni “*icat ettikleri*” canlı varlıklar için patent almak üzere başvurmuş ve almışlar bile. Örneğin, ilk biyoteknoloji patenti 1980 yılında ham petrolü parçalamak amacıyla genetik yapısı değiştirilmiş bir mikrop geliştiren General Electric araştırmacılarından Dr. Ananda Chakrabarty’ye verildi.

Bu işte çok kâr olması nedeniyle, şimdi tüm ulusötesi büyük şirketler gözlerini bu alana dikmiş bulunmaktadır. Genetikçi J. Craig Venter’in firması Synthetic Genomics, etanol ya da hidrojen gibi yakıtlar üretebilen sentetik böceklerle ilişkin tartışmalı patentleri aldı. Şirket, 13 Haziran 2007’de dünya yüzeyinin altındaki kömürü veya petrolü temiz yakıtla dönüştürebilen doğal mikropları bulup bunlar üzerinde değişiklikler yapmak için enerji devi BP PLC ile anlaştığını açıkladı. Venter, sentetik biyolojinin “*Mikropsoft*”u olmayı amaçlamakla suçlansa da; o, mikroorganizmalar “*ABD’de ulaşım için ihtiyaç duyduğumuz bütün yakıtı sağlama potansiyeline sahip*”tir deyip; “*genetik kralı yerine artık petrol kralı oluyorum*” diye espri yapmaktadır.

Tokyo Teknoloji Enstitüsü’nden Isao Karube, tamamen protein ve organik polimerlerden oluşan bir “*tazelik çipi*” geliştirdi. Süpermarketlerde satılan paket balıklara takılması düşünülen tazelik çipi, balık bayatlamaya başladığında yayılan koku belirleni-

yor; balığın renk değiştirmesinden, tazeliğini yitirdiği anlaşılıyor. şimdi de diğer besinler için “*tazelik çipi*”nin geliştirilmesi tasarlanıyor. Bu biyomoleküller aygıt, organik/canlı bilgisayardan başka bir şey değil!

Yapılan bu çalışmalar plastik, gübre, kumaş, boya, böcek ilacı ve daha bir sürü ürünün üretiminde petrole duyulan ihtiyaı ya azaltacak ya da büsbütün yok edecektir.

Theodore J. Gordon şöyle diyor: “*Bir kez başladık mı, biyoloji sayesinde dokuyla uyum halinde bir gömlek ya da kadın göğsünün dokusundan yapılmış bir şilte üretebilir miyiz diye düşünmeye başlayacağız.*”

Bitkilere yönelik yapılan alışmalar

Bitkiler üzerinde çok değişik amaçlarla çalışmalar yapılmaktadır. Louisiana Eyalet niversitesi biyokimyacılarından Jasse Jaynes, Peru’daki Uluslararası Patates Merkezinden John Dodds ile birlikte yürüttüğü araştırmaların sonucunda, etin protein değerini içeren bir patates türü üretmeyi umuyor. Jaynes, “*Sentezini gerçekleştirdiğim genler, içerikte aminoasit kalmaması koşuluyla, biftekte bulunandan çok daha yararlı proteinler kodlayabiliyor*” diyor. Jaynes, ayrıca pirinç ve manyok gibi yaygın biçimde tke-tilen besinler üzerinde de alışıyor. Ve, “*Biyoteknoloji ve gen mühendisliği, gelişmekte olan dünyanın insanlarına büyük yarar sağlayacaktır*” saptamasında bulunuyor.

Monsanto’da gerçekleştirilen biyoteknolojik bir çalışma ile parazite, virüs ve zararlı ilaçlara karşı kendiliğinden direnç gösteren bir domates türü geliştirildi. Campbell Soup ile birlikte domatesleri geliştirmeye alışan California’daki Calgene şirketinden mikrobiyolog William Hiatt, “*Dkknlarda satılan sebze ve meyvelerin çoğu, daha olgunlaşmadan toplanmıştır*” diyor. Tüketiciler ise olgun, kırmızı domates yemek istiyor. Günümüzde, nakliyeciler, yumuşama ya da olgunlaşma olanağı bulamamış sert domatesleri etilen gazı kullanarak koyulaştırıyor. California ni-

versitesi bitki genetikçilerinden Alan Bennett, domateslerin “*şirin, sert ve yeşil bir beyzbol topu*”nu andırdıkları ve itiş kakışa dayanıklı oldukları sırada hasat edildiğini söylüyor. Ve yine California Üniversitesi’nde, biyologlar, güçlü, hastalıklara dirençli ağaçlar yetiştirebilmek için, ceviz, elma, portakal ve diğer meyvelerin çekirdeklerine bu bitkilerin farklı türlerinden alınan genleri yerleştirmeye çalışıyorlar.

Cornell Üniversitesi’nde bilim insanları, kabağı soyulduğunda kararmayan yeni elma türü yetiştiriyor. ABD’de domates ve patates geni birleştirilip tek bir fidanının toprağın altındaki kısımdan patates, toprağın üstündeki kısımdan da domates üretimine başlandı. Rusya’da 2 metre boyunda 80 cm çapında salatalığın/hıyarın hasadı yapılmakta. Japonlar ise, çekirdeksiz karpuz üretimine geçtiler.

Bitki hücreleri üzerinde yapılan çalışmaların bir sonucu olarak; yakında, laboratuarlarda çikolata, tahin helvası, dut pekmezi, domates/biber salçası üretmeye başlarsa hiç şaşırmanın!

Hayvanlar yönelik yapılan çalışmalar

Bitkilerde olduğu gibi, hayvanlar üzerinde de değişik ve çok yönlü çalışmalar yapılmaktadır. 1987’de Amerikalı ve İngiliz bilim insanları koyunların meme keselerine insan genleri aktararak, kan pıhtılaştırıcı bir kimyasal madde elde ettiler. “*Faktör 9*” olarak anılan madde, koyundan sağılan sütün içerisinden süzülüp hemofilli hastalığına karşı kullanılıyor. Söz konusu yöntemi uygulayan ABD ilaç firması Rorer, ineklerden insan albümini içeren süt alınmasını sağlayan bir işlem üzerinde de çalışıyor. Süt sağlayan hayvanlar, ilaç fabrikalarına dönüştürülebilir. Kan pıhtısını çözen ve birçok kalp krizi hastasının hayatını kurtarmış olan TPA, genetik yapısı değiştirilmiş farelerin sütünden üretildiği örneğinde olduğu gibi. Integrated Genetics’in araştırma grubu liderlerinden Katherine Gordon, keçi sütünden de TPA sağlanabileceğini belirtiyor.

Genetikçi Dr. Philip Leder ile Genentech Inc.'in bilim adamlarından Dr. Timothy A. Stewarg, insanlarda ve diğer memelilerde kansere yol açan bir geni izole etmeyi başarmış ve bunu fare yumurtalarına enjekte etmiştir. Doğan fare, deney amacıyla tüm ülkedeki laboratuvarlara gönderilmiştir.

ABD bizon pazarını doyuracak sayıda bizon yetiştirmek için, Wyoming'deki çiftlik sahipleri ile bilim çevreleri, ineklerin bizonlara annelik etmesini sağlayacak çalışmalar yapıyorlar. Wyoming Üniversitesi'nden bilim insanlarının yardımıyla hormonlanmış bizonlar dölleniyor ve gelişen embriyon ineklere yerleştirilerek bizonun hamilelik sürecine girmesi önlenip daha fazla embriyon oluşturmaya sağlanıyor. Bu yöntem ile tükenme tehlikesi içerisinde olan türlerin çoğaltılması da tasarlanıyor.

1988'de, Shady Side'deki (Maryland) Chesapeake Bay Enstitüsünde ilk olarak genetik yapısı değiştirilmiş bir sazan balığı geliştirildi. Bu balık, normal sazan balığından %20 oranında daha hızlı büyüyordu. Çelikbaş alabalığından tek bir gen alıp kopyasını çıkaran bilim insanları, balıkların büyüme hızını artıran bir hormon yaratmışlardı.

Yine 1988'de, Edinburgh'daki Hayvan Fizyolojisi ve Genetiği Enstitüsü'nde Margaret Perry başkanlığında yürütülen bir çalışmayla ilk tüp tavukları dünyaya geldi. Bir embriyon, kavanoz içinde büyümeye başladı; daha sonra bir yumurta içine yerleştirilerek normal gelişim sürecine bırakıldı.

1988'de, Wheelock'taki (Texas) bir çiftlikte insan yapımı embriyonlardan, genetik yapıları birbirinin aynı olan safkan buzağı üretildi. Hücre çekirdeklerinin etkin duruma getirilmesi yöntemiyle üretilen bu buzağılar, sıradan ineklerle çiftleştirilebilir. Geleceğin üreticileri, tek bir embriyondan çok sayıda ve öncelikle oranla çok daha besili inek, koyun elde edebilecekler. Bu yöntemi geliştiren Calgary Üniversitesi fizyologlarından Dr. Sten M. Willadsen, *"Bu yöntemle kuramsal olarak, birbirinin aynı olan çok sayıda hayvan yetiştirilebilir"* diyor. (Burada *"hayvan"* sözcüğü yerine *"insan"* sözcüğünün bırakıldığını düşünün!!!)

Gen aktarımı/değişimi konusunda Massachusetts General

Hospital’da molekül biyolojisi yardımcı profesörü olarak çalışan Brian Seed, “10-15 yıl sonra, çocuklar birbirilerine genetik yapıları değiştirilmiş kuzular armağan etmeye başlarsa hiç şaşırmanın” derken, BioTechnica International’dan Lynn Klotz, “Mitolojilerdeki garip yaratıkların yeniden yaratılacağını sanmıyorum. Ne var ki türler arasında gen aktarımı yapılırken ortaya çıkabilecek olasılıkları da gözden kaçırmamak gerekir” demektedir. Yani, bir kaza sonucu garip yaratıkların yaratılabileceğini dolaylı yollardan kabul etmektedir.

Bir önemli gelişme de, ilk kopya hayvan Dolly’yi yaratan ekibin başkanı Ian Wilmut’un, kök hücre araştırmalarında insan embriyonu klonlamayı bıraktığını açıklamasıdır.

Basında çıkan haberlere göre İskoçya’nın Edinburg Üniversitesi’nde görevli olan Profesör Ian Wilmut, Japonlar tarafından geliştirilen yeni yöntemin ciddi tıbbi sorunların tedavisinde kullanılabileceğine inandığı için, tedavi amaçlı kök hücre araştırmalarında insan cenini klonlamaktan vazgeçtiğini açıkladı.

Wilmut’un ilham kaynağı, Japonya’nın Kyoto Üniversitesi’nden Prof. Shinya Yamanaka, insan yumurtası kullanmadan, hastanın hücrelerini doğrudan kök hücreye çeviren bir teknik öneriyor. Yeni yöntemle, kök hücreler deri dokusundan elde ediliyor ve genetik açıdan değiştirilmiş bu yetişkin hücreler, kök hücrelere benzer, onlar kadar esnek ve hastalıklara karşı dayanıklı bir yapıya kavuşuyor.

Teorik olarak, bu “yeniden programlanmış” hücreler, bedendeki 200 farklı hücre türüne, hatta dokuları ve organları oluşturan farklı hücre tipi koleksiyonlarına dönüştürülebiliyor. Profesör Wilmut’a göre, beş yıl içinde daha da gelişeceği düşünülen bu yeni teknik yüksek potansiyel taşıyor ve uzun vadede daha yapıcı: “Çalışmanın henüz sadece fareler üzerinde başarılı olduğunu biliyoruz ama, klonlamayı sürdürmekle Japonya’daki çalışmayı kopya etmek arasında kaldığımızda, ikincide karar kıldık. Birkaç hafta önce ‘nükleer transfer’ işini (Dolly’yi yaratmakta kullanılan yöntem) artık sürdürmemeye karar verdim. Yeni yöntemi sosyal açıdan kabul etmek daha kolay olacak.” (Radikal, 19.11.2007)

Yapılan çalışmaları hızlandıran bir etmen de Nobel Tıp Ödülü'dür. Bunun en iyi örneği 2007 Nobel Tıp Ödülü'nün "*Kök hücre*" üzerine çalışmalar yapan bilim insanlarına verilmiş olmasıdır. Bu tip ödüller, yapılan çalışmaları hızlandırmakta, özendirilmekte ve destek sunmaktadır. 9 Ekim 2007 tarihli birçok gazete ve haber ajanslarından geçen haberlerde şunlar yazılmaktadır:

"Ödüle bu yıl kök hücre üzerinde yaptıkları çalışmalarından dolayı İtalya doğumlu ABD vatandaşı Mario R. Capecchi, İngiliz Martin J. Evans ve Amerikalı Oliver Smithies layık görüldü. Ödülü belirleyen komite tarafından yapılan açıklamada, Capecchi, Smithies ve Evans'ın, embriyonik kök hücreye dair çığır açan buluşları ve DNA'nın yeniden bir araya getirilmesine ilişkin çalışmaları sonucunda ödüle layık görüldükleri belirtildi. Komite, farenin gen haritasından faydalanan ve ilkel hayvanlarda bulunan bir geni tekrar inşa eden 70 yaşındaki Capecchi'nin, doğuştan gelen hastalıkların sebebinin ortaya çıkarılmasında büyük bir adım attığına dikkat çekti. 66 yaşındaki Evans'ın, hastalıkların tedavisinde fare genlerinden yararlanarak yaptığı çalışma ve 82 yaşındaki Smithies'in, cooley anemisi ve hipertansiyon gibi birçok hastalığın tedavisi için fareler üzerindeki gen çalışmaları da komite tarafından ödüle değer görüldü." (Zaman -9.10.2007)

İnsan genleri üzerinde yapılan çalışmalar

İnsanlar üzerinde yapılan çalışmalar da akıl almaz boyutta... Son derece ciddi ve saygın bilim adamları, George Orwell'in **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört** ya da Aldous Huxley'in **Yeni Cesur Dünya** romanlarını anımsatırcasına, insanın tüylerini diken diken edebilecek olasılıklardan söz etmektedirler. Ve ürpertici olasılıkları peş peşe sıralamaktadırlar:

- Besin sorununu hafifletmek için saman ve ot yemek üzere inek gibi işkembesi olan insanlar yetiştirelim mi?
- İşçi yaptırdığı işin gereklerine uyması için biyolojik bir şekilde değiştirelim mi?

- Daha çabuk tepki gösterebilmeleri için pilotların ya da bizim için fazla tekdüze gelen işleri yapmaları için montaj hattında çalışan işçilerin sinirsel yapılarını değiştirelim mi?
- “*Aşağılık*” insanları ortadan kaldırıp “*üstün ırk*” yetiştirmeye kalkalım mı? (Hitler bunu yapmaya kalktı, ama onun elinde bugünkü düzeyde laboratuvarlar yoktu!!!)
- Uğrumuzda savaşın diye askerler üretelim mi?
- “*Yararsız*” çocukları önceden elimine etmek ya da sipariş üzerine istenen özelliklerde bebek üretilmesi için genetik tahminlerinden yararlanalım mı?
- “*Sperm bankaları*”nın yanında, kendimiz için yedek organ, yani yedek böbrek, karaciğer, kalp vs. saklanan “*tasaruf bankaları*” açalım mı diye sormaktadırlar.

Birçok insanı korkutuyor bu durum.

Kaygılar ve Vanter’in yapay hayat çalışmaları

Ana babalar genetik yanlışlıkları düzeltten ısmarlama üniteler aracılığıyla embriyonlarını ya da onların çocuklarını programlayabilecek: Kuramsal olarak çocuklarının boyunu, göz rengini önceden belirleyebilecek. Böyle bir olasılık, kimilerine Hitler’in **Ar-yan** genetik programını anımsatıyor.

Ama daha beter bir gelişme söz konusu. Genetikçi J. Craig Venter, önce insanoğlunun genetik şifresini çözdü. Şimdi de laboratuvarında çok yakın bir zamanda dünyanın ilk kendi başına yaşayan yapay canlısını yaratacağına inanıyor. Çok görülecek bir şey değil bu, sadece birkaç yüz gen taşıyan minicik bir bakteri. Gerçekleştirilebilirse, bu, “*insanoğlunun tarihinde, hayatı algılayışımızı değiştirecek çok önemli bir dönüm noktası olacak*” diyor. Ayrıca canlı yaratmanın milyarlarca veya trilyonlarca dolar değerinde olduğunu düşünüyor.

Bu gelişmeler ülkemizde yeterince önemsenmemekte; magazin, futbol ve TV dizileri daha fazla itibar görmektedir. Ama ara-

da sırada da olsa basında konuya ilişkin haberler çıkmaktadır. Örneğin 7 Ekim 2007 tarihli hemen hemen tüm gazetelerde yer alan “İlk yapay kromozom elde edildi” başlıklı haber gibi. Basında yer alan Londra kaynaklı haberde şunlar yazılmakta:

“ABD’li ünlü DNA araştırmacısı Craig Venter, laboratuvarında kromozom üretti. Dünya üstündeki ilk yeni yapay yaşam formunu birkaç hafta içinde resmen açıklayacak olan Venter, bu keşfiyle ‘tasarım genomu’ gelişiminde dev bir adım atıyor. Venter, yeni türler yaratmanın etik açıdan doğru olup olmayacağı gibi ateşli tartışmalar başlatacağı kesin olan yapay kromozomun, küresel ısınmayla mücadelede yeni enerji kaynakları ve teknikleri geliştirmesini umuyor.

Yapay kromozomun türlerin tarihinde çok önemli bir felsefi adım olduğunu söyleyen Venter, ‘Artık genetik kodumuzu yazabileceğiz. Bu da bize daha önce düşünmediğimiz şeyleri yapma imkânı sağlayacak’ diyor.

Venter, bir araya getirdiği, Nobel ödüllü bilim insanı Hamilton Smith’in yönettiği 20 önemli uzmanın oluşturduğu ekip, yapay kromozomu yaratarak, daha önce yapılmamış bir biyo-mühendislik harikası yaratmayı başardı. Laboratuvar yapımı kimyasalları kullanan uzmanlar 381 gen uzunluğunda ve 580 bin genetik kod çiftini içeren kromozomu elde etti.

Ekip ‘Mycoplasma genitalium’ adlı bakterinin genetik yapısından, yaşamı destekleyecek kadarını alıp kromozomu yapay olarak yeniden oluşturdu. Yapay kromozom, daha sonra canlı bir bakteri hücresine yerleştirildi. İşlemin son aşamasında kromozomun, hücrenin kontrolünü eline alıp yeni bir yaşam formu oluşturmada konusunda onu etkilemesi bekleniyor.” (Radikal - 7.10.2007)

Sentetik biyoloji alanında Venter’in pek çok rakibi var. Amgen Biotechnologies sıtma önleyici ilaçlar yapmak ve yeni çıkan biyoyakıtlar üretmek üzere mayaya veya bakteriye gen grupları zerk ediyor. Massachusetts Teknoloji Enstitüsü’nün yan kuruluşu olan Codon Devices gibi düzinelerce kuruluş, sentetik DNA zincirleri ve başka ürünler satmak üzere piyasada boy gösteriyor.

Madison, Wisconsin’de bulunan EraGen Biosciences adlı şirket doğada bulunmayan temel yapı taşlarını kullanarak DNA üretiyor ve böylece **Yeni Hayat Türlerine** kapıyı ardına kadar açıyor. Pek çok bilim insanı da sıfırdan kendi başına yaşayan canlılar yaratmaya uğraşıyor. Şu ana kadar Poli Virüsü ve 1918 Grip Virüsü gibi basit mikropları sentetikleştirdiler.

Stanford Üniversitesi Biyolojik Tıp Etiği Merkezi’nin Müdürü David C. Magnus’un bazı endişeleri var, teröristlerin DNA parçalarını alıp bunları feci bir patojen yaratmak üzere birleştirmelerine nasıl engel olunabileceğini düşünüyor. Kendisi ve başkaları DNA kuruluşlarıyla birlikte, tehlikeli canlıların birilerince maksatlı ya da istemsiz şekilde çevreye bırakılması riskini asgari düzeye indirecek önlemler üzerinde çalışıyorlar. Düşüncelerinden biri, yazılım kullanarak silah olarak kullanılacak DNA zincirlerinin takip edilmesi. Bir diğeri, laboratuvarlarda üretilen patojenlerin kontrol altında tutulduğunu denetleyecek “*biyogüvenlik*” yetkililerinin sürekli araştırma yapması. Magnus, “*Bilimin her türlü kötü kullanımına karşı hep bir adım önde olacağız-na ilişkin bir kumar oynamaktayız*” diyor.

Bazı bilim insanları ve aktivistler sentetik biyoloji teröristlere karşı korunsa bile, bunların ticari kazanç için kilit altında tutulabileceğinden endişe ediyorlar.

Haziran 2007’de, Kanada merkezli bir gözlem ve denetim örgütü ETC Group, Venter’in patent başvurusu aleyhine kampanya başlattı. ETC’den Jim Thomas Venter’in sentetik canlısının kolon koyun Dolly’den çok daha önemli olacağını tahmin ediyor. Venter’in şirketini sentetik biyolojinin “*Mikropsoft*”u olmayı amaçlamakla suçluyor.

Vanter ise, patentin “*kritik bir sözcük*” olduğunu, insanların “*sentetik canlılardan*” korktuğunu belirtmektedir. Ekibinin yanında bu konuda bir rapor yayınlaması beklenmektedir.

Kuşkular dinmiş değil, Pennsylvania Üniversitesi Biyoetik Merkezi’nin Müdürü Arthur L. Caplan, yeni hayat yaratmanın “*Tanrı’yı oynamak*” anlamına gelmeyebileceğini, ancak “*kendimizi nasıl gördüğümüze ilişkin devrimci etkiler yaratacağını*”; ve

“hayatı sentetikleştirebiliyorsak, yaşayan canlı kavramının seçkinliği azalacaktır” diye buyurmaktadır.

Sonuç: Çalışmalar tam hız gidiyor, kaygılar devam ediyor.

Yukarda anlattıklarım, genetik alanında yapılan çalışmaların kamuoyuna yansıyan çok küçük bir kısmının özeti. Bu özet bile nasıl bir niteliksel bir sıçramayla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Peki, gelişmeler veya gidişat kıyametin mi, yeniden varoluşun mu alâmeti?

Bence her yeni bir buluş, zihnimizi ve irademizi özgürleştirmede atılmış ileri bir adımdır. Bu nedenle, gelişmeler veya gidişat ne kıyametin ve ne de yeniden varoluşun alâmetidir: İçersinde olumsuzluklar taşısa dahi insanlığın sınırsız ve sınıfsız topluma “uzun yürüyüşü”dür.

Yararlanılan Kaynaklar:

1. John Naisbitt&Patricia Aburdene, **Megatrends 2000 Büyük Yönelimler**, (Çev: Erdal Güven), Forum Yayınları, İst. 1990, s. 219-244.
2. Alvin Toffler, **Üçüncü Dalga**, (Çev: Ali Seden), Altın Kitaplar, 3. Baskı, İstanbul 1996, s. 207-210.
3. John Carey, “Yapay Hayata Ramak Kaldı”, **BusinessWeek** (Türkiye) dergisi, İnfomag Yayın. Ltd. Şti., Sayı: 2007/24, 17-23 Haziran 2007, s. 27.
4. “İnsan klonlamaya gerek kalmadı” başlıklı haber. **Radikal** -19.11.2007.
5. “Kök hücreden Nobel Tıp Ödülü çıkardılar” başlıklı haber. **Zaman** -9.10.2007.
6. “İlk yapay kromozom elde edildi” başlıklı haber. **Radikal** -7.10.2007.

Biyoekonomik Gelişmeler ve Değerlerimizin Zor Sınavı

Yeni bir döneme girdik. Her dönem bir öncekine göre farklılıklar taşısa da, bu dönem çok daha farklılıklar taşıyor. Ulaşım araçları mesafeyi; ticaret, para ve bilgi sınırları kaldırdı. Bilimsel teknolojik gelişmelerse toplumsal ilerlemenin önündeki engelleri yıktı. Dijital cihazlar sayesinde zaman aralığı hemen hemen sıfırlandı. Ülkeler arasında para, bilgi, mal, ürün ve hizmet akışı hızlandı ve çeşitlendi. Bilgi devrimi gerçek etkisini çok açıktan hissettirmeye başladı: Bilgi paradan daha hızlı hareket eder oldu.

Bilim ve teknolojiadaki gelişmeler kendimizi, değerlerimizi, sahip olduğumuz kavramları ve kurumları yeniden sorgulamaya, dahası kaçınılmaz bir değişime zorluyor. Geleceği biyoteknolojinin belirleyeceği söyleniyor. Avrupa Birliği de bu gelişmelere paralel olarak biyoteknoloji yerine daha geniş bir bakış açısına olanak verdiği için biyoekonomi kavramını gündeme getiriyor. (Burada Bilgi Tabanlı Biyoekonomi -Knowledge Based Bio-Economy -KBBE- ile kastedilen biyolojik ürünlerin katma değerini yükseltmek için bilgi içeriğinin artırılmasıdır.)

Ben, bu yazımda biyoekonominin anlatımından ziyade biyoekonomi ile ilgili ilginç gelişmelerden birkaçını—*hoşumuza gitmese de*—aktararak biraz düşünmenizi istiyorum.

1. “Anne sütü pılav”

Ekonomik işbirliği örgütü OECD, genel olarak küresel krizler, üye ülkelere yönelik “çözüm önerileri/yaptırımlar” gibi konularda “proje ve programlar” yapmasıyla gündeme gelmektedir hep. Ama bundan yaklaşık bir yıl önce, 6-7 Aralık 2010 tarihlerinde Paris’te çok farklı bir nedenle gündeme geldi: Biyoteknoloji ve yaşam bilimleri üzerine geniş katılımlı ve akademik çevrelerin de içinde yer aldığı önemli bir toplantıyla.

Bu toplantıyı izleyen Koray Çalışkan, “insaniyetin kurtuluşu” olarak sunulan toplantıyla ilgili şunları yazmıştı:

“...Büyük bir uluslararası şirketin temsilcisi, yeni bir pirinç üzerinde çalışıldığını, anne sütü ve insan tükürüğünden alınan insan genleriyle harmanlanmış bir çeltiğin dünyadaki açlığı bitirebileceğini, hatta beslenemeyen çocukların sorunlarını çözebileceğini söylediğinde ‘Pes!’ diyerek salondan çıktım. 2007’de ABD’li bir firma ilaç olarak insan geni barındıran bir pirinç yetiştirmeye başlamıştı. Ancak kitlesel üretim için çalışma yapıldığını duymamıştım.

Ekonomik krizin ya da resesyonun çözümü bu biyoteknoloji firmalarının elindeymiş. Birçok bilim insanı bu görüşlere karşı çıktı. Ancak bu bilimsel sızlanma etkili olacak gibi değil. Biyoteknolojinin sert ayak sesleri OECD’de rahatça duyuluyor. Bir tarafta bilim insanları genetik araştırmalara devam ediyor, yaptıkları araştırmanın etik ve siyasi boyutunu unutmuyor. Diğer taraftan kapitalist firmalar bu bilgiyi kâra dönüştürmek için sıraya girmiş durumda.

OECD toplantısından çıkan en önemli sonuç şu: Yalnızca küresel bir iktisadi kriz yok. Aynı zamanda iktisadi süreçleri anlama konusunda ciddi bir kriz var. Neoliberal hegemonya zayıflıyor. Kurumsalcıların, yani piyasaların ancak sosyal, siyasi bağlamlar içinde işleyebileceğini savunanların eli güçleniyor. Ancak onlar da farkında ki iktisadi yırtık elimizdeki yamadan büyük.

Böyle bir kriz ortamında birileri çıkıp Anne Sütü Pılav’ın açlığı da iktisadi krizi çözebileceğini söyleyebiliyor. Hatta bir parça da alkış alıyor. Her koşulda piyasacı çözümleri savunan Dün-

ya Bankası temsilcisinin dahi kulağıma eğilip ‘Midemi bulandırdı’ dediği bir durum bu. Anne sütünün bile dokunulmazlığının kalktığı bir çağa giriyoruz. İnsan genine sahip yiyecekler önümüze geldiğinde modern yamyamlığa adım atacağız. Hayırlı olsun.” (Radikal, 8.12.2010)

Sosyolog-yazar Nazife Şişman da, Koray Çalışkan’ın bu yazısına atıfta bulunarak; “‘İlk önce dünyadaki açlık, arzadaki kıtlıkla mı ilgili yoksa adil bölüşümle mi?’ sorusunu cevaplamamız gerekir. İkinci olarak da bu pilavın anne sütünde kaynatılmış pirinçten ibaret olmadığı, genetiği değiştirilmiş bir pirinçten yapıldığına dikkat çekilmeli” diye yazmış ve ardından, “İnsan, bitki ve hayvan genlerini karıştıran çözüm önerileri, tartışmasız kabul edilebilecek öneriler midir?” diye sormuş ve sonrasında ise, “biyopolitika”dan “biyoeconomı”ye doğru bir gidişin olduğunu belirterek OECD toplantısını, biyoteknolojik ilerlemeye engel olan “toplumsal ve ahlaki prangalar”ın tıbbi ve iktisadi gerekçelerle gevşetilmesine bir örnek olduğu tespitini yapmıştır. (Zaman, 22.12.2010)

Biyoteknoloji ile küresel kapitalizm ilişkisini anlayabilmemiz için konjonktürel birtakım olay ve faktörleri göz önünde bulundurmakta yarar var. Bu tip çalışmalarla ilgili ise sesli düşünüyorum. Özetle:

1. Burada söz konusu edilen şey, besin zincirinin sıralaması ile oynanmasıdır. Bu şekilde ürün miktarında bir artışın olması fiziksel olarak mümkün müdür? Değil. Bazı coğrafyaları tümünden mesken tutan açlığa bu buluş(!) çare olamaz!

2. Hayal kurmak, yaratıcılığın ilk aşamasıdır. Hayal kurmadan ürün elde edilemez. Ama her hayal insanları başarıya götür mü? Hayır, bazen felakete sürükler.

3 Açlığın giderilmesi işine gelince: Birincisi, her ülkede bölge ve il düzeyinde değişik çalışmalar yapılır ve koşullarına uygun ürün tespit edilir. Tespit edilen ürünün verim ve kalitesi dış desteklerle yükseltilir. Örneğin, Malatya’da, 1970’li yıllarda kayısı

üretiminin toplam ekonomik değeri 1 milyon dolar iken günümüzde 100 milyon dolar civarındadır. Buna karşın Erzincan, Erzurum, Kars, Ağrı, Van... dağları bomboş, üreticileri ve değişik ürünleri bekliyor. Suriye sınırı ve Karacadağ çevresinde ise mayınlı araziler temizlenmeyi ve üretime açılmayı gözlüyor. İkincisi, yoksul kesimlerde nüfus artışını önleyecek çalışmaların yapılması gerekiyor. Örneğin, 1960'lı yıllarda Afrika'da 100 milyonu yoksul olmak üzere 300 milyon insan yaşıyordu. Günümüzde, Afrika'da ürün miktarı 1960'lı yıllar düzeyinde, nüfus ise bir milyarı aşmıştır. Bunun 200 milyonu aç, 400 milyonu yoksuldur. Sormak lazım: "*Anne sütü pilav*" gibi genetiği değiştirilmiş ürünler bu nüfus artışına karşın nasıl açlığa çare olacak?

Yapılan çalışmalardan önemli ilaçlar elde edilebilir, ama açlığa çözüm olması söz konusu değildir. (Sayısal veriler Nurettin Degirmenci'ye aittir. -05.10.2011 tarihli e-mektup)

2. Domuzlardan İnsan Organı Üretimi

"*Anne sütü pilav*"ın üretiminden farklı önemli bir gelişme ise, insan organlarının seri üretimine yakında başlanabilecek olmasıdır. Dünyanın çok değişik yerlerinde bu konuda ciddi çalışmalar yapılmaktadır. Örneğin Tokyo Üniversitesi Kök Hücre Biyolojisi Merkez Başkanı Prof. Hiromitsu Nakauçi, "*organ üretimi*"nde geline aşamayı özetle şöyle açıklamaktadır:

Domuzlara enjekte edilecek kök hücreler sayesinde üretilecek insan organları daha sonra insana nakledilebilecek. Kök hücre çalışmalarını ilerleten bilimciler, sıçanlardan aldıkları kök hücreleri, genetik olarak değiştirilmiş fare embriyosuna enjekte ederek farelerde sıçana ait organlar geliştirmeyi başardılar. Uzmanlar bu tekniğin domuzlarda insan organı üretmeyi de sağlayabileceğini düşünüyor. Bu yöntemle nakil için sıra bekleyen hastalara yetecek sayıda organın sağlanabilmesi hedefleniyor. (*Taraf*, 21.06.2011)

Üretimin olduğu yerde ticaret, ticaretin olduğu yerde para ve satış vardır. Demek ki, serbest piyasada domuzlardan üretilen organların satışlarının başlanacağı günler yakın.

Yaşasın, beşeri doğal organlarla domuzlardan üretilen organların kardeşliği!..

3. İnsandan İnsana Dışkı Nakli

Kalp nakli, böbrek nakli tamam da, insandan insana bir sağaltıcı olarak dışkı nâklinin yapıldığını duymamıştım. Sevgili dayım Nurretin Değirmenci www.bbc.co.uk'de buna ilişkin bir habere rastlayıp benim için çevrisini yapıp göndermese haberim olmayacaktı.

Bizler için en berbat nesne olan dışkının bir insandan diğerine nakli ilk başta mide bulandırıcı gelse de bazı durumlarda meğer hayat kurtarıyormuş.

Nasıl mı? Dayımın gönderdiği çeviriye okuyalım:

“Bazı doktorlar, belli hastalıklarda dengesi bozulan kalın bağırsakları tekrar yararlı bakterilerle doldurmak için bu yönteme başvuruyor.

İngiltere’de Clostridium Difficile Enfeksiyonu (CDI) vakalarında bu yöntemi kullanan tek doktor olduğunu belirten Alisdair MacConnachie, bunun kanıtlanmış bir tedavi şekli olduğunu söylüyor.

Dr. MacConnachie, bu yönteme son çare olarak başvurulması gerektiğine dikkat çekiyor.

Alisdair MacConnachie’ye göre işin mantığı çok basit. CDI, antibiyotiklerin kalın bağırsaktaki çok sayıda yararlı bakteriyi yok etmesiyle ortaya çıkan bir enfeksiyon. Bu enfeksiyon, hayatta kalan bakterilere patlayıp çoğalacak ve yüksek miktarda toksin üretecek alan sağlıyor. Bunun da ishale yol açtığı ve ölümcül olabileceği belirtiliyor.

İlk seçenek olarak hastalara daha fazla antibiyotik veriliyor. Ama bu yöntem her zaman etkili olmuyor ve enfeksiyon tekrar ortaya çıkıyor.

*Bu yöntemde ise kalın bağırsaklara daha fazla bakteri eklene-
rek bunların Clostridium Difficile bakterileriyle savaşıması ve en-
feksiyonun kontrol altına alınması sağlanıyor.*

*Dr. MacConnachie, İskoçya'nın Glasgow kentindeki Gartna-
vel Hastanesi'nde 2003'ten bu yana 20 kez bu operasyonu ger-
çekleştirdiğini söylüyor. Bu hastalardan biri dışında tümü enfek-
siyondan kurtulmuş.*

*Normal tedavi yöntemi sonuç vermezse, hastaya operasyon-
dan bir gece öncesine kadar antibiyotik veriliyor. Hasta daha
sonra mide asidini kontrol edecek ilaçlar alıyor.*

*Operasyon sabahı dışkı verecek kişi hastaneye gelip dışkı ör-
neği veriyor.*

*Bu kişi genellikle hastanın yakını ve tercihen hastayla aynı ev-
de yaşayıp aynı şeyleri yiyen ve bağırsaklarında benzer bakteriler
bulunan kişiler oluyor.*

*30 gram dışkı tuzlu suyla blender'den geçiriliyor. Kahve fil-
tresinden geçirilen sıvı, bir boru aracılığıyla burundan mideye
gönderiliyor.” (www.bbc.co.uk -12 Aralık 2011)*

Yorum yapmadan bir başka ilginç (yoksa iğrenç mi demem ge-
rekir?) buluşu aktarmak istiyorum.

4. İnsan Dışkısından Biftek, Hayvan Dışkısından Kahve

Belleklerimizde kayıtlı olan kavramların nitelik ve niceliğine gö-
re belli davranışları sergileriz. Örneğin bizlerin alt belleğinde
dışkı kötü, pis ve murdar olarak kayıtlıdır. Bu nedenle dışkıdan
ne yapılırsa yapılsın, ne yenilir, ne içilir, ne de kullanılır. Hatta
dokunulmaz. Ama gelişmeler bellekteki kayıtları değişime zorlu-
yor. Bir sağaltıcı olarak dışkının insandan insana naklini veya giz-
lice piyasaya arz edilen nesnelere katılımını bir tarafa bırakalım,
insan dışkısından yakında biftek (ya da köfte) üretimine başlana-
cağı aleni olarak tüm dünyaya ilan edildi.

Gazetelerin yazdığına göre, Japon bilim insanları insan dışındaki proteinleri kullanarak “*biftek*” üretmeyi başardı. Okayama Laboratuvarı çalışanı Mitsuyuki Ikeda, Tokyo Kanalizasyon İdaresi’yle birlikte yaptığı çalışmalarda, kanalizasyon birikintilerinin çok yüksek oranda protein barındırdığını keşfetmiş. Proteinlerin özütlenecek gıda üretiminde kullanılabileceğini düşünen Ikeda, özütlenen proteinleri sentezledikten sonra, rengi ve tadı geliştirmek amacıyla gıda renklendiricileri ve soya proteini kullanarak yapay et ürettiklerini açıklamıştır.

Düşük yağ oranı nedeniyle gayet sağlıklı olduğu düşünülen yapay etin tadı, deneklere göre sığır etine benziyor. (*Habertürk, 19.06.2011*)

Hayvan Dışkısından Kahve

“*Anne sütü pilav*”ı, dışkıdan yapılan “*biftek/veya köfte*”yi yedikten sonra üstüne bir kahve içilmesi gerekmez mi? Hem de en pahalı ve prestijli olan hayvan dışkısından yapılmış olan kahveyi. Nasıl mı? *New York Times*’in konuya ilişkin haberini okuyalım:

Filipinlerin Cordillera bölgesinde bol miktarda kahve ağaçları bulunur. Geceleri bu bölgede yaşayan civetler (kedigiller familyasından bir hayvan cinsi) pençeleriyle kahve meyvelerini (tanelerini) toplayıp kendilerine ziyafet çekiyorlar ve sonra da sindiremedikleri kahve çekirdeklerini dışkı olarak topaçlar halinde ağaçların altına bırakıyorlar. Ama bu arada çok önemli bir işlevi yerine getiriyorlar. Kahve çekirdeklerini mide asitleri ve enzimler yoluyla mayalıyorlar.

Mayalı bu kahvelerin içiminin yumuşak ve tadının çikolatamsı olduğu, sonrasında da acı bir tat bırakmadığı belirtiliyor.

Kahve dünyasının altın değerinde az bulunan bir türü olarak kabul ediliyor civet kahveleri. Kilosu yaklaşık 500 dolar. Bu kahvenin ticaretini yapanlar, popüleritesinden dolayı ve de prestijli olduğu için piyasada bol miktarda sahte ve düşük kalitede civet kahvesi bulunduğunu belirtiyorlar. (*Sabah-The New York Times, 16.05.2010*)

İçilen bu kahvenin kırk yıl hatırı olur mu bilmem, ama bu ilginç gelişmeleri yazarken bir kimya mühendisi olarak bir tuhaf olduğumu çok iyi biliyorum. Dünya Bankası temsilcisinin dediği gibi yapılan çalışmalar “*midemi bulandırır*”. Ama sıradan gazete okuyucularının midesi bulanmamış olabilir. Bu doğaldır. Çünkü insanlar bu tür yazı veya haberleri okudukları zaman beyin farklı bir paradigmayla hemen kendini bilimsel moda alıyor ve yapılan çalışmaları kendi dışında, sadece laboratuvarlarda yapılan bir bilimsel çalışmaymış gibi algılıyor. Bu bilimsel çalışmaların ileride kendi günlük yaşamına yansıtacağını o anda düşünemiyor. Dolayısıyla “*insandan insana dışkı nakli*”, “*dışkıdan biftek*” ve “*domuzdan insan organı*” üretimi gibi çalışmalara dair haberler gazete ve dergilerde okuduğunda beyinde fırtınalar esip herhangi bir etki ve tepkiye neden olmamaktadır. Yani beyin, mide veya başka organlara “*bulan, kus, kaşın, tükür!*” diye komut göndermemektedir. Komut gitmeyince bedende de herhangi bir tepki oluşmamaktadır. Bu tür çalışmaların farkında olanlardan ise, etkili sesler çıkmamaktadır. Ama ne olursa olsun, artık çok açık olan bir şey var: Beyin ister komut göndersin, ister göndermesin bu tür çalışma ve buluşlar devam edecektir ve dahası bu tür çalışma, buluş ve gelişmeler belleklerimizdeki bazı kavramları yeniden tanımlamayı getirecek ve sahip olduğumuz değerlerin bazılarını da temelden sarsacaktır.

Sahip olduğumuz kavram ve değerlerin başka şansı yok gibi.

19 Aralık 2011 tarihinde:

<http://www.egitimsenergani.com>,

<http://www.gonulsitesi.net>,

<http://www.sivildusunce.com> da yayımlandı.

Üçüncü Kısım

KÜLTÜR

*“aşk her şeyin üstesinden gelir”,
biz sözcüklerden şiir süzelim.
beklen(mey)en yenilgimiz “tarihin sonu” olamaz;
yok edemezler saçlarından öpen güneşi
ve gözlerindeki ışıyan umut güneşini. (*)*

(*) Müslüm Üzülmöz, **Gecenin Işığı**, İst. 2002, s.14

Kadınlara Karşı Yanlış Tutumumuzun Kökeni

“Kadınların gözüyle iş görme. İmkânı varsa, onları ölüden say. Kadınların akılları ve imanları eksik olduğu halde, erkekler onlara neden uyarlar.”

—Nasır-ı Husrev

XI. yüzyıl *İslam* “*bilgin*”lerinden Nasır-ı Husrev, **Saadet-Name** adlı eserinde böyle yazıyor (MEB Yayınları, s.12).

Ve sadece Nasır-ı Husrev değil, hemen hemen tüm *İslam* “*bilgin*”leri benzer şeyler söylemektedir. Örneğin:

Şeyh Sadî-i Şirazî, **Gülistan** adlı eserinde; “*Kadınlara danışmamalı*” diye fetva vermektedir (Timaş Yayınları, s.202).

Molla Camî, **Baharistan** adlı eserinde; “*Kadına güvenme, güvenilir kabilinden olsa bile itimad etme*” demektedir (Timaş Yayınları, s. 46).

Ferîdüddin-i Atar, **Pendname** adlı eserinde; “*sakınılması gereken dört şey*”yi sıralarken, “*Birincisi kadınlardan vefa ummaktır ki, bu sâf insanlar için büyük hatadır*” demektedir (MEB Yayınları, s.34).

Firdevsî, **Şahname**’sinde; “*Dünyada en iyi kadın, anasından doğmayandır!*” dedikten sonra, “*Kız sahibi bir baba, padişah da olsa, talihsizdir!*” demektedir (**Şahname-III**, s.184 ve **Şahname-IV**, s:333, MEB Yayınları).

Ve çok “hoşg r l ” Mevlâna, **Mesnevi**’sinde; “Kadınlarla meşverette bulunun, ne derlerse aksini yapın. şüphe yok ki onlara aykırı hareket etmeyen hel k oldular.” Ve ardından “Kadında hayvan sıfatı üstündür.       kadının rene, kokuya meyli vardır” diyerek erkekleri uyarmaktadır (**Mesnevi-I**, s.237, **Mesnevi-V**, s.203, MEB Yayınları).

Bu görüşler, İşl m Dünyası’nda egemen olan görüşlerdir ve toplumu halen derinden de etkilemeye devam etmektedir. Oysa, sosyoloji denilen toplum biliminden ve birçok toplumsal tarih ve hele toplumsal mücadeleler tarihi çalışmalarından öğrendiğimize göre, çok eskiden, toplumda liderlik ve yönetim kadınlara ait miş. Anaerkil olarak isimlendirilen bu dönemde  ocuk babaya değıl, anaya ait miş; babanın  ocuk üzerinde hiçbir hakkı bulunmaz mış. Evin içinde, köyde, kentte, devlet yönetiminde yani her yerde egemenlik kadınlarday mış. Kadınlar, sonradan, Engels’in deyişiyle “*erkeğın proleterı*” olmuştur.

Müslüman bir ülkede; erkeklerin egemen olduğu, erkeklerin yönetsel, düşünsel ve biyolojik olarak iktidarda olduğu, ekonomik ve sosyal geri kalmışlığın hüküm sürdüğü, yer yer feodal ilişkilerin hâkim olduğu ve Kürtlerin yoğun yaşadığı bölgelerde kadınlar üzerindeki baskı ve ayrıcalık daha da katmerlidir.

Bizler, kadınların eşit haklara sahip olmalarına, sosyal ve politik yaşamda  nde olmalarına hiç dayanamayız. Kadınların  nde olması,  nde gitmesi uğursuzluk ve kudumsuzluktur. İşlam  leminde ve tabi Kürtlerde, yolda gidilirken bir kadının önünden gitmesine ya da arkadan gelip kendisini geçmesine, önünde yürümesine veya yolda yürürken kadınların erkeklerin  n n  kesip, karşı tarafa geçmelerine tahammül edilmez: Uğursuzluk sayılır, huylanılır ve tepki gösterilir. Kadın dediğın daima erkeğın arkasında gitmeli. Kadının  nde gitmesi kıyamet alâmeti sayılır. Böylesi bir durum İşlam  ve feodal değerlere tümden terstir.

Bizler, eşeğın arkasından, av k peğının arkasından, öküzün arkasından gitmeye alışkınız. Ama kadının arkasından gidemeyiz: şık değıldir! Eřeک itirazsız y k taşır; köpek veya tazı ava koşullan mıştır, isteneni yapar; öküz boyunduruk altında gücünü

kuvvetini hizmetimize sunar. Oysa “saçı uzun, aklı kısa” ve “kashık düşmanı” diye hor görülen kadın birçok şeye itiraz eder, beğenmez; özgür olmak ister, baskı istemez; çok konuşur, çenesi durmaz. Bellekte kayıtlı bu ve buna benzer şeyler “hakiki” erkeklerde kadınlara yönelik tepkilere neden olur. Nazım Hikmet bile, “Kadınlarımız” adlı şiirinde, kadınların “soframızda sarı öküzüümüzden sonra yer”lerinin olduğunu yazmaktadır.

Davranışlarımızı belirleyen şeyin belleğimizdeki kavramların sayısı, türü ve sahip oldukları enerji seviyesi olduğunu düşünürsek, kadınlara karşı hoşgörüsüz olduğumuzun nedenini daha iyi anlarız. Toplumumuzun yarısını oluşturan erkekler, kötü insanlar değildir. İnsanlar, olay ve olgular karşısında sahip olduğu kavramlara göre davranış gösterir. Bir kadının kenara çekilip yol vermemesi durumunda, erkeklerin beyini harekete geçerek; kashları çatılmaya, gözleri dönmeye, çenesi çalışmaya, ağzı laf yapmaya başlamasının bir nedeni de sahip olduğumuz kavramlardır derim.

Cumhuriyetle bazı temel haklar verilmiş olsa da, bu haklar emek verilmeden, mücadele edilmeden ve içselleştirmeden verildiği/alındığı içindir ki, kadir kıymeti az bilinmekte ya da bunların öneminin farkına geç varılmaktadır. Oysa kadınlar erkekler kadar özgür olmadıkça, toplumun sosyal ve ekonomik yönden gelişmesi ve istenen çağdaş seviyeye çıkması mümkün değildir. Ayrıca, kadınların katkısı olmaksızın dünyanın değiştirilmesi ve dönüştürülmesi de mümkün değildir.

Kadının görevi sadece kocasının rahatını sağlamak ve çocuk doğurmak olmamalı!..

Mine G. Kırıkkanat’a Zorunlu Bir Yanıt

Mine G. Kırıkkanat’ın 7 Aralık 2005 tarihli **VATAN** gazetesinde Kürtlerle ilgili “*Asalak Kardeşlik*” başlıklı bir yazısı yayınladı.

Yazı içerik ve üslup olarak çok çirkin olmanın ötesinde, tam bir Alipaşa ağzıyla kaleme alınmış. Bekledim: Duyarlı insanlar bu yazıya bir tepki versin, ama hiç kimseden ses çıkmadı (veya çıkanları ben görmedim). Ses çıkmayınca, bu yazıyı yazma gereksinimi duydum.

Önce, söz konusu yazının altı çizilecek yerlerini okuyalım:

“Türkler ve Kürtler, bin yıldır bu toprakların tozunu tuzunu birlikte yuttu, nankörlüğü yoksulluğu ve cehaleti paylaştı. Eşkıya olup yollarını birlikte tuttu, balını ağusunu birlikte yaladı.

Bu toprakları omuz omuza savunduklarında, karşılarında ortak düşman vardı. Ne zaman ki düşman ortaklığı bozuldu, birbirlerini ezmeleri gerekti. Kürtler ayaklandı, Türkler ezdi. Türkler güçsüz düştü, Kürtler yeniden ayaklandı.

... Ama artık etle tırnak, Türkle Kürt sözcüklerinin arasında otuz bin ceset var ve çoğalıyor. Şehre inen aşiretleri, töre cina yetleri, kapkaççı çeteleri, otopark mafyaları var. Kaçak elektriğini, kaçak suyunu bize ödeten, doğurup sokağa saldırdığı evlatları suç makinasına dönüşen ve sonra varoşlarda Biji Apo diye bayrak açıp dükkân yağmalayan eşkıyası var.

Aymaz devlet, hâlâ PKK’ya karşı “sadık” Kürt nüfus çoğaltma derdinde. Bizim cebimizden alıp iki karıdan, üç karıdan on

yirmi çocuk sahibi cahillere, çocuk başına 20 YTL'den 50 YTL'ye "sosyal yardım" yapıyor.

Şimdi böyle bir kavmin, kafası kadın haklarında ortaçağı aşamamış dernek başkanı, demokrasi var diye çıkıp televizyonlarda: "T.C. Güney Doğu'da işgalcidir, ben Barzani'nin iktidarını tanırım, Atatürk de İngiliz mandacısıydı" deyince... Türklerde de böylesini sırtında taşımamak, dölünü finanse etmemek, aşiretini, töresini, cehaletini, kısaca yükünü çekmemek, hatta birlikte yaşamayı reddetmek isteği doğuyor.

...Kürt federasyonu isteyen takım, niye bağımsızlık istemiyor? Çünkü hem bayrağını çekip özerk olacak, hem de özerkliğini bizim cebimizden finanse edecek!

Asalak kardeşlik, zoraki beraberlik artık yeter, yağma yok, herkes kendi yoluna düşünen Türkler çoğalıyor, benden söylemesi."

Bu yazıyı okuyunca, tarih ve olayların nasıl tersyüz edildiğine bir kez daha şahit oldum ve, "Sömürgeleştirme yalnızca insanları avucunun içine almak ve onların beyinlerinin bütün düşüncesi ve içeriğini boşaltarak tatmin olmaz. Sapkın bir mantıkla, baskı altındaki halkın geçmişi üzerinde çalışır ve yok eder" diyen Frantz Fanon'a bir kez daha hak verdim.

Tarihe dönüp bakalım; kim, kime ne vermiş?

1. Türkler, kimliklerini oluşturan üçlemeyi; yani "Batılılaşmayı", "Türkçülüğü" ve "İslâmlığı" kimden öğrendi?
2. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı kim omuzladı ve "aslı unsur" olarak kim üzerine düşeni fazlasıyla yaptı?

Bunları kısaca "hanımefendi"ye sırasıyla hatırlatmakta yarar var.

1. Batılılaşmanın mimarları Kürtler değil mi?

Fransız İhtilali'nin etkisiyle milliyetçi hareketlerin gelişimi ve üniter devletlerin ortaya çıkmasıyla Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmalar ve imparatorluğun kendisinde gerileme baş-

ladı. Bu gerileme ve dağılmaya karşı doğal olarak yeni arayışlara gidildi. “*Yeni Osmanlıcılık*” hareketi, sonradan “*Jön Türkler*” ismini alacak hareket bunlardan biridir. Bu hareketin önderlerinden birçoğu Kürt’tür. Tıp doktoru Abdullah Cevdet ve İshak Sukuṭî bunlardan sadece ikisidir. Batılılaşmacı bir Kürt aydını olan Dr. Abdullah Cevdet’in aklına ayrılma, ayrı devlet kurma fikirleri hiç gelmedi. O, batı hayranıydı. Osmanlı’nın Batı’yla bütünleşmesini ve batılı yaşam biçimi ile batı değerlerini radikal bir şekilde savundu. Osmanlı Türkleri’ne doğru yolun “*Batılılaşma*” olduğunu anlatmaya çalıştı.

Size ters gelebilir, ama maalesef “*Batılılaşma*”nın öncüleri “*asalak kardeşiniz*” Kürtlerdir.

2. Türkçülüğün mimarı Kürt değil mi?

Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Türk Medeniyet Tarihi ve en önemlisi **Türkçülüğün Esasları**’nı yazan; yaşam ve düşüncelerini “*Türkçülük*” üzerine idame ettiren Ziya Gökalp da maalesef bir Kürt’tür. Hem Türkçülüğün gelişimine ve hem de Cumhuriyet ideolojisinin oluşumuna muazzam katkı sunmuştur. Dr. Rıza Nur, **Hayat ve Hatıralarım** adlı kitabında Z. Gökalp için; “... *Ziya İttihatçılar’ın içinde yegâne bir düşünür kafa ve âlim bir adamdı. Memleket ondan istifade etmeli*” diye tarihe not düşmüştür.

Ziya Gökalp’in bir Kürt olarak Pantürkist olması karamizah olsa da, bizim bir gerçekliğimizdir. O, bir Kürt olarak, **Türkçülüğün Esasları**’nı belirleyip yazarken, **Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler** çalışmasıyla Kürtlerle ilgili sadece bir sosyolog olarak ilgilenmiştir.

Türkler ve Türkçülük “*asalak kardeşiniz*” Kürt Ziya Gökalp’e çok şey borçludur.

3. Türkiye İslâmlığının mimarı Kürt değil mi?

Bugün Türkiye’de hangi tarikat, cemaat veya İslâmi siyasi oluşum olursa olsun, kanımca, hepsinin harcında az veya çok Said Kürdi, daha bilinen ismiyle “*Bediüzzaman*” Said Nursi’nin düşünceleri bulunmaktadır.

“*Nurculuk*” tarikatının kurucusu olan Said Nursi, 1925’ten sonra yazdığı kitaplar ve kısa yazıların bulunduğu “*Risale-i Nur*”da, *Kuran* ‘ı kendince yeniden yorumlamış bir Kürt İslâm düşünürüdür. Düşünceleriyle Türkiye’nin siyasi ve toplumsal yapısını derinden etkilemiş bir “*asalak kardeşiniz*”dir.

4. Bütün cephelerde aslanlar gibi savaşanlar, Kurtuluş Savaşı’nı omuzlayanlar ve “asli unsur” olarak üzerine düşeni fazlasıyla yapanlar Kürtler değil mi?

Ben bu konuda en yetkili bir otoriter zat olan İsmet İnönü’nün “*Lozan Barış Konferansı*”nda yaptığı bir konuşmadan sadece alıntı yapmakla yetineceğim: “*Kürtler’in kötü savaşmışları konusunda ileri sürülen iddia doğru değildir. Aynı amaçla ve aynı dileğe ulaşma yolunda Kürtler gerek Dünya Savaşı’nda, gerekse Ulusal Kurtuluş Savaşı’nda büyük bir sadakatle savaşmışlardır.*”

Bu örneklerin dışında daha başka örnekler de verebiliriz, ama gerek yok. Sadece bu örneklerden yola çıkarak yazarımıza soruyorum: Biz, size “*Batıcılığı*”, “*Türkçülüğü*” ve “*İslâmcılığı*” öğrettik de, peki, siz bize ne öğrettiniz?

Ben söyleyeyim: Kendimizi inkâr etmeyi!

Bunca yıldır ezdiğiniz, kestiğiniz, dilini ve kültürünü yasakladığınız ve “*asalak*” ettiğiniz “*kardeş*”iniz Kürtler’in, siz “*hanımefendi*”ye söyleyecekleri mutlaka bir şeyleri vardır. Ben, sadece dört örnekle “*asalak kardeş*”lerinizin sizlere sunduğu devasa katkıyı hatırlatmaya çalıştım. Lütfen “*nankör*” olmayın: Oturun oturduğunuz yere!

Siz ve sizin gibilerin tüm yaşamına Batıcılık, Türkçülük ve İslâmlıkla yön verenlerin, o beğenmediğiniz, “*asalak*” olarak nitelendirdiğiniz Kürtler olduğunu unutmayın!

Halkların kardeşliği bu şekilde kurulmaz. Halkların kardeşliği ve birliği emek ve sevgi ister.

Sizin bu konuda bir emeğiniz olmadığı gibi, siz maalesef sevgiden de yoksunsunuz!

Cennet Cennet Dedikleri

*“Bugün bir meclise vardım, oturmuş pend ider vâiz,
Okur açmış kitabını bu halkı ağlatır vâiz
İki bölmüş cihan halkın, birini cennete salmış
Eliyle kürsüden birin, tamuya (cehenneme) sarkıtır vâiz
Tamuya şöyle doldurmuş, yok içinde duracak yer
Ana yerleştirir halkı, acıb hizmettedir vâiz
Çıkar ağzından ateşler, yakar Şeytan-ı mel’unu
Sanasın yedi tamunun azabı, kendüdür vâiz”*

—Niyazi-i Mısırî

Cennet, bir hayal midir, yoksa insanın ulaşmak istediği bir yer midir?

Cennet; bir kısmımızın bu dünyada yaşamak istediği, bir kısmımızın da öte dünyada gitmek istediği yerdir. Bunun için çoğu insan bu dünyada bir sürü müşkülata katlanır; Allah adını durmadan anar, ibadet eder, oruç tutar, hacca gider, kurban keser ... Birçok insan da bu dünyada gördüğü güzellikleri, güzel yerleri cennet sanır. Bazı insanlar ise, bu dünyayı yaşanır kılma, güzelleştirme, cennete dönüştürme düşleri kurar ve bunun için savaşı.

Cennet farklı dillerde farklı telaffuz edilse de hemen hemen hep aynı anlamı içerir.

Sözlüklere baktığımızda Cennet’in: 1. Ağaçlı, sulak yer, bahçe. 2. Dini inanışlara göre, iyilik yapanların, günahsızların, öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacağı yer, ebedî durak.

3. Çok güzel yer gibi anlamlarının olduğunu görürüz. Ama Cennet asıl anlamını İbranice olan *Eden* sözcüğünden alır. Eden: “*Meyve ülkesinde bahçe*” demektir. Arapça’da el-Cennet: Bahçe, gölgelik ve bağlık yerleri ifade eder, çoğuldur; tekiline, Canna denir.

Kürtçe Bihışt veya Bihûşt, eski Türkçe’de Uçmağ, Farsçada Firdevs, Hint mitolojisinde Svarga, Hint Budacılığında Sukhava-ti, eski Mısır inançlarında Aşhlu, Japon inançlarında Jodo, Yunanlarda Elysion, İskandinav inançlarında Walhalla adıyla anılır.

Ve Cennet-Cehennem tasarımları hemen hemen bütün inançlarda ortaktır.

Tevrat’ta Tekvin (2/7-10) bölümü şöyle der: “*Ezelî Tanrı (Yahve) Eden’de bir bahçe ağaçlandırdı*”. İsa’ya adanan **İncil**, Ahiret ve Cennet üzerine Tevrat’ta yazılanlarla yetinir. İslam’ın kitabı **Kuran** da aynen İncil gibi Tevrat’taki Cenneti benimser. Bir tek farkla, Tevrat’taki **Eden**, Kuran’da Arapça **Aden** diye geçer. Örneğin Kuran’da: “*Aden Cennetleri vardır*” (**Taha/73**) ve “*ada-dığı Aden Cennetleridir*” (**Meryem/61**) ayetlerinde olduğu gibi...

Bütün bu tanımlamalardan çıkaracağımız sonuç: Cennet, öldükten sonra iyilerin gideceğine inanılan yerdir; öldükten sonra kötülerin gideceğine inanılan Cehennem deyiminin karıştıdır. İyiler deymi dinsel açıdan günahsızlar ya da günahlarından arınmış olanları dile getirir. En doğru tanımlamayla sonsuz mutluluğun, hazzın, şehvettin en yücesine ulaşılacak yerdir.

Kürtlerin eski dini Zerdüştlükte öldükten sonraki cezalandırma düşüncesinde iyilerin ruhları **Cin’vat Köprüsü**’nden geçip şarkıların, mersiyelelerin ikametgâhına, ilahilerin makamına, Garu-dema’na veya rahmetle erişip “*Vohu Manah’ın makamı*”na çıkarken; kötüler köprüden düşüp parçalanarak yok olacaktı (**Zerdüş Aveste**, Kora Yayınları, s.31).

İslam inancında ise, **Sırat Köprüsü**’nü geçmek gerekir.

Peki, inananlar Sırat Köprüsü’nü geçtikten sonra hangi Cennete gidecek?

Bu konuda, İslam yorumcuları değişik Cennet tanımlamaları yapar. Ama genel olarak sekiz Cennet’in var olduğu kabul edilir

ve bu sekiz Cennet niteliklerine göre derecelendirilir: Dâr al-salâm (selâmet yurdu), Dâr al mukama (sonsuzluk yurdu), Cannat al ma'vâ (sığınılacak bahçeler), Dâr al hayavân (yaşam yurdu), Al-makam al-amîn (emniyetli, emin yer) gibi...

Bu derecelendirmeye göre demek ki herkes aynı cennete gitmeyecek; “*hak ediş*” derecelerine göre, farklı farklı cennetlere gidecektir. Bu durum Kuran’da : “*Herkesin işlediği iyilik ve kötülüğe göre mertebeleri vardır*” (**Ahkâf/19**) ayetinden de açıkça anlaşılmaktadır. Ama Kuran’ın çeşitli ayet ve surelerinde açıklanmış tanımlar yeterli görülmemiş ki, Buhârî, Hz. Muhammed’in bu konuda şu sözlerini nakletmektedir: “*Tanrı, sâlih kullarıma cennette, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, insanların hayâl bile edemeyecekleri şeyleri hazırladım demektedir.*”

Cennet, Hristiyanlıkta yoksulların, İslâm’da inananların mı yurdudur?

Kuran’ da; “*Her kim Allah’a ve peygamberine itaât ederse Allah’ın in’am ettiği peygamberler, siddîkler, şehitler ve sâlihlerle beraber olur*” (**Nisâ/69**) hükmü ile İslâm’ın bakışını, Cennet’in inananların yurdu olduğunu çok güzel izah etmektedir.

Hristiyanlık ise, cenneti hep yoksulların, kimsesizlerin yurdu olarak betimler. Hz. İsa, İncil ‘de; “*göklerin melekûtuna zengin adam güçlüklerle girer*”, “*Bir devenin iğne deliğinden geçmesi, bir zenginin cennete girmesinden daha kolaydır*” (**Matta 19/23-24**). “*Vay şimdi tok olanların hâline, çünkü aç kalacaklardır. Vay şimdi gülenlerin hâline, çünkü ağlayacaklardır*” (**Luka 6/25**). İncil’de başka bir yerde ise, sanki acı çekme sıraya konulmuş gibi daha da dramatize edilir: “*Zengin bir adam vardı, yiyip içip keyfine bakardı. Lazar adında bir yoksul da yaralar bereler içinde kıvranırdı, bu zenginin artıklarıyla geçinirdi. Yoksulu Hz. İbrahim’in kucasına vermişlerdi. Cehennem acıları içinde kıvranan zengin: Ey İbrahim baba, diye bağırdı, Lazar’ı gönder de parmağımın ucunu suya batırıp dilimi serinletsin, çok acı çekiyorum. Hz. İbrahim şöyle karşılık verdi: Ey oğul, sen dünyada varlık payını alırken Lazar yokluk payını alıyordu. O şimdi acılarını unuttacak, sen acı çekeceksin*” (**Luka: 16/19**).

İslâm'da, kimileri Cennet'e gitme konusunda çok ileri gider. Örneğin *Hâricîlerin Necedeat* kolu başkanı Yemâme İmamı Necede, -Necmettin Erbakan Hoca'nın "*bizden olmayan patates dinindendir*" dediği gibi- şöyle der: "*Cehenneme ancak muhâlifler girer, bize uyanlar günah işleseler bile cennete gidecektir*".

Cennet ve Cehennem olayına farklı bakanlar da var. Şeyh Bedreddin, **Vâridât** adlı eserinde: "*Vücut zerreciklerinin bir kez dağıldıktan sonra yeniden bir araya gelmesine ve ölülerin dirilmesine (haşrine) imkân yoktur. Her güzel şey cennet ve her kötü şey cehennemdir. Kitaplarda tanımlanan cennet ve cehennem hayâl âleminde tahakkuk etmiştir*" diye fetva verir.

Ben, Cennet ve Cehennem konusunda Şeyh Bedreddin'in dediğine inansam da, Kuran'da **El-Vaki**'a ayetinde (55/15-23) betimlenen: "*Mücevheratla işlemeli tahtlar üstünde*"; "*Dolaşır etrafında, (tazelikleri) daima genç hizmetçiler...*"; "*Cennet şarabından dolu sürahiler, ibrikler ve kadehlerle...*"; "*Onların başları ağırılmaz, sarhoş da olmazlar...*"; "*Bir de seçtikleri meyvelerle*"; "*Ve arzu ettikleri kuş etleri ile (hizmetçiler etrafında dolanırlar)*"; "*Onlar için, iri gözlü (güzel yüzlü) hûrî'ler de var*"; "*Gün görmemiş inci misali...*" güzel hurilerin, su gibi akan şarap ırmaklarının aktığı bir yerde olmayı isterim.

Hem böyle bir yerde olmayı kim istemez ki?..

Valentine ve Hazreti Süleyman'ın Aşkı

Çok eskiden Yakınoğu'da, Mezopotamya'da, Ortadoğu'da, Anadolu'da ve Avrupa'da baharın gelişinde bereket ve verimlilik şenlikleri düzenlenirdi. Bunlardan biri de Eski Roma'da her 14 Şubat'ta **Lupercalia Festivali** kutlamalarıydı. Lupercalia, temelde tensel zevklerin kutsanması anlamını taşır. Lupercalia festivalinde şöenler verilir, içkiler içilir, herkes kendisine uygun bir eş bulup tensel ilişkiye girerdi.

Papa Gelasius, MS. 494'te bu festivali “*sapkınlık*” olarak nitelendirdi, ama pek dinleyen olmadı. Bunun üzerine Lupercalia festivalini “*Bakire Meryem'in Arınması*” bayramına çevirdi; ardından, MS. 495'te de bu pagan festivalini tümünden yasakladı. Aşka, sevgiye, cinselliğe dair ne varsa hepsine savaş açtı. Ama yine de bütünüyle festivalin izlerini yok edemedi.

Bu savaşın bir sonucu olarak, Piskopos Valentine genç “*âşık-ları evlendirdiği*” için, imparator Clandius tarafından kafası kesildi. Oysa Valentine'nin amacı, serbest aşk ile sevişenleri “*namus-lu*” kılmak, yasal zemine çekmekti.

Bu tarihi süreçte aşk yüzünden, sevgi yüzünden, cinsellik yüzünden binlerce insan Yakınoğu'da, Ortadoğu'da, Anadolu'da, Avrupa'da kıyımlara uğradı, acı çekti. Piskopos Valentine gibi birçok insan öldürüldü. Ama Hıristiyanlık, Papalık bu konuda tam da başarıya ulaştı diyemiyoruz. Çünkü insanlar Valentine'nin yolundan gidip, öldürülüştüğünün yıl dönümü olan **14 Şu-**

bat'ı evlenmenin kutsal günü olarak kutlamaya başladı. Ve daha sonra da kadın-erkek birlikteliğinin romantik bir yanını, aşkı ön plana çıkarttılar.

Günümüzde, bizde “*Sevgililer*”, Batı’da “*Valentine*” adıyla kutlanan günün temelinde “*bereket*” inancı vardır. Doğanın canlanması, yeniden dirilişi vardır. Tıpkı **Paskalya**, **Newroz** gibi...

Alman filozofu Schopenhauer belki de bu nedenle, “*yaşama iradesinin*” insanın doğasındaki hayatta kalma ve “*üreme güdüsü*”nden geldiğini; aşkın ise “*üreme güdüsü*”nden kaynaklandığını yazmaktadır.

* * *

Bugün 14 Şubat: **Sevgililer Günü**.

Sevgililer Günü vesilesiyle, sizlere bir aşktan ve ezgiden söz etmek istiyorum.

Bilindiği gibi, **Tevrat** (Eski Ahit) baştan sona göç, savaş, öğ alma, kıtlık, katliam, yıkım, ölüm... öyküleriyle ve eski bir tarih söylemiyle devam eden kutsal bir kitaptır. Bu kutsal kitabın sayfaları arasında **Neşideler Neşidesi**, yani **Ezgiler Ezgisi** diye bir bölüm var. Kutsal metinler arasında bir çiçek bahçesi gibi durur bu bölüm. Öğütler, kurallar, yasalar, yasaklar, meseller ve korkutmacalar arasında birden bire aşktan, sevgiden, sevdadan, sevgiliden, ayrılıktan, özlemiden, kavuşmadan, şaraptan, memeden, dudaktan, öpüşmeden... bahseden bu bölümü okuyunca, insan-şarışmanın yanında- hoş duygular içinde oluyor. Tevrat'taki **Neşideler Neşidesi** adlı bu bölüm, dinî hükümlerden çok, bir sevgi şiiridir. **Hız. Süleyman** ile **Abişag**'ın aşk hikâyesidir. Hız. Süleyman ki; kurda kuşa, cine, rüzgâra hüküm eder. Hareminde bazı kaynaklara göre 700, bazı kaynaklara göre 900 kadın bulunur, ama yine de güzeli görünce lal olur, yüreği titrer, eli ayağı bağlanır. İlahî gücünden eser kalmaz, sevgilisine yalvarır:

“Çarıklar içinde ayakların ne güzel,
 Ey emîr kızı!
 Toplu kalçaların sanki mücevherler,
 Ustat ellerin işi.
 Göbeğin yuvarlak bir tas,
 Onda karışık şarap eksik değil,
 Karnın buğday yığını,
 Zambaklarla kuşanmış.
 İki memen sanki bir çift geyik yavrusu,
 İkiz ceylan yavrusu.
 Fil dişi kulesi gibidir boynun senin;
 Bat-rabbim kapısı yanındaki
 Heşbon havuzlarıdır gözlerin;
 Şam’a doğru bakan
 Libnan kulesi gibidir burnun senin.
 Başın, senin üzerinde Karmel gibi,
 Başın saçın da sanki erguvanî;
 Kırıl senin kâküllerine esir oldu.
 Zevkler içinde, ey sevgilim,
 Sen ne güzelsin, ve ne şirinsin.
 Bu senin boynun hurma ağacına,
 Memelerin de salkımlara benziyor.
 Hurma ağacına çıkayım,
 Dallarını tutayım, dedim;
 Memelerin üzüm salkımı gibi olsun,
 Soluğunun kokusu da elma gibi.
 Ve ağzın en iyi şarap gibi,
 O şarap ki, uyumakta olanların dudaklarından kayıp,
 Sevgilim için dümdüz akar.”

Abişag cevap verir:

“Ben sevgilininim;
 Onun özlediği de benim.
 Gel sevgilim, çıkalım kıra;
 Köylerde geceliyelim.

*Sabahlayın erken bağlara gidelim;
Bakalım asma tomurcuklarını verdi mi,
Ve narlar çiçeklendi mi;
Orada sevgimi sana bildireyim.
Lüffahlar güzel koku saçıyor;
Ve kapılarımızın yanında
her çeşitten taze ve kuru güzel meyve var,
Onları, ey sevgilim, ben senin için sakladım.” (*)*

Sevgililer gününüz kutlu olsun!

(*) **Kitabı Mukaddes -Eski ve Yeni Ahit**, Kitabı Mukaddes Şirketi, İst. 1988, s.667, 671-672.

İçkinin Kökeni, İçmenin Âdâbı

*“Yokluk halkasına gir, kral ol.
İçinin yüzünü yıka, kiri pası art.
Meyhane sokağında ibadet edene şunu de:
İlkin kendini bil,
Sonra ne halt edersen et.”*

—Ömer Hayyam

İçkinin tarihi çok eskidir, kökeninde kutlama yatar.

Eskiden tapınaklarda, mabetlerde tanrı ve tanrıçalara içkiler sunulur, kutlamalar yapılmış. Sonraları bir zafer ya da başarı elde edilince; rakip veya düşmanın atı, sürüsü, toprağı, karısı, kızı, malı, mülkü, tahtı... ele geçirince, zafer içki ile taçlandırılmaya başlanmıştır. Kanımca, içki içilirken, içki dolu bardakları/kadehleri havaya kaldırıp vuruşturarak “şeref” demenin kökeninde bu olay yatmaktadır. Ha, bir de derler ki, kadehleri vuruşturmanın kökeninde zehirlenme korkusu yatmaktadır. İki kişi kadehlerini birbiriyle tokuşturduğunda içkiler karışır, o şiddetten ve eğer bir zehir varsa ötekine de karışır. Bunu da kimse göze alamadığından içki korkusuzca içilirmiş.

İçki, daha doğrusu bira ilk defa **Mezopotamya**’da elde edilmiştir. Hatta bazı araştırmacılar ekmekten önce biranın elde edildiğini yazmaktadır.

İçki, dünyaya Mezopotamya’dan yayılmıştır.

Bugün dünyanın her tarafında, çeşitli içkiler değişik mekânlarda değişik biçimlerde içilmektedir.

İçki iki amaçla içilir.

Birincisi, sarhoş olmak için; ikincisi, yaşama renk katmak için.

Sarhoş olmak için içenlere bir diyeceğim yok. Onlar gerçek yaşamdan kopmak, dertleri unutmak, sanal bir dünyada yaşamak; ruhlarını, duygularını, sevgi ve nefretlerini, bedenlerini bir anlığına olsa da alkolün etkisiyle dondurmak veya daha doğru bir tanımlamayla uyutmak istiyorlar. Yaşama renk katmak isteyenler ise, içkiyle birlikte güzel yemekler tatmak, dostlarıyla muhabbet etmek ve azıcık da kafayı bulmak için içerler. Efkâr dağıtmak, günün yorgunluğunu atıp dinlenmek, sinirlerini yatıştırmak için insan bazen yalnızken de içer. Yalnız, tek başına içerken, en iyisi ölçüyü kaçırmadan hafif bir müzik eşliğinde ya anılarda yolculuğa çıkılmalı ya da geleceğe dair düşler kurulmalıdır. İçki, uygun koşullarda ölçülü içildiğinde bellekteki fırtınaları çoğaltmaya ya da dindirmeye yarar.

İçki denilince sadece bir tek tür akla gelmemelidir.

Çeşit çeşit içki vardır: Rakı, şarap, votka, viski, bira, rom, cin gibi. Ve bu içkilerin her birinin de kendine has bir içim tarzı vardır. Her içki her yerde içilmez, bu bir. İkincisi, içmesini, demlenmesini sevenler hangi mezeyle, hangi yemekle hangi içkinin içileceğini çok iyi bilmelidir. Bu konuda bir Bektaşî öğüdü yol gösterebilir: “İçkinin azı az zarar, çoğu çok zarardır”. Öyleyse içki içerken bazı kurallara uyulmalı: Doğru yerde, doğru kişilerle ve yeterli ve uygun mezeyle ölçülü içmelidir.

Rakı fabrikasında çalışmış eski bir tekerci olarak, bu konuda bildiklerimi özet halinde sizlerle paylaşmak istiyorum:

1. Aç karnına kesinlikle içki içilmemelidir,
2. İçkiyi ölçülü içmeliyiz,
3. İçkiyi yalnız değil, sevdiklerimizle içmeliyiz,
4. Demlenirken muhabbeti eksik etmemeliyiz.

Bunlar, içki içmenin ana kurallarıdır. Bu kurallara uymayacak-sak, içkiden uzak durmalıyız. Yoksa biz içkiyi değil, içki bizi içer. Zaten, **Şarap Tanrısı** da bu konuda kısıtlama getirmiştir; sadece üç tas içilmesi gibi. Birinci tas, sağlığın; ikinci aşk ve zevkin; üçüncüsü uykunun şerefine içilir. Dördüncüsü şiddetin, beşinci-si gürültü ve curcunanın, altıncı sarhoşa cümbüşün, yedinci morarmış gözlerin, sekizinci polisin, dokuzuncu safranın ve onun-cu deliliğin şerefinedir. (Karlos Parada, **Geneological Guide to Grek Mythology**.)

Birleşmiş Milletler, 1950’li yıllarda içki konusunda uzman olan Prof. Dr. Jellinek başkanlığında bir heyete dünya çapında geniş bir içki araştırması yaptırmış. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından biri, yemekle içmenin nasıl bağdaştırılması gerektiği üzerineydi. Araştırmaya göre, kesinlikle aç karnına içilmeme-li, aç karnına içmenin kötü olduğu, bu nedenle içmeden önce ufaktan bir şeyler atıştırılmalı. Vs...

Bizim kültürümüze uygun bir şekilde söyleyecek olursam: Fırından yeni çıkmış sıcak lavaş ekmek, beyaz peynir veya tulum peyniri, tereyağı, kavun, karpuz gibi aperatiflerle bir şeyler atış-tırmalı. Ve 5–10 dakika sonra rakı içilmeye başlanmalıdır. Aç karnına içilen içki boğaza, yemek borusuna ve de mideye zarar verir. Rahmetli babam rakı içmeden önce ağzına bir miktar bal atardı.

Rakı sofralarında veya meyhanelerde porsiyon porsiyon ye-mek ısmarlanmamalı. Daha çok soğuk mezelerle idare edilmeli; sıcak yemekler (et, balık...) porsiyon olarak değil, tadımlık ola-rak masada ortaya gelmelidir. Lop lop yeme yerine, lokma alma kuralına sadık kalınmalıdır. Meze ve yemekler yavaş yavaş ve dü-zenli yemeli. Rakı yudumu, seyrek alınmalı. Yerken ve içerken arkadaşlar ve muhabbet unutmamalıdır.

Rakı sofraları anlık olmamalı, saatlerce sürmelidir. Bu neden-le, keyiflerin kaçmaması, muhabbetin berbat olmaması için ölçü-lü içilmelidir. Kendini tutmasını bilmeyen, içkide ve mezede sı-nırı aşarsa hem kendini ve hem de arkadaşlarını hırpalır. Vezir-ken rezil olunur.

Bir önemli nokta da rakıya buz atılması konusudur. Rakı içilirken, bardakta dolu olan rakıya sek halindeyken veya sulandırılmış haldeyken kesinlikle içersine buz atılmamalıdır. Çünkü buz eridikçe, lezzet ve yoğunluk değişir. Buzdan dolayı rakının içindeki anason esansı donup kristalize olur ve tadı bozulur. Bunları dikkate almayan birçok kişi sulandırılmış rakının içine buz atar, bu doğru değildir. Ama rakı sıcak da içilmez. Bu nedenle, hem rakının içine katılan su ve hem de rakıya eşlik eden içilecek su soğuk olmalıdır. Soğutma içerden değil, hariçten yapılmalıdır. Diğer bir yanlışlık rakının sek içilmesidir. Sek içme ağız, yemek borusu, mide ve akciğerde tahribat yapar; sinir dokuları da çok çabuk uyuştuğundan erken sarhoş olunur. Rakıyla birlikte şalgam ve ayran içimi de diğer bir yanlışlıktır; demcilerin/akşamcılarının literatüründe şalgam ve ayran yoktur. Kent yaşamına köylü alışkanlıkların girmesi sonucu yakın zamanda bunlar rakı masalarında görülmeye başlandı.

Bir kötü alışkanlığımız da toplumumuzda içkinin daha çok erkek erkeğe içilir oluşudur. İçki yaşamımıza renk katmak için içiliyorsa eğer, yaşamın en güzel rengi olan kadınlar neden ihmal ediliyor.

Bence en güzel içki, bir kadının elinden içilen içkidir.

“Amerikan Soğanı” ve Soğanın Marifetleri

Başlığı okuyunca diyeceksiniz ki, bu “*Amerikan soğanı*” da nereden çıktı?

Hiç sormayın, vallahi başımıza taş yağacak! Amerika’dan soğan, yani bildiğimiz *pıvaz* gelmiş marketlerde satılıyor deselerdi inanmazdım, ama kendi gözlerimle gördüm. Görünce de saflığımdan olacak ki hayrete düştüm.

Anlatayım efendim. Alışveriş yapmak için oturduğum evin yakınında bulunan markete gittim. Market içinde gezinirken, sebze ve meyve reyonunun önüne geldiğimde, baktım kiloluk fileller içersinde bizim soğanlardan azıcık daha büyük, açık kahverenginde olan kuru soğanların üstünde “*Amerikan soğanı*” yazıyor. Market çalışanlarına sordum: “*Bu soğanlar gerçekten de Amerikan soğanı mı?*” diye. Çalışanlar: “*Evet*” diye yanıtladılar.

Ne diyeyim: “*Allah bizi beterinden saklasın!*”

Soğanlarımızın acı oluşundan mı, çok çabuk çürüyüp ezilmesinden mi, bilemiyorum. Bildiğim, Amerikan soğanının artık soğanlarımızın saltanatını sarsıyor oluşudur; ABD’nin sadece Dolar, Coca-Cola, McDonald’s, öldürücü silahlar, bilgisayar, bilgisayar donanımı gibi ürün ve nesneleriyle yetinmeyip soğanıyla da artık evlerimize ve mutfaklarımıza giriyor oluşudur. Birde yetkililerimizin “*dış ticaret açığı 44,5 milyar dolar... ithalat ve ihracat arasında bir dengesizlik var*” diye nutuk atışıdır.

Soğan cenneti bir ülkede Amerikan soğanı yenirse, ithalat ve ihracat arasında tabi ki dengesizlik olur!

Amerikan Soğanı'nı markette görmem, soğan konusunda kısa bir araştırma yapmama neden oldu. Mutfaklarımızın bu vazgeçilmezini, her çeşit yemekte garnitür ve lezzet verici olarak kullanılan soğanı edindiğim bilgiler ışığında isterseniz gelin yakından tanıyalım.

Soğan, şişkin toprakaltı bölümleri sebze olarak kullanılan iki yıllık otsu bir bitkidir. Güneybatı Asya kökenli olduğu sanılmaktadır. Günümüz soğanı Batı Asya kökenli yaz soğanı ve Güney Sibiryaya kökenli kış soğanı olarak tanımlanan iki ayrı türün karışımından türetilmiştir. Latince ismi *Allium cepa*'dır. Sarmısakla yakın akrabalığı vardır. Zambakgiller (Liliaceae) familyasında sınıflandırılır. Kürtçe ismi *Pîvaz*'dir. Türkçedeki soğan sözcüğünün kökeni hakkında, Bedros Keresteciyen, Sanskritçe *sukanda* ile Farsça *sukh* ve Ermenice *soh* sözcükleri arasında benzerlikle re dikkat çeker.

Hindistan'da, Çin'de ve Mezopotamya'da tarihöncesi çağlarda bile soğan yetiştirildiği söylenmektedir. Hatta Eski Mısırlılarda yuvarlak biçimli soğanlar evrenin simgesi olarak kabul edilmiştir. Antikçağda hüküm sürmüş Hatti Kralı Tudhalya IV'e ait bir kil tablette, **Zabata** tapınağında **Soğan Bayramı**'nın bile yapıldığını öğrenmekteyiz. Hititlerin Sümer dilinde yazılmış dini ayinlerinde okunan bir duada; "*Bak, nasıl soğan yapraklarla sarılmış ve birbirini bırakmazsa kötülük, tanrı yemini, lanet ve kirlilik o mabet etrafında soğanınki gibi bir araya sarılmış olsun. Bak. Şimdi bu soğanı soydum. Şimdi onu çıplak bir sap bıraktım. Kötü sözü, tanrı yemini lâneti ve kirliliği mabedinden böyle ayırsın. Tanrı ve kurban sahibi bu sözden temizlenmiş olsunlar*" diye niyazda bulunmaktadır.

Soğan, çağlar boyunca da şifalı bir bitki olarak değerlendirilmiştir. Başta soğuk algınlığı olmak üzere kulak ağrısı, larenjit, böcek sokması, barut yanığı ve siğil tedavisinde kullanılmıştır.

Soğan, 75–150 cm. arasında boy atabilir. Yeni ekilen soğan (ki bu soğana arpacak/kıhsa/kixs denir) toprağın üstünde yeşil yapraklar boy atarken, toprağın altındaki baş kısım şişkinleşip

büyür. Dış kabukları kurur. Günlük dilde kuru soğan denen bu ürün biçimi, büyüklüğü, rengi ve tadı yetiştirilen çeşit ve bölgeye göre değişir; yuvarlak, yassı yuvarlak, silindirik ve topaç biçimli gibi. Dış kabuklarını rengi çoğunlukla sarı, beyaz, yeşil, mor ya da kırmızıdır. Soğanların özgün yakıcı lezzeti bileşimindeki bol kükürtlü uçucu yağdan ileri gelir. Soğanın soyulma ve doğranması esnasında gözlerin yanması, sulanması da açığa çıkan bu yağdandır.

Çin, ABD, Rusya, Japonya, İspanya ve Türkiye dünya soğan üretiminde başta gelen ülkelerdir. İspanya Avrupa’nın en büyük soğan üreticisidir. Türkiye’de soğan üretimi, büyük kentlerin çevresi ile Orta Karadeniz bölgesinin iç kısımlarında yoğunlaşmıştır. En çok soğan üretimi yapan iller Bursa, Çorum, Hatay ve Tokat’tır. En çok yetiştirilen soğan çeşitleri İmrallı kırmısı ve kantar topu gibi dayanıklı soğanlar ile tatlı soğan ve sarı soğan gibi dayanıksız soğanlardır.

Soğan, şifa kaynağıdır. Soğan, bedene güç ve sağlık, yemeklere lezzet ve tat vermesi bakımından yeşili ve kurusuyla mutfığımızda eksik olmayan bir sebzedir. Metabolizma düzenleyici ve mikrobik hastalıklara karşı bağışıklık sistemini düzenleyici olması nedeniyle sağlık açısından çok önemlidir. Uzmanların dediğine göre, soğanda bol miktarda A, B ve C vitamini; fosfor, iyot, silis, kükürt gibi vücuda çok yararlı maddeler; antibiyotik görevi gören esanslar ve hazım arttırıcı fermentler bulunmaktadır. Bu nedenle, kalp ve prostat bozukluğu, pankreas tembelliği, romatizma, cilt hastalıkları, alerji, cinsel iktidarsızlık, mide zayıflığı gibi hastalıklara iyi geldiği; ayrıca, bol idrar söktürdüğü ve vücutta birikmiş su ve üreyi dışarı attığı, vücuttaki fazla tuzu da dışarı attığı, pankreası çalıştırarak insülin salgısını arttırdığı ve kanda şeker seviyesini düşürdüğü de iddia edilmektedir. Dahası, soğanın karaciğeri ve bağırsakları dezenfekte edip zehirlerini temizlediği ve gıdaların vücudu zehirlemesini önlediği, bağırsak kurtlarını döktüğü de söylenmektedir. Zelo nenem ve anam, haşlanmış bir bütün kuru soğanı (soğuduktan sonra) iltihaplı, çiban türü yaraların üstüne koyup temiz bezle sarıp bağlayarak iltihabın

toplanıp patlamasını ve yaranın iyileşmesini sağlarlardı. Soğan, ayrıca grip, nezle, gırtlak iltihabı ve öksürük önleyici olarak kullanılabilir. Soğuk algınlığında çocuklara, soğan çok ince kıyılıp ezilerek, balla karıştırılarak yedirilmesi önerilmektedir. Öksürük ve boğmacada soğan şurubu rahatlatıcı bir özelliğe sahiptir.

Soğan Şurubu yapmak için; orta boy bir kuru soğan çok ince kıyılır, 2–3 yemek kaşığı toz şekerle karıştırılır, 1 çay bardağı su eklenerek 2-3 dakika hafif ateşte kaynatılır. Kaynamadan sonra 2–3 saat bekletilir. Sonra posası sıkılır. Gün boyunca 5–6 kez 1–2 çay kaşığı hastaya verilir.

Soğan sevgilileri ayırma gibi bir uğursuzlukta da kullanılmaktadır. Bunun için, Ay'ın 15 inci gecesini filizlenmiş büyük bir soğan alınır, soğanın bir tarafına kızın, diğer tarafına da erkeğin isimleri iğne ile kırkbir defa yazılır. Soğanın filizlerinden tutup, Ay'a bakılarak iki parça edilir: “*Sen şahit ol benim bu soğanı ayırdığım gibi onlarda ayrılın*” denilir. Her iki tarafın sevgisinin son bulması için de toprağa tuz gömülür. Bu tuz toprakta eridikçe sevgililerin birbirlerinden soğuduklarına inanılır. Ama siz siz olun sevenleri bir birinde ayırmayın: Günahdır.

Tüm acılarımız soğan acısı kadar hafif olsun; soframızdan bol-luk, mutfağımızdan soğan eksik olmasın! Enter.

23 Mart 2007 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde,

25 Mart 2007’de **www.gunlukhaberler.com** sitesinde yayınlandı.

Okuduğumuz Kitapların Çevirileri Ne Kadar Doğru Yapılıyor?

“Siz nasıl bir yazar olursanız olun hatta dilediğiniz kadar başarılı ya da iyi bir yazar olun, son tahlilde çevirmendir sizi bir başka dilde var eden.”

—Elif Şafak

Dil en önemli iletişim aracıdır. Yabancı olduğumuz, bilmediğimiz dilde konuşulunca veya yazılınca, konuşulandan ve yazılardan bir şey anlamayız. Bu nedenle, yabancı biriyle bilmediğimiz dilde konuşacağımız zaman bir tercümana gereksinim duyarız; başka dillerde yazılı metinleri/kitapları okuyup anlayabilmemiz için de birilerinin bu yazılı metinleri/kitapları dilimize çevirmesi gerekir.

Peki, piyasadan satın alıp okuduğumuz kitaplar aslına uygun çevriliyorlar mı?

Bu soruya olumlu yanıt vermek çok zor. 23 Aralık 2006 tarihli **Vatan** gazetesinde Dilek Şanlı'nın “*Türkler'i barbar gösteren Dostoyevski romanlarında tadilat*” yazısını okuyunca, bende var olan kuşkuların yerini karamsarlık aldı. Dünya klasikleri içerisinde yer alan birçok kitabın, hem de ciddi (!) yayınevi olduğuna inandığımız yayınevleri tarafından sansürlendiğini okumak insanda tam bir düş kırıklığı yaratıyor.

Dilek Şanlı, gazetede haberinde; “*Ünlü Rus yazarı Dostoyevski'nin yazdığı, dünya edebiyatının başyapıtlarından Karamazov Kardeşler, Türkçe'de sansürlenmiş biçimde yayınlanıyor. Piyasada satılan*

kitabın 12 ayrı yayınevinden çıkmış 12 ayrı çevrisi mevcut ve bunların 10'unda Dostoyevski'nin kahramanlarından birine söylediği, Türklerle ilgili bazı "kritik cümleler" sansürlenmiş.

[Dostoyevski'nin söz konusu eserinin] tam 10 ayrı yayınevi ve çevirmen tarafından sansür edilmesinin tarihi epey eskilere gidiyor. Yani Türk okuru bu önemli romanı yıllardır sansürlenmiş halde okuyor. Çeviri hatası veya dikkatsizlikle açıklanmayacak kadar uzun ve hassas olan [sansürlenene] bu bölümü, yayınevleri çeşitli şekillerde ve kafalarına göre değiştirmişler. Kimi Türkler kelimesini tamamen çıkartmış. Kimi Türkler yerine "bu adamlar" demeyi uygun bulmuş. Kimi Türk ve "öldürme" noktasında bir problem görmemiş, ama "tecavüz" cümlelerini çıkartmış. Kimileri ise toptan çözümü tercih etmiş ve toptan imha yaparak yukarıdaki paragrafı tamamen sansürlemiş."

Dilek Şanlı haberin devamında *İletişim*, *Can*, *Sosyal*, *Cem*, *Morpa*, *Milli Eğitim Bakanlığı*, *Oda*, *Timaş*, *Antik*, *İskele*, *Engin* gibi yayınevlerinin **Karamazov Kardeşler**'de ilgili bölümü tahrifata uğrattığını, *Öteki* ve *Alfa* yayınevlerinin ise bu bölüme sansür uyguladığını; ayrıca, Acar Burak Bengi'nin yaptığı bir araştırmaya göre de, Türkçe'de sansürlenene tek yazarın Dostoyevski olmadığı, Tolstoy çevrilerinde de bir dizi tahrifatın yapıldığını yazmaktadır. Aynı gazetede, yazar ve öğretim üyesi Murat Belge yaptığı açıklamada kitapların sansürlenmesinin doğru olmadığını, Dostoyevski'nin Türk dostu olmasının gerekmediğini, bu durumun kanunlar yüzünden yaşanmış olabileceğini; eleştirmen Zeki Coşkun ise, Türkiye'de ticari ve ideolojik iki tür sansür uygulandığını açıklamaktadırlar.

Yazar Elif Şafak da 28 Aralık 2006 tarihli **Tempo** dergisine yazdığı bir yazıda karamsar bir şekilde: "Nasıl bir şey insanların ısrarla kendilerini milliyetçilikler ekseninde tanımladığı bu çağda ulusal sınırları, kültürel önyargıları kelimelerin gücüyle aşmak?" diye sormaktadır.

Bu durum sadece Dostoyevski ve Tolstoy'la veya hikâye, roman, şiir ya da tarihi, sosyal ve siyasi kitaplarla sınırlı değil, bazı çevirmenler veya yayınevleri kutsal kitaplarda yer alan metinlerin

anlamalarını boşaltarak, çarpıtarak veya gerçek anlamlarından soyutlayarak daha değişik anlamlara gelebilecek şekilde çevriler yapıp yayınlama yoluna gitmişlerdir. Örneğin; **Kur'an**'ın 56. Sûresi *El Vakı'a*'yı buna örnek gösterebiliriz. Bu sûrenin Türkçe çevrilerinde yıllardır Kur'an'ın kutsal oluşu bir tarafa bırakılarak güncel siyasi çıkarlara alet edilmektedir. Müftü A. Fikri Yavuz tarafından hazırlanan **Kur'an-ı Kerim ve İzhahlı Meâli Âlisi**'nde **El-Vakı'a Sûresi** (56/8-9) bakın nasıl çevrilmiş:

“8-Sağcılar (âmel defterleri sağ ellerine verilenler), o sağcılar ne mutludurlar!..

9-Solcular (âmel defterleri sol ellerine verilenler) ise, o solcular ne acıklı durumdadırlar!..”

Aynı sûrenin 27. ayetinde “sağcılar”, 41. ayetinde ise “solcular” sözcüğü tekrar edilmektedir. (Müftü A. Fikri Yavuz, **Kur'an-ı Kerim ve İzhahlı Meâli Âlisi**, 4. Baskı, Sönmez Yayınları, s. 535-536.)

Piyasada satılan veya bulunan **Kur'an-ı Kerim**'lerin çevrilerinin hepsinde **Vakı'a Sûresi** (56/8-9) hemen hemen benzer şekilde çevrilmiş, siyasi terminolojide kullanılan “*Sağcılık*” ve “*Solculuk*” sözcükleri kasıtlı olarak tercih edilmiştir. Sağcı ve dinci çevreler bu çevri tahrifatını tüm sol düşünce ve akımlara karşı yıllarca silah olarak kullanmış, halkın temiz dini duygularını sömürmede Kur'an-ı Kerim'i kendi kirli düşüncelerine alet etmişlerdir. İslam'ın “*Sola*” karşı ve “*Sağcı*” olduğunu savunmuşlardır.

Benim bu yargımı, yıllar sonra, İslami duyarlılığı ile tanınan yazar Ali Bulaç'da doğrulamaktadır. 18 Aralık 2006 tarihli **Zaman** gazetesinde yayınlanan “*Kur'an'da Sağ ve Sol*” başlıklı makalesinde bu konuda aynen şunları yazmaktadır:

[“Vakıa” Sûresi'nde “Ashabü'l-Meymene” ve “Ashabü'l-Meş'eme” tanımları geçer. (56/Vakıa: 8-9). Aynı sûrenin 38. ve 41. âyetlerinde “Ashabü'l Yemin” ve “Ashabü's-Şimal” tabirleri kullanılır. Birçok mealde Ashabü'l Yemin'e “sağcı”, Ashabü's-Şimal'e “solcu” denilerek rahmetli Çantay'ın yanlışları tekrar edilmiştir: “Sağcılar(a gelince:) O sağcılar ne (mutlu)durlar... Solcu-

lar(a gelince:) O solcular ne (bedbaht)tırlar.” (H. B. Çantay, Kur'an-ı Hakim ve Meal-i Kerim, 1. Bsm., 1957, III, 240.) Bu âyetlerdeki tabirlerin neye vurgu olduklarını anlamak için siyak ve sibaklarına bakmak gerekir.

1) Âyetlerin geçtiği sûre kıyameti anlatır. Kur'an'da “vakıa”, “kıyamet”i ifade eder. O halde kıyameti ve ahiret hayatını anlatan bu sûrede geçen âyetleri dünyadaki siyasal gruplaşmalara dayanak olarak göstermek yanlıştır.

....Peygamber'in kendisi bile bazen, başta veya sağda olmadığı için ashabından sonra kapalı yere girmiş ve sadece boş bulunduğu yere -bu yer aşağıda olsun, üst yerde olsun- oturmuştur. Bu sünnetten de hareket edilerek Müslümanların “sağcı” olduklarını söylemek mümkün değildir; hatta aksi söz konusudur. Çünkü sosyo-politik anlamıyla sağ hiyerarşıktır, sınıf ayrımını esas alır.

Şimdi gelelim âyetlerin yanlış meallerine: Kur'ân-ı Kerim'in “Vakıa” Sûresi'nde geçen “Ashabü'l Yemin” ve “Ashabü's-Şimal”, sağcı ve solcu diye tercüme edilemez. Kur'ân da sağcı solcu dememiştir. Kıyamette Müslüman'ın bir sembolü olarak bilinen bu âyet, doğrudan ekonomik ve ideolojik bir fonksiyonu ifa etmiyor.

...Doğru olan meal şöyledir: “İşte sağ ehli, ne (kutludur o) sağ ehli. Sol ehli; ne (mutsuz ve uğursuzdur o) sol ehli.”]

Sonuç: Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi çevriler her zaman doğru yapılmamakta veya aslına uygun çevrilmemektedir. Bunu bilerek kitaplarımızı okuyalım!

Şarap ve Edebiyat

*İçki üzümünden, aşk yürekten damıtılır,
Ben, bu harika damıtları hep tatmak isterim;
Beni bekler çünkü değerlenen dirilen güzellik.*

Şarap, kadim bir içkidir.

Şarabın tarihi, Anadolu'nun tarihi gibi çok eskidir. Eskiden çok iyi kaliteli şaraplar yapılmış. Zaten Anadolu insanı hiçbir zaman şarapsız olmamış; antik çağlarda bile, Anadolu'da şarap törenlerde, şenliklerde, kutsamalarda has içkidir, hep var olmuştur. Dahası şarap, tanrıların içkisidir.

Bu durum İslâm'ın Anadolu'yu fethedişine kadar devam etmiştir. Bugün Anadolu'nun değişik yerlerinde yapılan resmî ve kaçak kazılarda toprak altından en çok “küp” çıkmaktadır. Bu küp'ler başka başka amaçlar için kullanılsa da, daha çok şarap ve şarapçılıkta kullanılmaktaydı diyebiliriz.

İslâm'ın Anadolu'yu fethetmesinden sonra da şarap yapımı ve içimi devam etmiştir. Osmanlılar döneminde, şarap üretimini daha çok Müslüman olmayan halklar, Ermeni ve Rum'lar gerçekleştirdi. İçimine gelince, Müslümanlar bazen açıktan, bazen de gizliden gizliye içerlerdi. Keykavus'un yazdığı, Mercümeke Ahmet'in Türkçeye çevirdiği **Kabusname**, dinin getirmiş olduğu yasaklamalara rağmen, Müslümanların yaygın olarak nasıl şarap tükettiklerinin güzel bir örneğidir. Bugün bile bazı Müslüman vatandaşlarımız, şarap; “içki niyetine içene haram, dem niyetine

içene helal “ diyerek takiye yapmaktadır. Ne diyelim: İçki niyetine de, dem niyetine de içene aşk olsun!

Hıristiyanlarda ise, şarap “*İsa’nın kanı*” olması nedeniyle zaten kutsal, içilmesi de sevaptır.

Bilge Aristoteles, **Canlılar Hakkında** adlı yapıtında; “*Papağan adı verilen ve insan diline sahip olduğu söylenen Hindistan kuşunu, şarap içtiğinde susturmak mümkün değildir*” demektedir. Böyle demesinin nedeni, belki de şairlerin, ozanların, filozofların şarap içince çenelerinin çok düşmesine, yüreklerinin hızlı atmasına neden olan sırrı felsefi olarak açıklamak isteyişidir. Halk zaten türkülerinde, şarkılarında, ilahilerinde, şiirlerinde şaraba dair çok güzel şeyler söyler; meclislerinde, sohbetlerinde, köprü altlarında da şarabını içer. Onlar için, şarap öyle korkulacak bir şey değil, yalnız güzeli görüp de lâl olduğunda, “*sarhoşum dilim dolanır*” der. Zaten sevgiliye bir demet kırmızı gül ve bir bardak kırmızı şarap sunmak kadar güzel daha ne olabilir ki? Bunu da ancak en iyi şairler, ozanlar ve düşünürler bilebilir. Bu nedenle şiirlerde, romanlarda şarap her daim var olmuştur.

Birkaç güzel örnek vermek istiyorum.

Divan şairlerinin *Divan*’larında aşk, sevgili ve şarap vazgeçilmez üçlemedir. Aşk ve güzel sevgililer şarapsız olmaz; Kul Nesimi’nin ünlü şiirindeki dizelerini dercesine: “*Sofular haram demişler bu aşkın şarabına/ben doldurur ben içerim günah benim kime ne?*”

Honoré de Balzac, **Vadideki Zambak** adlı romanında bağların ve şarabın Fransız kırsalındaki boyutlarını anlatır.

Mevlâna, **Mesnevi**’sinde şaraba başka bir anlam yüklese de, şarapsız yapamaz. “*Çalış, Tanrı şarabını iç, bir tazelik bul da o zaman ihtiyarsız bir hale gelir, kendinden geçersin./O zaman ne söylersen sözün, şarabın sözü olur. O zaman ne siler, süpürürsen silip süpürdüğün, şarabın silip süpürmesi olur.*” Ya da, “*Testiği görüyorsun ama o şarap, doğru olmayan göze görünmez.*” dizelerinde olduğu gibi şarap Mesnevi’yi çok yerde süsler. Mevlâna ne yapsın? Şarap, **Cennet**’in de baş, en güzel, mükâfat içkisidir.

Hayyam'ın dizelerinde rubai ve şarap iç içedir, sanki ikisi bir elmanın yarısıdır. Hayyam, **Rubaileri**'nde güzel dem vurur: “*Dı-şarısı ılık, taze, güzel./ Bulut yıkadı bahçelerin yüzünü./ Kuşlar keyfe geldi,/ şakıdılar kayısı gülüne bizim içimizi:/ «Şarap içmeli, şarap içmeli, şarap»*” der.

Kürt bilgisi Ehmedê Xanî, **Mem û Zîn** adlı Kürt ulusal destanında, Zin'in kavuşma mutluluğundan ümitsizlenmesi, hasret ve ayrılık derdiyle dertlenmesinde, O'na şöyle seslenir:

“*Perdeyi önünden kaldır güllerin
ve sabırsızlıklarını gör bülbüllerin
Goncaya benzeyen ağzını gülümset
ve onunla binlerce destancıyı inlet
Sarhoş et gerdanına saldırt küpeleri
ve sersem et onlarla kudurmuşları delileri
Cilve ve nazlarla yönelt hocaları şarap içmeye
ve şeyhleri de gönder domuz gütmeye*”

İsmi şimdi hatırlayamadığım bir ozanımız da, “*Ey mırıba çal sazların mestî harabım bu gece/Be hûşî aklım elaman garkî şaraba bu gece*” der.

W. Shakespeare, **Othello**'da; “*Ey şaraptaki görünmez ruh, adın yoksa eğer, sana şeytan desinler*” diye seslenir.

Alman şairi ve bilge insan Goethe; bu konuda, Mevlâna, Hayyam, Ehmedê Xanî ve W. Shakespeare'den geri kalmaz, “*Asmalar yeniden çiçeklenince/Köpük köpük olur şarap fıçıda;/Gül dalı kızarıp renklenince/Ne hal olur bana bilemem bunu*” diye içini döktüğü “*Hatırlayış*” adlı şiirinde, şarap daha bir güzelleşir.

Octavio Paz, dünya şiirinin gelişim süreci üzerine yazdığı **Yay ve Lir** adlı eserinde, sanki şiirin kutsal sözler, şarabın da hâlâ takdis içkisi olduğunu anlatmaktadır.

Baudelaire, “*Binip gitsek şarabın atına/ Tanrısız, masalsı gök katına!*” der. O'na göre şarap, “*şişedeki şiir*”dir. “*Paris Sıkıntısı*” şiirinde ise, “*sarhoş olun*” der ve bunun üç aracını sayar: *Şarap, Şiir ve Erdem*. Sait Maden'in çevirdiği **Kötülük Çiçekleri** şiir kitabında; *Katilin Şarabı, Yalnızın Şarabı, Sevgilinin Şarabı* başlıklı şiirlerini yanında *Şarabın Ruhu*'nu da yazar.

Mıgırdiç Margosyan, Hagop Mintzuri gibi Doğu ve Güneydoğu kökenli Ermeni yazarlarımız anı ve öykülerinde, eskiden Hristiyan halkın nasıl evlerinde şarap küplerinin doğal aksesuar olduğunu ve bağbozumunun “üzüm bayramı” olarak kutlanışını özlemle anlatırlar.

Günümüzün yazar ve şairlerinden Haydar Ergülen, “şaraptan konuşurken sözcükleri dikkatli seçmek, ince seçmek şarttır” diye bizleri uyarır. Muhsin Kızılkaya, **Kayıp Dâwan**’ında, “Gerdanındaki tere uzandım/ Dudağıma değen şaraptı” der. Abdullah Rıza Ergüven, **Şarabı Tanrılarla Yudumladık** şiir kitabında; “Şarabı tanrılarla yudumladık/ Onları bulduk şarap mahzenlerinde/ yanınbaşımda açlığımızın/ Onlar vardı!..” dizelerinde olduğu gibi, şarabı tanrılarla yudumladığını yazar.

Kısaca, birçok ünlü yazara göre “edebiyat şarapsız, şarap edebiyatsız olamaz”.

Ben, şarap edebiyatımızın, özellikle de şiirin tadı, süsü ve zevkidir diye düşünüyorum.

Şarap bir kültür, şarap içme bir yaşam tarzıdır.

Şarap içenle, “şarapçı” sakın birbirine karıştırılmamalı; “şarapçı”, şarap içen değil, kendini içen, kendini tüketendir.

Şarap içenler ölçülü olarak nerede, ne zaman, kimlerle ve hangi yemek veya mezeyle hangi şarabın içileceğini çok iyi bilirler.

Ve onlar yine çok iyi bilirler:

Yürekten paylaşanın yoksa

Şaraptan çok

Düşünceler sarhoş eder adamı.

“Sevgililer Günü” ve Aşka Dair

*“Mıtırıp, bu dem saz edelim bir name avaz edelim
Aşk ile pervaz edelim kalsın kitabın bu gece”*

14 Şubat: “Sevgililer Günü”.

“Sevgililer Günü”: Aşkı anlatacak zamandır.

Aşkı anlatmalı, ama aşkı anlatmak çok zor, çünkü aşkta bir gizem, bir esrar vardır. Aşkta ulaşılmaz, elde edilmez, ama aynı zamanda vazgeçilmez bir hal vardır.

Aşk gizemlidir, esrarlıdır ve de çok şeylere kadirdir: İntiharlar, savaşlar, delirmeler, servet ve makam yitirmeler; kanatlarında renklerin geometrisini taşıyan kelebekler gibi mavi gökyüzünde dans etmeler hep aşkın ürünüdür. En güzel tablolar, romanlar, öyküler, ezgiler, şiirler... velhasıl en güzel eserler aşka dair olanlardır.

Aşkın çeşitli tanımları yapılmıştır ve yapılmaktadır, ama her yapılan ve yapılacak olan tanım eksik bir tanımdır. Yapılan tanımlardan benim en çok ilgimi çeken, Fransız şair Louis Aragon ile sevgili dostum Ahmet Ümit’in tanımlamalarıdır. Louis Aragon, neden “*mutlu aşk yoktur*” demiştir? Bilmiyorum. Ama, Ahmet Ümit’in “*Aşk Köpekliktir*” derken; vefa ve sadakatın ötesinde oluşan bağımlılığa vurgu yaptığını söyleyebilirim. Çünkü aşk insanoğluna her türlü şeyi yaptırabilir, olmadık işleri başına açabilir.

Aşk çeşit çeşittir: Egoist/bencil aşk, tabiat/doğa aşkı, platonik/düşüncede kalan aşk, beşerî/insanî aşk, ilahî aşk gibi.

Bu aşklardan hangisi yaşanırsa yaşansın aşk, sevgi ister, emek ister, mücadele ister.

Egoist/bencil aşka en iyi örnek kıskanç ve bencil tanrı ve tanrıçaların aşkıdır. Mitolojik öykülerde bu tür aşka dair bol örnekler vardır.

Tabiat/doğa aşkına örnek olarak Manisa Tarzanı ve besteci/müzisyen Ergüder Yoldaş'ı örnek verebilirim. Bu tür âşıklar doğayı severdir; bunlar, doğayla aynı dili konuşurlar.

Platonik aşka en iyi örnek hemen hemen herkesçe bilinen Leyla ile Mecnun örneğidir. Fuzulî de iyi bir örnektir. Fuzulî, boşuna mı: *“Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabib/Kılma derman kim helakim zehri dermanından”* diyor? Platonik âşıklar için önemli olan *“sevmeyi sevmektir”*; *“aşkı, aşk olduğu için sevmektir”*.

Beşerî/insanî aşka verebileceğim en güzel örnek ise Nedim'dir. Hani bir aşk kaçamağında damdan dama atlarken/kaçarken düşen ve ölen Nedim. Nedim, bir şiirinde: *“Gül diba giy-din amma korkarım azar eder/Nazaninim, saye-i har-ı gül-i diba seni”* der. Yani diyor ki: Sevdığım gül desenli elbise giymiş. Ama ben, o ipek elbisenin üstündeki gül resmindeki dikenin gölgesinin bile, sevgilimi incitmesinden korkuyorum. Bir aşk şiiri ancak bu kadar güzel olabilir! Ne dersiniz?

İlahî aşka Yunus Emre, Mevlana, Hallac-ı Mansur, Hacı Bektaş-i Veli... örnek verilebilir. Yunus ki; *“Haber eylen âşıklara/Aşka gönül veren benim/Aşk bahrisi olubanı/Denizlere dalan benim”* diyendir. Mevlana ise; *“Aşk, özge ateştir: ısıtır onda ayaz/Yandıkça o, taşlar yumuşar, sert kalamaz/Varsın aşık günaha girsin, hoş gör/Sevda şarabından içmiş-arlanmaz”* der.

Aşk, insanı belli bir varlığa, bir nesneye ya da evrensel bir değere doğru sürükleyip bağlayan gönül bağı; sevginin en üst aşaması, bir ütopya, bir tutku ve aynı zamanda derunî bir gönül halidir derim. Her ne kadar Nietzsche ve Schopenhauer aşkı soyu-

nu sürdürmek amacıyla insana kurulmuş olan “*hoş ve bilgece bir tuzak*” olarak görseler de; Descartes ve Spinoza, aşkı, yaratıcı ve yüce bir güç olarak düşünmektedirler. Dante, belki de bu nedenden dolayı güneş ve yıldızları hareket ettiren aşktır demektedir. Ama yine de bence aşk konusunda filozoflara fazla güvenmemek(!) lazım. Çünkü filozoflar aşta dahi ölçülü davranan, eylemde bulunan insanlardır. Anlatılan bir öykü buna iyi bir nişanedir:

Eşkıyalar bir filozofu köşeye sıkıştırmışlar: “*Ya malını ya canını!*” demişler.

“*Malını alın*” demiş filozof.

Azrail filozofun kapısına dayanmış: “*Ya canını ya aşkını!*” demiş.

“*Canını al*” demiş filozof.

Sevgilisi filozofa cilvelenmiş: “*Ya aşkını ya vicdanını!*” demiş.

“*Hoşça kal*” demiş filozof.

Ölçülü davranan filozoflar ne derse desin, dediğim gibi, aşkın kendine özgü bir büyüğü var: Kimilerini şair yapar, kimilerini de divane. Kimileri aşkı için ölür ve öldürür, kimileri de aşkı için yaşar ve yaşatır. Bana göre güzel olan, aşkı için yaşamak ve yaşatmaktır: Aşka emek vermektir, aşkına güzel şiirler yazmaktır; aşkının yüzü suyu hürmetine insanları sevgiyle kucaklamaktır. Ben, aşkına şiir yazmayı tercih edenlerdenim.

“*Sevgililer Günü*” vesilesiyle aşka dair şiirlerimden birini, bir seslenişimi burada yazarak buna tanık olmanızı istiyorum.

Ne Olur?

*Sen
kır çiçeklerinin türküleri
ve aşka dair şiir olsun
ve ben*

*anlamalı gözlerin elmaslı ışıltısında
o türküleri söyleyen
o şiirleri okuyan
ozan olsam
ve okudukça
coşsam
hüzünlensem
ve bazen de ağlayarak
dudaklarımın çatlaklarındaki sızıyı gidersem
ne olur?*

“Dünya Kadınlar Günü”nün Hikâyesi ve 1978 Diyarbakır Kutlaması

Bu yazımda önemli günlerden biri olan **8 Mart Dünya Kadınlar Günü**’nün ortaya çıkış sürecine ve Türkiye’de ki kutlanışına kısaca değinmek istiyorum.

16. yüzyılda başlayan yeni tarz üretim ilişkileri 18. yüzyılda olgunluk noktasına vardı: Feodal üretim biçiminden kapitalist üretim biçimine geçildi. Kapitalizmin egemen üretim biçimi oluşuyla, birçok sorunla birlikte, kadın sorunu da gündeme girdi. Kadın sorunu konuşulup yazılmaya başlandı, ama kadının “*kurtuluşu*” düşünülmedi. 1830’lara gelindiğinde Saint Simoncular ve Fourierciler, Fransa’da kadınların ve proleterlerin kaderlerinin birbirine bağlı olduğunu savlayarak kadın sorununu sosyalist teorinin ayrılmaz parçası haline getirdiler. 1844’te Marx ve Engels **Kutsal Aile** adlı yapıtlarında; Fourier’in, “*kadının kurtuluş derecesi, genel kurtuluşun doğal ölçüsüdür*” görüşünü benimseyip, kadın sorununu sosyalizmin bir sorunu olarak öngördüler.

19. yüzyıla girildiğinde, İngiltere’de Robert Owen; “*Mutfakları yıkin! Biz bu küçük hapishaneleri ortadan kaldıracğız. Biz milyonlarca kadını ev işlerinden kurtaracağız. Onlar da bizim gibi çalışmak istiyorlar. Bu mutfak-fabrikasında, bir kişi günde 50-100 kişiye yemek hazırlayabilir... Biz makinaları, patates soymaya, bulaşıkları yıkamaya, ekmeğı kesmeğı, çorbayı karıştırmaya, dondurma yapmaya zorlayacağız*” diye yazacaktır.

Aydınlanmanın düşünürleri ve filozofları, kadının yerinin evi ve görevinin çocuk doğurmak olduğunu savunurken; Fourier,

Owen, Marx ve Engels devrimci bir tutum olarak kadınların kuruluşundan yana tavır aldılar.

Almanya’da Bismark’ın baskı döneminde August Bebel tarafından kaleme alınan **Kadın ve Sosyalizm** kitabı kadın hareketinde bir çığır açtı; 1879-1909 yılları arasında 50 baskı yaptı. Diğer önemli bir yapıt, Marx’ın en küçük kızı Eleanore Marx ve Edward Aveling tarafından yazılmış olan **Kadın Sorunu** adlı kitaptır.

1889’da, **Fransız İhtilali**’nden yüz yıl sonra, **İkinci Enternasyonal** kuruluş kongresini Paris’te topladı. **Sosyal Demokrat İşçi Partisi**’nin önde gelen üyelerinden Clara Zetkin, İkinci Enternasyonal’in açılış kongresinde kadın sorununa ilişkin önemli bir konuşma yaptı.

1896 yılında Clara Zetkin, kadın sorununa ilişkin düşüncelerini içeren “**İşçi Kadınlar ve Günümüzde Kadın Sorunu**” başlıklı broşürünü; 1900 yılında ise, Rusya’da Nadejda Krupskaya **İşçi Kadın** adlı kitabını yayınladı.

Bunların ardından, 1907’de Stuttgart’ta **İkinci Enternasyonal**’in **İkinci Kongresi** sırasında ilk **Kadın Konferansı** toplandı. Bu toplantı, **Birinci Uluslararası Sosyalist Kadın Kongresi** olarak bilinmektedir. Bu konferansa 15 ülkeden 58 delege katıldı ve **Uluslararası Kadın Bürosu** kurularak bu büronun sekreterliğine Clara Zetkin getirildi.

1909’da Rusya’da Aleksandra Kollantay tarafından **Kadın Sorununun Toplumsal Temelleri** yayımlandı.

1910 yılında **İkinci Uluslararası Sosyalist Kadın Konferansı** Kopenhag’da toplandı. Konferansa 17 ülkeyi temsilen 100 kadın ve erkek delege katıldı. Avusturyalı sosyal demokratların “*kadınlar için oy hakkını öne çıkarmama*” önerisine, Zetkin şiddetle di-
rendi ve istediği şekilde: “*Her türlü kısıtlanmış oy hakkı kampanyasının, kadınlara oy hakkı tanınmamasının, politik eşitliğe aykırı olduğu ve kadınları aşağıladığı*” doğrultusunda karar alındı. Ayrıca, 8 Mart 1857 tarihinde ABD’de grev sırasında kasıtlı olarak çıkartılan yangında ölen işçi kadınlar anısına her yılın 8 Mart’ının **Uluslararası Emekçi Kadınlar Günü** olarak kutlanması önerisi oy birliği ile kabul edildi. Ve 1911 yılından itibaren 8

Mart **Uluslararası Kadın Günü** olarak Almanya, Avusturya, Danimarka, İsveç ve Amerika’da; 1913 yılında Rusya’da kutlanmaya başlandı.

1975 yılında **Birleşmiş Milletler** tarafından **Dünya Kadınlar Günü** olarak kabul edildi.

Dünya Kadınlar Günü’nün tarihi süreç içindeki gelişimi, hikâyesi işte böyle...

8 Mart Dünya Kadınlar Günü Türkiye’de yığinsal olarak ilk kez 1976 yılında (3 Haziran 1975’te kurulup 28 Nisan 1979’da Sıkıyönetim tarafından faaliyetine son verilen) **İlerici Kadınlar Derneği (İKD)** tarafından kutlanmıştır.

12 Eylül 1980 öncesi dönemde kadınların yığinsal örgütü olan İKD, hem 8 Mart Birleşmiş Milletler tarafından “*Dünya Kadınlar Günü*” olarak kabul edildiği için ve hem de daha geniş

Tarih: 8 Mart 1978. Yer: Diyarbakır Emek Sineması.

İKD’nin Dünya Kadınlar Günü Kutlamasından bir görünüm.

Sağdan sola: Nebile Nergiz, Emine Kukul (Eyyüpoğlu), Reva Ozan (Aşık), Saadet İlgin...

kesimleri kucaklayabilmek için “*Emekçi*” sözcüğüne takılmayıp, 8 Mart’ı “*Dünya Kadınlar Günü*” ismi altında kutlamıştır.

Tarih: 8 Mart 1978. Yer: Diyarbakır Gazi Caddesi.
“Dünya Kadınlar Günü” ile ilgili İKD’nin bir afişi.

Türkiye’de 8 Mart’ın tanınmasında, yığınlara mal olmasında ve bugün herkesçe kutlanır olmasında **İlerici Kadınlar Derneği**’nin, **İKD**’nin yadsınmaz emeği vardır. 8 Mart’ı Türkiye’ye kazandıran **İKD**’dir diyebiliriz. 8 Mart, **İKD**’lilerin girişimi ile Türkiye’nin sadece büyük kentlerinde değil, kasaba ve köylerinde bile kutlanmıştır. 1977 yılında 16, 1978 yılında 30’u aşkın il ve ilçede 8 Mart kutlamaları gerçekleştirilmiştir. 1979 yılında ise artık bir gün olarak değil, bir hafta boyunca yazılama, afişleme, geceler, yürüyüşler, açık oturumlar yapılmış, 100.000’in üzerinde bildiri dağıtılmıştır. Fabrikada çalışan kadınlar yakalarına kırmızı karanfiller takmışlardır.

8 Mart, 1978 yılında Diyarbakır’da da yığinsal olarak kutlanmıştır. 8 Mart’la ilgili bildiriler dağıtılmış, afişler asılmış, açıklamalar yapılmıştır. Emak Sineması’nda yapılan görkemli bir geceyle 8 Mart taçlandırılmıştır. Gecede Kürtçe-Türkçe türküler söylenmiş, oyunlar oynanmış ve konuşmalar yapılmıştır. Ergani, Lice, Dicle, Çüngüş gibi ilçelerden bayan öğretmenler, öğrenciler, memurlar, ev kadınları geceye katılmakla kalmayıp, bizzat etkinliklerin içersinde yer almışlardır. Ben, yapılanların en iyi tanıklarından biriyim. Geceyi, gecedeki etkinlikleri ve emeği geçenleri dün yapılmış gibi hatırlıyorum. Diyarbakır’da 8 Mart’ın tertip komitesinde yer alanlar, daha sonra 12 Eylül’de 8 Mart nedeniyle ağır işkencelere maruz kalmışlardır. Sevgili arkadaşım Ülkü Akgün bunlardan biridir. İşkencede kanama geçirip Askeri Hastaneye bile kaldırılmıştır.

Kısacası bugünlere kolay gelinmedi, kararlı ve yiğitçe mücadele edilerek bugünlere gelindi: Büyük bedeller ödendi.

Bu yazımla biraz bunları hatırlatmak ve de emeği geçenleri anmak istedim.

8 Mart’ın bugünlere gelişinde emeği geçenleri selamlıyor, 8 Mart’ın barış ve bereket getirmesini diliyorum.

8 Mart’ınız kutlu olsun!

7 Mart 2008 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde,

8 Mart 2008 tarihinde **www.kuyurel.com** sitesinde yayınlandı.

Gökyüzüne Akan Bir Yıldız: Kenan Mendekli

*“Bir çocuktun sen pırıltılar yaratacaktın düzensizliğinden
Bunun için belki de
Masmavi bir örtü gibi bırakarak gölgeni
Geçtin resim çeken söğütlerin içinden”*

—Cemal Süreya

İnsanın sevdiği birinin ölümü ardından yazı yazması çok zor.

Sevdiğim insanların ölümü ardından yazdığım ikinci yazım bu.

İlkini Mehmet Uzun için, “**Bir bayram günü bizi bırakıp gitti**” başlığıyla yazmıştım.

Şimdi de sevgili dostum Kenan Mendekli’nin ardından yazıyorum.

Kenan Mendekli, benim siyasi düşünce arkadaşım, eşimin iş arkadaşıydı. Kardeşim Haydar'ın eşinin de halasının oğluydu. Erzincan'ın Refahiye ilçesi Şahverdi Köyü'nden **Cibolar**'dandı. Alevi ve Kürt'tü. Dahası iyi bir devrimciydi. Emekçi ve emeğe saygılıydı. Mücadele insanıydı. Emekçilerin kurtuluşunu şiar edinmişti. Güzel ve aydınlık günlerin mücadeleye kazanılacağına inanıyordu. Hep gülümserdi. Kitabında yılmak ve yılgınlık yoktu.

O, tüm devrimciler gibi, günümüzde devrimci mücadelede yenilse de, hiçbir zaman ruhunu ve bedenini teslim etmeyenlerdendi. Dert götüresi amansız hastalık tüm bedenine yayılıp bedenini teslim aldı, ama ruhunu teslim aldığı söylenemez. 2007'nin sonlarında, tam işlerini düzene koymuştu ki, mide kanseri başına bela oldu. İlk İstanbul'da, ardından Almanya'da çalışan kardeşinin yanına giderek tedavi görmeye başladı.

24 Haziran 2008 günü Almanya'da 43 yaşında hastalığa yenik düştü, hayata gözlerini yumdu.

Daha çok okuyacağı ve tanıtacağı kitap, daha çok yazacağı makale varken; O'nu en verimli döneminde yitirdik.

25 Haziran 2008'de Erzincan'da Refahiye'de Şahverdi Köyü'nde defnedildi.

Evli ve iki kız çocuğu babasıydı.

Kenan, Zeytinburnu Kazlıçeşme'de deri fabrikalarında küçük yaşlarda işçilik yaparak hayata atıldı. İşçilik yaparken bir yandan da emek, sömürü, patron, sendika, grev, lokavt, mücadele sözcükleriyle tanıştı. Dünyanın içinde dönen fırladıkların bilincine varınca, hak arama başladı ve sendikal çalışmalara katıldı. Sonradan **Türkiye Komünist Partisi** saflarında bir partili olarak yerini aldı. **Türkiye Birleşik Komünist Partisi** liderleri Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın yurda dönüşlerinde, hem gazeteci olarak ve hem de bir devrimci olarak etkin çalışmalara katıldı. Haydar Kutlu ve Nihat Sargın'ın dönüş sonrası gözaltına alınıp tutuklanmaları sırasında ise özgürlükleri için çalıştı. Sonra işçiliği bırakıp **2000'e**

Doğru ve **Adımlar** dergilerinde çalışmaya başladı. **Akşam** gazetesine bağlı **Platin** dergisi, **İntermedya Macro Ekonomi**, **Sabah Grubu**'nda muhabirlik yaptı.

Daha sonra basında yapılan tenkiset sonucu birçok gazeteci arkadaşları gibi işsizler ordusuna katıldı. Uzun süre işsizlikle boğuştu. Çok ama çok zor günler geçirdi. Çeşitli işlerde karın tokluğuna çalıştı. Sonunda **Show TV**'de işe girdi. **www.showtvnet.com**'da şef editörlük ve yazarlık yapmaya başladı.

Kenan; mahir, cesur, çalışkan ve iyi bir gazeteciydi. Kızlarını, okumayı, yazmayı ve karpuz yemeyi çok severdi. Kızları O'nun her şeyiydi. Kitaplar ise dünyasıydı. Tam bir kitap kurduydı. Sürekli okurdu, araştırırdı. Kitap elinden eksik olmazdı. **Sabah Kitap**, **Radikal Kitap** eklerine ve **www.showtvnet.com**'da sürekli kitaplara dair yazılar yazardı. Edebiyat dünyasını, editörlüğünü yaptığı **www.showtvnet.com**'da açtığı **Kitaplık Köşesi**'yle zenginleştirdi. Nurettin Değirmenci'nin **Rüşvetin Adı**, Fevzi Karadeniz'in **Eski Zamanlar** kitaplarını ve benim **Çayönü'nden Ergani'ye Uzun bir yürüyüş** kitabımı kendisine verdiğimde, bu kitaplarla ilgili tanıtıcı güzel yazılar yazdı. Zaten yazmayı da çok severdi. Yüzlerce makaleye imza attı. **Siyaset Eleştirileri** adlı yazılarını kitaplaştırmaya çalışıyordu. O'nun gidişiyle sanki kitaplar öksüz kaldı gibime geliyor.

Sevdiği şeylerden biri de karpuz yemektir. Karpuzu çok severdi. Eşimle karşılaştıklarında; *“Yenge ne zaman Diyarbakır'a gidiyoruz? Gidelim de, şöyle ağız dolusu, ağız tadıyla, doyasıya bir Diyarbakır karpuzu yiyelim”*, derdi. Ama bir türlü Diyarbakır'a gidip doyasıya karpuz yiyemedi. 1990'lı yılların başında eşimle medikal ürünlerini pazarlayan bir işyerinde birlikte çalışmışlardı. Eşimin unutulmaz anılarından biri, Kenan'la yaptıkları karpuz yeme yarışlarıdır; eşim hep karpuz yeme yarışlarını anlatırdı. Bu nedenle, her karpuz yediğimizde eşimin aklına hep Kenan gelir.

Şimdi sensiz nasıl karpuz yiyeceğiz Kenan?

Yıldızlara selam söyle dostum.

Aşağıda yazdığım bir şiiri sevgili Kenan'a ithaf ediyorum.

*ay gecenin koynunda uyurken
yerçekiminin ağırlığından kurtulup
esrarengiz yolculuğa çıktığımda:
sonsuz, sessiz ve sensiz
-tek başıma-
yıldız olup akarak
bir boşluğa gideceğim
özüme döneceğim.*

Eşine, yakınlarına sabır diliyorum.

Kızları hiçbir zaman unutmasın ki; iyi bir insan, onurlu bir devrimci ve kalemi bükülmez bir gazeteci babaları vardı.

İnsanoğlunun İlk Kâbesi: GÖBEKLİ TEPE

Urfa'nın sürekli peygamberler şehri olduğu söylenir. Meğer boşuna değilmiş, dahası varmış: Urfa il sınırları içinde yer alan **Göbekli Tepe**, günümüzden 12 bin yıl önce bir inanç merkezi, insanoğlunun ilk hac yerlerinden biriymiş.

Göbekli Tepe gizemli olduğu kadar, hikâyesi de ilginçtir. Şavak adında bir çiftçi, bir gün tarlasını sürerken bir heykel bulur. Çevresinin yönlendirmesiyle bulduğu heykeli para eder düşüncesiyle müzeye götürür. Müzedeki yetkililer heykelin tarihi bir özelliği olmadığı saviyla heykeli müze ambarına atarlar. Yıllar sonra müzeye gelen uzman kişiler tarafından incelenen heykelin gerçek değeri anlaşılır; heykelin bulunduğu tepenin, birkaç metre derinliğine inilince, saklı muhteşem tarih gün yüzüne çıkar.

Kazılarla gün yüzüne çıkan ve ünlenen Göbekli Tepe, Urfa'nın 20 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Denizden yüksekliği 834 metredir. Urfa'dan bakıldığında görülebilecek bir yerde, geniş görüş mesafelerini görebilecek hâkim bir noktadadır. Bu coğrafi konumu, Göbekli Tepe'nin önemli özelliklerinden biridir. Tepe'de, bugün bir ziyaret, bir dilek ağacı ve eski bir mezarlık bulunmaktadır. İnsanoğlunun en büyük adımlarından biri olan **Neolitik Devrim**'in, yani tarımın başlamasının, hayvanların evcilleştirilmesinin, ilk kurulan köylerle birlikte yerleşik yaşama geçişin, sınıflaşmanın nüvelerinin oluşmasının; kısacası uygarlığın ilk adımlarının atılmasının gerçekleştiği çekirdek bölge-

lerden biri, belki de en önemlisi olan Bereketli Hilal topraklarında yer almaktadır. Neolitik Dönem'in (Taş Çağı'nın) önemli yerleşim yerlerinden biridir.

Önemli oluşunun nedeni, son avcı-toplayıcı topluluklara dair bilgiler barındırması, tarihsel olarak, yerleşik yaşama geçiş aşamasını temsil etmesi ve günümüzden 12 binyıl öncesine ışık tutmasındandır. Alman arkeolog Klaus Schmidt ve ekibi 12 yıldır Göbekli Tepe'de kazı ve incelemeler yapıyor. Elde edilen bulgulardan ortaya çıkan şaşırtıcı gerçek şu: Göbekli Tepe, son avcı-toplayıcı toplulukların inşa ettiği, son derece görkemli bir kült (tapınma) merkezi, bir tapınaklar dağı. Büyük bir değişimin arifesinde olan, geçiş döneminin tüm sancılarını yaşayan avcı-toplayıcı topluluklar, bir anlamda, en azından tapınaklarıyla yerleşik yaşama geçmişler. Üstelik sandığımızdan çok daha gelişmiş ve karmaşık sayılabilecek bir semboller dünyasına ve inanç sistemine sahip olarak.

Göbekli Tepe, yerleşim yerinden öte, bir tapınak merkezidir.

Bulunan mimari yapılar günlük yaşama yönelik değil, aksine özel amaçlar (Hac) için yapılmış kült yapılarıdır. Nevali Çori, Karahantepe (Keçeli Tepe), Sefer Tepe gibi yerler aynı kültüre ait daha küçük boyutlu uydu yerleşim yerleri olarak varsayılmaktadır. Çayönü (Qortê Ber Çem) yerleşmesinde Neolitik Dönem'e ait törensel binaların, özellikle yuvarlak yapılar ve izgara planlı yapılar evresi Göbekli Tepe ile çağdaş olması nedeniyle, bu evrelerde yaşanan ortak bir kültürden, dönemin Çayönü insanların Göbekli Tepe ile ilişki içerisinde olduğu, birbirilerinden haberdar oldukları düşünülmektedir.

Göbekli Tepe, Neolitik Dönem'de kullanılmış ve sonrada terk edilmiştir. Göbekli Tepe'nin anıtsal yapıları, onu yapan Neolitik Dönem insanları tarafından bilinçli olarak doldurulmuş, bir nevi gömülmüştür. Bu dönemde yaşam biçimlerini de değiştirmeye başlayan son avcılar, eski kimliklerini, avcı-toplayıcı yaşamlarında onlar için önemli olan inanışlarını, sembol dünyalarını tahrip etmeden kapatarak terk etmişlerdir. Bu nedenle son avcılar buluşma merkezi olan eşsiz tapınaklar dağı, ıssız, irak, ses-

siz doğal ortamda, tahrip edilmeden günümüze kadar ulaşabilmiştir. (Nalân Mahsereci, Prof. Dr. Klaus Schmidt ile söyleşi/Son avcı-toplayıcı toplulukların görkemli izi: Göbekli Tepe, **Bilim ve Gelecek** dergisi, Aralık 2007, sayı: 46.)

Göbekli Tepe’de kazı çalışmalarını yürüten Prof. Dr. Klaus Schmidt’in kazılardan elde ettiği bulgular ve literatüründen edindiği bilgiler **Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı GÖBEKLİ TEPE -En Eski Tapınağı Yapanlar** adıyla, İstanbul’da (2006’da) **Arkeoloji ve Sanat Yayınları** tarafından kitap olarak yayınlanmıştır. Kitap, bilimsel yayın amacıyla değil, bilgilendirme ve Göbekli Tepe’yi okuyucuya tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır. Kitabın merkezinde, yazarın deyimiyle “*Türkiye’nin Güneydoğu Anadolu’sunda Göbekli Tepe buluntu alanı yer almaktadır*”. Göbekli Tepe, “*özel şeyleri*” içinde barındırmaktadır.

Önsöz’de; “*Bu kitabı, ömürleri boyunca ürettikleri eserlerle, genç kuşakların araştırmalarına -hiç kuşkusuz çok önemli şekilde- yön veren Linda ve Robert Braidwood’a sunmayı çok istedim. Ama artık mümkün değil; bu kitabı daha önce bitirmeliydim, çünkü Robert ve Linda’nın ömürleri 90’lı yaşlarında sone erdi. Robert’in, Steven Spielberg için Indiana Jones’un prototipini oluşturup oluşturmadığı da bu arada söz konusu edildi. Hiç kuşkusuz o, yanında uyumlu eşi Linda Hanım’la, arkeoloji camiasının sıra dışı bir temsilcisiydi. 1964 yılında Halet Çambel ile birlikte başlatılan Çayönü kazıları, Çatalhöyük gibi kısa zamanda popüler olmadı ama Çayönü, sonuçları itibariyle yavaşça, ancak güçlenerek artan etkisiyle bugün ulaştığımız araştırma seviyesine giden yolda önemli mil taşlarından biri oldu.*

Bir Türk-Alman ortak çalışması olan ‘Fırat Projesi’ kurucusu ve destekleyicisi, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü’nün (DA-I) eski müdürü Harald Hauptmann’ın attığı temel olmadan bu kitap yazılamazdı. O, 1983 yılında başlayan Nevalı Çori kazısıyla, Çayönü ile açılan yolu arkeolojinin yeni yurtlarına doğru devam ettirdi. Taş Çağı’ndan bilinen figüratif nesnelerin hepsini

gölgede bırakan, kireçtaşından yapılma büyük boyuttaki heykeller ilk kez gün ışığına çıkmaktaydı” diye yazmaktadır. (s.15-16)

Kitabın ilerleyen sayfalarında ise, önemli tespitler yapılmaktadır:

“Fırat ve Dicle arasındaki yukarı bölgenin, Bereketli Hilal’in ya da diğer taraftan formüle edildiği gibi ‘Altın Üçgen’in karnı olduğu bir resim gibi ortaya çıkmaktadır. Bu bölge çok geniş ve arkeolojik açıdan çok az araştırılmıştır. İşte tam burada, heykeller ve kabartmaların şimdiye kadar hiç bilinmeyen dünyasına işaret eden Urfa ve görkemli yapılarıyla Göbekli Tepe yer almakta. Bu yapılar, ürkütücü bekçi figürlerinin yanı sıra henüz bilinmeyen bir resim dilinin repuartarı ve içeriğine ait, karışık ve kısmen gerçekdışı gibi gelen betimlere sahiptir. Nerdeyse, Hieronymus Bosch’un alegorik (mecazi) resimlerinden birindeki garip bir resimler senaryosunun kendini yayması gibi; yapıldığında orada olanlar tarafından okunması oldukça kolay ama bilmeyenler için tehlikeli, ürkütücü, korkunç ya da barışsal anlam içeriklerini aktaran bir durum söz konusudur. Burada bir başka dünyanın içeriği en azından onun hayvanlar tarafından temsili, ilk olarak bitirildiğinde orada olmayan kişiler için de netleşmektedir. Ancak tanrısız özün (numen) daha Göbekli Tepe’de henüz isme (nomen) dönüşüp dönüşmediğini; burada sadece ruhlar, cinler ya da diğer transzendental (aşkınsal) güçlerin sahneye çıkıp çıkmadığını; ya da tanrılar ve tanrıçaların da bunun içine karışıp karışmadıklarını, taş kaynaklarımızın özellikleri nedeniyle belki de hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Ancak burada tapılanların gerçek yapısı gizli kalsa da, yine de tapınak kavramının, bu Taş Çağı özel yapıları için uygun olduğunu düşünmekteyim. Bizler, Üst Paleolitğin tüm tanrılarını (pantheon) bilememekteyiz ve büyük olasılıkla da bunu hiç bir zaman öğrenemeyeceğiz; ancak Göbekli Tepe araştırmaları sırasında saptadığımız, bu tapınaklarda kendini gösteren kült ve dinin; Yakındoğu’daki Neolitik dönemin gelişimin güçlü dürtüleri olduğu, gittikçe güçlenmektedir. Bu da insanlık tarihini ve atalarımızın özünü biraz daha açıklığa kavuşturmayı vaat etmektedir ve bu nedenle de Taş Çağı avcıla-

rının kutsal dağında bundan sonra yapılacak çalışmaların dönem hakkında bilgi dağarcığımızı geliştirmekte önemli bir rol oynayacağı kesindir.” (s.285)

Yakındoğu’da en eski tapınağı yapanlar Göbekli Tepeliler; ilk yerleşik hayata geçenler ise Çayönü/Qortê Ber Çem (Ergani), Nevala Çori (Hilvan), Hallan Çem (Silvan) gibi yerleşim yerlerinde yaşayanlardır. Ona göre yaşadığımız coğrafyanın tarihî zenginliğinin ve farklılığının kıymetini bilelim.

Dünya uygarlığının ortak mirası olan tarihî eserlerimizi tanıyalım, tanıtalım ve gözbebeğimizcesine koruyalım.

18 Ağustos 2008 tarihinde www.sivildusunce.com sitesinde,

28 Ağustos 2008 tarihinde **Yeni Yurt** gazetesinde yayınlandı.

“Konuşan Fotoğraflar”

“İşgalcilerin kül ve enkaza çevirdiği kentlerin ve külün içindeki közün fotoğrafını çekiyoruz.

Serin dağ başlarında konuklarını bekleyen rüzgârın, kayalarda ağlayan suların, bize birlikte yaşamayı öğreten ağaçların fotoğrafını çekiyoruz.”

—Mehmet Özer

Konuşan Fotoğraflar, bilgisayar marifetiyle oluşturulmuş bir animasyon sonucu konuşan fotoğraflar değil; ülkesinden ayrı düş(ürül)müş bir şairimizin, Adil Okay’ın değişik zaman ve mekânlarda siyah-beyaz çekmiş olduğu fotoğraflardır. Asya, Afrika ve Avrupa’da çekilmiş bu fotoğraflar **Ütopya Yayınları** tarafından (Kasım 2008’de) **Konuşan Fotoğraflar** adıyla kitap olarak yayınlandı şimdi. Kitapta yer alan fotoğraf, fotoğraf altı yazı ve şiirler Adil Okay’ın 25 yıllık sürgünlüğüne ve bulunduğu yerlerdeki gözlemlerine tanıklık etmekte.

Kül ve “külün içindeki közün” fotoğrafını çeken Adil Okay Antakya doğumlu. İlk ve orta öğrenimini doğduğu ilde, yüksek öğrenimini Adana’da yaptı. Politik nedenlerden Adana ve Ankara cezaevlerinde yattı. 1978’de uğradığı silahlı saldırıda bir bacağı, 1980’de işkence sonucu bir kolu sakat kaldı. 12 Eylül darbe-

sinden çok kısa bir süre önce Adana cezaevinden firar etti. 1981’de yurtdışına çıktı. Bir buçuk yıl kadar Lübnan’da, Filistin kamplarında kaldı. 1983’te Fransa’ya yerleşti. Yerli ve yabancı birçok (yerel ve ulusal) gazete ve dergilerde şiir, öykü, deneme ve makaleleri yayınlandı. 15. Ömer Seyfettin Öykü Yarışması ile 6. Hasan Bayrı Şiir Yarışması’nda ödül aldı. **Konuşan Fotoğraflar** yazarın onuncu kitabı oluyor.

Konuşan Fotoğraflar’da sadece yer alan fotoğraflar değil, fotoğraf karesindeki fonda yer alan her nesne, her görüntü sanki konuşuyor. Bu nedenle, sesi uzaktan bile duyuluyor. Fotoğraflarda konuşmaların fonem’i (ses birimi) olmasa bile uzun çileli yılların birikiminden süzülen duygu yoğunluğu var. Kitabın 154 sayfasının her bir sayfasında bir fotoğraf ve fotoğraf altlarında da şiir, öykü, deneme türünde kısa kısa uyumlu yazılar yer almakta. Kitapta âdeta ışıkla harfler, görüntülerle sözcükler dans etmekte. Maksim Gorki; sinema, “*yaşamın kendisi değil ama gölgesi*” dir der. Bu tanımdan hareketle; fotoğraf, yaşamın kendisi değil ama yaşamdaki *an*’ların görüntüleridir: Sinema, görüntü, hız ve hareket; fotoğraf, görüntü, ışık ve hareketsizliktir diyebiliriz. Yani fotoğraf bir anlamda, bir anlığına zamanı durdurmaktır. Ve bu da çok şeyi ifade eder: İnanılmaz işleri yaptıran, ölüm ve yok olma-ya karşı bir tepki olan yaşama sevinci için çok büyük şeylere gerek yok, iyi bir fotoğraf bir kıvılcım olabilir. Hele bu fotoğraf bir direniş adamının, bir devrimcinin, bir şairin ustaca denkleşöre dokunduğu fotoğraf olursa... Ve de altına güzel birer hikâye, şiir yazmışsa...

Yazarımızın izniyle birkaç fotoğrafı ve fotoğrafların altında yazılanları paylaşmak istiyorum:

Sayfa 18: Fotoğrafta Paris’te(?) güzel bir caddede bir baba çocuk arabasında çocuğunu gezdiriyor. Fotoğrafın altına şunlar yazılmış: “*Az çalışmaya, aşka, sanata, spora, çocuklarımıza zaman ayırmaya ihtiyacımız var. Ekmek bulamayan insanların olduğu, hala açlıktan çocukların öldüğü bir dünyada bunları savunmak fantezi gibi gelebilir. Ağlamayana ekmek vermiyor zalimler. Eğer Amerika işçilerinin başını çektiği sekiz saatlik işgü-*

nü mücadelesi verilmeseydi, bugün hala günde oniki saat çalışıyor olacaktık. Kapitalist sistemin son zaferi, dünyanın ve tarihin sonu değildir. Yeni bir dünya, alternatif bir düzen mümkündür. Zor, ama imkansız değildir.”

Sayfa 42: Fotoğrafta baraka tipi pejmürde dükkanların önünde 7-10 yaşlarında 2 çocuk başları üzerine üst üste konmuş yufka ekmek taşıyor. Büyük olanın bir elinde plastik yoğurt kovası var. Küçük olan sağ eliyle başının üstündeki ekmekleri tutmuş. Çocuklar ekmeğe kavuşmanın, ekmek bulmanın mutluluğuyla keyifle kendi aralarında konuşuyorlar. Fotoğrafın altına şunlar yazılmış: *“Suriye’de ekmek baş üstünde taşıyor. Ekmeğin kutsal sayılmasından olmalı. Yıllar önce akademide sınıf arkadaşım olan Kürt Hamit, ekmeği elimde sallayarak evlerine geldiğini görünce ‘Aman ne yapıyorsun, ekmek belden aşağı taşınmaz. Konu komşu ne der sonra?’ diye beni uyarmıştı. Ekmek kutsal katılıyorum. Şarap da öyle. Zira emek kutsal.”*

Sayfa 64: Fotoğrafta Avrupa kentlerinden birinde çantası omzunda bir kadın, her iki elinde birer döviz taşıyarak tek başına bir şeyleri protesto ediyor. Havada da yazılı pullar uçuşuyor. Daha arkada iki kişi bir dükkânın önüne oturmuş muhabbet ediyor. Fotoğrafın altına şunlar yazılmış: *“Ezberlenmiş sözcüklerden ibaret yaşamımız. Duymayı istediğimiz sözcüklerle, sahte iltifatlarla, plastik çiçeklerle mutlu oluyoruz. Kelime dağarcığımızın dışına çıkan insanları, rahatsız edici bozuk radyo olarak görüyoruz. Sessiz ve iki yüzlü bir anlaşma var aramızda. İttifak halinde saldırıyoruz, ezberlenmiş sözcüklerin ve sloganların dışına çıkanlara. Statükoya kafa tutan, ellerini ateşe koyan insanlara. An’ı kurtardığımızı sanıyoruz. Kafamızı kuma sokuyoruz. Kendimizi kandırıyoruz. Yalnız kaldığımızda da, çatlamamışsa henüz ar da marımız, utanıyoruz. Utanıyoruz yerlere düşen sloganları toplayan ve haykıran çocuklardan. Bir de utanmayanlar var...”*

Kısacası, **Konuşan Fotoğraflar** insanı duygulandırıyor, hüznlendiriyor, düşündürüyor ve zaman zaman da isyan ettiriyor. Yeşil Dolar’ın Kible olduğu günümüzde, bize *insan*’lığımızı hatırlatıyor.

latıyor. Bakın, bir Arap (ya da Kürt) kız çocuğunun fotoğrafı altına yazılan bir şiirde bizlere neler anlatıyor:

*“Duyduk duymadık demeyin
Haram lokma yemeyin
Dinleyin barışı çocuklardan
Ama sakın unutmayın
Her kim ki savaşa karşı çıkmaz
İnsanları sevmez
Çocuklara şeker almaz
Okuduğu bu mübarek şiirleri
On nüsha yapıp dağıtmaz
Evi başına yıkılacak
Cehennemde yanacaktır
Duyduk duymadık demeyin...” (s.31)*

“Renklerden Kızılı Seçmek”

*takvim yaprakları solsa da
yaşananları unutmak mümkün mü
olaylar bir bir geçer kayda
beyinde hafıza dosyalarına.
Unutmadım:
zindanların uğultusu kulaklarımı her çınlattığında
gün batımı hüznünde yüreğimin derisi yüzülür.*

Doğadaki bütün renkler güzeldir.

Her rengin sonsuz olan farklı tonları da yine aynı şekilde güzeldir.

İnsanlar renklerden bir veya birkaçını sevebilir veya seçebilir. Fatih Binbay, renkler içinde kızılı seçmiştir.

Kızıl renk, siyasi bir imgedir. Emeğin, mücadele ve direnmenin, ezen ve ezilenin olmadığı sınıfsız toplumun, komünizmin simgesidir.

Kızıl rengi seçmek cesaret ister, yürek ister, bilgi ister ve iman ister.

Fatih Binbay, gerekli olan cesaret ve yürekliliği göstererek kızılı seçmiştir.

Bilgi ve tüm hünerini, hayatının en güzel yıllarını, bir gelincik tarlası gibi ülkemizin güzelim kızıl renge bezenmesine adanmıştır. “*Büyük insanlık için, “savaşırsız ve sömürsüz bir dünya” için mücadele etmiştir.*

Bu mücadelesinde rüzgârın ters esmesi sonucu, kendisini Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi cehenneminde bulmuştur.

Diyarbakır 5 No’lu cehenneminde cesaret, iman ve bilinciyle zulme boyun eğmemiş, “*insanlık onuru işkenceyi yenecektir*” deyip, zulme boyun eğmeyen onurlu insanlarla birlikte hareket etmiştir.

Cezaevinden çıktıktan sonra minnetsiz hayata tutunmaya çalışmıştır.

Sonra, 12 Eylül öncesi ve sonrası süreçte çok genç bir yaşta, Garzan-Batman-Diyarbakır üçgeninde, içinde yer aldığı devrimci mücadelesini, yaşadıklarını, ailesini, baskı ve çekilen acıları, arkadaşlarını, beklentilerini, fırtınalı dönemde doludizgin geçen yaşamını kendini eksen alarak kaleme almıştır. Bir döneme önemli tanıklık edecek olan **Renklerden Kızılı Seçmek** kitabını bizlere armağan etmiştir. Anı niteliğindeki bu kitabıyla bir döneme ışık tutmaya çalışmıştır.

Yazma cesaretini göstermesi, bizlere böyle güzel bir eser armağan etmesi ve dünü yazacak olanlara belge niteliğinde önemli bir eser kazandırması nedeniyle, mücadele ve cezaevi arkadaşım Fatih’i yürekten kutluyorum.

Kitap, **TÜSTAV-Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı Yayınları** tarafından **Sarı Defter** dizisinde Mayıs 2007’de yayınlanmıştır.

TÜSTAV, 20.yüzyılın sosyal mücadelesinin “*kahreden ve yaratanları*” kendi kalemlerinden veya kendi sözlerinden; grev boy-larında, toprak işgallerinde, üniversite boykotlarında, hak ve özgürlük mücadelelerinde, miting ve toplantılarda, cezaevlerinde, sürgünlerde yaşadıklarını/anlatılanları **Sarı Defter Dizisi** adı altında yayınlarak önemli bir hizmette bulunmaktadır.

Kitabının başında, Özdemir İnce’nin Türkçeye çevirdiği Francis Combes’in **Ayının Giriş Duası** şiiri var. Şiirde/Duada yenilenlerin tarihi anlatılır. Şiirin sonlarına doğru yazılan dizeler duadan çok tarihçilere tarih dersi verir gibidir.

*“Hiç gerçekleşmemiş eski bir düşün tarihidir bu
ama toprağı tohumlayan düşün tarihi.
Hep hayal kırıklığına uğramış
ama kendisiyle barışık bir insanlıktan doğan
insanların gördüğü düşün tarihi,
insanların insanlığa doğru uzun yürüyüşünün tarihi.
umuda ihanet eden bir büyük düşün tarihidir bu.”*

Renklerden Kızılı Seçmek kitabı okunurken, birazda bu dua-
nın içerdiği anlamla okunmalı.

Bizler, “bizden çok uzaklardan gelip/çok uzaklara gidecek
bir tarih” yaşadık. Yaşanan bu tarihin çok iyi bilinmesi lazım.
Toplumsal hafızanın donanımı için, yaşanan sürecin nesne ve
öznesi olmuş kişiler eline kâğıt kalem alıp, döneme ilişkin ne bi-
liyorlarsa yazmalıdırlar diye düşünüyorum. Ben, **Renklerden Kı-
zılı Seçmek**’i bu konuda atılmış önemli bir adım olarak görüyo-
rum. Kitap, sınırlı bilgiler içerse de, bulup okumanızı öneriyor
ve kitabın sonunda yer alan **Renkler** başlığından bir bölümü yo-
rumsuz bilgilerinize sunmak istiyorum:

*“Ülkemiz öyle bir coğrafyaya egemen ki, tarih boyunca
birçok etnik ve dinsel topluluk, birlikte yaşamış. Hâlâ da
yaşamakta. Bu topraklarda değişik düşünceler doğdu ve
günümüze kadar yaşadı. Her biri kendi tarihsel dönemi
içinde de bu toprakları yönetti veya toplumu dönüştürme-
ye, değiştirmeye çalıştı. (...)*

*Bu ülke etnik kökeni, dini yapısı, siyasi düşünceleriyle
birçok renge sahiptir. Renklerin bazıları baskın, bazıları
çekinik de olsa, rengârenk bir ülke, bizim ülkemiz. Ben bu
renklerden kızılı seçtim. Kızıl rengin hedefi olan özgür ve
eşit insanların oluşturduğu bir dünya istedim. Ama bu
renk, bu ülkede hep yok sayılmaya, yok edilmeye çalışıldı.
Anlattığım öykü, kızıl rengi seçenlerin karşılaştıkları uygu-
lamaların sadece bir kısmıdır. Silinen ve solan diğer renk-
lere sahip insanların öyküleri, onlar tarafından anlatıldı. O*

renklerin azalmasının ülkemize mutlu bir yaşam getirmedği çok açık.

Bu ülkede evrensel demokrasi değerlerinin yerleştiğini görmek istiyorum. Farklı olanın baskı görmediği, az olanın sesini duyurabildiği, karşıtı olsa bile var olma hakkının savunulduğu bir ortamda, bu ülkede yaşamak istiyorum. Hoşgörü değil, var olma hakkı istiyorum. Farklı olmak bir kusur değildir. O nedenle hoş görülmek istemiyorum. Ben varım ve kendi değerlerimle var olmak istiyorum. Benim gibi olmayanların bu hakkını kabul ettiğim gibi, kabul edilmek istiyorum.

Kızıl rengi seçenler, bunu umut etti. Umut etmeye devam ediyor.” (s:165–166)

Ne mutlu umudunu yitirmeyenlere!

Tarih, TKP ve Fahri Petek

*“Yenilenlerin tarihidir bu anlatacağım,
tarihleri anlatılmayacak olanların tarihi.
Adları sokaklardan adları kitaplardan silinenlerin tarihi.
Zalime karşı baş kaldırdıkları söylenmeyecek olanların tarihi,
dünyayı değıştirme çabaları yadsınanların tarihi,
dünyayı değıştirmeyi bazen başaranların tarihi,
unutulmaya razı olmayanların tarihi.”*

—Francis Combes

Tarih, geçmişimizi araştıran bilim dallarından biridir.

Tarih, geçmişten ders almamıza, tarihsel ve kültürel zenginliğimizin gün yüzüne çıkmasına yardım eder. Ama bunun için tarih yazıcıları sağlam kaynak ve bilgilere, bilimsel bir bakış açısına sahip olmalı, yanılğı ve yanlışlardan olabildiğince uzak ve tutarlı olmalıdır. Çünkü yalanla yazılan tarih insanları aydınlığa götürmez. Tabi burada tarihçinin bakış açısı, bilgi birikimi, olayları değerlendirme tarz ve yöntemi de çok önemlidir. Her olay, her anlatı, her yazılı olan tümüyle doğru veya yanlışmış gibi ele alınmamalı, olaylar ve eldeki veriler akıl süzgecinden geçirilmelidir. Ayrıca, tarihin çoğı kez tek taraflı bir yazım/anlatım olduğı ve bu tek taraflı yazımın/anlatımın da bizlere doğruymuş gibi sunulduğı akıldan çıkartılmamalıdır. İki karşıt grup veya kültür karşılaştığında, çarpıştığında veya savaştığında genelde kaybeden silinir veya kenara itilir. Bu etkiyle, tarih kitaplarını çoğı kez ka-

zanan ve güçlü olan taraf yazmıştır. Kaybedenler ise, ancak tarih kitaplarına dipnot olmuştur. Tarih, dipnotlarda gizlidir/saklıdır diyebiliriz. Bu nedenle, resmî ideolojinin veya egemen anlayışın dışında tarihi yazacak olanlar tarihe düşülen dipnotları çok iyi okumalıdır.

Geçmişlerini doğru bilmeyenler geleceklerini doğru temeller üzerinde kuramazlar.

Kaybeden taraf olduğumuz için geçmişimiz yok sayılıyor ve ya çarpıtılıyor. Kazananlar ise kendi tarihlerini abartıp göklere çıkartıyor. Allanıp pullanıp gözler boyanıyor. Tarih, toplumsal hafıza ve ahlakî değerler yağmalanıyor. Böylesi çarpık bir dönemde M. Şehmus Güzel, bilgi birikimi, verileri değerlendirme tarz ve yöntemiyle, dahası sağlam kaynak ve bilgilere dayanarak **FAHRİ PETEK: BİR HAYAT, ÜÇ CAN** adıyla kaleme aldığı eseriyle önemli bir boşluğu gidermekte; toplumsal tarihimizin belli bir kesitine ışık tutmaktadır. Yazar eleştirel bir yaklaşımla, sorgulayarak, tanıkları dinleyerek, daha önceden yazılan kaynaklardan yararlanarak Fahri PETEK adlı bilim adamımızın yaşam öyküsünün etrafında gelişen olayları, insanları, Paris'te Nâzım Hikmet'i tanıtmak ve cezaevinden kurtarmak için yapılan çalışmaları anlatmaktadır. Ve dönemin **Türkiye Komünist Partisi**'nin mücadelesinden bir kesiti bizlere sunmaktadır: Yok saymadan ama göklere de çıkarmadan.

Kitap, **TÜSTAV (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı) Yayınları** Sarı Defter serisinden Nisan 2009'da yayınlandı. Kimya mühendisi olmamdandır belki, bilim insanlarının yaşam öyküleri hep ilgimi çeker. Bir dönem Türkiye Komünist Partisi (TKP) saflarında mücadele vermem dolayısıyla da kitap bende ayrıca merak uyandırdı. Elime geçer geçmez bir solukta okudum. Kitabın kurgusu ve dili güzel. Anlatım çok tatlı. Ve tabi bunlar kadar önemli olan kitabın içeriği: Ünlü şairimiz Nazım Hikmet ve bilim adamımız Fahri PETEK anlatılmakta.

Fahri Petek, 1940'lı yıllarda eczacılıkta okurken TKP ile tanışır. Okulu bitirince Bergama'da eczacılık yapar, ama bir yandan da politik çalışmalara katılır. Ankara ve İstanbul'da tutuklamalar

başlayınca, partisi yurtdışına çıkmasını önerir ve Paris'te İleri Jön Türk Birliği (İJTİB)'nde var olan bazı sorunları gidermesi hususunda kendisine görev verir. İleri Jön Türk Birliği'nin tek hedefi vardır: Bursa Cezaevi'nde mahpus yatan Nâzım Hikmet'i Avrupa'da tanıtmak ve cezaevinden kurtarılmasını sağlamak.

Fahri Petek, 1949 Temmuz'unda Bergama'ya, İzmir'e, İstanbul'a, Türkiye'ye, eşine, kızına ve tüm sevdiklerine "*hoşça kal*" der, yurtdışına çıkar. Çıkar çıkmaz da aşkla hemen çalışmalarına başlar. Bir yandan arkadaşlarıyla Paris'te Nazım Hikmet için kampanyalar düzenleme çalışmalarını yürütür, bir yandan geçim ve barınma sorunları ile boğuşur. Bir yandan da Avrupa'da bulunan TKP'lilerle ilişkilerini sürdürür. Ama en önemlisi kendi branşı olan bio-kimya dalında "*polisakkarit enzimoloji*" konusunda azimle çalışarak dünya çapında saygın bir bilim adamı olur. Dünyanın önemli kentlerinde bir bilim adamı olarak bilimsel kongrelere davet edilir, kongrelerde el üstünde tutulur. Ama egemen anlayışın, Devlet'in bu bilim adamımıza tahammülü yoktur: 1962'de yurttaşlıktan çıkartılır. Yetmezmiş gibi, bu arada partisiyle de ilişkileri limonileşir, soğur. Ama o dimdik ayakta kalmasını bilir, bilimsel çalışmalarına devam eder.

Kitapta kısacası Fahri Petek'in yaşamı, mücadelesi, ailesi; Türkiye'nin kısa kısa, kesitler halinde 1940-1960 tarihleri arasındaki sosyal ve siyasal durumu; TKP ve sol çevreler, devlet tarafından kaynatılan "*cadı kazanları*" anlatılmakta: M. Şehmus Güzel, bu eseriyle bizlere tarihsel nitelikte bir belge ikram etmiş bulunmaktadır.

TKP, Türkiye'nin en eski partilerinden biriydi.

TKP'nin kendisi çok güçlü olmasa da, Türkiye'nin siyasi yaşamını derinden etkilemiş bir örgüt olduğunu düşünüyorum. (Eski TKP'den söz ediyorum. Mevcut, bugünkü TKP'den söz etmiyorum.) TKP'nin tarihi bilinmeden, Türkiye'nin siyasi tarihi bilinmez veya en iyimser deyişle eksik bilinir. Örneğin TKP bilinmeden; Türkiye-Sovyetler Birliği ilişkilerini, Türkiye-ABD ilişkilerini, Türkiye'nin NATO'ya girişini ve NATO'ya karşı ko-

yuşları, Soğuk Savaşı, 6. Filo'nun Türkiye'ye geliş nedenini, İşçi sınıfının sendikal ve örgütlenme mücadelesini, “*Kürt Sorunu*” konusunda Marksist hareketlerin doğru bir tutum alamayışlarını ve sorunun çözümünün gecikme nedenlerini, Nâzım Hikmet başta olmak üzere aydınlar ve sanatçılar üzerinde estirilen terörü, siyasi partiler üzerindeki kısıtlayıcı hükümleri... nasıl anlayacağız, nasıl anlatacağız. TKP tarihini bilmenin, TKP tarihini aydınlatmanın önemi buradan kaynaklanıyor. TKP tarihi bilinmezse, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'nin bir kısmı karanlıkta/eksik kalır. Bu nedenle, elinde bilgi, belge olanlar bunları kamuoyuyla paylaşmalı; komünist hareketin öznesi ve nesnesi olmuş kişiler TKP'ye ait bildiklerini, gördüklerini ve duyduklarını tarihçilerin, araştırmacıların, siyasetle uğraşanların, daha geniş anlamıyla kamuoyunun bilgisine sunmalıdırlar diye düşünüyorum.

FAHRİ PETEK: BİR HAYAT, ÜÇ CAN, bence bu alanda önemli bir boşluğu dolduruyor; bir döneme, tanıkların anlatımıyla ışık tutuyor. Toplumsal tarihe ilgi duyanlar için başvuru kaynağı niteliğinde bir eser olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim.

Şehmus Hocam eline sağlık.

Aşık İhsanî: “Ağalı Dünya”ya Başkaldıran Ozan

Aşık İhsanî 21 Nisan 2009’da aramızdan ayrıldı. Bizi bırakıp gidelim bir yıl oldu. Ölüm yıldönümünde bu yiğit devrimci ozanımızı anmak ve elime yeni geçen, ama şimdiye kadar hiçbir yerde yayınlanmamış bir fotoğrafını gün yüzüne çıkartmanın sevincini paylaşmak istiyorum.

Yaşam öyküsünü uzun uzun anlatacak değilim.

Aşık İhsanî, 1932 yılında, karpuz tadında tatlı insanların çok, bu yiğit insanların ağız tadını bozmak için en kuytu ve çok derin mekânlara sinmiş zehirli akreplerin de hiç eksik olmadığı kara surlarıyla bir eşi benzeri daha olmayan kadim direniş şehri Diyarbakır’da doğdu.

Gerçek ismi: İhsan Sırlıoğlu’dur.

O, sanat yaşamına 1958 yılında, Ankara Radyosu “Yurttan Sesler” programının şefi Muzaffer Sarısözen tarafından programa davet edilmesiyle, radyoda Çarşamba günleri geleneksel halk türkülerini okuyarak başladı. Celal Bayar ve Adnan Menderes’le tanışmasının ardından da Demokrat Parti mitinglerinde sahnelere çıkmaya başladı. Sonraki yıllarda politik içerikli türkülerini okumaya ağırlık verdi.

1961 sonrasında Türkiye İşçi Partisi’ne üye oldu. Halk şiiri geleneğiyle toplumcu görüşü birleştirdi. Bu yönelimiyle birlikte 68 kuşağının “*militan ruhlu ozan*” olarak anılmaya başlandı. 1970’li yıllarda devrimci veya sosyalist birçok örgüt ve oluşum-

ların değişik il ve ilçelerde düzenledikleri etkinliklere katılarak kitleleri sesiyle, sözüyle, saziyla coşturdu. Devrimci duruşu, gürr sesi, kaytan bıyıkları ve elinde mavzer gibi taşıdığı ve kullandığı saziyle konserlerin, toplantıların, yürüyüşlerin, mitinglerin vazgeçilmezi, aranan sanatçısı oldu. 12 Eylül 1980 öncesinde söz ve bilgeliğin, ses ve hareketin, saz ve direnişin bir simgesiydi: Sazının tellerinden çıkan ses sözlerle buluştuğunda kitleler coşkunun selinde dalgalanarak kabarırdı.

O, sesleniş ve umudun, uyanış ve devrimci coşkunun patlayıştıydı.

Bu coşku patlamasını en iyi Fransa'nın önemli gazetelerinden **Le Monde** dile getirmiştir:

"...İhsanî ile söz konusu olan başka şey. Bunu söylerken Bob Dylan'ı, Joan Baez'i, Gospels'in, politik olmuş kara derili şarkılarını düşünüyorum. Ray Charles'ın ya da John Holiday'in çığlık türküsü, Charlie Mingus'un yakarı türküsü, Bob Dylan ya da Joan Baez'in yakınma türküsü, Leo Fere, Branssens'in taşlama türküleri, İhsanî sözlerindeki şiddetle karşılaştırıldıklarında adeta çekingene kalırlar. Yalnızca Vietnam Savaşı'na karşı koyan dünya ozanlarında görülen açık sözlü sertlik, İhsanî şiirinin ilk göze çarpan özelliğidir. İhsanî bu öfkeyi, bu sertliği halkına karşı olan her şeyi yermekte kullanıyor. Kibarlar belki bu tondan inciniyorlar ama bu akım, bu hareket rayına oturmuştur."(1)

Belçika gazeteleri ise, O'nu "saçı ve sakalı gibi uzun görüşlü İhsanî" olarak manşetlerine taşımıştı.

O, sadece sazı ve sesiyle değil; şiiriyle, bestesiyle, nüktesiyle, taşlamasıyla, kalemiyle, yazılarıyla; ve "Yazacağım", "Ozan Dolu Anadolu", "Bakalım Hele", "Bak Tarlanın Taşına", "Vur Ağanın Başına" gibi kitaplarıyla durmaksızın "Ağalı Dünya"yı ağasızlaştırmaya çalıştı. "Ağalı Dünya"yı ağasızlaştırmaya çalıştığı için de birçok kez tutuklanıp cezaevlerinde kaldı. Cezaevlerinde "Üç Kişi Bir Tabuttayız" türküsü ve benzerlerini söyleyerek gün saydı.

O günlerin tanığı olan Oral Çalışlar yıllar sonra bu konuda şunları yazacaktır:

“Geceleri İzmir’in sokaklarında üçerli dörderli gruplar halinde dolaşıp Amerikalı bahriyelileri arıyorduk. Aşık İhsanî de eyleme katılanlar arasındaydı. Sonunda yakalandı ve iki gece İzmir Emniyeti’nde kaldı. Meşhur, “Üç Kişi Bir Tabuttayız” adlı türküsünü bu gözetim macerası sırasında yazdı.” (2)

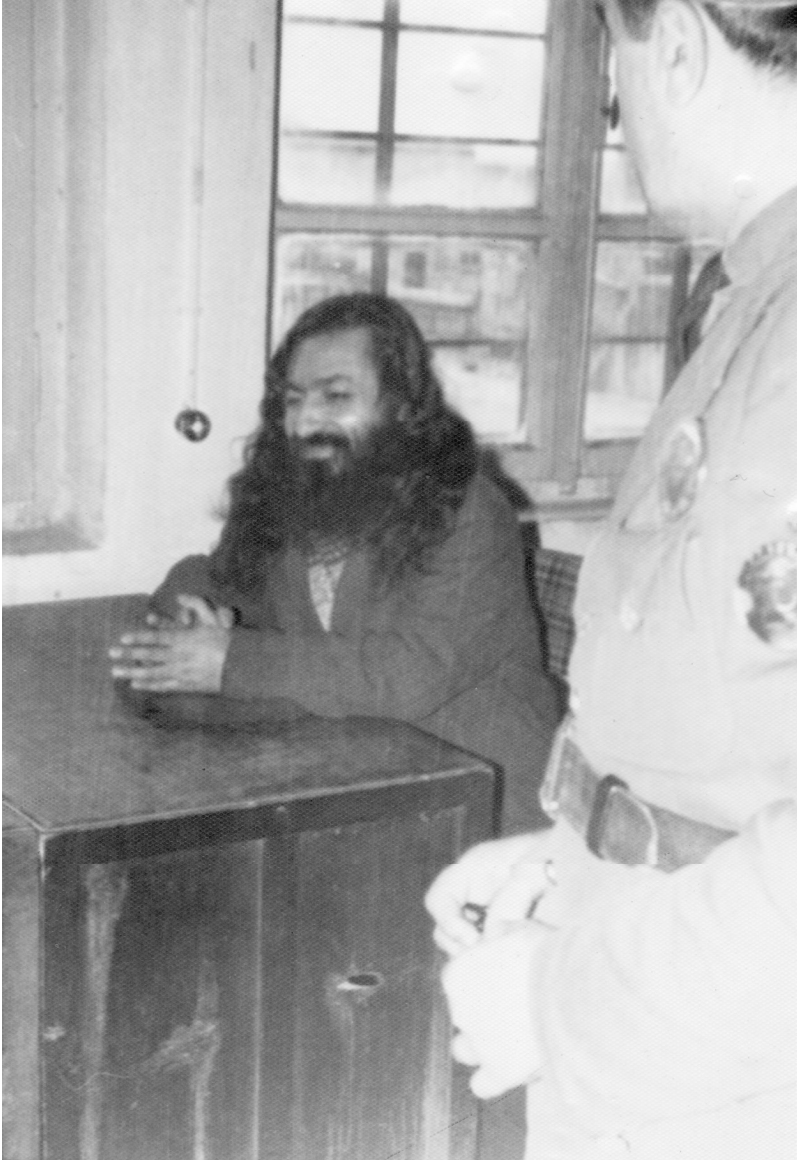
Özgürlüğüne her kavuştuğunda coşkusunu yitirmeden kaldığı yerden sazi ve türkülerini aracılığıyla duygu ve düşüncelerini kitlelerle buluşturmaya devam etti; Türkiye ve yurtdışında sayısız konserler verdi. Fransa Cumhurbaşkanı ile İngiltere Kraliçesi başta olmak üzere dünya liderleri tarafından davetler alıp ağırlandı.

12 Eylül 1980 askeri darbe sonrasında yeniden acı çekmemek, hapishanelerde zamanını öldürmemek için çareyi yurtdışına çıkmakta buldu. Uzun bir zaman Fransa’da kaldı. Orada yaşayan ünlü ses sanatçımız Tülay German, kompozitör Erdem Buri, ressam Abidin Dino ve eşi Güzin Dino olmak üzere başta birçok aydın ve sanatçımızla tanıştı. Kimi sağlık sorunlarıyla uğraştı...

Ancak 1995 yılında memleketine, Diyarbakır’a dönebildi. Dönüşünden sonra, zaman zaman Diyarbakır’da yayın yapan yerel TV kanallarına çıkıp saziyle, sözüyle türkü tadında ziyafetler çekti.

İhsanî, halk ozanı denilince ilk akla gelen isimlerden biridir. Sanatıyla, devrimci söylemiyle, bıyıkları ve giysileriyle olduğu kadar sosyal yaşamıyla da çok ilginç bir insandı.

1957 yılında Uşak Şeker Fabrikası’nda çalışırken ilk evliliğini yapan İhsanî, eşine saz çalmasını, türkü söylemesini kısa zamanda öğretti. Sonra **Aşık İhsanî ve Güllüşah** olarak birlikte şehir şehir dolaşıp konserler verdi. Bu evlilikten Garip ve Elif adlı çocukları oldu. Sonra iki sanatçının yolları ayrıldı. Ve “İhsaniyem gökten melek/İnse gene istemem çek/Bekarlığa razıyım tek/Uzun dilli karı verme” dese de, duramaz: “İhsaniyem sen seni sar/Ayağın incinmesin yar/Yollarında gözlerim var/Üzerine basarak gel” deyip, peş peşe evlilikler yaptı. Kendisi 30 dese de, 37 kez evlendiği dahi söylendi. Ama yinede şikâyet etmekten vazgeçmedi ve: “Tam otuz keredir evlendim, bana/Her gelen kız, giden dulu arattı,/Genç aldım, yaşlıyı boşadım yine/Her gelen kız, giden dulu arattı” dedi.

Aşık İhsanî Ergani Polis Karakolunda.

Tarih: 1966. Foto. Adil Öztürk

Coşkulu bu yürek, coşkulu bu ses 21 Nisan 2009 günü 77 yaşında, memleketi Diyarbakır’da dünyaya veda etti. Şimdi Dicle’nin bülbüllere esin olan fiyakalı, renkli, bazen durgun ve bazen de coşkulu akışının güzelim sesini dinliyor.

Aşık İhsanî ile ilgili birkaç anım var, ama anılarım çok net değil. Bu haliyle de olsa yazmaya çalışacağım. 1975 yılı olmalı. Ankara’da öğrenciyken, benimde yönetiminde bulunduğum **Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu Öğrenci Derneği**, hem devrimci bir etkinlikte bulunmak ve hem de derneğe biraz gelir temin etmek için kapalı spor salonunda bir “Gece” düzenledi. Gecede birçok sanatçı vardı. Özey Gönlüm ninesinin türkülerini söylemeye başlayınca salondakiler hayal kırıklığına uğramış gibi oldu. Bazı dinleyiciler ısıklı çalmaya başladı. Geceyi düzenlemekle görevli arkadaşlar hemen sahneye Aşık İhsanî’yi çıkardılar. Salona girişi, sazını sağ elinde havaya kaldırışı ve arkasından Karacadağ’ın volkanik patlamasını andıran davudî sesiyle “*Arkasından Baltasını Biledi*” türküsünü söylemeye başlamasıyla yer yerinden oynadı; “*Deha Deha*” türküsüyle de devrimci coşkunun doruğa sıçradığını iyi hatırlıyorum.

Aşık İhsanî’nin Seydişehir macerasını da akrabam Kamil Süm-bül’den dinlemiştim:

Kamil’in Sekreteri olduğu **Seydişehir Kültür Derneği, Özgür Alüminyum-İş Sendikası**’nın dolaylı desteğiyle 1975’te Aşık İhsanî’yi bir konser için Seydişehir’e davet ediyor. Sinema salonu tıklım tıklım doluyor. Coşkulu bir konser veriyor. Konser bitiminde sinema salonu dışında bekleyen bir grup polis, İhsanî’yi gözaltına almak isteyince, yüzlerce işçi bir barikat oluşturarak buna engel oluyor. Kamil ve işçi arkadaşları İhsanî’yi Seydişehir’in bir köyüne kaçırıyorlar. Sabah olunca da dağ yolundan Bozkr ilçesine, oradan da Konya’ya götürüyorlar. Konya’dan da İzmir istikametine giden bir otobüse bindiriyorlar. İhsanî’yi karakola düşmekten kurtarıyorlar. Ama Seydişehir’de o gece konser sonrasında konseri düzenleyenlerin yarısı geceyi polis karakolunda geçiriyor.

Özgür Alüminyum-İş Sendikası'nın avukatı gerekli müdahaleyi yapınca serbest bırakılıyorlar. Dernek yöneticisi ve geceyi düzenleyenlerden biri olan Kamil, İhsanî'nin kaçırılma eyleminde olmasından dolayı Seydişehir'de o gece polis nezaretine alınmaktan kurtuluyor. Daha sonra savcılığa çağrılıp ifadesi alınıyor. Savcı, geceyle ilgili dava açılmamasına karar veriyor.

Anılarımin arasında bir de İhsanî'nin Diyarbakır'ın şirin ilçesi Ergani'ye gelişleri var. Aklımda kaldığı kadarıyla bu gelişler de tam bir “olaydı”. Ama ne yazık ki akan zaman, belleğimin kuytularından bu gelişlere dair bilgileri çıkartıp hatırlamama olanak vermiyor. Bu nedenle kıymetli hemşerilerim Emekli Anayasa Mahkemesi Hakimi Ali Güzel, Prof. Dr. M. Şehmus Güzel, Cumali Dinçer, Resul Üstün, Remzi Demir ve Hasan Çakır'ın bilgilerine başvurdum (3). Hemşerilerimden aldığım bilgiler ve yaptığım ufak çaplı bir araştırma sonucunda hatırlayabildiklerimi yeniden gözden geçirince İhsanî'nin Ergani'ye en az dört kez geldiğini söyleyebilirim. Sırasıyla:

Aşık İhsanî'nin Ergani'ye ilk olduğunu sandığım geliş 1950'lerin sonunda, belki 1960 sonunda veya belki 1961 başında olmuştur. Güllüşah'la birlikte ve bir tür karı-koca dengbej olarak dolaştıkları ve aşklarını, birbirlerine nasıl aşık olduklarını, ülkeyi tasvir ederek, olağanüstü ayrıntılarla anlattıkları zaman dilimine rastlar. Konser, Adil Öztürk'ün yazlık sinemasında yapılmıştır. Konseri izleyenlerden biri olan M. Şehmus Güzel, yıllar sonra İhsanî'nin Ergani'ye bu ilk gelişiyile ilgili şunları yazacaktır: “27 Mayıs 1960 askeri darbesinin hemen ertesi aylardayız. Zaman zaman olalı Ergani böyle bir gece yaşamamıştı. Çünkü kardeşlerim bu gece Adil Abe'nin ‘büyük masraflardan kaçınmayarak getirttiği’ bir sanatçımızın konseri var. Buna sadece konser de diyemeyiz aslında. Hangi açıdan bakarsak bakalım tam anlamıyla bir seyir. İşte sahnede upuzun saçlı, upuzun sakallı ve kendine özgü giysileri içinde sanatçımız. Sol elindeki sazı şöyle bir havaya kaldırır kaldırmaz açık hava sinemasından bir alkış fırtınası koptu ki sorulmaz: Büyük Cami'nin minaresi tiril tiril titredi. İlkokulun camları, Hükümet Konağı'nın merdivenleri de.”(4)

Aşık İhsanî, Şubat 1966’da Ergani’ye ikinci kez gelerek Arif Efendi’nin Otel’inin Salonunda düzenlenen “**Az Gelişmiş Türkiye’nin Gelişmemiş Doğusu**” adlı konferansın sonrasında şiir ağırlıklı bir konser vermiştir. Konferansı Ali GÜZEL yönetmiştir. Konuşmacı olarak Av. Canip Yıldırım Kürt sorununu; Dr. Yücel Kanpolat ise tüm sorunların ancak sosyalizmle çözülebileceğini dile getirmiştir. Şeref Yıldız, **Fırtınada Yürüyüş** adlı kitabında düzenlenen bu konferansla ilgili şu önemli değerlendirmeyi yapmaktadır:

“*Bölgede sosyalizm ile Kürt meselesinin birlikte tartışıldığı ilk toplantıydı. Küçük bir kasabada az sayıda insanın izlediği mütevazı bir toplantı.*”(5)

Konferansın ardından, ifadesi alınmak üzere, Aşık İhsanî Ergani polis karakoluna “davet” edilmiştir. Karakoldaki o anı ise, kasabamızın en acar muhabiri ve fotoğrafçısı Adil Öztürk çektiği fotoğrafla ölümsüzleştirmiştir. İlk kez yayınlan bu fotoğrafa baktığımızda; uzun saçlarıyla bir derviş izlenimi yaratan Aşık İhsanî, Ergani polis karakolunda masaya oturmuş, polis ayakta. Ama İhsanî’nin keyfi yerinde gibi...

Ali Güzel Ağabey 13 Mart 2010 tarihinde bana gönderdiği bir iletide konferansa dair hatırlayabildiklerini şu satırlarla dile getirmiştir: “*Gelelim 1966 Şubatına. Üniversiteyi bitirmişim, Mart sonunda askere, yedek subay okuluna gitmeyi bekliyorum. O nedenle Ergani’deyim. Ergani Sağlık Ocağı Doktoru Yücel Kanpolat (Daha sonraları Ankara Ü. Tıp Fakültesinde Nöroşürirji Profesörü oldu) ile birlikte bir açık oturum düzenledik. Konusunu “Az gelişmiş Türkiye’nin Gelişmemiş Doğusu” şeklinde adlandırdık. Yer, Öğretmenler Derneği Lokali. (Arif Yetmen’in Otel’inin giriş katı) (Sanırım o zaman henüz TÖS: Türkiye Öğretmenler Sendikası kurulmamıştı, öğretmen örgütlenmesi dernek biçimindeydi.) Açık oturuma konuşmacı olarak Diyarbakır’ın bazı parlamenterlerini (özellikle iktidardaki Adalet Partisi ve ana muhalefetteki CHP mensupları) ve Türkiye İşçi Partisi’nden Av. Canip Yıldırım’ı çağırdık. Bir kısmı gelemeyeceğini peşinen söyledi, bir kısmı geleceğini söyledi fakat gelmedi. Neyse, oturum gün ve saatinde Canip Abe, yanına Aşık İhsanî’yi de almış, Diyar-*

bakır'dan çıkageldi. Kürsüde yönetici olarak ben, konuşmacı olarak Av. Canip Yıldırım ve Dr. Yücel Kanpolat bulunduk. İlgi, coşku ve gururla dinlendi. Kasabaya sıkışmış ketûm insanlarımızın, hayata ve dünyaya nasıl bir evrensel açıyla baktıklarını, parlayan gözlerinde gördüm. (12 Mart 1971'in kara gözlüklü Genelkurmay Başkanı'nın "siyasal bilinçlenme, ekonomik gelişmenin önüne geçmişti; müdahale etmemiz gerekliydi" mealindeki lafları boşuna değildi!) Konuşmaların sonunda İhsanî'yi kürsüye aldık, yüreklerle işleyen sesiyle şiirlerini okudu, çağıladı. Oturumun sonunda İhsanî'yi polis karakoluna davet ettiler ve gözaltına aldılar. Akşam olmuştu. İsmail Abe ("İso Koto" namıyla maruf İsmail Çelikel) demlenmemiş olmaz. Lokantada bir şeyler yeyip içtik, İhsanî'ye gönderdik. Yemekten sonra gece boyunca karakolun önündeki "MadenYolu"nda gidip geldik. Arada bir karakola uğrayıp adamımızın durumunu yokluyorduk. Fıkralarıyla, espirileriyle bizi uyutmayan İsmail Abe aklımda, fakat başka arkadaşlar var mıydı, kimlerdi, hatırlıyamıyorum. Sevgili arkadaşlarım Şeref Yıldız, Cumali Dinçer, İsmail Abenin kadim yoldaşı ve arkadaşı Ömer Abe (Ömer Kan) muhtemelen varlardı. Sanırım sömestr tatili bitmiş ve üniversiteli arkadaşların çoğu okullarına gitmişlerdi. Sabahleyin İhsanî, C.Savcılığına ve oradan da sorgu ve tutuklama talebiyle Sulh Ceza Hâkimliğine sevk edildi. Savcı, benim ve Yücel Kanpolat'ın da ifadelerimizi aldı, fakat bizim için sorgu ve tutuklama talebinde bulunmadı. İhsanî'yi sorguya çeken hâkim Turabî Erdoğan (Dersimliydi, yıllar sonra en son Ankara Numune Hastanesi'nde hasta yatağında görmüştüm, anısına saygılar. Darbe ve sıkıyönetim dönemlerinde çok zulüm görmüş arkadaşımız Piltan Erdoğan'ın da abesiydi.) tutuklama talebini reddederek serbest bırakılmasına karar verdi. Bizim açık oturum maceramız da fazla bir vukuat olmadan öylece bitti. Galiba, Ergani'de ilk defa bir açık oturum yapılmış oluyordu." (6)

Aşık İhsanî, 1974 yılında, **Ergani TÖB-DER Şubesi**'nin öncülüğünde düzenlenen bir konser vesilesiyle de Ergani'ye gelip **Halk Eğitimi Salonu**'nda bir konser vermiştir.

Aşık İhsanî'nin Ergani'ye son gelişi 1975 yılı yazında da olmuştur. Bu gelişinde **Şan Sineması** yazlığında konser vermiştir.

Bana anlatıldığına göre, İhsanî, konser esnasında bir ara sol eli ni havaya kaldırıp; “*Türk Halkına selam olsun*” diye haykırır ve sonra da sakal ve bıyığını taramak için dinleyicilere; “*Ka jiminre şe bînin, ez pê simbêla xwe şekim*” diye, Kürtçe seslenerek bir tarak ister... Konsere ara verildiğinde bir genç; “*İhsanî Abem, ‘Türk halkına selam olsun’ diyorsun, ama burada sadece Türk halkı yok, ‘Türkiye Halklarına selam olsun’ demen gerekmez mi?’*” diye, sitem içerikli sorusunu yöneltince; Aşık İhsanî, soru soran gence dönüp bakar ve gülümser, sonra da; “*gel buraya çakır gözlüm*” diyerek yanına çağırır gencin alnından öper. (6)

Ölüm Aşık İhsanî’yi bizden ayırdı, ama o türküleriyle, besteleriy le, şiirleriyle, kitaplarıyla hep aramızda yaşayacaktır. Değerli ozanınımızı ölüm yıl dönümünde saygıyla anıyorum.

Açıklamalar:

- (1) http://tr.wikipedia.org/wiki/A%C5%9F%C4%B1k_%C4%B0hsani#Ya.C5.9Fam_.C3.96yk.C3.BCs.C3.BC
- (2) O. Çalışlar, **68’ Başkaldırının Yedi Rengi**, Milliyet Yay., İst.–1989, s.12
- (3) Aşık İhsanî’nin Ergani’ye gelişleri konusunda verdikleri bilgilerden dolayı değerli hemşerilerim Emekli Anayasa Mahkemesi Hakimi Ali Güzel, Prof. Dr. M. Şehmus Güzel, Cumali Dinçer, Resul Üstün, Remzi Demir ve Hasan Çakır’a çok çok teşekkür ederim.
- (4) “Aşık İhsanî’den kalan”, M.Şehmus Güzel, **Günlük** -27.04.2009.
- (5) Şeref Yıldız, **Fırtınada Yürüyüş**, TÜSTAV Yay., İstanbul–2009, s. 44.
- (6) Ali Güzel’in 13 Mart 2010 tarihli iletisi.
- (6) Burada anlından öpülen ve de bu olayı bana anlatan Remzi Demir’dir.

18 Nisan 2010 tarihinde **BirGün** gazetesinin eki **BirGün PAZAR**’da,
30 Nisan 2010 tarihinde **Ergani Haber** gazetesinde,
ve <http://izmirizmir.net> sitesinde yayınlandı.

“5 NO’LU CEZAEVİ: 1980–1984” Belgesel Filmine Dair

*karacadağ eteklerinde
ışkence fabrikası durmadan çalışıyor: 24 saat.
insanlar aç
insanlar perişan
kol geziyor verem
hasta her yan,
insanlar
ya ölüyor ya da kalıyor sakat.
zorluyorlar
tutsak halkımın evlatlarını
tutsak etmeye
ne derlerse
“em-recet komutaanuum!” demeye.*

1982-1984 yılları arasında ünlü (!) Diyarbakır 5 No’lu Cezaevinde tutuklu kaldım.

Kaldığım süre içerisinde çok şey yaşadım, çok şey gördüm, çok şey duydum. Çıktıktan sonra da 5 No’luyla ilgili yine çok şey dinledim, çok şey okudum.

Yaşadıklarımı, gördüklerimi, duyduklarımı anlatmamda sözcüklerin anlamı yetersiz kalır, gücü yetmez.

Cezaevinde bulunan tutuklu ve mahkûmların “hiç”leştirilmeleri; onursuz, kişiliksiz birer zavallı mahlûk olmaları hedeflenmişti.

Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi gerçek anlamıyla tam bir cehennemdi.

Bu cehenneme dair, 6 Temmuz 2010 günü İstanbul’da Seyr-i Mesel Sanat Atölyesi’nde yönetmen Çayan Demirel’in “**5 NO’LU CEZAEVİ: 1980–1984**” adlı belgesel filmini izledim.

Daha önce İstanbul ve Diyarbakır’daki filmin gösterimlerinden haberim olmasına ve çok merak etmeme rağmen, kendi açımdan ters zamanlara denk geldiği için filmi izleyememiştim.

Temmuz ayı boyunca Seyr-i Mesel Sanat Atölyesi’nde filmin haftada üç gün gösterime girdiğini duyunca hemen ilk günkü gösterime gittim.

Filme giderken biraz tedirgindim. Filmin, beni vahşetin yaşadığı “*o günlere*” götüreceğini, vücut kimyamın ve psikolojimin bozulacağını ister istemez düşündüm: Yaşadıklarım, gördüklerim, duyduklarım bir bir hafızamda yeniden canlanacaktı.

Filmi izlerken ne vücut kimyamda, ne de psikolojimde bir değişme oldu. Filmde, demir kapılara sürgüler vurulup “*şaaak*” diye kapılar kapatılırken metalik ürkütücü sesler bazen gerdi sadece. Kısacası fazla etkilenmedim. Cezaevinde yaşadıklarımı, gördüklerimi, duyduklarımı artık kanıksadığım için mi, yoksa anlatılanlar yaşadıklarımın yanında çok hafif kaldığı için mi? Bilemiyorum.

Belgeselin 5 No’lu’yla ilgili ilk film olması nedeniyle doğal olarak eksikleri olacaktır. Ama bana göre senaryosu, kurgusu, anlatımı, müziği, görsel ziyafeti iyiydi. Çayan Demirel ve emeği geçen herkesi 5 Nolu’nun belgesel filmini hazırladıkları için ve cesaretleri nedeniyle kutluyorum. Ve alkışlıyorum. Tarihe not düşmek ve geçmişimizle yüzleşmek için bu tür çalışmalara ihtiyacımız var.

Zaten yönetmen Çayan Demirel’de haklı olarak aynı şeyleri söylemektedir:

“Toplumsal barışın sağlanmasının yolunun tarihle yüzleşmekten geçtiğine inanıyorum. Benim derdim yüzleşme kültürüyle sağlıklı bir toplumun oluşmasına katkı sunmaktır. Bir yarayı kaşıma niyetinde değilim. Sadece tarihî gerçeklere dikkat çekiyorum. Yüzleşmeden geleceği yeniden inşa etmede sıkıntı yaşarız.”

Belgesel daha çok anlatımlara dayanmakta. Yönetmen Çayan Demirel, edindiğim bilgilere göre **5 No'lu Cezaevi** adıyla cezaevinde yaşananları belgeselleştirmek için yaklaşık 100 tanıkla görüşmüş ve bunlardan yaklaşık 45'nin anlatımını belgeselde aktarmış.

Filmin başlarında, 12 Eylül darbesinin hemen ardından, darbecilerin başı Kenan Evren'in *“süratle cezaevleri yapımına başlandığını. Diyarbakır'da büyük bir cezaevi yapımının talimatının verildiği”* mealindeki kendi ağzından açıklaması 5 No'lu Cezaevi'nde yapılanların **12 Eylül Planı**'nın bir parçası olduğunun delilidir. 5 No'luda yatanlar(!) Kürt ve muhalif oldukları için zalimce vahşi işkencelere maruz kalmışlardır. Bu cezaevinde yapılanlar salt Esat Oktay Yıldırın veya Ali Osman Aydın'ın marifeti veya sadistliğiyle olan şeyler değil, 12 Eylül Planı dâhilinde emir-komuta içerisinde adım adım, aşama aşama yapılan uygulamalardır, saldırılardır. Genel bir planın çok önemli bir parçasıdır.

Bugün Hükümet veya AK Parti *“Açılım”*dan dem vurmakta. Gerçekten *“Açılım”*da samimiyseler, o zaman 12 Eylül Darbesi

Filmin Afişi

ve Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi ile ilgili tüm GİZLİ belgeleri kamuoyuna açıklasınlar. Bunları açıkladıkları zaman inandırıcı olabilirler.

12 Eylül Darbesi ve Diyarbakır 5 No’lu Cezaevi ile ilgili GİZLİ belgeleri açıklayamayanların ve işkencecilerden hesap sormayanların, hükümet olsalar bile iktidar olamayacaklarını düşünüyorum. (11 Temmuz 2010)

13 Temmuz 2010 tarihinde www.kuyucel.com,

14 Temmuz 2010 tarihinde www.habername.com,

14 Temmuz 2010 tarihinde www.gelawej.net de yayınlandı.

Müslüm Üzülmöz,

1950’de Ergani’de (Diyarbakır’da) doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ergani’de, yüksek öğrenimini Ankara’da 1977’de kimya mühendisi olarak tamamladı. Çeşitli kamu ve özel sektöre bağlı işyerlerinde mühendis olarak çalıştı. Mühendisliğin dışında ayrıca dernek yöneticiliği, parti yöneticiliği yaptı; işçilik, pazarcılık gibi çeşitli işlerde çalıştı.

1969’da devrimci harekete ilgi duymaya başladı. 1982 tarihinde Türkiye Komünist Partisi üyeliğinden tutuklandı. 1982-1984 yılları arasında Diyarbakır 5 Nolu Askeri Cezaevinde tutuklu kaldı. Diyarbakır Sıkıyönetim Komutanlığı (I) Numaralı Askeri Mahkemesinde Yargılanıp 5 yıl ceza aldı. Yargıtay tarafından cezası az bulunup 6 yıl 8 ay olması istendi. Yargı süreci devam ederken TCK. nunda yer alan 141-142 ve 163. maddelerin kaldırılması sonucu dava dosyası düştü.

1990 yılında memur olarak girdiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma Müdürlüğü’nden Eylül 2010 yılında emekli oldu.

Evli olup, iki çocuk babasıdır.

Mühendislik, Mimarlıkta ve planlamada ÖLÇÜ, Metal Dünyası, Kimya Mühendisliği, Kimya Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi’nin Yayını Bülten, Bilim ve Gelecek, Berfin Bahar, Arkeoloji ve Sanat, Yeni Çaba dergilerinde; Politika, Atılım, İstanbul Ticaret, Evrensel, Yeni Yurt, Ergani Haber, Ergani Söz, Ergani Postası, Çermik ve Dicle gazetelerinde bilim, kültür, sanat, sosyal, siyasal, çevre ve tarih konularında çeşitli yazıları yayınlandı.

Şimdiye kadar on beş kitabının basımı yapılmıştır.

Kitap çalışmalarının yanında çeşitli gazete, dergi ve sitelerde yazılar yazmaktadır. Ayrıca kendi şahsi Web sitesi <http://www.uzulmez.info>’da da yazı ve araştırmalarının yanında değişik gazete, dergi ve web sitelerinde yayınlanan yazılarını okuyucularıyla paylaşmaktadır.

YAYINLANMIŞ KİTAPLARI

Anı:

Yoldaş Koçero, Tüstav-Sarı Defter Yayınları, İstanbul 2011.

Araştırma:

Çayönü'nden Ergani'ye: Uzun Bir Yürüyüş, Kendi Yayını, İst. 2005

HİLAR, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2009

Makam, Makam Çiçeği ve Bülbül, Titiz Yayınları, İstanbul 2010

Bir Uzun Yürüyüşür Yaşamak, Titiz Yayınları, İstanbul 2010

Yazılı Kaynaklarda ÇERMİK, Kent Işıkları, İstanbul 2012

Ergani Tarihinin Saklı Sayfası ERMENİLER, İBV Yayınları, İst. 2016

Şiir:

Doludizgin Yaşamak, Kendi Yayını, İstanbul 1994

Gelincik Yurdunda Bahar, Kendi Yayını, İstanbul 1996

Hazinenin Anahtarı -Müslüm Üzülmüş/Cuma Üzülmüş, İstanbul 1999

Gecenin Işığı, Kendi Yayını, İstanbul 2002

Mizah:

Ben Bölmeden Geldim Komutanım, Eko Yayınları, İstanbul 1999

Mesleki:

Ateşçi ve Kaleriferinin El Kitabı, Kendi Yayını, İstanbul 1991

Temel Çevre Politikaları ve Yasal Düzenlemeler, Kendi Yay., İstanbul 1993

Döküm Sanayi ve Çevre, Kendi Yayını, İstanbul 1993

Motorlu Taşıt Sürücülerini İçin Çevre El Kitabı, Kendi Yayını, İstanbul 1995

Kalerifer Kazanı Yakma Kılavuzu, Kendi Yayını, İstanbul 1997